This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

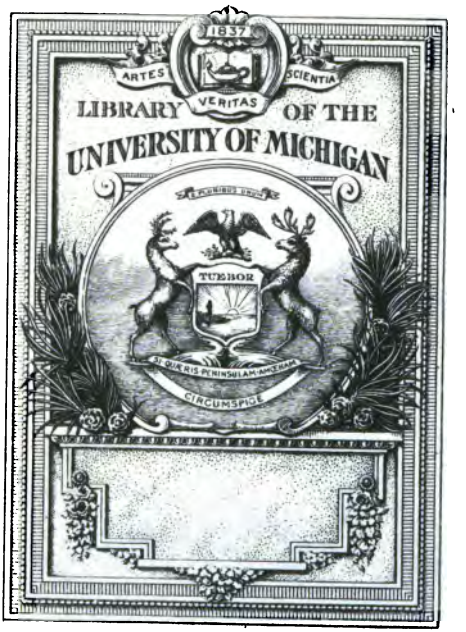
1837
ARTES
VERITAS
SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

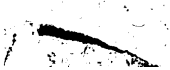

SVENSKA

AKADEMIENS

HANDLINGAR

IFRÅN ÅR 1886.

FJÄRDE DELEN.

1889.

STOCKHOLM, 1890.
KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INNEHÅLL.

Handlingar rörande Svenska Akademiens högtidsdag den 20 december 1889.

Tal af Akademiens direktör, herr C. D. af Wirsén sid. 3.

Inträdestal af herr Nils Fredrik Sander ..... » 7.

Svar af herr af Wirsén ..... » 105.

Redogörelse för sammankomsten ..... » 110.

Minne af professorn m. m. Carl Johan Schlyter, författadt af Th. Wisén ..... » 115.

Akademiens täflingsämnen för år 1890 ..... » 369.

HANDLINGAR

RÖRANDE

SVENSKA AKADEMIENS

HÖGTIDSDAG

DEN 20 DECEMBER 1889.

Fredagen den 20 december 1889, Svenska Akademiens högtidsdag, hade Akademien på stora börssalen offentlig sammankomst, hvilken H. M. Konungen samt DD. KK. HH. Hertigarne af Vestergötland och Nerike täcktes å den vanliga läktaren bevista.

Akademiens direktör herr AF WIRSÉN *öppnade sammankomsten med följande*

TAL.

Ett århundrade har förgått, sedan i en af Europas mäktigaste stater den väldiga rörelse utbröt, hvilken, föranledd ej endast af ett långvarigt förtryck, utan af en mängd samverkande företeelser på det andliga och det materiella lifvets områden, äfven här i Sverige af så olika personer som Kellgren och Thorild ansågs beteckna den sanna frihetens morgongryning. Men jublet förstummades hos de fleste, när man såg frihetens sak fläckas genom blind yra och fruktansvärda missgärningar, och tänkaren, hvilken nu med lugn blickar tillbaka på den stora världshändelsen, finner i anblicken visserligen ingen anledning till

ogrumlad hänförelse, men väl till aktgifvande på Försynens underbara domar och till behjärtande af de varningar, hvilka revolutionsdramat ställer dels till alla ytterlighetspartier, de må tillhöra den venstra sidan eller den högra, dels äfven till de jämkningens män, hvilka sakna religiösa öfvertygelser och sedlig hållning.

Det omnämnda sekelminnet är alltför betydande för att ej ådraga sig uppmärksamhet; det tiges ej heller ihjäl, och den stora hvälfningens verkningar hafva ännu ej på alla håll afstannat. Men gärna vänder sig blicken från detta minnes blodiga sken till det ljusa skimmer, som på denna dag, då Svenska Akademien, enligt sin stiftares anvisning, skall fira sin högtid, träder oss till mötes från Gustaf Adolfs bild. Han förde ock en frihetskamp, en kamp mot påfviskt förtryck och den katolska ligans ärelystna planer, en kamp för befästandet af Luthers stora frihetsverk; men det frihetsminnets skönhet är ren och ofläckad, och om det sjönk i blod, så var det här frihetshjälten som offrade sitt eget lif för menskligheten väl, ej omstörtaren som offrade andras för abstrakta utopier. Hans verk är tryggadt, och om vi än under detta år, då hågkomster från flydda tider vaknat i sinnet, med vemod erinrat oss, att hans sällsamma dotter, som för tvåhundra år sedan i

den katolska världens hufvudstad slutade sitt oroliga lif, svek den ljusets sak, som var hennes faders, så veta vi dock, att den saken, trots alla affall, triumferat, och att hela den germaniskt-protestantiska världen blickar upp till Gustaf Adolf som till en förklarad skyddsherre. Och likasom det säges, att under de täta dimmorna på Lützens morgon den svenska härens olika afdelningar, som ej kunde se hvarandra, dock från tropp till tropp hörde de lutherska stridspsalmernas ljud, så känna ännu i dag, när stridiga meningar stå emot hvarandra och allt synes svept i kaos och töcken, den evangeliska lärans vänner igen hvarandra på lutherskt tal och lutherska toner.

Vårt ärorika fädernesland, som tagit en så verksam och afgörande del i sextonhundratalets religiösa frihetskrig, har visserligen sedan dess och för länge sedan, på grund af den historiska nödvändighetens bud, trädt ned från den höghetsställning, det förr innehade; men odling och upplysning hafva ännu i vårt fria land ett stamsäte, och den inre utvecklingen har jämväl i våra dagar, hägnad af en upplyst konung, som verksamt främjat alla vetenskapliga och vittra idrotter, oaflåtligen fortgått. När Svenska Akademiens skyddsherre efter tillryggalagda sextio år helsades af undersåtars vördnad och kärlek, var det äfven

Akademien förunnadt att för den krönte vältalaren och skalden nedlägga sin hyllning.

Glädje och sorg vexla i menniskolifvet, ja korsa stundom hvarandra på ett i ögonen fallande sätt. Endast ett knappt tidsmått skilde underrättelsen, att ur vår fursteätt, i den svenske tronföljarens hem, en ny telning uppspirat, och sorgebudskapet, att den milda furstinna gått ur tiden, som åt lidandets barn gaf sitt rika hjärta och som, redan här nere luttrad och förklarad, varit en förebild i ödmjuk, självuppoffrande kärlek. Hvem kan räkna de välsignelser, som följde henne, hvem de tårar, som hennes bortgång framkallat hos sjuke och pröfvade skyddslingar? Mild, som prinsessan EUGENIAS lefnad varit, var ock hennes död; mogen för det andra lifvet, inträdde hon stilla, nästan omärkligt för de qvardröjande, inom den hemlighetsfulla förlåten. Man böjer sitt hufvud inför detta minnes helgade skönhet och kan blott utbrista: Salige äro de barmhertige!

I ledigheten efter framlidne professorn Vilhelm Erik Svedelius har Akademien, med sin höge beskyddares samtycke, till ledamot invalt kanslirådet NILS FREDRIK SANDER, som nu kommer att taga sitt inträde.

INTRÄDES-TAL

I

SVENSKA AKADEMIEN

DEN 20 DECEMBER 1889

AF

NILS FREDRIK SANDER

FIL. DOKTOR, KANSLIRÅD, RIDDARE AF KUNGL. NORDSTJÄRNEORDEN.

Mine Herrar!

Man har icke sällan kallat edert samfund en vitter areopag, och denna bildliga benämning innefattar nog träffande likheter, vare sig att man betraktar storheten af den uppgift, som är Eder förelagd, eller anseendet hos de män, hvilka efter hvarandra såsom ledamöter kastat en sällspord glans öfver eder krets och åt den förvärfvat medborgares aktning och erkännande. Men äfven när liknelsens beslöjade motsatser framträda, äro de märkliga. Edert värf är icke att med juridisk befogenhet straffa några förseelser, om än att med ett sant ord i sinom tid varna, fasthellre att belysa och bekransa och sålunda belöna äfven den bortglömda förtjensten; att uppmuntrande vägleda ungdomen och för den framställa förebilder, som äro efterföljansvärda; desslikes att med den snillets och hjärtats slagruta, som eger kunskapernas handtag, upptäcka gryende anlag, hvilka lofva arbetskraft på den andliga odlingens fält.

Bildligt säga vi, att naturen själf eger ett språk, såsom då växtrikets alster på ett symboliskt sätt uppenbara olika yttringar af ett inneboende lif, eller då djurrikets åbor gifva uttryck åt sina intryck och kunna meddela sig med hvarandra för fullgörande af gemensamma syftemål. Men det är först menniskan, som genom sitt språk förmår att gifva uttryck åt tankens och känslans finaste skiftningar. Hennes tal går från bröst till bröst, från tanke till eftertanke, från ättman till ättling allt intill senaste eftertid. Medan djurvärldens naturbundna uttrycksmedel äro och förblifva desamma, utvecklar sig menniskans språk organiskt efter eviga lagar, och upptecknadt i skrift bringar det odlingens frukt från gångna tidehvarf till kommande släkten. Den vältalige vises ord dör ej bort med ljudet af hans röst, utan fortplantas i de eviga idéernas säde. Skaldens sång förklingar ej med hans bristande strängaspel, utan hans toner förmäla sig åter och åter med nya strängar i deras hjärtan, som dem uppfatta. Äfven vetenskapens upptäckter af naturens hemligheter och historiens sagoskatter låta ikläda sig en dräkt, som trotsar glömskans tystnad och förgängelsens tand.

Jag nämnde nyss skaldens sång. Och hvem gläds ej, när han talar naturens eget språk och

tolkar de himmelska sanningar, som bära vittnesbörd om Försynens underbara rådslag? Icke utan hänförelse kan jag upprepa några ord af en bland de första skalderna, som hade en plats inom detta samfund:

Du, som af skönhet och behagen
En ren och himmelsk urbild ger,
Jag såg dig — och från denna dagen
Jag endast dig i världen ser.

Död låg naturen för mitt öga,
Djupt låg hon för min känsla död —
Kom så en fläkt ifrån det höga
Och ljus och lif i världen böd.

Och ljuset kom och lifvet tändes,
En själ i stela massan flöt;
Allt tog ett anletsdrag som kändes,
En röst som till mitt hjärta bröt.

Kring rymden nya himlar sträcktes,
Och jorden nya skrudar drog,
Och bildningen och snillet väcktes,
Och skönheten stod upp och log.

Kom så en annan skald, som qvad hos Eder:

Sen *Nya Skapelsen* stått fram i dagen,
Hvad ha vi andra till att skapa mer?

Men en tredje skald tillade härom:

Det Alexander är, som Filips segrar ser.

Ja väl! Ty med Frithiofs frejdade skald gick vår forntid igen i en ny sång, som trädde ut öfver Skandiens råmärken och eröfrade främmande folks beundran och bifall. Han, som vardt den främste mästaren inom vår diktkonst, hade varit eder lärling och täflat om edert pris, då han opröfvad var, opröfvad i rymder, där ingen ensidig smakriktning lagt eller någonsin velat lägga band på ingifvelsens fria flykt. Högsinnad helsade han ock här en annan sångardrott, som tillstod, att han »varit räknad bland författare, hvilka, såsom oinskränkt hängifne åt på en gång lifliga och dunkla aningar om ett nytt vitterhetens tidehvarf, lika oinskränkt i denna stiftelse sågo blott ett hinder för dess utveckling». Men äfven denne nyodlare, korad till en plats vid edert bord, lade blott ett nytt vittnesbörd till de förut varande, då han otvunget förklarade edert föresatta mål såsom ett det ädlaste och högsta. Det menar jag ock, att allt hvad vi böra älska och akta såsom heligt ligger förvaradt bland vårt språks egodelar, själfva språket den icke minst dyrbara skatten. Och för visso är det en sannskyldig areopags domsrätt i lifssak att värna om detta arf och hålla folkmedvetandet vaket därför, ty i denna frihetens yttersta lifsfråga kräfver fäderneslandet samverkan af alla sina barn. Denna sanning får aldrig döljas,

än mindre nedtystas, om eller när en öfvermakt måttar dödshugg mot ett svagare folks språk, en envåldsbragd, hvilken icke ens kan bemantlas såsom en romartanke.

Med dessa betraktelser och bekännelser inträder jag i edert samfund, där förklarligt nog hvarje nykomling stammat, då han måst stafva ihop sin egen ringhet, sina krafters otillräcklighet. Min skuld till Eder är redan gammal. Af alla dem, som sutto kring detta bord, när jag såsom en oerfaren yngling första gången inträdde i denna sal, är numera ingen i lifvet öfrig, men vänner möter jag här många. Vördnadsfullt och af uppriktigt hjärta tackar jag Eder för det förtroende I visat mig genom att kalla mig till deltagande i edra arbeten. Min plikt likmätigt går jag att fullgöra mitt första åliggande i denna de fosterländska minnenas helgedom.

Därom hade jag icke drömt i min faders anspråkslösa boning, att jag någonsin skulle komma synnerligen långt utanför min hembygds syngräns. Men äfven jag fick min vandringstid och kom då en gång, och en andra gång, till areopagens klippa i Athen. Icke utan en känsla af andakt beträder man där de ur klipphällen uthuggna, numera mycket nötta och nästan utplånade trappsteg, på hvilka aposteln Paulus en gång stigit

upp till domplatsens afsats för att tala till folket. Vid den tiden, heter det om Athenarne och de främmande som voro hos dem, aktade de på intet annat än att höra eller säga något nytt. Paulus, som bland stadens många gudastoder och marmorbilder funnit ett altare med inskrift: *åt den okände guden*, yttrade därom: »den I ovetande dyrken, honom bekänner jag».

Länge famla folken i sitt sökande efter den ende och rätte.

Vid mitt besök på denna minnesvärda plats sade mig en hellenisk vän, som var väl bevandrad bland sin fädernestads fornlemningar, att hvarje i areopagen invald ledamot erhållit en fullmakt, som slutligen med honom nedlades i hans graf. Den bestod af en tunn och smal bronsskifva, på hvilken var inristadt den valdes namn och som i ena eller främre afskärningen hade ett märke, hvilket passade ihop med företrädarens, och i den andra afskärningen ett annat, som en gång skulle få en motsvarighet å efterträdarens. Dessa enkla formler upprepades på en gång lika och alltid olika, länk efter länk, man efter man, såsom den timliga utvecklingens ordning är. Eder sjunde namnrad är nu afbruten och märkt med ett kors, hvilket jag förstår såsom både lifvets och dödens tecken. Hvad dödligt var skall återgå till stoft,

hvad oförgängligt var och är skall fortlefva. På andra sidan korset läser jag namnet VILHELM ERIK SVEDELIUS.

Han, som bar detta namn, har under en lång lefnad träget och plikttroget fullgjort sitt dagsarbete i fäderneslandets och vetenskapens tjenst, såsom häfdatecknare och universitetslärare, såsom en vältalighetens målsman och en ungdomens hängifne vän. Lika med de gamle betraktade han historien städse såsom en lärarinna för lifvet, och hvad han verkade med pennan och det muntliga ordet, det skref och talade han förnämligast med ögonmärke, att det skulle vara till den bildningsökande ungdomens tjenst. Hans väsende framgick ur karaktersutvecklingens smältdegel såsom en helgjuten personlighet med starkt utpräglade, egendomliga drag. Alla de, som lärt känna honom, lärde sig också snart att högt värdera honom sådan han var och alltid förblef, allvarlig i lifvets värf, manlig och kraftfull, ädel och vänsäll, hjärtegod och naiv såsom ett barn. Äfven de, som blott en gång eller få gånger sågo denne man, kunde icke undgå att fästa uppmärksamhet vid den sällsamma gestalten med de stundom ovanliga åtbörderna och det talande minspelet, som ofta framkallade ett gladt leendes solsken på andras anleten. Talrika efterlemnade skrifter utgöra det

källflöde, som otvetydigast och bäst skall för efterkommande afspegla hans personlighet. Den, som nu har att för ett ögonblick återkalla den bortgångnes bild, hade den lyckan att under en trettiåttaårig bekantskap åtnjuta månget prof af hans välvilja och vänlighet. Vi kände honom många, vi kände honom väl. Och dock har först döden uppenbarat nya och vackra drag till belysning af hans inre, tysta och begrundande själslif. Ty sedan han hunnit fram emot ålderdomens gräns, började han i enslig ro att i minnet på nytt genomlefva sin barndom och ungdom, och han fortsatte på samma sätt med mannaårens verksamhet och fortfor därmed äfven sedan aftonens skuggor börjat blifva tätare och dunklare.

Underliga öden hade han icke haft, stora världens lif hade han icke lefvat. Han hade lefvat i ett rastlöst och gagnande arbetes obemärkta sysslor och njöt dess välsignade lön, äfven då han måste bära de ålderdomens bräckligheter och försakelser, dem de yttre sinnenas afmattning plägar medföra. Så satt han i lefnadens qväll och tecknade med bred och saftig pensel, med sträng självpröfning, uppriktigt, enkelt och flärdlöst, hågkomsterna från sitt förflutna lif.

Vilhelm Erik Svedelius föddes i Köping vid själfva tolfslaget natten till den 5 maj 1816, yngst bland fem syskon, två söner och tre döttrar, af hvilka två aflidit i ung ålder. Föräldrarne voro kyrkoherden därstädes teologie doktorn Jakob Michael Svedelius och hans maka Anna Vilhelmina Svedelius. Familjen tillhörde en mycket stor och utgrenad prestsläkt, hvars äldste kände ättman var bonden Nils Andersson i Hjortnäs by inom Leksands socken i Dalarne, hvilken lefde i förra hälften af 1500-talet. Dennes son, Andreas Nicolai Dalecarlus Lexandensis, hvilken studerat till prest, vardt kyrkoherde i Rättviks socken och skall hafva varit ledamot af det i vår historia viktiga Upsala möte år 1593. Med sin hustru, som var sondotter af Peder Svensson på Vibberboda, en bekant folkanförare i Gustaf Vasas befrielsekrig, hade han, jämte flera döttrar, fem söner, af hvilka fyra blefvo prester och den femte klockare. Sonen Olaus Andreæ, hvilken förökade släkten med femton barn, var en kunskapsrik, betydande och myndig man inom kyrkan, vanligen kallad Dalabispen, och satt såsom pastor i Rättvik, medan brodern Daniel Andreæ, fader till åtta telningar, var kapellan i samma socken. Det är från denne senares ättgren vår Vilhelm Erik härstammade, nämligen genom Andreas Danielis, som blef kyrko-

herde i Elfdalen. Dennes barn voro de första, som antogo namnet Svedelius, ursprungligen Svedenius, efter en uppodlad mark Sveden vid Siljans strand i Leksand. Sonen Daniel Svedelius efterträdde sin fader i Elfdalen, som därefter betraktades såsom ett släktpastorat, medan sonsonen Jakob Svedelius, utmärkt såsom lärd och vitter, därtill berest i främmande land, blef kyrkoherde i Köping och slutade såsom domprost i Vesterås 1763. Denne Jakob Svedelius blef både farfars far och morfars far åt Vilhelm Erik.

Med den innerligaste sonliga pietet har Svedelius alltid yttrat sig om sina föräldrar. Fadern, som egde grundliga studier och varit universitetslärare, egnade sig med allvarlig omsorg åt sitt kall såsom själasörjare. Sina barn lärde han sträng föräldravördnad, lydnad och arbetsamhet. Hans uppfostrande verksamhet gick främst ut på att utveckla det starka och rena i karakteren, att inplanta sedlighetens och religionens bud, en religion af den friska och nyktra arten i äkta luthersk kristendom. Använd såsom en dugande man och förfaren äfven i statsangelägenheter, bevistade han flere riksdagar såsom ledamot af prestståndet och var därunder medlem af konstitutionsutskottet. Det var i en tid, då en viss fråga om en politisk omdaning började låta höra af sig.

Under sina samtal och något längre fram genom sina bref bibragte han före sin bortgång den unge Vilhelm Erik de första politiska begreppen, i en bestämd konservativ riktning, med den påföljd, att sonen ännu efter femtio år i allt väsentligt återfann sin fader i sig själf, dock att han tillika betonade, att han var och ville vara en progressiv natur. Men om sonen sålunda på fädernet ärfde många goda intryck och fasta grundsatser, så är ock synbart, att han fick andra karaktersdrag på mödernet. Modern var en mycket bildad qvinna, med ljust och fördomsfritt förstånd och ett hjärta, i hvilket menniskokärleken lefde med stor makt. Hon hade en oskattbar förmåga att sprida glädje omkring sig och trefnad i hemmet, där gästfriheten var lika osökt som enkel, välfägnaden rundlig, och där man ännu vid den tiden i ett stadssamhälle lefde på landtmannavis och klädde sig med hemslöjdens alster. Under slika förhållanden uppväxte detta gossebarn, om hvilket man frågade sig: hvad mände varda af detta barnet? Ty märkbara voro här mycket sällsamma anlag.

När Svedelius mönstrade sin barndoms tidigaste minnen, räknade han såsom det första erinringen vid sitt tredje eller fjärde års ålder af det stora och blanka messingsinstrument, hvilket en af musikanterna hade begagnat vid den kyrko-

fest å första söndagen i adventet, då den nya psalmboken af år 1819 infördes till bruk. Den boken var den första, i hvilken han började läsa på egen hand, sedan han af sin moder lärt sig bokstäfverna och af en faster att stafva och läsa innantill. Från den tiden stod outplånlig i hans själ den vackra psalmen 481:

Hvar är den vän, som öfverallt jag söker?
När dagen gryr, min längtan blott sig öker;
När dagen flyr, jag än ej honom finner,
Fast hjärtat brinner.

Jag ser hans spår, hvarhelst en kraft sig röjer,
En blomma doftar och ett ax sig böjer;
Uti den suck jag drar, den luft jag andas,
Hans kärlek blandas.

Mycket snart kastade sig den liflige gossen med begärlighet öfver de sagoböcker och historiska berättelser, som funnos till hands. För sin sagolystnad hade han redan tidigare sökt och fått en riklig näring af sin amma. Ju vildare och hemskare de äfventyrliga berättelserna voro, dess bättre. Gärna ville han också höra talas om de vilda djuren. Åtskilligt hade han med undran förnummit om den brummande björnen uppe i Elfdalens skogar. Men sedan han fått kännedom om elefanten, satte han honom främst, därföre att han var så stor och duktig. Hvad han inhemtat, det

måste han också förtälja för sina lekkamrater, hvilka till en början voro tre små flickor. Men då han jämförde sig med de starka förebilder, som sväfvade för inbillningen, tyckte han sig vara en svag stackare. Fysiskt mod hade han icke, försiktig var han vid badning och lifrädd vid skridskoåkning. Mörkrädd var han icke och likrädd icke heller; men då han var ute i staden och gick hem efter skymningens inbrott, tog han ej såsom vid dager genvägen öfver kyrkogården. En gång, då han saknades och eftersöktes, igenfann man honom i det lilla rum, där den i dagarne aflidne adjunkten i huset låg svept i sin kista. Hit hade han tagit sin tillflykt för att få vara i fred, satt och läste i en »rolig bok», emellanåt betraktande den dödes orörliga drag. Icke sällan stack han sig undan i presthusets öfre sal, ställde sig på en stol eller bänk och uppträdde såsom talare, i synnerhet såsom predikant, slutande med tacksägelser för aflidna, hvarvid han uppnämnde personer ur den närmaste omgifningen, hvilka då som bäst friska och sunda gingo i sina sysslor utan aning om något hembud från dödsriket. Än åter höll han riksdag, lekte kung och talade till den osynliga riksförsamlingen. Vid sådana tillfällen strömmade ett ordsvall från hans läppar, ett bärsärkaraseri öfverföll honom, han bet

såsom ursinnig i bord och stolar och utdömde med vrede allt ondt och dåligt. »Detta fantasiraseri» — säger han själf — »upphörde nog med åren, men anlaget är qvar».

Innan fadern afrest till 1823 års riksdag, hade den sjuårige Vilhelm Erik blifvit insatt i Köpings stadsskola, hvars föreståndare var pastor P. I. Stenman, en rättskaffens prestman och utmärkt ungdomslärare. I denna skola läste dock Svedelius mestadels som privatist och med latinet såsom grundläggande ämne. Under fristunderna fick han här nya lekar och nya lekkamrater. Med några af desse knöt han vänskapsförbindelser för hela lifvet. Likväl förebrådde han sig, att han sällan var fullt öppenhjärtig, att han som oftast hade »arrière-penséer». Naivt är i sanning ett exempel, som han anför härpå. När nämligen gossarne i skolan en dag lekte Romare, och en kallade sig Julius Cæsar, en annan Pompejus o. s. v., valde han namnet af den sluge Octavianus Augustus, som underkufvade världen. Emellertid förmildrar berättaren något den oblida domen öfver sig själf med anmärkningen, att man kan vara slug utan att vara illslug.

Han trifdes nog med lust och gamman i kamraternas lag; men mest roade boken, och hågen stod till betraktelser och arbete i ensamheten.

Allvarsamt drefvos studierna under denna skoltid, ty innan gossen gick att börja dem, hade han förut två särskilda lektioner i hemmet, och efter slutadt dagsverke särskild undervisning i latinet af fadern, när denne var hemma. Man skulle tro, att han under dessa förhållanden blef förkrympt och öfveransträngd. Andligen var han ett brådmoget barn, icke ett bortskämdt; kroppsligen var han väl utvecklad och stark, ehuru något otymplig och opraktisk, tog för sig och åt med god smak och mådde så innerligen väl både vid gödkalfsteken och bärbuskarne. Öfveransträngning var något, som Svedelius aldrig ville vidkännas eller erkänna, hufvudsakligen därföre att han redan tidigt och ännu mera framdeles, såsom lärare vid högskolan, lärde sig att afsky och hata ett lättjefullt lif. Och likväl var *öfveransträngning* det ord, som smärtan skulle komma att under tårar afpressa honom såsom uttryck för hvad han kallat »sin ungdoms eldprof», fastän saken icke närmast rörde honom själf. Det var med honom då såsom när de olympiske gudarnes herskare Zevs skickade Hermes som sändebud till den fängslade Prometheus för att aftvinga honom en hemlighet, men Prometheus teg därmed och blott ofrivilligt, under tyngden af sina qval, lät undfalla sig en suck: »ve mig!»

»Det ordet finnes icke i *min* herres ordbok», svarade Hermes.

Vi hafva sett en sida af Svedelii tidiga själsutveckling: vetgirigheten och fattningsgåfvan. Minnet var friskt och lifligt, inbillningskraften gränslös och tygellös. Men tidigt framträdde också en annan sida, då den vaknande reflexionen företog sig att omsätta väckta föreställningar och idéer i ett författarskap. Vid nio års ålder började Svedelius föra dagbok. Vid samma tid hade han för första gången i grannstaden Arboga fått åse en teatralisk föreställning, och så började han studera dramatiska alster, sådana nämligen som voro honom tillåtna, och att skrifva små historiska teaterstycken, allt på tjockaste prosa; ty med rim och meter kom han aldrig i fejd. Det har sitt intresse att se, hvilka ämnen han behandlade: *Medea*, tragedi; *Alexanders död*, också tragedi. Den gällde icke Alexander den store, utan kejsar Alexander den förste af Ryssland. Vidare: *Tsar Peter i Zaardam*, opera i tre akter, dedicerad till systern Carolina, då hon fyllde femton år. Skrifstilen var ett barns, men vårdad, rättstafningen icke fonetisk, akterna voro korta, handlingen rask och replikerna omedelbara. Rolerna voro fördelade bland familjemedlemmarne: Tsar Peter skulle spelas af den allvarsamme husfadern, medan författaren

själf valt att föreställa en intendent för skeppsbyggerierna. När man till slut upptäckt, att den förklädde timmermannen icke var någon annan än Rysslands mäktige herskare, ber intendenten artigt om ursäkt, att man af ovetenhet icke bemött honom efter hans höga rang. Ursäkten antages gärna, och nådevedermälen uteblifva ej. Intendenten behåller sista ordet: »Den utmärkta nåd, som blifvit gjord, torde kanske roa någon flicka, på hennes femtonde födelsedag». »Ridån faller. Finis».

Nu voro emellertid de dagar komna, då barnkammarpilten skulle insättas i stiftets lärdomsskola i Vesterås. Sådana voro redan då hans kunskaper, att han genast intogs i qvartaklassen, genomgick den med heder och uppflyttades efter två år på gymnasium, fick hatt och klocka och titulerades herre af sina lärare. Öfvergången från barndom till ungdom var ett stort och viktigt steg. Tillståndet på gymnasierna under 1820-talet och närmast följande årtionden var, såsom bekant, i många stycken oregelbundet. Det på Vesterås gymnasium gjorde intet undantag därifrån. Svedelius, med sin lifliga berättareförmåga, har i förevarande fall lemnat sin erfarenhets bidrag till belysning af vårt undervisningsväsende. »Disciplin eller skoltukt» — säger han — »var på gymnasium hart

när ingen alls. Vi gjorde hvad vi ville». Den så kallade penalismen var kamratskapets erkända grundlag, mera än skolordningen. Icke desto mindre hade detta kamratskap äfven sina ljusa, goda och uppfostrande egenskaper. Den unge bildningsökande ämnessvennen fick lära att tänka för sig, sköta sig själf och hushålla med sina pund eller ombetrodda medel.

Det hade i hemmet varit en regel, att gossen skulle passa upp sig själf och förrätta vissa små sysslor, som eljest tillhörde en tjenare. Af böjelse tillämpade nu Svedelius denna vana och bibehöll den i mycket för hela lifvet, äfven om han, som i barndomen så gärna velat ståta i granna kläder, i en framtid under sina lärda och mödosamma forskningar stundom glömde bort garderobens kraf. För att öfvervinna sin otymplighet i kroppsrörelser borde han lära dansa. Han gjorde det, icke utan nytta och nöje. Fadern, som med vaksamt öga på afstånd följde sonens utveckling och gaf honom goda råd, skref bland annat: »Sök att skingra dina små distraktioner och efter hand förvärfva dig den yttre uppmärksamheten på dig själf och andra, som är så nödvändig! — Var noggrann i valet af vänner! — Bevara, så vidt möjligt är, din inre och yttre självständighet, ditt oberoende af annat än sanning och rätt!»

Sonen hade redan gjort den iakttagelsen, att lättjan alstrar nöd, nöden gör en slarf, och slarfven till en skälm. Han arbetade, var sparsam och förstod alltid att »rätta munnen efter matsäcken». Men svårt hade han att öfvervinna sin tankspriddhet. Den snarare tilltog än aftog med åren. Otvunget har han erkänt, att den gjorde honom obeqväm att åhöra högtidliga tal, föreläsningar från katedern och till och med predikningar i kyrkan. Men huru tankspridd han var, glömde han aldrig att fullgöra sina plikter eller att i rättan tid infria förbindelser, hvilka han beseglat med sitt namn. Fullt medveten därom, att »skulder äro vissa, men fordringar ovissa», var han mycket tjenstvillig, och hade alltid mycket svårt att säga nej, när någon bad om hans hjälp. Först då, när ungdomligt lättsinne alltför mycket missbrukat hans godhet, gjorde han sig en strängare urskillning till plikt.

Till sin natur ansågs han vara flegmatisk, men hade en rik känslighet gömd under en frusen yta. Vid konfirmationstiden öfverraskade han sig själf med att sitta gråtande, utan att veta för hvad. Stor var alltid glädjen, när han vid läroterminernas slut återvände till hemmet; men denna glädje förmörkades tidtals däraf, att föräldrarne sedan flera år tillbaka börjat lida af ohelsa. Under

gymnasietiden gjorde Svedelius bekantskap med en ambulerande teckningslärare och porträttmålare vid namn Le Moine, till börden Fransman, en godlynt personlighet och andeskådare. Hos honom och hans tjuguåriga dotter trifdes han synnerligen väl och tillbragte hos dem mången aftonstund under uppbyggliga samtal. Han lefde så att säga ett dubbellif: det ena i en fantasivärld, det andra i verkligheten. Men dessa motsatser började lösa sig, afsättande sina ytterligheter. Till åren den yngste bland kamraterna, men till kunskaperna bland de allra främste eller främst, tog han en verksam del i deras tankeutbyten. I ett af dem bildadt litterärt sällskap »för tro och upplysning» (*pro fide et eruditione*) tog han sitt inträde med ett tal öfver Napoleon. »Jag kan ej» — säger den trettonårige talaren — »frikänna honom för de rättvisa beskyllningar man gjort honom, men jag vill äfven omtala den storhet, som lifvade honom, och de verk, som förtälja hans ära, utan att vittna till fällande inför historiens och eftervärldens oväldiga domstol». Arten, metoden och formgifningen röjas redan här hos den unge. Tidigt hade han också fått för sig, att han borde söka eröfra ett pris hos Svenska Akademien, och han författade följande året ett äreminne öfver »Lennart Torstenson, Svea rikets Råd och Herre till Ortala», med motto

från Dalin, framställningen i den högre stilen, det hela icke så illa ihopkommet i betraktande af författarens ålder. Visserligen tog han härvid två steg miste, ett för tidigt och ett för sent, men gick åtminstone hvad beträffar valet af ämne i kungliga fotspår. Försöket synes ej blifvit insändt till vederbörlig ort.

Med förkärlek och vördnad fäste sig Svedelius vid två af sina lärare, lektorerna Gustaf Nibelius och Carl Thomas Järta, af hvilka den förre undervisade i filosofi, den senare i historia. Då han utskrefs från gymnasium, erhöll han vitsordet berömlig i nästan alla ämnen. Störst var hans beläsenhet inom svensk och allmän historia, mycket hemmastadd var han i de klassiska språken och väl bevandrad inom vitterheten. Hans älsklingsförfattare voro Walter Scott och, bland våra skalder, Tegnér. De gustavianske skaldernas arbeten läste han med nöje, den fosforistiska skolan smakade honom icke alls.

Sålunda utrustad aflade han studentexamen i Upsala hösten 1831 och tillbragte ett första år vid universitetet därstädes, mestadels med ett slags litterärt dagdrifveri, som han tyckte, eller att gå och höra på flera olika föreläsningar. Såsom inskrifven i Vestmanlands och Dala landskapsförening, hvilken nämnda år fick inviga ett nytt

nationshus, började han deltaga i det för honom nya kamrat- och studentlifvet, men icke alldeles med tillfredsställelse, ty han saknade däri den lyftning, som han både önskat och väntat. Han skulle här blifva så mycket mera hemvarm med tiden.

Då det af flera skäl ansågs önskvärdt, att den unge studenten skulle komma ut i världen för att i vidsträcktare mån göra erfarenhetsrön och mogna för lifvets uppgifter, bereddes honom utväg härtill, då han på nyåret 1833 fick tillträda en informatorsplats hos enkegrefvinnan Lagerbjelke på Elfsjö i Brännkyrka socken inom Södertörn, såsom lärare för tre af barnen, en flicka och två gossar. Hos denna utmärkta familj, som om vintern ofta fick emottaga besök af framstående personligheter och under somrarne vistades på Åsby egendom i Vestmanland, tillbragte Svedelius två år och fann sig förträffligt, helst han själf var och alltid förblef af hela familjen omfattad med den största välvilja. I husets äldste son, som med honom var nära jämnårig, fann han icke blott en studiekamrat, utan ock en tillgifven vän. Deras banor och åsikter skilde sig nog åt under lifvets gång, men den ömsesidiga aktningen blef orubbad. Medan den ene, som nu skattat åt förgängelsen, i framtiden gick att tänka så mycket öfver våra

grundlagar och vetenskapligt-teoretiskt behandla dem, har den andre haft att praktiskt tillämpa dem, både såsom landtmarskalk under den förra riksdagsordningen och allt hittills, i redan framskriden, vördnadsvärd ålder, såsom talman i den ombildade riksdagens första kammare.

Om Svedelius någonsin känt någon böjelse att egna sig åt kyrkans tjenst, så öfvergaf han den snart. Under nu omtalade informatorstid försökte han sig såsom predikant och höll äfven under de närmaste åren åtskilliga predikningar, hvilka han sedermera visserligen icke underkänt, men icke heller godkände. En erfaren prestman har fällt ett fördelaktigt omdöme om dem.

Lyckligt är barnet, som under sin oskyldiga lek icke anar lifvets pröfningar och djupa allvar. Nu kom till den sorglöse ynglingen ett fördystrande budskap. Hans fader, som vunnit befordran till Leksands pastorat, men ännu icke ditflyttat, utan bevistade 1834 års riksdag, hade häftigt insjuknat. Sonen begaf sig skyndsamt från Elfsjö till hans sjukbädd och vårdade honom ömt under fjorton dagar af oro, tills lifsgnistan slocknade. Med moder och syskon, som infunno sig vid båren, fick han gemensamt eftertänka den förlust, som drabbat dem alla. Boet var gäldbundet. Men enkan fick nådår vid Leksands pastorat och dit-

flyttade. I ett familjeråd beslöts, att afkomsten af pastoratet under nådårstiden skulle främst användas till skuldernas betäckande, och så blef allt gäldadt. För Vilhelm Erik voro emellertid de ekonomiska utsikterna allt annat än ljusa, men med förtröstan gick han framtiden till möte.

Sedan han tillbragt en tredje termin i Upsala och icke hade råd att längre oafbrutet uppehålla sig vid högskolan, fick han en fristad i det lugna modershemmet i Leksand, att där fullfölja sina studier. Släktkär, som han ständigt var, hade han alltid en lika varm känsla för sin hembygd. Jag kan icke vidröra detta ämne utan att tala något om Svedelii uppfattning af naturen och kärlek till fädernetorfvan. I sina tidigare år förstod han icke, att en slättmark, såsom hans fosterbygd Köpingstrakten, kunde ega någon egentlig skönhet; men han lärde sig det först af Tunaslätten och vidare af den stora och bördiga skånska slätten. Likväl bibehöll han städse en större förkärlek för ett kuperadt landskap, som hade omvexlande skogkrönta höjder och leende dalar. Intet landskap kunde han se med samma blickar eller älska så varmt som Vestmanland och Dalarne, icke blott för deras kärnfriska och redbara befolkning, eller därföre att de under århundraden fostrat hans släkt, utan särskildt för de stora och ärofulla

historiska minnen, som voro fästa vid dem från Gustaf Vasas befrielsekamp och reformationens dagar.

Nu gjorde han med förtjusning sin första rundresa uppåt Dalarne, till Elfdalen. Han gjorde framdeles många sådana och kunde räkna dem ända till nio. Det må här äfven antecknas, att han allt framgent, då han var anställd såsom universitetslärare, städse begagnade sommarferierna till utflykter i olika landsdelar, oftast på skjutskärran, för att sålunda lära känna hela fädernesländet, upp emot Haparanda och ned till Trelleborg. Öfverallt, hvart han kom, träffade han vanligen vänner och bekanta, hos hvilka han var en välkommen gäst. Ett par gånger utsträckte han sina färder till Norge och Danmark, äfvensom till Finland, där hans ande också tyckte sig vara hemma, men vidare kom han icke till främmande land. Rom och Paris sade han sig kunna umbära, icke att besöka och åter besöka de kära trakter, »där hvarje buske hviskade om hans barndoms frid och lycka».

När vi härnäst återfinna honom vid universitetet, hösten 1836, upplefde han det viktiga skede i sin utveckling, hvilket han betecknat såsom sin ungdoms eldprof. Utförlig är hans berättelse därom. Jag kan endast i kortaste sammanfattning angifva dess innehåll och vill därvid helst

begagna hans egna ord. Här är ett nattstycke ur det inre af ynglingalifvets historia. Det handlar om en sönderbrusten ungdomsvänskap.

»Jag fruktar» — så begynner han — »att jag blifver mycket mångordig; ty när jag uppkallar detta minne ur femtiårig graf, vilja tankarne aldrig sluta med sina frågor, och bilderna jaga hvarandra, en del klädda i sorgens svartaste dräkt, och det kännes så som skulle glödande pilar genombränna mitt hjärta; men detta är, Gudi lof, blott sakernas ena sida; jag ser äfven andra syner, som stråla i förklaringens dager och tala om ett evigt lif, där allt skall varda godt, ty det första är förgånget».

Svedelius var medveten därom, att han var en brådmogen ungdom, något som är farligt och att motverka, ehuru en brådmogen väl äfven kan blifva en fullmogen. Han var van vid strängt arbete dagen om, äfven att försaka nöjen. Såsom andra ynglingar befann han sig i den ålder, då det spelar i blodets ådror, kokar och jäser i det kroppsliga lifvets verkstäder och i själens rörelser. En hvar har då något vinkande mål, något hägrande ideal. Den ene eldas af fosterlandskärleken och äran, en annan värmes af ett religiöst och sedligt nit att bekämpa det onda i världen och främja det goda, en tredje tänker kanske

främst på en ung brud och ett eget bo. Svedelius gick stilla drömmande sin gång, kände sig ensam och sökte en vän, åt hvilken han kunde säga hela sin hug. Han fann nu en sådan i den unge studenten Gustaf Sebastian Leijonhufvud, född på Vikmanshyttan i Hedemora socken, son af öfverstelöjtnanten friherre Gustaf Axel Leijonhufvud. Svedelius hade redan under vistelsen på Elfsjö hört omtalas den unge Leijonhufvud, som aflagt studentexamen redan vid tretton års ålder och under de sista två åren vid universitetet gjort studier, hvilkas omfattning var förvånande. Med en nästan jungfrulig blyghet hade han plockat vetandets frukter utan att ännu känna någon vaknande böjelse att i en litterär verksamhet omsätta dem i bunden eller obunden form.

Redan första gången de båda ynglingarne träffades och gladt vexlade ett handslag, tycktes de förstå hvarandra. Den närmare och förtroliga bekantskapen dem emellan gjordes vid en liten anspråkslös bjudning hemma hos Svedelius, hvilken, när de jämförde sina inhemtade kunskaper i olika ämnen, i Gustaf Leijonhufvud fann icke blott sin like, utan mer än sin like, sin öfverman i vördnad för arbetets ära och i trohet mot arbetets plikt, en späd yngling till gestalt och anletsdrag, men en jätte i arbetsförmågans outtröttlighet att

bruka dygnets stunder utan synnerlig skillnad mellan middagens timme och midnattens. Utan att gifva hvarandra något bestämdt löfte gjorde de en öfverenskommelse att vara flitige studenter och mötas till tankeutbyten. En gammal qvinna anställdes såsom väckare och kom dagligen hvarje morgon klockan fyra för att uppkalla dem till arbetet, om de ej redan vaknat. Och de träffades sedermera ofta, visst icke såsom unge pedanter eller frätande bokmalar: de voro glade och liflige gossar, hvilka skrattade rätt godt tillsammans åt allt det som tycktes dem förvändt och löjligt. Sålunda förgick terminen, de båda vännerna skildes, och Gustaf Leijonhufvud reste hem till julen, men kom icke mer tillbaka. Kanske till följd af öfveransträngning hade han icke tillräcklig fysisk motståndskraft, utan dukade under för en tillfällig opasslighet, en förkylning, som den 2 februari 1837 ändade hans lif vid nyss fyllda sexton år.

På Svedelius gjorde budskapet härom ett djupt smärtande intryck, som för alltid gaf åt detta minne en saknadens prägel. Han bad sin landsman, skalden Böttiger, att rista en minnesruna öfver den bortgångne vännen, och denne gjorde det af dubbelt deltagande och på ett vackert sätt. De sista stroferna lyda så:

Fadershjärta, modershjärta, blöden!
Ej förr'n nu han gjort er sorg. I döden
Han så tidig som i lifvet var.
Oskuld satt och tänkte på hans panna,
Forskande i höjd och djup det sanna
Med en blick så menlös och så klar.

Hvila, yngling! Du har nyttjat dagen
Från dess gryning intill midnattslagen.
Nästa sol går opp — och går ej ner.
I dess strålar sök att orden leta
Till hvad här du ville forska, veta;
O du vet det redan — det och mer!

Därför ingen klagan slumrarn väcke!
Våren snart med blommor sår ditt täcke,
Göm ditt hjärta under dem i frid!
Modren Svea kransar själf din kista,
Hon dig sörjer, har ej råd att mista
Hoppets stöd i hopplöshetens tid.

Grubblande öfver hvad som händt, ville Svedelius skjuta sitt och sin bortryckte väns inbördes förhållande under en areopags dom med denna fråga: skall någon moralisk tillräknelighet för detta lif, som förgicks, — och det var ett dyrbart lif — återfalla på den efterlefvande?

Låtom oss i öfrigt lyssna till några af de tankar, som genomkorsade hans hufvud och hjärta!

»Jag kan tänka mig en yngling eller en ung man, som dog i förtid, utmattad af de sinnliga passionernas utsväfvande lif, och jag säger: detta

är en skamlig död. — Jag tänker mig åter en annan yngling, hvars kroppsliga varelse förtärdes till döds i sträfvande utan hvila och rast för att skaffa sig bildning och vett, med ungdomens begär efter njutning och glädje riktadt på besittningen af vetenskapens och vitterhetens skatter och hela det andliga lifvets dugande dygd. Jag tänker: den döden är en ärofull död».

»Men sedan gräfde jag en djup graf i det innersta af min varelse; där lade jag ner det minnet Gustaf Sebastian Leijonhufvud, och jag lade ett så starkt lock på den grafven, att detta namnet därefter under ett halft århundrades tid blott några gånger, och då blott i förbigående, har blifvit uttaladt af mig inför andra menniskors öron».

»Och likväl kan jag säga, att så länge jag lefver, är icke heller han gången ur världen».

»Min lefnads lära är, att jag aldrig söker någon ersättning för det oersättliga».

»Sedan Gustaf Leijonhufvud är död, har jag aldrig haft och aldrig velat hafva någon förtrogen vän».

»Mycket har jag lärt af allt detta, men en lärdom är den närmaste. Det har händt mig understundom, att när jag vaknat mycket tidigt på morgonen, har jag haft framför mig en dag, som jag

visste skulle blifva full af idel tråkiga göromål, ett andelöst släp. Då hafva kommit för mig några ord ur ett gammalt skaldestycke, som har till titel: *Dödgräfvarens sång.* Orden äro dessa:

Ingen, ingen hvila,
Tunga spade, ila!»

I sådana stunder tyckte han sig se en ung gestalt med dödens blekhet på pannan, den sextonårige arbetarehjälten, som då tillhviskade honom: »Du får icke tröttna. Fyll din bestämmelse! Gör din plikt! Släpp intet tag! Gud har gifvit dig förmåga. Du skall bruka den. Kom ihåg vårt aftal!»

Svedelius glömde det aldrig. Hela hans lif har burit vittne därom. Såsom förut, fastän något mera tystlåten och begrundande, tog han del i nationskamraternas samlif, där vid denna tid den unge skalden Gudmund Leonard Silverstolpe bland andra börjat stränga sin lyra och med både skämtets och allvarets ord gaf en friskare fläkt åt ungdomens nöjen och gemensamma sträfvanden. I öfrigt var det för Svedelius en välsignad sak, att hans moder under nyssnämnda pröfningens år öfverflyttade till Upsala och där åter öppnade för sonen hemmets lugna sköte. Bland universitetslärarne var det i synnerhet en, som fyllde hans hjärta med den djupaste vördnad och kom

att på honom öfva ett varaktigt inflytande, nämligen Israel Hwasser. Detta är också lätt förklarligt; ty Hwasser, den alltid hängifne förkämpen för den allmänna kulturen, var tillika en glödande fosterlandsvän och därtill en snillrik och originell talare, som med brinnande ifver, en hög och ädel uppfattning af alla menskliga förhållanden hänförde och eldade ungdomen, hvilken alltid var det närmaste föremålet för hans kärleksrika omvårdnad. Svedelii böjelser och studier hade redan ledt honom i samma riktning. Dessa studiers underlag var, som vi sett, de klassiska språken; men då han för sig uppkastade den frågan, hvilkendera han mest älskade, den grekiska eller den romerska litteraturen, kunde han icke besvara denna fråga, dock att den romerska snart ingick mer och mer bestämmande i hans andliga lif och verksamhet. Detta förhållande drog Svedelius oemotståndligt till den oförgätlige Adolf Törneros, hvilken å sin sida visade honom stor välvilja, medan lärjungen blef en tacksam medhjelpare i de mödor, som för den öfveransträngde läraren kändes så tunga och tryckande.

Svedelius hade fått för sig, att han en gång skulle blifva professor skytteanus, och ännu tidigare, att han skulle blifva historieskrifvare, dock icke en torr och pedantisk. En bland de tråkiga

ville han icke blifva. Nu hade Erik Gustaf Geijer, som stod på höjden af sitt anseende, utgifvit sin Svenska folkets historia. Svedelius kunde lika litet som andra undgå att beundra Geijers mäktiga ande, och han har alltid räknat honom såsom vår ypperste och främste häfdatecknare, hvilken han hade att tacka för så många fruktbara lärdomar. Men något personligt närmande dem emellan hade ännu icke egt rum. Svedelius tyckte honom för sig föga tillgänglig, för hög och majestätisk. Lärjungen kände sig såsom en försynt undersåte. Det dröjde emellertid icke innan Geijers blickar fästes på den förhoppningsfulle studenten. Sedan Svedelius aflagt filosofie kandidatexamen i december 1838, disputerade han följande året på latin pro gradu, under Geijers præsidium, öfver ämnet: »Sveriges deltagande i trippelalliansen i Haag 1668» (*De bello devolutionis et foedere trium civitatum contra Ludovicum XIV Regem anno 1667—1668*).

Det var ett vackert och älskvärdt drag af Svedelius, att han i en tillegnan hembar detta sitt akademiska förstlingsarbete åt sin forne lärare i Köpings stadsskola, den anspråkslöse komministern i Rättvik Peter Isak Stenman.

För sitt latintalande fick han beröm, för sin uppsats tillerkändes honom det pris af 90 rdr banko,

hvilket Geijer af sitt honorarium såsom promotor vid 1836 års promotion anslagit till belöning för den bästa gradualafhandlingen vid den nu förestående.

Vid denna promotion fick Svedelius såsom »ultimus» intaga samma hedersrum, som hans fader innehaft 39 år förut. Af promotionsdagens högtid och festligheter njöt han med obeskrifligt nöje. Men det är ofta så, att en ung magister, som vunnit den efterlängtade lagerkransen, dagen därefter med oro och tvekan spejar i hvad väderstreck han skall söka de skördar, som skola kläda och föda honom. När Svedelius nu såg tillbaka, tackade han Gud för en i ekonomiskt afseende någorlunda bekymmerfri ungdom och en god helsa. Men redan efter filosofie kandidatexamens afläggande hade han funnit sig böra dels och närmast för utkomstens skull, dels ock för att kunna i och för sin gradualdisputation göra forskningar i riksarkivet, antaga en informatorsplats hos expeditionssekreteraren F. J. Lorich i hufvudstaden. Här infördes han liksom i en ny värld, inträdde i ett litet palats, som hade gemak med takmålningar och parkettgolf samt rikt prydda med dyrbara konstskatter. Men det dröjde icke länge, innan han här blef hemmastadd och fann sig synnerligen väl. Värdinnan i huset, en begåfvad och

fint bildad qvinna, som sett mycket af världen och äfven pröfvats af den, omfattade honom med lika mycken välvilja som aktningsfull uppmärksamhet, och han har med innerlig erkänsla antecknat, att hon kunde räknas bland dem, som öfvat icke ringa inflytande på hans utveckling.

Hvad han mycket saknade i hufvudstaden var en högskola, och man hade nu börjat ifrågasätta Upsala universitets öfverflyttning till Stockholm. Svedelius omfattade tanken på bildande af en ny och självständig högskola därstädes, en tanke, hvilken han allt framgent bibehöll och verksamt främjade både med ord och handling.

Likasom då han under vistelsen i Lagerbjelkeska familjen försökt sig såsom predikant, var han äfven nu i ett nytt brytningsskede. Han kände ett behof af att undan allt buller och larm betrakta bibelordet och gick gärna att höra de utmärkte andlige vältalare, hvilka vid denna tid uppträdde i hufvudstaden, såsom Abraham Pettersson, Johan Henrik Thomander och ärkebiskopen Wallin. Den förste af desse åhörde han icke minst med uppbyggelse; hos den andre beundrade han både det fria och snillrika framställningssättet samt föredragets värma och väckande tankeinnehåll. Den tredje åter, i hvilken han länge sedan lärt känna hymnsångaren och psalmisten med en Davidsharpas

strängar och en talare med en tempelklockas malmtunga, fick han snart beledsaga till grafven, därvid deltagande i den sorg, hvari ett helt folk var försänkt. Särskildt såsom en Dalarnes ättling vördade han i Wallin en af Dalarnes ädlaste söner.

Det kunde icke heller fela, att en ung man med Svedelii skaplynne skulle känna sig dragen till betraktande af företeelserna på statslifvets område. Också infann han sig ofta såsom åhörare vid 1840 års riksdag, hvilken genom sina ansatser i många fall var mera märklig än de närmast föregående eller efterföljande riksmötena. Svedelius kunde här upprepa Havamals ord: »Jag teg och lyssnade till hvad männen talte»; och tillika: »ord mig från ord till ord ledde, verk mig från verk till verk ledde». Men under allt detta, hvart skulle han egentligen vända sin arbetskraft, eller hvar söka ett lämpligt verksamhetsfält? Än tänkte han på en plats vid riksarkivet, i hvars chef, Hans Järta, han vunnit en faderlig gynnare, än åter att söka ett vikariat och vidare en lektorsbeställning i historia vid Stockholms gymnasium. Emellertid blef han i april 1840, på förslag af sin ädle vän och förre lärare, dåmera skytteanske professorn i Upsala Carl Thomas Järta, kallad till *politices docens;* och därmed var hans framtida lefnadsbana utstakad, ty från denna stund sammanföllo banans utgångs-

punkt och slutmål i Svedelii önskningar, beslut och sträfvanden.

Dock stannade han qvar på sin plats i hufvudstaden intill årets slut. Vi finna honom under våren och sommarmånaderna fördjupad i arkivstudier och en litterär sysselsättning, hvarom ingen ännu borde få veta någonting. Det var fråga om en prisskrift. Redan under sin Leksandstid, eller år 1835, hade Svedelius till Svenska Akademien insändt en täflingsskrift i vältalighet, hvilken erhållit mention. Det var säkerligen den i akademiens utgifna historia omtalade skriften: »Jämförelse mellan Gustaf I och Gustaf II Adolf till storhet och regentvärde». Den hade, det veta vi nu, blifvit såsom omogen underkänd af Geijer, Hans Järta och några andra, men till erhållande af en uppmuntran förordats af Wallin, Lagerbjelke och ett flertal ledamöter. Författaren, nu fem år äldre och därtill lagerkransad, tyckte sig numera bättre rustad till en förnyad idrott. Under hans händer växte en längre afhandling: »Försök till en historisk framställning af de orsaker, hvilka under konung Carl XI:s regering föranledde statsskickets förändring». Redan själfva mottot, lånadt ur ett yttrande af Axel Oxenstierna, var betecknande: »När Regeringen icke tager *animum Regis* an och talar *pro republica*, utan agerar en *privatum*

och talar å Ståndś bästa, då kan Regementet icke längre stå».

I veten det bäst, M. H., att året 1840 var fruktbart inom vår vittra odling, ty då belönades *Angelikas* skald enhälligt med edert stora pris, och Svedelii täflingsskrift fäste vid sig en erkänd uppmärksamhet, ehuru en omarbetning i vissa stycken ansågs önskvärd. Sedan en sådan blifvit verkställd, tillerkändes författaren på följande årets högtidsdag, likaledes efter enhälligt fattadt beslut, den högsta belöningen, med det hedrande omdömet, att han, »efter allvarlig och berömlig forskning, med oveld i åsikter samt ett klart och flärdfritt framställningssätt» tecknat en viktig period i vår historia. Man kan väl också med fog säga, att Svedelii stilistiska framställningskonst, med sitt naturliga och lugna behag, sitt breda men väl sammanfogade och kärnfulla uttryckssätt, redan i förevarande afhandling framträder såsom någonting i sin art färdigt. Själf tyckte han äfven vid mognare, framskridna år, att den formella behandlingen af ämnet var icke otillfredsställande, medan han däremot, såsom en alltid samvetsgrann historisk tolk, skulle önskat en djupare ingående forskning. Sin oveld i åsikter och omdömen vidgick och vidhöll han, glad öfver att finna den erkänd, och han ville för alltid och för alla sina

litterära arbeten frisäga sig från ett vanligt och idkeligt sökande efter så kallad originalitet. Det karakteristiska hos hvarje särskildt ämne skulle tala sitt eget osökta tungomål.

Sin närmaste litterära sysselsättning fick Svedelius i tidskriften Frey, där han anmälde åtskilliga utkomna märkligare arbeten i historia och statistik äfvensom lemnade några originalafhandlingar, först den läsvärda uppsatsen: »Om förföljelsen emot Castovius och Bilberg, ett bidrag till den svenska tryckfrihetens historia», belysande motståndet mot den carthesianska filosofiens fria förkunnande vid högskolan. Vidare: »Om konung Carl X:s reduktion af kronogods, jämförd med den som verkställdes under konung Carl XI». En öfversiktlig utredning af dettą viktiga ämne hade redan länge tagit Svedelii ihärdiga arbetskraft i anspråk. Källorna voro för vidlyftiga och omfattande för att kunna annat än delvis genomforskas och styckevis behandlas; men det var just sammanhanget som Svedelius städse ville genomskåda. Frågan — sådan var hans syn på saken — gällde gamla orättvisor, som buro sin frukt. »Att denna kändes så bitter för den skyldige, var en uppenbarelse af den eviga nemesis, som går igenom världen; att den träffade såsom ett plågoris den oskyldige, var ett drag af den förbannelse,

som följer orättvisan, hvars följder, när den en gång skett, ingen kan beräkna». Ett viktigt statsekonomiskt problem var här förknippadt med den betänkliga förläningsrätten, hvilken, om än afsedd att grundlägga vissa samhällsstöd eller att blott belöna förtjenster, likväl skapat för vissa undersåtar en farlig maktställning, som kändes tryckande för andra och icke kunde brytas annat än genom en mäktigares tvång. Men vådans tvång frammanade enväldet, och detta åter utmynnade bland ruinerna i en förfärande riksnöd. Det var företrädesvis sådana skeden i vår historia, som Svedelius gjorde till föremål för sina studier och sin oaflåtliga begrundan, huru underbar fädernesslandets räddning varit, då det mer än en gång kommit till branten af sin undergång.

Med nu ifrågavarande ämne återkom han sju år senare och framlade det då i en utförligare, statistiskt bearbetad afhandling, mera med ögonmärke att själf söka upplysning och gagna än att inlägga lärdomsmeriter. Och som han icke, »lik en proletär med tiggarpåse», ville gå omkring att söka förläggare, nödgades han anlita den öfliga utvägen att minutera ut sitt mödosamma arbete i disputationsform, ark efter ark.

En tredje uppsats i Frey: »Om arfsrätten till Sveriges krona» var egentligen blott en förbere-

dande studie. Detsamma kan ock sägas om en särskild latinsk dissertation: »Om det nordliga Europas statssystem vid början af medeltiden» (*De systemate civitatum Europæ septentrionalis sub initio medii ævi*). Men framställningen i romarspråket saknade icke en fläkt af Taciti anda och stylus.

Viktigare vardt en helt ny uppgift, då Svedelius erhöll det hedrande uppdraget att hålla festtalet vid de akademiska högtidligheterna i anledning af konung Oscar I:s uppstigande på tronen. Sådana festtal äro ofta nog efemera blomsterkransar, som snart vissna. Men visserligen kan sägas, att detta tal, såsom både värdigt, vackert och uppfylldt af de ädlaste tankar, hade en vårdoft af ungdomlig friskhet. Den frimodige docenten framträdde så trohjärtad inför den nye konungen, att denne, såsom fordom Rolf Krake frågade gossen Vögg, väl kunde spörja: hvad vill du säga, ungersven, du som ser så på mig? Saken var den, att talaren nu dristeligen bad konungen blifva skiljedomare i den brännande frågan om en representationsreform. Ett ojäfvigt vittne, Hans Järta, som haft en så väsentlig del i våra grundlagar, berömde nog i mycket Svedelii tal, dock icke ordandet om den demokratiska principens oemotståndlighet. Det talet var hos Svedelius ett gen-

ljud främst från Tocqueville och därnäst från Geijer, hvilken gått en så motsatt väg emot Järta. Ty — hade Geijer sagt i sitt bekanta tal af år 1840 — »det är min innerliga öfvertygelse, att hvilket modifikationssystem som helst af den gamla ståndsprincipen i verkställigheten, genom bristen på allmänna grunder och mängden af undantag, alltmer skall göra sig själft i större skala overkställbart, och att det förment praktiska i denna riktning slutligen skall befinnas just vara det opraktiska». — Till denna uppfattning hade äfven Svedelius kommit, och därvid förblef han.

Här bör antecknas, att konung Oscar I redan den 3 februari 1846, på begäran af rikets ständer, nedsatte en kommitté med uppdrag att fullständigt utveckla grunderna för nationalrepresentationens ändamålsenliga ombildning och i sammanhang därmed afgifva yttrande angående de grundlagsändringar, som däraf kunde föranledas. I denna kommitté insattes såsom ledamot dåvarande innehafvaren af skytteanska lärostolen, Olof Wingqvist, och Svedelius förordnades att under tiden uppehålla de med nämnda lärostol förenade åligganden.

Men det var icke blott på statslifvets område som den akademiska ungdomen började visa ett lifligt deltagande, den greps äfven af andra jäs-

ningsämnen och nyväckta idéer, ty där blåste under 1840-talet många olika vindar, hvilka satte känslorna i rörelse och svallning. Några kommo öfver hafvet, mättade med varma ångor. I många fall vardt Svedelius en målsman för denna ungdoms sträfvanden och vexlande stämningar, ofta såsom en verksam deltagare, stundom såsom en motverkande eller modererande kraft, mer och mer med en ljudbotten i de ungas sinnen, både för sina tankar och ord. Själf blef han oberörd af det religiösa svärmeri, som vid denna tid yttrade sig i tungsint grubbel eller svassande fraser, med hvilka religionen tycktes liksom blifva ett andligt folknöje. Lika oberörd vände han sig bort från det törnroslif med skönhetsdyrkan, som, då det fällde sin inhöljande bladskrud, med sina törnen sårade sedlighetskänslan, hvilken det går lättare att rispa till blods än att förbinda. Icke heller vardt någonsin den Hegelska filosofien eller någon annan mensklig tankebyggnad hans troslära. Därtill var han för otillgänglig danad och utrustad redan i barndomshemmet, och ju mera han fortgick i sina allvarliga studier, dess mera lärde han sig den hjärtats ödmjukhet och den enfald, hvilken »känner sin lycka uti att få sjunka ner i undergifven tillbedjan för den gudomliga sanning, som talar i vetenskapen och lefver i allt hvad skapadt är».

Vi hafva sett, att Svedelius redan såsom ung student saknade inom studentlifvet en högre lyftning. Ingen har mer än han uppskattat eller hållit på nationsföreningarnas välgörande och skyddande hägn för sönerna från samma hembygd; men lika med mången annan kände han ett behof af förbindelser med utanför den trängre kretsen stående studiekamrater och af en för alla studenter gemensam föreningspunkt, där de kunde mötas och rådpläga om sina närmaste angelägenheter. Sträfvandet härför sågs af många äldre med oblida ögon och motverkades, saken blef länge stående stilla, och där voro många stötestenar att välta undan, innan den kunde vinna framgång. Starkaste häfstången fick man helt oförmodadt af de nu börjande studentmötena och den unga skandinavismen, som gick i sin löfsprickning med året 1843, då en större skara danske studenter jämte några från Lunds universitet företog ett vikingatåg till Upsala. Dess lösen var: ett närmande mellan de nordiska brödrafolken i andligt och socialt afseende, i vaknad själfbesinning af de ursprungliga blodsbandens kraf på hjärtlig sämja, samhällighet och samverkan i de viktigaste lifsintressena. Tanken var både stor och upplyftande, betydelsefull och skön. Gästbesöket var kärt, helsades med glädje och följdes med mycket

deltagande. Äfven äldre och mognade män deltogo i ungdomsfesten, och Svea rikes ärkebiskop lyste frid och välsignelse öfver den.

Men icke alla farhågor hade kunnat nedtystas. Man visste, att Danskarne hos sina stamfränder sökte ett stöd i den förestående kampen för uppehållande af sin hotade nationalitet, att de jämväl ifrade för ernående af en fri författning. Allt detta var ingenting annat än lofligt. Men man trodde också, att de sökte inleda politiska förbindelser för att under alla förhållanden tillförsäkra sig materiellt understöd i en strid för bevarandet af hertigdömena Slesvig och Holstein, både i dessas inbördes förhållanden och olika ställning till Danmark. En och annan tyckte äfvenledes, att den danska ungdomen hemma hos sig, om än medelbart, liksom grep efter tyglarne till statsvagnen för att på dess gång öfva tryck, hvilket låg utom befogenheten hos en studentkrets. Fördenskull hade Upsala studenter beslutit uppdraga åt en enda person att vid detta möte föra deras talan, allt för att undvika oförsiktiga yttranden, som möjligen kunde misstydas här i landet eller hos grannfolket. Detta uppdrag hvarken erbjöds Svedelius eller skulle hafva emottagits af honom; ty ehuru hängifven den skandinaviska grundtanken i dess allmänna önskningsmål, var han ingalunda Skandinav

i ordets underförstådda politiska syftning. Tidigt ögnade han i hela spörsmålet en fråga, som var mycket invecklad och svår att lösa, och en strid, där ansvarige statsmän hade att öfverväga de åtgärder och den hänsyn, som voro att taga. Med sin vanliga järnflit och sorgfälliga omsikt gick han att undersöka det föresatta ämnet, egnade många kommande år åt samma arbete och har efterlemnat ett vidlyftigt, fastän icke fullständigt, manuskript om den s. k. Slesvig-Holsteinska frågan.

Den unga skandinavismen fick i Upsala snart genomgå en pröfning, då under följande året efter det första gästbesöket studenterna därstädes vidtogo förberedelser för att anlägga ett motbesök i Köpenhamn. Under tiden ingick det sorgebudet, att Sveriges och Norges åldrige monark, konung Carl Johan, lagt sitt grånade hufvud till ro. Under dessa förhållanden ansågs det otillständigt, att högskolans ungdom skulle företaga en rätt kostsam utflykt, hvilken af många betraktades såsom en lustfärd allena, och deltaga i glädjefester, medan landet hade kungssorg. Universitetets rektor, Geijer, sökte afböja det. Men så otålig var ungdomen, att den icke utan misstämning och gensägelser kunde åhöra den vördade lärarens ord. Geijer anlät då en skrifvelse till landskapsföreningarna och uppträdde själf på en allmän stu-

dentsammankomst, där han, jämte egna betänkligheter, frambar konung Oscars uttryckta önskan, att något studenttåg för året icke måtte ifrågakomma. Svedelius, som var studenternas ordförande kurator, strök ut sitt namn på listan öfver de till resan antecknade, och många andra med honom. Härmed tycktes saken skola afstanna; men sådant vardt ännu icke förhållandet. I dessa dagar utkom en liten skrift med titel: »Om skandinavismen och studenternas uttåg från Upsala till Köpenhamn, några ord af Atterbom», i hvilken skrift den varmhjärtade skalden, utan afseende på frågan om ett studentmöte för året eller icke, sökte framhålla den skandinaviska tankens betydelse, främst för universiteten, för det vetenskapliga lifvet och gemensamheten inom litteratur och konst, men äfven för hela det sociala lifvets utveckling. Hvad kunde icke vinnas redan därigenom, att trenne små folk, som omedelbart förstodo hvarandras tungomål, men ännu så föga kände hvarandras litterära skatter, utvidgade området för gemensamma arbeten i odlingens tjenst?

Detta var att gjuta olja på en slocknande eld; reslusten vaknade på nytt och tyckte sig hafva ingen tid att försumma. Geijer kallade då till sig de fem ledamöterna i styrelsen, som hade att fullfölja den återupptagna resplanen, och han

gjorde dem en allvarsam föreställning, hvilken uppfattades såsom en skrapa och kallades »den Geijerska frukosten». Fyra styrelseledamöter förklarade sig vilja afstå från resan och öfvertala kamraterna att lemna å sido all vidare tanke därpå. Endast en nekade härtill. Men saken var nu förfallen. Studenttåget till Köpenhamn verkställdes först påföljande året. Det var rikt på hänförelse och nya väckelser, men icke heller utan afsteg från måtta och sans i löften och yttranden.

Svedelius var icke med vid detta möte. Han hade ömmare omsorger på närmare håll och fick inom året se till att få sin moders kallnade stoft i jorden.

Däremot deltog han med nöje och öfvertygelsens värme i Upsala studenters färd till Norge 1852. De flockade sig då omkring honom såsom bin omkring sin vise, och han förde i Kristiania deras talan på ett sätt, som äfven tillvann honom Norrmännens lifliga bifall. Under det stora studentmötet i Upsala 1856 höjde han sin stämma vid det minnesvärda besöket på Gamla Upsala högar och talade då om frihetens arf från våra fäder. »Här kunde väl» — yttrade han då — »vara en löftets timma, men det är bäst att lofva lagom för att hålla kanske mera än man lofvat». Danskarnes målsman vid samma tillfälle — och

det var samme kraftfulle och ädle danske patriot, som allt ifrån studentmötenas början varit själen i dem och hvars sånger äro en skandinavismens codex, icke utan toner af oförgänglig skönhet — uttalade tanken på en trefaldig nordisk union, en dynastisk enhet. Måhända var dock detta att i otid och förtid framhålla just den förespegling, som man velat undvika.

Men låtom oss stanna vid konung Oscar I:s ord under den stora studentfest, som han nu gaf på Drottningholms slott: »Hvarje sann fosterlandsvän skådar med glädje den skandinaviska ungdomen här församlad i broderlig förening. — Hädanefter är krig skandinaviska bröder emellan omöjligt».

Kanske kan denna sluttanke synas blott negativ, men är allt annat än sådan. Den ville offra åt glömskan ett lyte, som för alla germaniska stammar varit fördärfbringande: den inbördes afunden och söndringen. Man känner sig frestad tro, att historiens fader Herodotus, då han talar om Thrakernas folk, menar icke blott de stammar däraf, som bodde i det begränsade landområdet söder om Donau, utan äfven de okända folkgrupper, som på andra sidan om nämnda flod utbredde sig upp emot norden, och dem historien först senare igenfann under Germanernas namn. Hans ord äro: »Det thrakiska folket är, näst det indiska, det

talrikaste på jorden, och om det styrdes af en man, eller om dess stammar vore sinsemellan eniga, skulle de vara oöfvervinneliga och utgöra det allra mäktigaste folk på jorden. Men detta är dem omöjligt och ogörligt och kan aldrig inträffa, hvarför de ock äro svaga». Bittrare yttrar sig Tacitus, sedan Romarne lärt känna Germanerna och försökt att underkufva dem, medan Varus och hans legioner fingo vittna om deras motståndskraft. Ändock sökte germaniska stammar, under öfverhängande yttre fara, förgöra hvarandra. Sådan var Romarens fromma önskan vid denna syn: »Öfver sextio tusen män föllo, icke för Romarnes härar och vapen, utan, hvad stoltare är, för deras ögons förnöjelse. Ja — det är min bön — blifve och vare bland folken, om icke kärlek till oss, så åtminstone det inbördes hatet, eftersom nu, då rikets öden hasta till sin fullbordan, det största lyckan kan skänka oss är våra fienders tvedräkt».

Det var en slik, af gammalt inrotad tvedräkt den unga skandinavismen främst ville för alltid utsläcka. Att den vid pröfningen brast i förverkligandet af sitt ideala enhetssträfvande, som skulle bringa hjälp i nöden, det må icke läggas något af de tre folken särskildt till last. Ty så länge kampen fördes på jämn mark, var Danmark segerrikt och saknade ej understöd. Men sedan ett öfver-

grepp af en öfvermakt egt rum, må det vara Danmarks heder och tröst att hafva ställt sig på rättens ståndpunkt, där äfven slag, som drabba hårdast, kunna bäras med jämnmod och utan hopplöshet. Ofruktbart för framtiden har det ungdomliga sträfvandet i alla händelser icke varit.

Det första studentmötet hade i Upsala skapat ett skandinaviskt sällskap, som icke mäktade lefva länge, emedan dess uppgift var alltför begränsad, men det gick med sin lilla bokbehållning upp i den nybildade studentföreningen, hvilken med sina fackfördelningar kunde i vidsträcktare mån tillgodose de vetenskapliga ämnessvennernas kraf på samhällighet. Det nu väckta och antagna förslaget om denna förening sades ursprungligen hafva utgått från det s. k. »andarnes brödraskap», en grupp af magistrar från 1833 och 1836 årens promotioner, bland hvilka F. F. Carlson, G. R. Rabe jämte andra, ännu lefvande och kände män inom staten och kyrkan. Svedelius var en vältalig förespråkare för den unga inrättningen och en nitisk främjare af dess syften. »Det är» — sade han — »bildningsnitet, som förenat oss, det är behofvet af ömsesidigt stöd för gemensam förädling, som är vår förenings ursprung». Men det gick ej så lätt att trygga den nya inrättningens fortbestånd;

därtill fordrades både god vilja och penningar. För detta ändamål tog man sin tillflykt till den allmänna studentsången, och det beslöts, att en konsert å pingstdagen skulle gifvas på Carolina Redivivas stora sal. Hwasser, universitetets rektor, lemnade sitt bifall härtill, men prokansleren förbjöd konsertens hållande på pingstdagen. Han lät bjuda till sig på te och supé Svedelius såsom studenternas ordförande jämte deras sånganförare. De infunno sig i högtidsdräkt, men fingo snart gå utan annan undfägnad än ett slags skrapa, som Svedelius med sin lätta humor kallat »prokanslerens tesupé». Annonseringen måste ändras och konserten uppskjutas till annandagen. Tidningen Studentbladet gjorde buller och väsen af sig och förorsakade nytt bryderi.

Saken gick emellertid sin gång, och studentföreningen invigdes af Svedelius med ett enkelt och vackert tal öfver blomsterkonungen Linné på hans födelsedag. Där firades ock en minnesfest öfver Tegnér. Nöjena därstädes voro städse af ädel halt, prins Gustaf besökte någon gång föreningen, och studentsången vardt en makt, hvilken, så att säga, ur ungdomens egen barm under de följande åren riktade sitt arf med nya och oförgätliga fosterländska hymner. Omkring sex år varade studentföreningen, mer eller mindre besökt,

till dess den gick upp i studentcorpsen, hvilken fortlefver och visat sig kunna göra det utan rubbning af landskapsföreningarnas gamla grundvalar.

Jag har här talat om några små angelägenheter och små stridigheter, hvilka, vid sidan af de stora frågorna och de starka lidelsernas gång genom sinnena, väl kunna förliknas vid stormar i ett vattenglas; men så alldeles obetydande voro de icke för universitetslifvets utveckling och trefnad. Ett bör ock vara märkbart härvid, huru Svedelius alltmer växte samman med studenternas stora familj, åt hvilken han gaf så mycket af sin andes omsorger, sitt hjärtas trofasthet och sitt arbetes frukter. Den ena studentgenerationen efter den andra kom och försvann; själf blef han stående qvar på platsen såsom ett skuggande »boträd».

Snart inträffade en ny liten storm vid högskolan, men den gången såsom ett aflägset genljud af det revolutionära jordskalf, som 1848 hemsökte en stor del af Europa. Redan fyra år förut hade Svedelius yttrat, att revolutioner antingen äro frukt af den yttersta nöd eller ock upplösa sig i förvirrade hjärnspöken eller stanna vid misslyckade försök. Han afskydde nu de vilda utsväfningarna, såg lössläppta onda makter i rörelse och tviflade därpå, att något godt kunde komma af detta orediga virrvarr. Men högskolans

ungdom angreps af en viss feber, och värmegraden angafs af åtskilligt larm på gatorna. En dag fann man en anonym kallelse till studenterna att infinna sig till en revolutionsfest på Gillesalen. Samlingen blef talrik, glödande och flödande tal både i bunden och obunden form höllos för sanningens och frihetens segrar i Europa, emot östern, men för vestern, emot påfvedömet, men för Polen, o. s. v. Hvarken studenternas dåvarande, betänksamme ordförande kurator eller Svedelius, såsom studentföreningens ordförande, hade någon del i denna tillställning; de voro dock närvarande såsom uppmärksamme åhörare. Den förre — och jag skulle tro, M. H., att han nu sitter i eder krets och harmlöst åhör hvad jag ur andra hand berättar — iakttog tystnad, för att icke gifva helgd åt denna enskilda sammankomst, men han hyste en viss farhåga, att Svedelius skulle låta hänföra sig och med sitt stora anseende och sitt ord göra det. Denna farhåga var öfverflödig; ty väl höjde äfven Svedelius sin röst, men för att liksom inter pocula bjuda på ett glas friskt källvatten, i det att han föreslog en skål för konungen och en annan för Norrmännen! Några farliga revolutionärer voro Upsala studenter icke, och sådana växa väl ej heller med ens, där friheten af gammalt är grundfast och verklig. Nog vet man, att

ungdomen lätt förvexlar sken och verklighet, dock sällan misskänner det rättas och godas mål, men mycket ofta misstager sig om vägen och medlen eller möjligheten att uppnå det. Hela den larmande festen hade en skäligen ideal, ungdomlig lyftning, och därom vore ingenting vidare att säga, om den icke haft ett litet märkligare efterspel.

Ty först och främst framkallade den en något oformligt besluten adress till Danskarne. Det var nämligen detta år, efter konung Fredrik den sjundes tronbestigning, som Danmark hemsöktes af ett uppror i hertigdömena. Vidare hade en talare föreslagit, att studenterna frivilligt skulle öfva sig i vapen, hvilket helsades med ett bifall i korus. Detta påminner om en plägsed hos de gamle Perserna, hvarom säges så: »Under sitt rus pläga de öfverlägga om sina viktigaste angelägenheter; och hvad de då under sin öfverläggning finna för godt, det skall dagen därpå värden, i hvars hus öfverläggningen skedde, å nyo framlägga för dem, då de äro nyktre. Om de också då finna det godt, får det laga kraft och verkan; hvar om icke, så låta de det fara. Och hvad de förut på nykter mage öfverlagt, det pröfvas sedan under ett dryckeslag». Nu fick värden eller förslagsställaren verkligen förnya sitt förslag, många tecknade sig på en framlagd lista och man ingick till regeringen

med en anhållan om beredande af medel och tillfälle till vapenöfningar. Regeringen fattade det visliga beslutet att bifalla denna begäran, dock så, att de frivillige exercitanterna skulle få ansluta sig till årets allmänna beväring. Denna utgång behagade likväl icke de vapenlystne, den första hetsigheten svalnade, och många ville komma ifrån sin anteckning. Nu indrogs emellertid Svedelius i frågan och lade därvid i dagen ett af sina utmärkande karaktersdrag. Saken hade han icke påyrkat, men nu yrkade han med allvar, att studenterna för sin heders skull måtte lära sig att stå såsom en man bakom sitt ord och ej rygga ett aftal eller svika i handling. De förstodo denna erinran. De små revolutionära stymmelsernas svallvågor rullade snart mot land, omfläktade af nordens friska vindar. Sedan vapenöfningarna voro afslutade, gick man tillbaka till boken och pennan, utan skada af en smula solbränna. Tvärt om!

Efter en tioårig docenttid, som varit ett viktigt skede i lärokursen för lifvet, utnämndes Svedelius i början af 1850 till adjunkt i historia efter Carlson, som fått intaga den efter Geijer lediga lärostolen. Han fick nu en vidgad verksamhet, visserligen i många fall tröttande, men å andra sidan mycket tillfredsställande för hans eget skaplynne. I sina föreläsningar behandlade han till

en början och inför fullt hus Englands historia samt under de närmaste åren Norges äldre historia och dansk statsrätt. Under tiden fortsatte han med ifver sina studier i svensk statsrätt. Alltsedan han läst Stangs berömda verk om Norges konstitutionella rätt, hade han tyckt det vara klent beställdt, att våra grundlagar, som redan voro decennier gamla, ännu icke blifvit till sitt innehåll vetenskapligt behandlade. Förarbeten härtill afbrötos tid efter annan, dock att de fingo lemna stoff till en och annan föreläsningskurs. Men nu fick Svedelius ett infall, hvilket, såsom han uttryckt sig, skulle kunnat göra honom olycklig för hela lifvet, i det att han, vid en uppkommen ledighet, tänkte på att söka blifva professor i statsrätt inom den juridiska fakulteten. All tanke härpå lät han likväl snart fara, emedan han fann sig sakna nödiga förstudier, särskildt i kyrkorätt, krigsrätt och folkrätt. För att emellertid rättfärdiga sig inför sina vänner fullbordade och utgaf han det stora arbetet »Om statsrådets ansvarighet», ett monumentalt verk, så att säga, med antik grundläggning och portal, medeltids struktur samt modern ornamentik, inredning och utredning. Själf var han mindre nöjd med den ganska vidlyftiga inledande historiken. Men utan att i något afseende träda fackmäns domsrätt härom för nära,

torde man kunna säga, att hvarje eftertänksam läsare med nytta och nöje skall genomgå denna historik, främst hvad som till belysning af de första spåren hos kulturfolken till lagstadgad kontroll och ansvar å innehafvande politisk makt och myndighet anföres om Hellas och romarväldet, och vidare om den engelska statsförfattningens utveckling. Beträffande åter själfva hufvudafhandlingen lära alla de, som vid våra riksdagar eller eljest kunnat göra någon lärospån i afseende på våra grundlagars praktiska tillämpning, skänka sin beundran åt Svedelii klarsynta och mångsidiga skärskådande af regeringsformens §§ 106 och 107 samt andra i samklang därmed stående lagbestämmelser, deras ordalag och anda, deras rätta förstånd och tillämpning, jämväl med granskning af vissa förutsatta olika uppfattningar eller möjliga misstolkningar. Stannar författaren i några fall tveksam, så må erinras, att konstitutionsutskottet vid olika riksdagar följt en olika praxis, såsom i fråga om reservationsrätt för utskottets ledamöter vid det s. k. dechargebetänkandet eller befogenhet att, där utskottet ingen sak eller anledning funnit, framdraga något ur de granskade statsrådsprotokollen eller protokollen öfver ministeriella mål och kommandomål.

Det är begripligt, att en vetenskapsman, som fördjupar sig i de viktigaste tankeämnen, skall

känna tyngden af de dagliga småbestyr, som draga honom ifrån hans forskning. Svedelius kände denna tyngd, men gick med sträng pliktkänsla och gladt mod att uppfylla sina åliggganden såsom examinator i studentexamen och granskare af de många kriorna. Det gällde ju också de förhoppningsfulle flygfärdige ungdomarne, hvilka tycka att fjunet växer något trögt. Han var hvad man kallar lätt att få ett betyg af, då det gällde en fyllnadssiffra och för mången yngling väl äfven mer än så; dock var han det af öfvertygelse och i hvarje fall efter sorgfällig pröfning. Lättsinniga försök tillbakavisade han. Genom uppmuntrande välvilja och sitt vinnande tillmötesgående utvidgade han kretsen för sin vetenskaps klientel. Hans sätt var så.

Svedelii adjunktstid vid Upsala universitet var utan tvifvel för honom det sorgfriaste och lyckligaste skedet i hans lif och tillika hans ålders glansperiod, högt aktad och uppburen som han var af både medlärare och lärjungar. Förut hade han såsom yngre umgåtts mycket med äldre, nu slöt han sig vid äldre år till de yngre, såsom få eller ingen före och efter honom. Han närmade sig de unga med uppriktigt hjärta, med öppen blick och öppen hand, studerade uppmärksamt deras olika lynnen, deltog i deras bekymmer och

hade för en hvar ett godt ord, eller satt han bland dem i glada lag och med en lätt satir, som aldrig var sårande, inlade allvar i skämtets lekar. Det såg han äfven och visste väl, huru gärna sedd och populär han var, ehuru han aldrig sökt denna ynnest med smickrande ord eller köpt den med små sanningar och många sanningar, utan med den sanning, som går ut af lifvets erfarenhet och är en välsignad gåfva af det godas gifvare. Likasom öfverskylande denna sin lycka, har han yttrat: »Menniskorna fördrogo mig mycket lätt. Mina bättre egenskaper eller de, som sågo hyggliga ut, blefvo mera bemärkta än mina sämre sidor. Härtill månde bidragit, att mitt sätt att umgås med vänner och bekanta var sådant, som gjorde mig för dem mera rolig än tråkig». Man torde kanske snarare kunna säga, att alla hans vänner gärna öfversågo med vissa hans små egenheter, som icke alltid behagade dem. Men dem behagade alltid hans bottenärliga väsende, som var så harmlöst, så flärdlöst och sveklöst.

I studenternas större samqväm eller fester var Svedelius alltid en påräknad gäst, hvars ord man längtade att få höra. Vid sådana tillfällen såg man honom vanligen liksom kryssande bland mängden kring dukadt bord, småleende och språksam, och han hade med sig »den stora aptiten»,

som föga aktade på rang och etikett eller rätternas ordning. Var nu den första delen af festen undangjord, och hade Svedelius stigit upp i talarestolen, då lade sig med ens allt glammande sorl; han stod där inför ynglingakretsen såsom en förvandlad och förklarad gestalt, med kraftfull och ädel hållning, och hans väl genomtänkta tal förfelade icke sin verkan.

Det är förut omtaladt, huru Svedelius haft en tanke på att söka inträde i den juridiska fakulteten, huru han snart uppgaf den och huru han ville rättfärdiga sitt flyktiga uppsåt. Hvad skulle han dock i själfva verket rättfärdiga? Sina studiers omfattning? Det vardt honom i en framtid förbehållet att kreeras till hedersdoktor i juridisk fakultet, när Köpenhamns universitet kom att fira sin stora jubelfest. Men en adjunktsbefattning vid högskolan var på sin tid en öfvergångssyssla för en dugande man. När professuren i historia vid Lunds universitet nu blifvit ledig, ansåg sig Svedelius böra söka den. Han gjorde det, ehuru icke utan tvekan, och han utnämndes till det nya ämbetet i april 1856. Men knappt hade denna utnämning skett, innan han började känna, huru svårt det skulle blifva att lösa de band, med hvilka han var fäst vid Upsala gamla lärosäte. I egenskap af studentcorpsens ordförande hade jag

då att till honom uttala de ungas tacksamhet och afskedshelsning, när de uppvaktade honom med sin sång på den mötesplats, som han själf valt i Odenslund. Jag slöt denna helsning med följande ord:

Ej snillet dyrka vi, men älska den,
Som snillets gåfva fått och ger igen
Uppodlad, renad, fri och självmedveten,
Åt gifvaren, naturen, menskligheten.

Svedelius var djupt rörd och lät sin känsla strömma ut i ord, »dem himmelens fria vindar finge bära fjärran, om ingen ville lyssna till dem». När Vestmanlands och Dala landskapsförening samma dag äfvenledes uppvaktade honom, tyckte han, att saknaden redan grep ännu djupare till hjärtrötterna. Han kände sig illa till mods, då han liksom den gamle svanen skulle lemna sitt stambo, hvarur yngre flyttfåglar tid efter annan flugit ut. Och när han kort härefter afslutade sina föreläsningar, nedlade han sin lärarebefattning i Upsala med de vackra minnesord, om hvilka han bekänt att de voro nedskrifna under flödande tårar. »Gud skall veta» — sade han då — »att jag icke har längtat ifrån detta rum och att jag aldrig hade tänkt på att lemna det, om jag icke hade haft den öfvertygelsen, att hvad förnuftet bjuder såsom rätt och godt, det bör man göra,

äfven om det kännes dervid såsom hjärtat ville smälta bort eller brista sönder. Kunde jag blott med oblandad tillfredsställelse se tillbaka på den tid, då jag fick dväljas i denna kateder! Men jag kan det icke. — *En* erfarenhet är alldeles gifven, att ju mera man arbetar sig in i en vetenskap, desto mera ser man eller anar man vetandets oändlighet; ju mera man studerar, desto mer lär man sig, att man i själfva verket ingenting vet».

Vid denna lärdom och hjärtats ödmjuka enfald har mången bland de visaste stannat för att begrunda den och varna de svaga dödliga för själfviskhetens högmod, som kanske icke minst frestar den opröfvade ungdomen.

Vid öfvergången till Lunds universitet befann sig Svedelius vid en vändpunkt i sitt lif. Han välkomnades där uppriktigt och fann sig lätt hemmastadd i en omgifning och i en natur, som i mycket var olik den han lemnat. »Men» — säger han — »det bästa jag lärde känna i Skåne var Skåningarne». Om under förra tider funnits någon misstämning mellan landets båda högskolor, så märktes numera intet spår däraf. Till de unga slöt han sig snart, och de till honom, med ömsesidigt förtroende. Att börja med utarbetade och utsände han en skrift: »Om historiska studier med afseende på de svenska universitetens ungdom»,

hvilken skrift han längre fram, under sista året af sin lefnad, utgaf i omarbetad och utvidgad form med titel: »Om historisk vetenskap och historiska studier». Denna skrift är på en gång en blomma och en mognad frukt af Svedelii uppfattning utaf det viktiga ämnet, hvartill vi återkomma. Sina föreläsningar höll han under första åren öfver svensk historia och under de följande öfver svenska statsförfattningens historia samt fortsatte vidare med en kurs i statistik, hvarvid auditoriet dock glesnade bort, när vår och ungdom kommo i kollision med sifferberäkningarna. Men läraren förtröttades ej i att fullfölja ett mål, som han ansåg böra främjas. Frukterna kommo längre fram till synes.

Hvarje sommar under sin anställning vid Lunds universitet företog Svedelius en resa uppåt landet och till hembygderna. Hans kända talareförmåga togs på skilda ställen och vid olika tillfällen i anspråk. Såsom invald ledamot af Vitterhets- Historie- och Antiqvitetsakademien 1858 tog han sitt inträde därstädes med en afhandling: »Om konung Gustaf I och hans tidehvarf, särdeles de tvenne första s. k. dalkarlsupproren». Den 6 juni 1859 uppträdde han såsom talare vid grundlagsfesten i Stockholm. Samma år ristade han i Lund en minnesruna öfver konung Oscar I,

om hvilken nu utsades, att den framtid han danat uppgått för oss, att vi redan voro därinne och att den vinkade med hopp. Följande året höll han, därtill utsedd och kallad af konung Carl XV, högtidstalet vid den trehundraårsfest öfver Gustaf Vasa, som firades vid Utmeland i Mora socken af Dalarne, där konsten rest ett litet kapell på ett af de ställen, hvilka för alltid bära vittnesbörd om den store fosterlandsbefriarens underbara öden. När talaren tystnat, gick ett bifallssorl genom mängden, och mer än en Dalkarl sade, att han aldrig hört någon predika så vackert och kraftigt. Men här förefunnos också i en brännpunkt alla förutsättningar för en sant nationell fest, som mäktar lyfta sinnena högt öfver dagens små bekymmer och äflan, ty Sveriges furstar hade nu stämt möte med rikets ständers ombud och frie allmogesmän, hvilkas fäder i nödens tid följt sin härförare i slaget och vunnit det jämte honom.

Jag sade, att Svedelius trifdes i Lund, och han har städse med tacksam hågkomst erkänt det och all honom där visad vänskap. Men han har antecknat, att man kan trifvas godt på ett ställe, medan man likväl saknar ett annat. När han rannsakade sitt inre, kunde han icke dölja ens för sig själf, att han kände en viss längtan tillbaka till Upsala. Och han kom tillbaka dit,

då han efter Olof Wingqvists frånfälle utnämndes till professor skytteanus 1862. Framkommen var han alltså till sina önskningars mål, och han innehade detta läroämbete i nära tjugu år eller intill dess han, efter uppnådd pensionsålder, nedlade det, ingalunda af trötthet, men för att lemna rum för yngre krafter. Synnerligen väl rustad hade han nu kommit till denna lärarebefattning, hvars hufvudämnen voro vältalighet, historia, statsrätt, statskunskap och statistik. Bägge de närmaste föregångarne hade hvar på sitt sätt, den ene blott kort tid, den andre längre, med heder fyllt platsen. Men på den tid, då Svedelius börjat göra sina studier vid universitetet, hade de skytteanska föreläsningarna lemnat mycket öfrigt att önska. Den gamle Kolmodin hade förnämligast föredragit klassisk litteratur och gjort öfversättningar från latinet. Sant är ock, att den bildningsskola, som under 1600-talet plantats af konung Gustaf Adolf, fått de klassiska språken till grundläggning, och riksrådet friherre Johan Skytte hade gjort sin frikostiga stiftelse vid högskolan i samma anda och syftning. »Lärjungen, som ville bilda sig till statsman, studerade Cicero och Tacitus. Man trodde, att ju starkare man var i latinet, ju säkrare studenten förstod att sofra ut barbarismerna och gifva åt sin stil den klassiska karakteren,

desto dugligare skulle han blifva i ämbetsmannens värf; ty man tänkte sig, att den gamla romerska andan skulle gripa sinnelaget med sin härdande kraft och förståndet med sin genomträngande skärpa, på samma gång som språket, hvarpå den anden hade talat, gjordes till den studerandes egendom». Men en annan utveckling och förändrade tidsförhållanden voro nu för handen. Svedelius lade modersmålet till grund för vältaligheten, och detta på ett sätt och med ett föredöme, som knappast kan nog högt uppskattas. I öfrigt framgick han på den nu öppnade lärarebanan med den rastlösaste verksamhet och alstrade alltjämt nya vetenskapliga arbeten af yppersta halt, dels inom historiens område, dels inom statskunskapens och statistikens, jämte det att hans väl indelade och väl använda tid räckte till för det egentliga lärarekallets kraf. Han var van att börja sin dag tidigt och sluta den sent.

Och likväl syntes han aldrig hafva brådtom, när han mången eftermiddags- eller aftonstund satt omgifven af lärjungar eller unga vänner, med hvilka han var inbegripen i förtroliga samtal. En af dem har, efteråt erinrande därom, frågat en annan så:

Ser du, som jag, i minnets stilla ljus
Ej stundom åter Johan Skyttes hus,

Där han sin boning egt och eger än,
Din gamle, ädle lärare och vän?
Minns du hans trädgård med den gamla linden,
Hvars sus oss smekte förr i aftonvinden?

När Svedelius 1864 blifvit kallad till ledamot af denna akademi, fick han göra sitt inträde med ett tal öfver sin högt aktade vän Carl August Hagberg, och han helsades därvid af Angelikas skald med orden:

Uti den heder vi åt dig beslutit,
Då in du trädde i den areopag,
Där Geijer, Strinnholm och Botin har sutit, —
I denna heder blott den rätt du njutit,
Som evigt skrifven står i snillets lag.

I Svedelii själfpröfningsbok åter heter det så: »För den gärningen, att jag valdes, må akademien svara själf så godt hon kan». Fullgiltigt och litet därtill — för att begagna något af hans egna ordasätt — torde han dock själf hafva besvarat och motsvarat kallelsen genom de många och betydande bidrag, med hvilka han riktat akademiens Handlingar.

I sina lefnadsanteckningar har han inlåtit sig i några betraktelser om lämpligheten eller olämpligheten däraf, att lärde professorer låta draga sig ifrån sin vetenskap för att emottaga viktiga statsämbeten och kanske stanna för lifvet på förtroendeposter inom administrationen. Det är ju möjligt,

att vetenskapen sålunda kan göra kännbara förluster, utan att staten alltid gör en motsvarande vinst. Men det kan ju också vara annorlunda, beroende på olika egenskaper och verkningsfält. Visst är, att Svedelius tyckte sig vara alltför opraktisk för att ens kunna blifva en användbar medlem af riksförsamlingen och icke heller gärna ville emottaga något värf i och för lösningen af något statsproblem. Jag syftar härmed på hans tvekan att mottaga förordnandet såsom ledamot af den år 1865 tillsatta svensk-norska unionskommittéen, som hade att handlägga ett så grannlaga och maktpåliggande uppdrag. Men han emottog det för att hörsamma konungens kallelse, jämväl på grund af sin nära bekantskap med och sitt stora förtroende för några af de utsedde svenske kollegerna, och slutligen äfven därföre att den högviktiga saken låg honom varmt om hjärtat. Om kommittéens arbeten har han emellertid i sina eljest utförliga minnesanteckningar yttrat sig jämförelsevis förbehållsamt. Han säger blott, att meningarna utbyttes med lugn i sinnena och allvarlig föresats att komma öfverens, hvilket väl äfven var att vänta, samt att de norske kommittéledamöterna voro så tillmötesgående som man rimligtvis kunde önska, dock att de städse måste hafva sina blickar fästa på hvad som kunde bringas fram i stortinget.

Själf iakttog Svedelius inom kommittéen vanligen tystnad, såsom han säger, och behöfde blott sällan yttra sig, emedan han kunde instämma med andra talare. Men en passiv ledamot var han icke, utan följde frågorna med uppmärksamhet och sökte med sin vanliga ihärdighet klarhet öfver dem. Några år efter kommittéens upplösning utgaf han en afhandling: »Om statsförbundet emellan Österrike och Ungern», däruti han gör åtskilliga jämförelser och framhåller vissa den svensk-norska unionens fördelar vid sidan af dess brister, de förra af egenskap att berättiga till de senares afhjälpande.

Hithörande frågor hafva alltid ansetts ömtåliga att vidröra, ehuru det är svårt att i lefvande lifvets fredliga utveckling inse hvarföre så. Ty då unionen är en faktisk verklighet, dess nödvändighet till gemensam och inbördes styrka insedd på bägge sidor om Kölen, dess välsignelser under en långvarig fred erkända och dess naturenliga utveckling på de lagda grundvalarne önskvärd, så lära väl här förefinnas de stora och tryggande förutsättningarna, att alla sväfvande frågor utan fara både kunna och böra fritt och öppet uttalas och män emellan öfvervägas för att med tiden ordnas och utjämnas, utan att någon behöfver alltför mycket oroas af sådana små eller blinda lidelser, som Platon ville utestänga ur sin

normalstat. Det sunda förståndet bör här kunna räcka ganska långt, den goda viljan ännu längre, men rätten och det rätta längst.

Sedan vi följt Svedelius fram till höjdpunkten på hans lefnadsbana, kan det vara tid att närmare betrakta karakteren af hans författareverksamhet såsom vetenskapsman, främst såsom *häfdatecknare.* Han har tänkt mycket öfver historiens vetenskap och vid flera tillfällen uttalat sina tankar om dess väsende, uppgift, källor och pulserande blodådror, från och med historiens anatomi, fysiologi och filosofi, som jämte andra hjälpvetenskaper om gudomlig och mensklig lag, om språkens och språkforskningens skatter, om jordens olika länder, luftstreck och alster, eller om naturens uppdagade hemligheter, hafva att återspegla sanningen. I världshändelserna, i folkslagens och menniskornas öden såg han Guds finger och försynens spår, och han gick till sitt värf med det allvar, som djupt känner ett vittnes plikt och en domares ansvar. I världen är det goda blandadt med det onda. Det såg han ock, att historien var rik på dygder, som voro något ihåliga, och bedrifter, där äran lyste med en glans likt skenet af oäkta juveler. Det tillhörde historiens mästare och vise att urskilja det ena från det andra och uttala domarens utslag, nu till berömmelse, nu till

straff, menniskorna till upplysning och varning. Och ju längre historieskrifvaren ryckte upp i sin vetenskaps högre sferer, desto heligare blef plikten att vårda själens renhet, tänkesättets ädelhet och hjärtats kärlek till menniskorna i lust och nöd. »Ty» — sade han — »af hjärtat går lifvet. Man skall arbeta med djup vördnad för den sanning man söker. Aldrig var den plikten större för någon än för häfdatecknaren. Ty han rörer sig bland lefvande andar, som ega moralisk rätt; han står i ett personligt förhållande till de döda släkten, hvilkas lif det hörer honom till att väcka upp till lärdom för de lefvande. Desse s. k. store män, som voro Försynens redskap, och dessa folkslag, som förgingos, de hafva en rättighet att deras minne skall varda bevaradt i sanning och att deras gärningar skola dömas med rättvisa. Jag tycker mig förnimma ibland, huru de liksom röra sig i grafvarna och stiga upp och lägga sin hand på häfdatecknaren och säga: dömde du oss rätt? Vet du, som sätter dig att mönstra hvad vi gjorde, vet du allt som verkade på oss och gjorde oss sådana vi blefvo? Såg du allt, som frestade oss? Stridde du våra strider? Kände du våra känslor? Har du tänkt dig igenom våra tankar? — Jag kan icke göra detta, och därför bäfvar mitt sinne, när jag skall tala om de gamle».

Med det anförda, som härflutit från Svedelii kraftfullaste ålders åskådning och uppfattning, må jämföras följande ord från hans ålderdom och efter den graf-rannsakning han företagit sig i sina minnens helgedom. »Den frågan följer nu, huruvida jag har uppfyllt opartiskhetens plikt i min dom öfver menniskor. Svaret lyder så, att den saken just är en bland mina bättre sidor. Jag är ingen djupsinnig man, mitt omdöme kan lätt misstaga sig; jag lider ofta af bristande sakkännedom, ty med allt hvad jag studerat i böcker och i lifvet känner jag mig ofta helt ostuderad och blifver därföre tveksam, obestämd i ord och handling, osäker i min öfvertygelse, ty jag är rädd att misstaga mig. Men om således mitt omdöme är svagt, nog är det opartiskt. Jag är icke så fäst vid någon menniska, att jag icke skulle kunna med god smak kasta min bäste vän öfver bord, i fall mitt tänkande förstånd sade mig, att rättvisan fordrade att så borde ske. Och ensidig i omdömet är jag icke. Jag är mycket arbetsam med det arbetet att se saker och personer ej blott från en sida, men, om möjligt vore, från alla sidor. Detta sättet hade jag redan när jag var ung till åren, och det har stadgat sig sedermera. Det har sin tillämpning både i historiska studier och i det dagliga lifvet».

Det är snillets gåfva att med sin slagruta mera omedelbart uppdaga händelsernas sammanhang eller framställa det i ny belysning. Svedelius hade nog en liflig inbillningskraft, med vingar för vida rymder, tentakler för dunkla stigar och sugrör i det fördolda, men han tyglade den tillbörligt med sitt nyktra och genomträngande sunda förstånd. Man torde också med skäl kunna säga, att han mindre med snillets skarpblick var en vägbrytare än med ihärdigt arbete och sorgfällig pröfning af invecklade förhållanden en kraftfull odlare af utstakade, men ännu icke skattlagda fält. Det vågar jag vidare tro, att hans mest utmärkande drag såsom historieskrifvare var det orubbliga uppsåtet att alltid ställa sig på rättens ståndpunkt, såsom det en man egnar och anstår, därnäst den afgjorda böjelsen att i tveksamma fall hellre fria än fälla. Man har velat säga, att han ofta så uppvägde skäl med motskäl, och därtill understundom uppkastade en fråga huru händelserna skolat gestalta sig under förutsättning att de verkande orsakerna fått en annan riktning, att han slutligen syntes vacklande i sitt domslut och lemnade åt läsaren att draga ut slutsatserna. Men detta är mera skenbart än verkligt; ty då han bildat sig en fast öfvertygelse, och han har städse gjort det i de viktigaste frågor, då har han ock

uttalat sitt omdöme lika bestämdt som i tydliga ord.

I afseende på arbetssättet har han själf erinrat, att han hade mindre anlag och benägenhet för s. k. arkivforskning än att begagna tryckta källhandlingar. Han arbetade alltid med pennan i handen och skref utkast, som vidare genom öfverarbetning omgestaltades en eller flera gånger, än för att sammandragas till kärnfullare form, än åter för att utvidgas till större bredd för inrymmande af väsentliga inlägg. I sin framställningskonst lade han stor vikt på öfverskådlighet, reda och klarhet, så att han till och med gärna populariserade sina ämnen. Hans stil, som närmade sig det muntliga talets naturliga gång efter innehållet, egde både styrka och behag, bägge dessa hos honom ursprungliga och osökta. Han visste lika väl som den ädle konstfilosofen, att en *visad* styrka och ett *visadt* behag i själfva verket ingenting annat är än fåfänglighet.

Svedelius har icke såsom skriftställare, om än såsom föreläsare, behandlat någon särskild period i vår historia såsom ett helt för sig; däremot har han gifvit oss betydande historiemålningar eller specialafhandlingar, nämligen de utmärkta minnesteckningar, af hvilka de flesta äro införlifvade med denna akademis Handlingar. Han inledde raden

af dem dels med en uppsats öfver en företrädare på den skytteanska lärostolen, *Johan Upmarck-Rosenadler*, en kulturbild ur det gamla universitetslifvet, dels och efter eget val med ett *Föredrag till firande af Birger Jarls och Stockholms grundläggnings sexhundraåriga minne.* Här uttalas om vår hufvudstad vackra ord, förträffliga ord och tänkvärda sanningar, som äro upplyftande för svenska hjärtan. De efterföljande minnesteckningarna kunna utan afseende på den tidsföljd, hvari de framträdt, skärskådas och grupperas efter ett inre sammanhang, som ligger icke blott inom ämnenas egna tidsrum, utan jämväl i minnestecknarens eget bröst.

Det är förut anmärkt, att Svedelius företrädesvis gjorde till föremål för sina studier och sin oaflåtliga begrundan, huru underbar fäderneslandets räddning varit, då det under flera skeden af sin utveckling kommit till branten af sin undergång. Så vid Kalmarunionens blodiga upplösning, vid riksnöden efter Carl XII:s död och vid det gapande djupet med statshvälfningen 1809.

Gustaf Vasa utgick ej ur en revolution, fastmer ur en riksskymning, men — hvad lyckligt var — han kom såsom en politisk nydanare, befriade landet från främmande förtryck, upprättade

tronen och styrde sitt rike såsom en faderlig patriark, men en sträng och allenastyrande. Starkast faller ljuset på hans dubbla nydaning, i det att han, och detta med varsamt och visligt nit, reformerade den kristna troslära och lät evangeliets ord läsas och mässan föredragas »på det tungomål, som den menige man förståndeligt är». Då han frigjorde själarna ur påfveväldets bojor, föll ett tidehvarf samman, och då han nedbröt den gamla hierarkiska byggnaden, tog han bland dess ruiner mesta parten af gods för att se rikets allmänna välfärd till godo.

»Rikare minne täljer intet folks historia» — säger Svedelius. — »Att svenska folket är fritt, självständigt ibland jordens folkslag, att Guds ord är rent ibland oss och att stadgad samhällsordning förbinder Sveriges folk och konung, detta har skett genom våra fäders arbete på Gustaf Vasas tid». Men att så icke utan stora skakningar och mångfaldig kamp kunde ske efter tider af oreda och självsvåld, det var en gifven sak. Såsom bidrag till denna historia räkna vi Svedelii förut nämnda inträdestal i Vitterhets- Historie- och Antiqvitetsakademien »Om konung Gustaf den förste och hans tidehvarf», därjämte minnesteckningen öfver *Olaus Petri*, reformationsverkets främjare och en den nya ordningens målsman.

När Svedelius betraktade, huru den store samfundsdanarens frösådd artade och utvecklade sig under hans söner, har han i det blodsdrama, som frammanar minnet af *Riksmarsken grefve Svante Sture*, uttalat stränga ord, strängare än vanligt, om Erik XIV, hvilken måste bära tyngden af den allt annat än lättade bördan att vara konung utan krona. Ej mindre gripande är skildringen af *Riksrådet och Rikskansleren Erik Larsson Sparre.* »Här fördes» — heter det bland annat — »en strid mellan grundsatser, här var en öfvertygelsernas brytning emot hvarandra, men här voro också flammande passioner och hämndens grymhet. Den saken segrade, som eftervärlden har velat kalla den nyttigaste för Sverige; men på segrarens hand var deras blod, åt hvilka samma eftervärld velat önska ett bättre öde. Ty deras undergång var icke nidingens straff, och om de felat, voro felen icke sådana, som uppröra menskligheten. Deltagandet följer dem i döden, ändock att sanningen må kräfva sitt erkännande, att ur Carl IX:s seger växte Sveriges lycka».

Sin varmaste beundran egnade Svedelius åt hjältekonungen Gustaf Adolf, som bragte sin farfaders verk till mognad och jämte den vördnadsvärde rikskansleren förde svenska folket på en gång till höjden af storhet och odödlig ära, den

att hafva värnat protestantismens lifssak. Vare det arfvet lika heligt som det är ansvarsfullt för den germaniska makt, hvilken, ifrån att hafva varit Sveriges bundsförvant och i behof af stöd, växt upp till en af världens stormakter!

»Det svenska folk, som öfverlefde Gustaf Adolf, egde att gå framåt på den väg, där han hade gått; men att gå framåt på Carl XII:s väg var en omöjlighet». Ty denne senare konung förde sitt folk genom lysande segrar till förkrossande nederlag och fall. När Svedelius frågade sig, huru allt detta tillgått, blef svaret: genom den farliga envåldsmaktens missbruk. När han åter sporde, huru denna envåldsmakt uppkommit, lydde svaret så: genom reduktionens nödvändighet. Denna åter hade sin grund i många förderfvade samhällsförhållanden. Vi hafva förut sett, huru Svedelius fördjupat sig i deras undersökning. Redan under Carl XI:s regering hade man stått vid ett brådjup, som lyckligt kringgicks. Till ett vådligare skulle man komma. Carl XII:s ödesdigra misstag torde det numera vara lika svårt att förneka som att bemantla. Och likväl lefver denne konung i hedrad åminnelse, fastän föremål för de mest stridiga omdömen, de högsta loford eller det svåraste nedsättande. Men hemligheten af den beundran, hvarmed Carl XII omfattas af svenska sinnen och

som säkerligen skall förblifva outplånlig genom tiderna, torde ligga däruti, att då svenska folket, omgifvet af fientlige och afundsamme grannar, måste nedstiga från en maktställning, som det icke med sin ursprungliga stamstyrka kunde bibehålla, då fick det af Försynen denna ädla hjälteskepnad till en ständig föresyn i hvad samma folk och dess konungar kunna tåla och bära under nya pröfningar och faror utan att misströsta. Visadt är väl icke heller, att denne konung satte personligt hämndbegär eller personlig ärelystnad framför hvad han ansåg vara fäderneslandets sannskyldiga kraf. Om han tänkte högt om sitt folk, så lärer detta folk icke heller tänka lågt om honom. Historieskrifvaren har här att räkna äfven med andra faktorer än sådana, som kunna uttryckas med myntvärden eller betecknas med siffertal för mått, mål eller vikt.

Till denna hjältesaga hörer skildringen af *Kongl. Rådet grefve Carl Piper.* Den må visserligen kallas något trång, så till vida som de hithörande bestämningarna ännu icke äro nöjaktigt utredda eller kända. Men Piper har i alla händelser fått sin förtjenta lager såsom en dugande ämbetsman och god patriot. Bland Carl XII:s män var han kanske den, som drabbades af det tyngsta ödet, ty under sin svåra fångenskap dog

han i sitt fängelse, utan att genom dess galler hafva kunnat spana någon strimma af en ljusnande tid. Vidsträcktare äro utsikterna i den omfattande tidsmålningen öfver *Kanslipresidenten grefve Arvid Bernhard Horn*, med krigiska bragder i sin bakgrund, med af nöden härjade fält och stormbrutna stammar i mellangrunden, men i sin förgrund dock uppspirande nya skördar. Arvid Horn vardt i väsentlig grad grundläggare af ett nytt statsskick. Från rådsvälde hade man kommit till kungligt envälde; nu öfvergick man till regerande ständers makt med råds råde och ett folkvälde, som blef öppet för nesliga inflytelser samt obetryggande för inre fred och jämväl för krigiska äfventyr. Till en början under den nya ordningen kunde nog statsskeppet lotsas fram efter omständigheterna under ledning af en beslutsam carolin, och därtill en mycket pröfvad och förslagen. Men de lärdomar och grundsatser, som äro frukten af senare erfarenheter och en nyare tids statslära, voro icke för Horn uppdagade och tillgängliga, såsom de blifvit det för efterkommande statsmän.

Vid året 1809 möter oss en annan syn och en annan utveckling, men icke utan likheter med Pultavatidens. Vi, som hunnit öfver medelålderns gräns, kände icke svedan af det sår som blödde,

när Finland löstes från Sveriges rike. Men våra föräldrar kände den och hafva talat därom. Den tidens lidanden och bragder hafva fått sin ära hugfäst, då de funnit sin odödlige skald. En oförgäthig bild har Svedelius tecknat i mannen med järnbindeln omkring den bräckta pannan, *Generallöjtnanten friherre Georg Carl von Döbeln*, och han har för egen del ansett denna minnesteckning icke böra räknas bland små ting. Men på denna skildring och dess föremål torde man dock tänka mindre vid erinringen om tidsskedets stora vådor och deras afveckling än på Svedelii tal i Carl Johans förbundet (1864) öfver den hjältegestalt, hvilken, sedan beslutsamme män tagit de tyngsta bördorna på sina skuldror och med insatsen af sina lif trotsat farorna, återgaf svenska folket tillförsikt och hopp, upprättade tronen och gaf landet en ny konungaätt, hägnade de nya grundlagarnes tillämpning och gjorde unionen med det norska brödrafolket till en verklighet. På honom hvilade Svedelii blickar med oafvänd vördnad, ehuruväl han tyckte, att konung Carl Johan ville vara nog allenastyrande, såsom Gustaf Vasa det varit. Den ene som den andre var dock såsom en fader för sitt folk.

För att nu tala om Svedelii mera populariserande afhandlingar, vill jag här nämna: »Stycken

ur Norges historia», mestadels en bearbetning efter redan rannsakade källor; vidare den med största förkärlek och pietet utförda teckningen af »Konung Gustaf II Adolfs karaktersutveckling, särdeles under den tidigare delen af hans lefnad», en spegelbild af evig ungdom för den eviga ungdomens blickar; likaså den i framställningen mästerliga afhandlingen »Maria Stuart och Elisabet», ämnet ett af de högsta, då äfven här frågan ytterst gällde de religiösa öfvertygelserna.

Största förvåningen öfver Svedelii arbetsförmåga och outtröttliga arbetsflit väcka hans verk inom statskunskapen och statistiken. De ega i afseende på forskning och framställningssätt enahanda förtjenster som de historiska skrifterna: grundlighet, öfverskådlighet och klarhet. Ett, och detta det utförligaste i afseende på omfattningen, är särskildt lämpadt för undervisningens behof vid högskolan. De öfriga äro afsedda ej endast för vetenskaplige fackmän, utan äfven för den stora allmänheten. Det gagn, de afsett eller redan verkat, torde i vissa fall i en framtid vinna ett ännu vidsträcktare erkännande.

Om Svedelius såsom *talare* har jag i det föregående haft tillfälle att något orda. Hans tal, vare sig minnestal eller högtidstal af större eller mindre omfång, ansluta sig till häfdatecknarens all-

varsamma åskådning och stil. De äro till antalet många. Jag nämner här talet vid aftäckningen af Gustaf Vasas minnesvård i Vesterås på den plats, hvarest fordom stod det gamla dominikanerklostret, där den viktiga recessen beslöts, numera en afröjd mark med planteringar och gröna gräsplaner, där skolpiltarne förut länge öfvat sina lekar, Svedelius såsom gosse bland dem. Ytterligare må anföras talen: till Carl XV:s minne; vid en minnesfest öfver Christian Erik Fahlcrantz; vid aftäckandet af minnesvården öfver Johan Olof Wallin vid Stora Tuna kyrka; vid svenska bibelsällskapets allmänna sammankomst 1872, och om Martin Luthers kulturhistoriska betydelse. Härtill kommer slutligen lefnadsteckningen öfver riksarkivarien Johan Jakob Nordström, föredragen inom Vetenskapsakademien, hvars ledamot Svedelius äfven var.

Ännu större är mängden af tal inom studentkretsarne. Hvem kan gradera det olika värdet eller skönheten af dessa verkliga pärlor, hvilka liksom tyst bildat sig inom ett musselskal eller lågo som klara droppar i en daggskål vid morgonsol? De hafva lånat sitt uttryck af stunden, sitt evighetsmärke af djupa sanningar och erfarenhetsrön. De ömsom uppmuntrande, ömsom varnande orden beledsagades någon gång af citat ur

våra ypperste skalders sånger eller låna en fläkt af de gamle profeternas språk. Såsom guldsand på bottnen af denna flödande källåder ligga alltid de ädlaste tankar. Den genomgående grundtonen är denna: »Ungdomens vishet är, att den bekänner sig vara ung och söker förståndets mognad och erfarenhetens rikedom, vetande att den icke eger dessa gåfvor. När de förenas med den känslans värma och arbetskraftens friskhet, som är ungdomens välsignade skänk af den evige, då blifver ynglingen till man, och när pröfningens eld renat sinnet och gjutit stål i karakteren, då blifver han en *stark* man, och om han bevarat barndomens oskuld, när han bortlade barndomens oförstånd, då blifver han en *god* man. Kommer sedan ålderdomen, så kommer den med ljusa minnen och ett evigt hopp, och när lifvets urverk stannat, hvilar den trötte i frid».

Sitt kall såsom *universitetslärare* tog Svedelius alltid med den starka pliktkänsla, som var honom inplantad allt ifrån tidigare år. »Vördnadsvärd» — sade han — »är universitetets bestämmelse, att vara en bland de vårdande anstalterna för den sanna kulturen. Måtte denna bestämmelse troget uppfyllas, aldrig borttappas i dagens åflan eller öfvergifvas i följd af falska andars svek; måtte man veta att göra skillnad mellan bildningens

frukt och bildningens ogräs! Mer än mensklig är får ingen begära, men *en* fordran efterskänker fäderneslandet icke — trohet i tjensten». Sina föreläsningar utarbetade han med den största omsorg och han nedskref dem städse, icke därföre att han icke var mäktig af det muntliga föredraget, utan för att noggrant öfverväga hvarje ord och sammanarbeta alla delarne till ett helt. Äfven under läroåret 1868—1869, då han innehade rektoratet vid universitetet, uppehöll han själf föreläsningarna i sin professur, ehuru han, såsom andra, då kunnat söka och erhålla befrielse från denna skyldighet. Vid promotionen 1872 var han promotor och hade såsom inbjudningsskrift utgifvit afhandlingen: »Om Finlands landtdagar och Landtdagsordningen af den 3 april 1869». Det besvärliga dekanatet i filosofiska fakulteten bestridde han 1874—1875. Men, såsom ofvan är anmärkt, kunde han med tiden icke undgå att nedtyngas af de många tröttande tentamens- och examensbestyren, äfvensom af konsistorie- och fakultetsgöromålen. Under de sista åren glesnade hans åhörarekrets, då han föredrog vissa torrare ämnen eller elementära kurser, dem han ansåg nödigt och nyttigt att någon gång bringa fram för de föga underbyggde lärjungarne. Icke utan längtan bidade han den dag, då han

skulle få nedlägga sitt professorsämbete för att odeladt egna sina krafter och återstående dagar åt sina vetenskapliga arbeten.

Innan han gick att taga detta steg, fick han upplefva den glädjen att med oblandad tillfredsställelse kunna se tillbaka på sin långa bana vid Upsala högskola, nämligen vid den fest, som Vestmanlands och Dala landskapsförening firade i oktober månad 1881 på femtionde årsdagen efter invigningen af sitt nationshus. Denna högtid hade en dubbel anledning och blef i verkligheten en personlig jubelfest, ty gångna voro äfven femtio år sedan Svedelius såsom student inskrefs i nationen, hvars inspektor han nu var sedan femton år. När en inbjudning till denna fest utfärdades till män inom Vestmanland och Dalarne, var det såsom att ropa i skogen eller bland bergen, där ekot upprepas från trakt till trakt. Många infunno sig personligen, andra insände helsningsadresser till jubilaren, ej blott från de nämnda landskapen, utan från olika delar af hela landet allt uppifrån Luleå och ned till Lund. Inbjudne voro också bland andra universitetets prokansler, ärkebiskopen samt universitetets rektor, och festen bevistades äfven af tvenne konungens söner, hertigarne af Gotland och Vestergötland, då medlemmar af den yngsta studentgenerationen, åtföljde af sin guver-

nör, en ungdomlig veteran, vän till Svedelius från ungdomsåren samt det dåvarande studentlifvets skildrare och tonskald.

I den egentliga festsalen, där Svedelii porträtt var omgifvet af en lagerkrans, mötte honom nu en liten skara af gamle eller grånande män, som tillhört nationen 1831 och med honom »räknade årsringar», samt en annan grupp af äldre eller yngre forna kamrater. De hundrade yngste bildade, så att säga, jubelkören. Bland rösterna i detta festsorl, som påminde om de flydda årens rörliga studentlif, hördes dessa ord, hvilka i ett sammandrag utsäga så mycket:

Men det blef allvar uti leken, broder!
Dock — all *din* lek var allvar, sist som först.
Som bror förut, som far du sedan stod där
Bland yngre släkten, och då blef du störst.
Hur gärna man den djupa rösten hörde,
Som kom, så mild likväl, ur trofast bröst!
På vägen åter förs den vilseförde,
Och nödens kämpar hemta mod och tröst.
Ty ord och tankar gingo hand i hand
Hos dig; med kraft — här, som vid Mora strand, —
Du talade, som furuskogen talar,
Som elfven hvälfver fram i nordens dalar.

Efter nationshymnen en annan solostämma:

Ur hans innersta där sprungo
Visdomsord i lärosal,
Och från själens djup där klungo

Högtidsord vid festpokal;
Talets flöden
Röjde glöden
För de höga ideal.

På all den hjärtliga och oförställda hyllning, som denna dag hembars Svedelius, svarade han med det glädjens saktmod och den tacksamhetens innerlighet, som äro årens dyrbara behållning.

Några månader härefter begärde och erhöll han sitt afsked. När studenterna ej blott enligt öflig sed, men tillika af en djupt känd tacksamhetsskuld, uppvaktade den afgående läraren, talade han åter till dem behjärtansvärda ord och lemnade samma dag åt offentligheten den skrift med titel: »Afsked från studenterna», hvilken är allmänt bekant och som innehåller en slutsumma af den lefnadsvishet och de kärleksfulla råd, dem han alltid velat inskärpa hos denna ungdom. Mottot var lånadt ur en af de gamla lagarne: »Ho som agalös lefver och lagalös, han hederlös dör».

Då nu Svedelius nedlagt sitt ämbete och drog sig tillbaka till privatlifvets lugn, samt det förra, omedelbara förhållandet till ungdomen något förändrades, kan man fråga: kände han sig ensam? Eller hade han, som redan af sin barndoms erfarenhet lärt sig att hysa en mycket stor aktning för det qvinnliga könet, icke tänkt på något gif-

termål eller att vid den husliga härden söka den familjelycka, som bereder mannen hvilans välsignelse under arbetets mödor och åt åldringen en minnenas ljufva fristad? I sina lefnadsanteckningar har han om sin ungdom nedskrifvit, att han var en alldeles oerotisk personlighet, och han har både skämtsamma och satiriska ord därom. Emellertid och huru oerotisk han menade sig vara, har han nog tänkt på en äktenskaplig förbindelse. Men under någon tid af sin anställning vid högskolan hade han bott i sin moders hem, och under flera senare år hade han sin syster till värdinna i sitt hus. Under tiden gick för honom, såsom för mången annan, den rätta stunden förbi. Dessutom lefde han lycklig i sitt förtroliga umgänge med ungdomen och såg gärna omkring sig en mindre krets af förhoppningsfulle ynglingar, som odlade hans egen vetenskap. Om somrarne fortfor han ännu att göra små utflykter till fränder och vänner i landsbygderna.

»Afsked» — säger han — »hade jag nu fått från mitt ämbete, men afsked från min egenskap att vara talhållare vid allehanda tillfällen hade jag icke fått». Han kan i detta fall förliknas vid en fornnordisk sagotäljare (*þulr*), som bar de gamles visdomsord och bragder fram till yngre släkten, eller vid en runmästare, som inristade minnes-

värda namn i klipphällen. Till detta hans senaste lefnadsskede höra åtskilliga af de redan nämnda högtidstalen och minnesteckningarna, bland andra de öfver von Döbeln och Nordström. Ett af hans sista tal inför studentkretsen var det vackra och varma föredraget vid den nordiska festen i Upsala 1884: »Om kulturen i norden».

Under de sista åren af sin lefnad sysselsatte sig Svedelius med det stora verk, hvilket han betraktade såsom en sin hufvuduppgift: »Representationsreformens historia». Ursprungligen afsedt att blifva en lätt öfverskådlig uppsats i en tidskrift, växte detta arbete snart ut till betydlig omfattning och omarbetades flere gånger. Till grund därför lade författaren uteslutande offentliga handlingar, lemnande den befintliga ströskriftslitteraturen och gängse hörsagor om s. k. interiörer å sido. Hans ställning till den stora frågans fortskridande till en lösning känna vi redan från hans tal vid konung Oscar I:s tronbestigning. Då 1862 framlades ett kungligt förslag till ny riksdagsordning, helsade han detsamma med lifligaste öfvertygelse såsom uttryck af ett i djupaste mening konservativt tänkesätt och önskade framgång åt den nya ordningen såsom egnad »icke att upplösa, men väl befästa och bevara det gamla goda, som våra fäder gifvit oss i arf».

När numera ståndsförfattningen enligt en öfvervägande allmän mening icke kunde bibehållas, men frågan gällde, om eller i hvad mån vissa dess beståndsdelar kunde och borde användas såsom byggnadsämnen för den nya ordningen, hade Svedelius kommit till den stadgade öfvertygelsen, att, då konungamaktens ställning i verkligheten förblef orubbad, om än med större kraf på ledande personlig kraft, då kunde man icke allenast utan skada, men till fördel för det hela lemna föråldrade former och den gamla klassvalsprincipen ur räkningen.

Den, som har till plikt att samvetsgrant framlägga hvad Svedelius tänkt i de stora och största samhällsfrågorna, kan icke undanskymma sådana ord som dessa uti nu ifrågavarande arbete: »Den tid var (1840) kommen, då representationsfrågan skulle blifva icke blott en riksdagsfråga, men en fråga, som upprörde nationen; meningarnas strid blef passionernas. Längre fram på 1840-talet var man kommen därhän, att fridens vänner kunde nära nog förtvifla. Man behöfde icke vara någon skuggrädd pultron för att i denna strid se på afstånd revolutionens vilddjur spänna sina klor. Så långt som till utbrott var man icke kommen, faran var framtidens, men denna fara nalkades. De som stiftade 1866 års riksdagsordning räddade fäderneslandet».

Ingen dödlig makt eller skrifven lag garanterar en framtid, men sanna och sunda lagar äro af omätlig vikt för ett samhälles trefnad och utveckling. Det veta vi blott, att det folk, som vandrar på rättfärdighetens väg, skall icke förgås, de fridsamme skola besitta jorden.

På årsdagen, då Svedelius fyllde sjuttio år, skref han sitt testamente, tacksam mot Försynen att han kunnat göra en sådan handling och därföre att han icke blifvit öfverraskad af döden, innan den gärningen var gjord. I början af det följande året afslutade han sina lefnadsanteckningar, hvarvid han yttrar bland annat: »Ser jag tillbaka på hela mitt förflutna lif, så är den synen, i det hela räknadt, glad och ljus. Guds beskydd har varit mäktigt öfver mig, och menniskorna hafva icke farit illa med mig». Och han tillägger vidare: »När jag förnimmer, huru dårskapen svärmar ute i världen och det onda häfver sig med hat och fiendskap mot samhällets ordning, mot sedlighetens bud och mot religionens helighet, kort sagdt, när jag ser de onda riktningarna i tidehvarfvets lif, då tänker jag, att det onda icke är nytt, det är mycket gammalt och har dock aldrig förmått att i grund besegra det goda».

Obrutna voro ännu själsförmögenheterna, medan de kroppsliga krafterna började aftaga. Sve-

delius hade under större delen af sitt lif njutit en god helsa. Visserligen hade äfven han både i sin barndom, sin ungdom och mannaålder genomgått några sjukdomsformer, likväl lindriga och lätt öfvergående. Först efter uppnådda femtio år hemsöktes han af en svårare åkomma, hvilken han genom en strängt reglerad diet lyckades, om ej häfva och öfvervinna, dock mildra. Emellertid hade denna sjukdom allt framgent med sig åtskilliga krämpor, som voro tärande. Han bar dem med jämnmod och gjorde sig af lidandet pröfningens lärdom och vinning, likasom den brutne sjuklingen får till och med sin krycka kär, ty äfven hon kan grönska såsom fordom stafven för Aron.

Med samma blida välvilja som alltid tillförene hvilade gubbens blickar på de unge vetenskapsidkare, hvilka kommo att besöka honom, medan desse åter med bekymmer märkte, huru den gamles anlete mer och mer fårades och den kraftfulla gestalten aftynade. Ty ålderdomen med sina bräckligheter gör slutligen bofällig den af andens ljuskälla och hjärtats jordvärme ännu besjälade och uppehållna kroppshyddan, detta Skidbladnerskepp på lifvets haf, som kan rymma en gudavärld med dess vapenbonad om bord, som kan läggas ihop såsom ett kläde, och som, förvandladt

till en handfull stoft, döden gömmer i sin ficka. Men förvandlingen varder tillika en frigörelse.

När hos Svedelius synförmågan blef allt svagare och svagare, lät han tända allt flera lampor, ty läsa, forska och lära ville han ännu, då, enligt skaldens ord, »solen är släckt, men lampan tänd». I ensamma stunder nedskref han, för att meddela sig med sin omgifning, sina tankar på lösa blad, utan att själf längre kunna urskilja de nedskrifna bokstäfverna, blott af vana forma dem till läsbara ord. På ett af dessa blad, det näst sista, tecknade han några betraktelser till slutraden af den bekanta diktstrofen:

Våren kommer: fågeln qvittrar, skogen löfvas, solen ler,
Och de lösta floder dansa sjungande mot hafvet ner.
— — — — — — — — — — — —
Och i menskans hjärta vakna lefnadslust och mod och hopp.

»Så säger Tegnér i skaldestycket Frithiofs frestelse. Jag säger nej för min del. Lefnadslust har jag ingen; det mod jag söker förvärfva är tålamod att bära lifvets börda. Därtill fordras mycket tålamod. Hopp har jag intet inom denna världen, men mycket i en annan värld, en högre. Verkliga vänner omgifva mig här. Jag är dem innerligt tacksam för all den godhet de visa mig».

Vilhelm Erik Svedelius afsomnade stilla den 26 februari innevarande år. När hans stoft öf-

verlemnades åt den moderliga jorden, sänkte Upsala studenter vördnadsfullt sina fanor och deras sista, fulltoniga afskedssång ljöd såsom en fridshelsning öfver griften.

Att inför Eder, Mine Herrar, pryda den bortgångnes minne med ett loftal, det har jag hvarken åsyftat eller kunnat, och det var öfverflödigt; hvad jag velat har varit att i en högtidsstund som denna säga sanna ord om den döde, hvilken ingått i det oförgängligas rike.

SVAR

på herr SANDERS inträdes-tal

af

Akademiens direktör herr AF WIRSÉN.

Du tecknat har hans bild. Ej lätt förblandar
Man denne mans och andras lefnadsfärd.
Han tycktes samspråk ha med högre andar
Och gå som främling i vår egen värld,
Och dock hur plötsligt gaf en min, en fråga
Ej vittnesbörd om siarens förmåga
Att oförmärkt ett samtal följa med
Och följa dock de egna tankars ked,
Att, glömsk af mycket, inre drömmar drömma,
Men verkligheten aldrig helt förglömma!

Och detta väsen, rikt, som hvar man vet,
På mången djup och sällsam egenhet,
Var långt mer rikt ändå på ädla dygder,

På äkta lefnadsvishet, vuxen sund
Ur protestantisk, malmrik bergslagsgrund,
På liflig kärlek till de svenska bygder,
På sann gudaktighet, som tål ett skämt
Och icke går med lutadt hufvud jämt,
På redbarhet, som nekar rätt och slätt
Att gå en tum från hvad hon aktar rätt,
På manligt allvar och på humorns lek,
Ja, rikt på allt förutom flärd och svek.
Var han ej lik en gammal, knotig ek,
Oregelbunden, full af märg och styrka,
Med hvalf af grönska, likt en dunkel kyrka,
Men rustad ut med många bon ändock
För glada infalls ystra fågelflock?
Om detta allt skall »egenheter» vara,
O, att de vore mera spridda bara!

Hur faderligt han fyllde lärarns kall
Mot ungdomsskarorna vid Fyrisvall!
Hur var han ej, som Mimer, rik på råd,
Hur varnande mot last och öfverdåd,
Men ock hur öm, hur mild att lindra nöden
Och därför ock hur älskad in i döden!

Och vällde talets ström en högtidsstund
Ej från hans mun blott, men ur hjärtats grund,
Hur grep han ej med ord om stora minnen

Oemotståndligt alla unga sinnen!
Men ingen, som besitter talets makt,
Har talat blindt, på nyck, oöfverlagdt:
Nej, pröfvadt, öfvertänkt var allt, han sade,
I andens verkstad allt var noga smidt,
Och dock det verkade så rikt och fritt,
Ty egendomlighetens färg det hade.
Och hvarför så? Det kom ur snillrik håg,
Det var ej lånta tankars praktupptåg,
Det bar hans lynnes drag, idéer trängdes
I form, som stundom nästan söndersprängdes.
Man såg hans själ. Han gaf — hvad ingen ger oss —
En anblick af ett barn, som är en heros.

Men hvarför lägga flera ord till dina?
Han gått till rymd, där andra stjärnor skina....
För hvem stå bänkarne så härligt redda,
För hvem de fagra gudasäten bredda?
Så sporde Oden Valan, som du vet,
Och svaret ljuder för all evighet:
För Balder — och för hvarje Balderssinne —
Men ej för andra bänkadt är där inne.
Han förts till ljuset. Frid med detta minne!

Så går vid ljud af Vegtamskvidas ord
Du fram i dag till smakens domarbord.
De ljuden känner du sen gamla tider,

Och hvem har ej, som du, vår forntid kär?
Hvem älskar sagan ej om fädrens strider
Och Baldersmytens skimrande mystèr
Och Breidablik i morgonrodnadsdager
Och Idun, släktets ljusa ungdomskraft,
Och Gunnlöds mjöd med sångens undersaft
Och snöhvit Sigrun, strålande och fager,
Som reder bädd i högen, kärleksvarm,
Och sofver på sin döde hjältes arm?
Hvem älskar ej den djupa Eddasången,
Som väcker lif ur själfva undergången
Och manar, än vid gudavärldens fall,
En urtids taflor fram på Idavall?
Men märk: kring sagans dryck en häger sväfvar,
Som söfver sinnet lätt i drömmars famn,
Man går på molnens lösa bro som bäfvar,
Och fantasin tar verklighetens namn.
Allt byter hamn och skepnad, förrn vi ane,
Och Alarik blir Sigurd Fafnersbane
Och Loke Hellas, Regin blir Byzans
Och Brynhild Thracien, Fafner Romas glans,
Och till hexameter den stång sig formar,
Hvarmed mot Thjasses örnhamn Loke stormar....
Vi studsat... Gustafs samfund eger qvar
Ett skeptiskt drag ännu sen Kellgrens dar,
Och ej du må i festens stund förtycka,
Att, då vi här din hand till välkomst trycka,

Det mindre är för mången dristig syn
Från sagovärlden, sedd på aftonskyn,
Än för din egen sång, som, blyg och öm,
Än återspeglar hjärtats morgondröm
Och i sin stilla, vårligt enkla fägring
Oss gällt för mer än mången mytisk hägring.

Den sången är oss kär. Vi blickat gärna
På milda strålar från den ljusa stjärna,
Den »fallande» — som likväl aldrig föll,
Men midt i arbetsdagens id och äflan
Än, som vid segervinnarns ungdomstäflan,
Sin rena, kyska oskuldsglans behöll.
Det »häfte noter», du till Selma sände,
Oss gläder än, och gärna återvände
Med dig vår själ till hoppets ungdomsdar
Och till de bägge »lönnar löfbeprydda»,
Som stodo vakt omkring en älskad hydda,
Och till den båt, som »gossens drakskepp var».
Vi följde mannen till Kolonos sedan,
Där Oedip-sagan sjönk i fridsällt nedan
Bland vilda rankor, täta murgrönssnår,
Där näktergalen ömma slagen slår.
Du sjöng, hur Salaminska vågen ilar
Med tack till Faleron, där hjälten hvilar;
Du sjöng om färder öfver Hellas' fjäll
Och bivuakens sken i kolsvart qväll

Och förarns väckarrop: vak opp, vak opp,
Du skall bestiga nu Parnassens topp!
Du sjöng om Hellas' minnen, Hellas' hopp;
Vi tänkte: »milda andar bo i sången»,
Hans sång, som klingar än i solnedgången.

Välkommen hit! I grönska frisk behållen
Din sångarlager gömts bland protokollen,
Och ämbetsmannens lif af verksam plikt
Hos dig ej qväft din ungdoms fagra dikt.
Välkommen hit! En här af minnen vårdar
Vårt ädla samfunds hundraåra gårdar;
O hvilka andestämmor klinga! Lyss,
Hör du ej hans, hvars bild du tecknat nyss?
Och alla ropa: helsad var hit opp,
Du skall »bestiga nu Parnassens topp!»

Sedan herr Sander undertecknat Akademiens stadgar, fördes han till den stol (n:r 7), som han vid Akademiens offentliga sammankomster eger att intaga, och hvilken förut innehafts af F. A. von Fersen, A. G. Silverstolpe, A. C. af Kullberg, C. A. Hagberg och V. E. Svedelius.

Därefter tillkännagaf Direktören, att till årets täfling inkommit icke mindre än 46 skrifter, af dem 4 i obunden form. Bland dessa hade Akademien ansett sig böra med sitt mindre pris belöna N:r 41, *Studie öfver Euripides*. Skriftens författare,

docenten i grekiska språket och litteraturen vid Upsala universitet, doktor Samuel Karl Anders Wide, framfördes till Direktören, som vid prisets öfverlemnande yttrade:

Min Herre! Ni har till föremål för eder täflingsskrift valt honom, som Aristoteles kallade den mest tragiske af de grekiske sorgespelsförfattarne. Om ock i flera enskildheter anmärkningar kunna göras mot eder uppfattning, har Akademien dock funnit eder afhandling vittna om allvarliga studier och verklig förtrogenhet med det skildrade ämnet, om vetenskaplig hållning och kritisk begåfning. Ni har i den förtjenstfulla inledningen till edert arbete visat, huru Euripides tillhörde en tid, då objektiv sed och gammal ordning af sofistiken undergräfdes, och huru hans i många afseenden storartade diktning bär en upplösningsperiods drag. Men i sin sorgsna resignation, i sin stundom veka känslighet, ja i själfva sin spetsfundighet hänför oss dock ofta denna diktning genom fina psykologiska teckningar och genom den tragiska skildringen af lidelsernas osälla makt. Denne skald, hvilken »gratiernas själfsvåldige gunstling» Aristofanes, vännen af forntida sed, den marathonska hjälteålderns beundrare, dödsfienden till sofistik — och till hvad han såsom sådan ansåg —, så snillrikt och så skoningslöst gisslade, har Ni framställt med de dagrar och skuggor, som

tillhörde honom och hans tid. Akademiens aning bekräftades, då hon vid namnsedelns brytande fann författaren vara en universitetslärare i grekiska språket och litteraturen; hon tillönskar Eder lycka i denna betydelsefulla, sant humanistiska verksamhet, på samma gång hon hoppas att af eder hand få mottaga ännu andra teckningar af gestalter ur den klassiska forntidens stora bildgalleri.

Sedan pristagaren blifvit återförd till sin plats, omförmälde Direktören, att Akademien äfvenledes med mindre priset utmärkt täflingsdikten N:r 28, *Död och lif*. Som dess författare, vice häradshöfdingen Viktor Moll, var frånvarande, skulle belöningen till honom öfversändas.

Vidare förmälde Direktören, att enahanda pris af Akademien tillerkänts fyra sånger, innefattade i den till hennes pröfning insända skriften N:r 17, *Täflingsdikter*, nämligen dikterna »Alkemisten», »Mitt barndomshem», »Den gamla milstolpen» och »Vid broräcket». Dessas författare, filosofie kandidaten Ivar Damm, framfördes till Direktören, som vid prisets öfverlemnande yttrade:

Min Herre! Akademien har i edra af henne belönade dikter funnit den förmåga af åskådlighet i framställningen och den liflighet i inbillningskraften, förutan hvilka ingen diktning kan varaktigt fängsla läsarens uppmärksamhet. Edra bilder röja ett för lifvets företeelser vaket öga, en i deras återgifvande säker hand, och Akademien tillönskar

Eder, med detta bevis af sin uppskattning, fortsatta framgångar på den vittra banan.

Pristagaren återfördes till sin plats, hvarefter Direktören fortfor:

Tiden medgifver icke uppläsning af ens något utdrag ur de belönade skrifterna.

Bland öfriga täflingsskrifter har Akademien med hedersomnämnande utmärkt N:r 14, *Den grekiska tragedien*, hvilken afhandling röjer noggranna studier och i de meddelade tolkningarna från grekiske sorgespelsförfattares arbeten mycken smakfullhet; N:r 39, *En moders bild*, utmärkande sig genom ädelt tankeinnehåll och en i allmänhet lycklig formbehandling; N:r 1, *Vilhelm Erik Svedelius*, på grund af ådagalagd pietet i föremålets skildring och med afseende å versbildningens förtjenster; N:r 37, *Ängsblommor från skånska slättbygden*, med anledning af författarens förmåga att skickligt behandla den svåra sonettformen, samt N:r 12, *Så vann han stolts jungfrun*, lyriskt drama i fem akter, med hänsyn till de förtjenster, som delvis utmärka detta styckes dialog.

Det kungliga priset för litterära förtjenster, stiftadt af konung Carl XIV Johan och af hans efterträdare fortfarande anvisadt, har Akademien för innevarande år tilldelat majoren i generalsta-

ben m. m. JOHAN GUSTAF BJÖRLIN, med fäst afseende dels å många bland hans af varm fosterlandskänsla uppburna och om lycklig framställningsgåfva vittnande historiska arbeten och historiskt-romantiska skildringar med ämnen hemtade från Sveriges häfder, dels å de förtjenstfulla populära skrifter, genom hvilka han sökt hålla kärleken till fäderneslandet lefvande hos dess söner.

Minnespenningen för året har till föremål professorn m. m. CARL JOHAN SCHLYTER. Åtsidan visar hans bröstbild med omskrift: *Carol. Joh. Schlyter Prof.* Frånsidan framställer bilden af en i antik dräkt klädd man, som för några lärjungar visar en gammal urkund. Omskriften: *Hic patrii fontes juris adire dedit* angifver, att Schlyter för Sveriges forskare öppnade tillträdet till den fosterländska rättens källor. I afskärningen läses: *Juris et sermonis antiqui interpres ob. MDCCCLXXXVIII* (forntida rättens och språkets tolk afled 1888).

Minnesteckningen öfver Schlyter, författad af herr Wisén, blef nu i sammandrag af honom uppläst, hvarefter Direktören förklarade sammankomsten slutad.

MINNE

AF

PROFESSORN

DOKTOR

CARL JOHAN SCHLYTER

När morgonen bräckte till annandag jul år 1888, slocknade ett lif, som verkat mer än de fleste i den fosterländska odlingens tjenst. Då afsomnade de svenske vetenskapsmännens Nestor, f. d. professorn vid Lunds universitet Carl Johan Schlyter i en ålder af nära nittiofyra år. Hans lefnads arbetsdag var vida längre än som vanligen kommer på dödliges lott; bättre och mera samvetsgrant, än Schlyter gjorde, har ingen kunnat använda densamma. Han offrade sina krafter på utförandet af ett storverk — ett verk, som i mer än ett halft århundrade tog hans ovanliga begåfning och hans järnflit i anspråk, och han upplefde den lyckan att se verket fullbordadt. Bland vårt lands rättslärde är Schlyter utan jämförelse det främsta namnet på laghistoriens område; i kännedom om vår medeltids språk och samhällsförhållanden torde han af ingen vara öfverträffad. Därför är hans namn längesedan vidtfrejdadt långt utöfver fäderneslandets gränser. Om det likväl ej blifvit så allbekant som åtskilliga andra bland den svenska vetenskapens stormän, så visar ej detta att

Schlyter är dem underlägsen i vetenskaplig rang, utan det beror därpå att hans forskning sysselsatt sig med ämnen, som mindre lämpa sig för allmännare spridning, och att hans vetenskapliga förtjenster af denna anledning kännas och erkännas förnämligast inom fackmännens mera begränsade krets.

Carl Johan Schlyter föddes i Carlskrona den 29 januari 1795. Släkten Schlyter härstammar från norra Tyskland, där hon är mycket utspridd.* Namnet är också lågtyskt och skulle rätteligen skrifvas Slüter.** Den äldste oss bekante person af denna släkt är den från reformationstiden såsom nitisk förkunnare af Lutherska läran kände magister Joachim Schlüter, hvilken efter många utståndna förföljelser dog år 1532, såsom det troddes genom förgift dödad af sina katolske fiender.***

* Släktnamnet Schlyter (Schlüter) är ock så vanligt, att man t. ex. i Hamburgs adressböcker kan finna flere tiotal af personer eller familjer, som bära detta namn.

** Namnet Slüter är besläktadt med lågtyska verbet *slüten*, högtyska *schliessen*. Ordet, som i äldre skrifter finnes på latin öfversatt med *claviger*, betyder egentligen tillslutare, en som har vård om nycklarne t. ex. till en kyrka eller ett fängelse. Schlyters fader hade i sin ungdom graverat ett sigill, hvari han betecknat sitt namn med en nyckel, säkerligen till följd af en familjtradition, hvars grund likväl torde hafva varit honom obekant.

*** Se *M. Joachim Schlüter, erster Evangelischer Prediger in Rostock*, von K. F. L. Arndt (Lübeck 1832); samt *M. Joachim Schlüter oder die Reformation in Rostock*, von F. C. Serrius (Berlin 1840).

Troligen har vid samma tid, om ej förr, en eller flere familjer af denna släkt flyttat till det då till Danmark hörande Blekinge och nedsatt sig i den dåvarande staden Ronneby. Åtminstone funnos där tidigt i sjuttonde århundradet flere familjer med detta namn. En Herrman Schlüter dog 1628 såsom borgmästare i Ronneby.* Då i slutet af samma århundrade Carlskrona stad anlades och Ronneby måste åt Carlskrona afstå sina stadsprivilegier, fingo många af Ronnebys invånare befallning att flytta till Carlskrona, och Vilhelm Schlüter blef den nya stadens förste borgmästare.** Från denne man härstammade enligt en familjsägen, som dock ej numera kan med offentliga handlingar bestyrkas,*** professor Schlyters närmaste förfäder. En son af den nyssnämnde borgmästaren, Hans Schlüter, blef kapten vid amira-

---

* Ett till Herrman Schlüters minne af hans tre söner år 1636 öfver stora dörren i Ronneby kyrka uppsatt epitaphium hade ännu år 1842 där sin plats, men flyttades sedan till norra korsgången, emedan ett orgelverk skulle uppsättas innanför stora dörren.

** Vilhelm Schlüter dog 1701. Af denne borgmästare finnes ännu ett minne. Han byggde på Vämö nära stora landsvägen och bron, som går till staden, ett lustställe, hvilket sedermera blef värdshus och fick namnet borgmästarekrogen.

*** Nästan alla i Carlskrona rådhus och storkyrka förvarade handlingar gingo förlorade i den eldsvåda, som år 1790 förstörde största delen af Carlskrona stad.

litetet och flyttade efter erhållet afsked till Ronneby, där han sannolikt var född och där han dog 1767 vid 83 års ålder. Dennes son Carl Gustaf Schlyter, gift med Margareta Torpadius, en brorsdotter till den såsom ledamot i lagkommissionen bekante rådmannen i Stockholm Elias Torpadius, öfvergaf af okänd anledning fäderneslandet, reste många år till sjös i Holländska Ostindiska kompaniets tjenst och dog år 1772 i Batavia som kapten på ett holländskt skepp. Efter Carl Gustaf Schlyters bortresa föddes hans son Carl Johan Schlyter i Carlskrona år 1747. Denne var en duglig ämbetsman och gjorde sig såsom fältkamrerare under finska kriget 1788—90 känd för mer än vanlig redlighet och oegennytta i hushållningen med allmänna medel samt fick därför efter krigets slut tillbud af befordran till ett landshöfdingämbete, hvilken han dock undanbad sig. Då han däremot sedermera blef förbigången vid en befordran inom amiralitetet, det verk, hvarvid han från sin ungdom tjenat, tog han afsked. År 1791 ingick han äktenskap med Lovisa Maria Hjelm,* dotter af amira-

* Hon hade förut varit gift med prosten och kyrkoherden i Bunkeflo Elias Billberg, men efter hans år 1785 inträffade död flyttat tillbaka till Carlskrona. Bland barnen af detta gifte må nämnas: kammarrådet och ledamoten af k. Vetenskapsakademien Gustaf Johan Billberg, presidenten Johan Peter af Billbergh, samt döttrarna Helena Johanna, gift med biskopen

litetskamreraren Johan Peter Hjelm och hans hustru Helena Maria Myrtin. I detta äktenskap föddes den efter fadern uppkallade Carl Johan Schlyter, hvars lefnad och skrifter skola blifva föremål för denna teckning.

Schlyters fader hade samma år, som sonen föddes, inköpt en del af egendomen Elleholm, belägen i en af de vackraste trakter i det vackra Blekinge och i senare tider bekant såsom tillhörande danska länsgrefvinnan L. Danner. I denna naturskönа bygd fick Schlyter tillbringa sina fem första lefnadsår, men redan år 1800 såldes egendomen och familjen flyttade tillbaka till Carlskrona. Från denna tid omtalar Schlyter i sina självbiografiska anteckningar en händelse, hvilken må anföras såsom ett rätt ovanligt exempel på tidig håg-komst. Han säger sig nämligen minnas en förfärlig cyklon, som rasade om sommaren 1797 (Schlyter var då endast två och ett halft år gammal), upprycke stora trän med rötterna och bortförde tak från husen; han tillägger, att han under den allmänna förskräckelsen endast bad att få slippa ris, antingen därför att detta var det värsta han visste eller därför att han fruktade för att få skuld för den förfärliga förödelsen.

---

i Lund dr Vilhelm Faxe, och Benedicta Charlotta, gift med kommerserådet och ledamoten af k. Vetenskapsakademien Carl Johan Schönherr.

Den första undervisningen erhöll Schlyter af sina föräldrar. När tiden var inne, att han skulle börja sina skolstudier, öfverenskom hans fader med några andre familjfäder att gemensamt aflöna en privatlärare, som skulle undervisa deras söner. Stadsskolan i Carlskrona var nämligen vid denna tid i sådant skick, att det ej kunde falla föräldrar in, som möjligen förmådde skaffa sina söner annan undervisning, att låta dem gå i den offentliga skolan. Schlyters lärare i den privata skolan blef den sedermera såsom utgifvare af en andlig sångbok och åtskilliga smärre andliga skrifter bekante P. H. Syréen. I denna skola fick Schlyter börja att läsa latin, men enligt hans egen uppgift inhemtades icke mycket af nämnda språk, och äfven detta lilla fick han snart tillfälle att alldeles glömma. Samtidigt erhöll han af sin fader den första handledningen i tyska språket. Redan vid åtta års ålder fick han därjämte läsa franska för den i detta språk särdeles hemmastadde rektorn vid amiralitetets barnhusskola Forsell. Undervisningen i Syréens skola lärer icke länge hafva fortfarit. Sedermera fick Schlyter gemensamt med några jämnårige (bland hvilka var Anton Carlsund, som sedan gjort sig berömligen känd på skeppsbyggeriets område) en annan lärare i kammarskrifvaren vid amiralitetet P. H. Landegren. Denne var en

skicklig räknekarl, men för öfrigt utan egentliga studier. Följden blef, att den unge Schlyter gjorde för sin ålder mindre vanliga framsteg i räknekonsten; äfven i geografien förvärfvade han goda insikter, men i andra skolämnen inhemtades mindre än hvad som bort och kunnat ske. En synnerlig förtjenst hade dock denne lärare däruti, att han mycket vårdade sig om sina lärjungars moraliska bildning, och denna hans förtjenst förvarades alltid i tacksamt minne af Schlyter, som för nämnde lärare hyste en mycket stor tillgifvenhet.

Vid tio års ålder förlorade Schlyter stödet af sin fader, som oförmodadt bortrycktes af ett slaganfall. Enkan beslöt då, för att bättre kunna betrygga de sinas bergning, att inrätta en flickskola, hvilken ock lyckades vinna mycket förtroende. För Schlyters undervisning var dock flickskolans tillkomst i det afseendet mindre fördelaktig, att hans lärare, den nyssnämnde Landegren, togs i anspråk äfven vid flickornas undervisning och därvid använde större delen af den tid hans tjenst lemnade honom ledig; hvilket åter hade till följd, att Landegrens läsning med gossarne måste något försummas. Emellertid inträffade år 1806 en händelse, som på den unge Schlyters framtid skulle utöfva ett stort inflytande. En af hans halfsystrar, som efter några års äktenskap blifvit enka,

skulle vid denna tid ingå nytt giftermål med d. v. adjunkten vid Lunds universitet, prosten Vilhelm Faxe, hvilken om hösten nyssnämnda år kom till Carlskrona för att fira sitt bröllop i Schlyterska huset. Under vistandet därstädes roade sig Faxe med att anställa examen med sin unge svåger, hvarvid dennes kunskaper lära hafva befunnits goda, utom i latinska språket, med hvilket pilten sades hafva »nyss börjat». Härvid har dock Schlyter upplyst, att hans latinska studier hade, sanningen att säga, längesedan både börjat och slutat. Närmaste följden af den anställda examen blef, att Schlyter fick åter upptaga sitt latinstudium för en särskild lärare. Ett annat, för gossen måhända mera angenämt, resultat visade sig följande året, ty då prosten Faxe om hösten 1807 kom till Carlskrona för att hålla profpredikan till den lediga amiralitets-superintendentstjensten, medförde han till Schlyter ett den 4 september s. å. af Lunds universitets dåvarande rektor utfärdadt studentbref. Det var nämligen på den tiden ej ovanligt, att en pilt blef s. k. kautionsstudent, då någon person, som i den delen ansågs vederhäftig, ansvarade därför att gossen — såsom förhållandet antogs vara med Schlyter — hade de kunskaper, som fordrades för att blifva student, eller ock endast därför att han skulle

framdeles komma att inhemta ett sådant kunskapsmått. Kort före mottagandet af studentbrefvet hade Schlyter erhållit en annan lärare. Landegren hade nämligen rest till Pommern för att emottaga en befattning vid krigskommissariatet under generalintendenten Wirsén.* Uti Landegrens ställe trädde läraren vid skeppsgosseskolan samt notarien vid amiralitetskonsistoriet i Carlskrona Olof Hammar,** men denne, som äfven biträdde i flickskolan och jämte skötandet af nyssnämnda tjenstebefattningar var för egen del sysselsatt med studier till filosofiska graden, hade af alla dessa anledningar icke mycken tid öfrig att egna sig åt Schlyters undervisning. Hvad Schlyter nu egentligen fick lära, var något latin och engelska, hvilket senare på den tiden var ett mera ovanligt skolämne. I franska och tyska språken vidmakthölls väl det förut inhemtade kunskapsmåttet, och i geometri lästes några böcker af Euklides, men i öfriga ämnen, såsom aritmetik, historia och geo-

---

* Landegrens ådagalagda ordentlighet och praktiska skicklighet föranledde sedermera hans befordran till landskamrerare i Jönköpings län, och slutligen utnämndes han till ledamot i Kammarkollegium; han dog i Stockholm såsom kammarråd år 1846.

** Sedermera gift med den yngsta af Schlyters halfsystrar; död såsom teologie doktor, kontraktsprost och kyrkoherde i Jämshögs pastorat i Blekinge.

grafi, gjordes inga framsteg, utan lärjungen fick snarare tillfälle att glömma hvad han förut lärt. Sålunda hvilade hans skolstudier på skäligen klen grund oaktadt lärjungens ovanliga både lätthet och lust att lära; men förmodligen ansågos ej heller grundligare eller vidsträcktare skolstudier nödiga för ynglingen, enär det ej var påtänkt, att han skulle komma att vid universitetet aflägga något högre kunskapsprof än den s. k. kameralexamen, hvilken berättigade till inträde i rikets räkenskapsverk. När Schlyter sedermera efter någon tids vistelse vid universitetet skulle börja vidsträcktare studier, insåg han snart, att underbyggnaden var för klen, och han nödgades därför att vid den tid, då skolstudierna borde varit undangjorda, på egen hand lägga den nödvändiga grunden. För en yngling med Schlyters ihärdighet och begåfning lyckades dock detta vanskliga företag, hvarom han på sin ålderdom yttrat: »ehuru påkostande och mödosamt detta än för mig blef, tror jag mig dock hafva kunnat inse, att denna sakernas gång varit för mig den bästa, ty i den skola jag sålunda vid mognare år måste genomgå, fick jag utan tvifvel lära något af den allvarsamma ihärdighet och den själfständiga forskning, utan hvilka det hade varit omöjligt att utföra det arbete, som fallit på min lott».

Sedan Schlyter något mer än ett år åtnjutit undervisning af Hammar, skulle denne om hösten 1808 resa till Lund för att aflägga de första kunskapsprofven för filosofiska graden. Schlyter fick då följa med till universitetsstaden, hvarest han blef emottagen i sin svågers hus. Under terminens lopp aflade den trettonårige studenten den såsom förberedelse till ämbetsexamina då föreskrifna s. k. lilla teologiska examen. Viktigare än absolverandet af detta obetydliga lärdomsprof var det, att ynglingen genom det gynnande tillfälle, som hade yppats för honom att kunna en längre tid uppehålla sig vid akademien, nu kunde uppställa till mål för sina universitetsstudier ej endast kameralexamen, utan äfven den juridiska. En gynnsam omständighet förefanns äfven därutinnan att juris professorn Lars Tengwall, såsom gammal bekant med prosten Billberg och således äfven med Schlyters moder, tog sig an den unge studenten och redan första terminen tilldelade honom ett litet stipendium, som användes till betalande af några privata lektioner, hvaribland en kurs i algebra hos docenten, sedermera biskopen C. A. Agardh. Men de förhoppningar, Schlyter sålunda kunnat hysa att i den nämnde juris professorn finna icke blott en lärare utan ock en faderlig vän och gynnare, tillintetgjordes då Tengwall lem-

nade det jordiska, innan Schlyter hann återkomma till universitetet. »Den förunderliga styrelse — säger Schlyter — som alltid fört mig fram på helt andra vägar än jag haft för mina tankar, fogade det så, att jag, då jag började mina juridiska studier, fick en annan lärare, utan hvilken jag säkerligen aldrig hade kommit in på den väg jag sedermera vandrat».

Åren 1809 och 1810 fortsattes Schlyters skolstudier i Carlskrona på det förut beskrifna sättet. Vårterminen 1811 fick han åter resa till Lund med Hammar, som då skulle afsluta sina gradualprof. Denna termin aflade Schlyter de för civilexamina föreskrifna svenska och latinska skrifprof och kom därvid för första gången i beröring med d. v. adjunkten i estetik Esaias Tegnér, hos hvilken han genomgick en privat lärokurs i svenska språket. Höstterminen samma år aflade Schlyter kameralexamen, hvars ämnen voro naturrätt och etik samt aritmetik; i sistnämnda ämne erhöll han vitsord om berömlig insikt.

De juridiska fakulteterna vid våra svenska universitet hafva från sin stiftelse ända till långt in på detta århundradet varit försedda med alltför få lärare. Det högsta antalet af juris professorer vid något af våra universitet (det finska inberäknadt, såsom på den tiden hörande till Sverige)

var två; vid Lunds universitet fanns det egentligen icke mer än en enda juris professor, hvars vidsträckta läroämne kallades »allmän lagfarenhet». Visserligen biträdde professorn i praktisk filosofi vid undervisning och examination inom fakulteten uti de för juridiska studier nödiga propedeutiska ämnena, men hela den speciellt juridiska undervisningen hvilade på en enda lärare. Efter den förut nämnde Tengwalls bortgång intogs den juridiska lärostolen i Lund af juris doktorn Johan Holmbergson. Denne utmärkte man, som visserligen äfven skulle hafva kunnat såsom juridisk skriftställare intaga ett mycket framstående rum, fattade emellertid, såsom riktigt är, undervisningen från katedern såsom den akademiske lärarens främsta och viktigaste uppgift, och han uppfyllde sitt lärarekall på ett så framgångsrikt sätt, att den tid, då han såsom ensam juris professor tolkade rättsvetenskapens sanningar, alltid skall varda en glansperiod i den Lundensiska fakultetens häfder.* Det

* Man kan äfven härutaf lära, att den i senare tider alltmer tilltagande böjelsen att ständigt öka antalet professurer vid universiteten icke obetingadt och under alla förhållanden kan anses lofvärd. Visserligen måste vetenskapernas utveckling nödvändigt medföra det vetenskapliga arbetets, och således äfven den akademiska undervisningens, fördelning på flere händer, men att i alltför stor mängd införa alldeles nya examensämnen eller upphöja underordnade och temligen outvecklade discipliner till självständiga examensämnen kan snarare skada än gagna.

var en tid, då det ansågs såsom en stor rekommendation att hafva gjort sina juridiska studier under denne berömde lärares ledning, och många män, som banat sig väg till statens förnämsta civila ämbeten, hafva tacksamligen erkänt, att deras framgång på tjenstemannabanan väsentligen berott på den lyckliga omständigheten att de varit Holmbergsons lärjungar. Enligt mångas samstämmiga vittnesbörd har för öfrigt Holmbergson icke blott genom sin utmärkta undervisning utan lika mycket genom sin ädla personlighet förvärfvat sig sina lärjungars vördnad och tillgifvenhet. Varmt religiös, rättrådig, nitisk och samvetsgrann, ungdomligt liflig, kärleksfullt deltagande för sådane lärjungar, hos hvilka han fann mera lofvande anlag, måste han hafva mäktigt inverkat på alla ädla och oförderfvade sinnen. Till denne högt uppburne lärare kom Schlyter redan vid början

---

Det är säkerligen med tanke på dylika vådor, som Schlyter på ett ställe yttrar dessa anmärkningsvärda ord: »Numera kan man icke klaga öfver brist på lärare i våra juridiska fakulteter. Men om en mängd af examinatorer i särskilda afdelningar af lagfarenheten, hvilka alla skola vara tvångsämnen äfven i den juridiska ämbetsexamen, komma att befordra grundliga insikter i alla dessa ämnen, eller häraf endast uppkommer en *rudis indigestaque moles* af minneslexor, som stöter från sig alla bättre hufvud, det skall framtiden utvisa. För min del anser jag mig emellertid lycklig att ställningen icke var sådan i min ungdom». (Se Schlyters Jurid. Afhandl. II 258, not.)

af sina juridiska studier i ett särdeles godt förhållande. Schlyter undergick nämligen redan nyssnämnda år (1811), då Holmbergson tillträdde sitt professorat, flere tentamina uti Nehrmans arbeten, hvilka då tillhörde fordringarna för juridisk examen, och dessa prof utföllo till Holmbergsons synnerliga belåtenhet. Hela året 1812 användes af Schlyter till fortsatta juridiska studier, då han bland annat läste alla Calonii och O. Rabenii disputationer. Under dessa förberedelser till examen hade han ock i följd af professor Holmbergsons uppmaning författat ett slags afhandling i tabellarisk form, som skulle utvisa, i hvilka brottmål underrätts utslag borde eller icke borde underställas hofrätts pröfning. Då Schlyter, någon tid efter det han till Holmbergson hade aflemnat detta arbete, om hvilket den unge författaren själf icke hade några stora tankar, återkom för att inhemta lärarens omdöme därom, innefattades detta i de få orden: »herrn skulle kunna duga till professor». »Jag tror — säger Schlyter — att jag mera undrade på detta yttrande än jag fann mig smickrad däraf; visst är det, att jag då ej fäste någon vidare uppmärksamhet därvid; jag har långt efteråt kommit att tänka därpå, att Holmbergson möjligen med detta yttrande velat föra mig på den tanken att gå den akademiska vägen». Besynnerligt var det

likväl, såsom Schlyter äfven anmärkt, att i sådant fall Holmbergson aldrig på ett tydligare sätt framställde ett dylikt förslag. Förklaringen härpå kan man dock finna af ett yttrande, som Holmbergson en tid senare fällt till en af Schlyters närmaste vänner och studiekamrater, Johan Henrik von Sydow,* hvilken blifvit af Holmbergson uppmuntrad att förvärfva den juridiska doktorsgraden för att sedan inträda på den akademiska banan. När Sydow erhöll denna uppmaning, hade han nämligen frågat, om Holmbergson ämnade framställa för Schlyter ett liknande förslag, hvarpå Holmbergson genmält: »det är icke värdt; Schlyter har förnäma släktingar, han vill komma ut i stora världen och göra lycka». Detta var nu visserligen en oriktig föreställning, och en sådan förutfattad mening hade möjligen under andra omständigheter kunnat undanrycka den juridiska vetenskapen en af hans mest berömde målsmän och befordrare. Nu inträffade emellertid icke en dylik fara, och Schlyter hade en viss tillfredsställelse i medvetandet, att han »icke genom någon menniskas möjligtvis alltför gynnsamma omdöme blifvit förd in på den lärda vägen».

Äfven under sommarferierna år 1812 fortsatte Schlyter sina examensstudier, men då han där-

* Död år 1835 såsom borgmästare i Gefle.

jämte insåg nyttan af att redan under sin studietid vinna någon kännedom af lagarnes tillämpning i det praktiska lifvet, begagnade han tillfället att under nyssnämnda ferietid vistas på ting hos en frände, som var häradshöfding i en skånsk domsaga. Schlyter erhöll där i uppdrag att på egen hand föra ett ganska vidlyftigt lagfartsprotokoll, hvilket arbete väl utfördes till häradshöfdingens fullkomliga belåtenhet, men ock stundom föranledde tvister dem emellan, i synnerhet då lagfartssökande infunnit sig, hvilka ej voro försedda med åtkomsthandlingar. Dessa ville Schlyter på grund af bestämd lag vägra första uppbudet, men häradshöfdingen beviljade dem detta, med föreskrift, att de, då andra uppbudet söktes, skulle förete nödiga handlingar. Schlyter måste naturligtvis skrifva beslutet, såsom häradshöfdingen ville hafva det, men det kostade på, och ännu värre var det, då köpare kommo för att få andra uppbudet, hvilket också skulle beviljas dem, ehuru de då lika litet som första gången hade med sig åtkomsthandlingar. Snart tyckte sig Schlyter hafva lärt nog af lagfartsprotokollet och bad därför att få sätta upp några utslag, helst som de mål, hvilka förevarit vid tinget, ej hade synts honom särdeles brydsamma. Men den sjuttonårige juristen afspisades med förklaringen, att uppsättandet af utslag vore

alltför konstigt för en nybakad student. För att öfvertyga Schlyter härom, tillfrågade häradshöfdingen honom angående hans mening om ett förekommet mål, som förmodligen icke ansetts vara bland de lättaste. Schlyter tyckte emellertid, att saken alldeles icke var krånglig, och besvarade genast frågan kort och bestämdt. Hans mening gillades fullkomligt af häradshöfdingen, och den tillfälliga misstämning, som uppstått i anledning af principalens nyssnämnda vägran, blef sålunda snart skingrad.

Vid slutet af år 1812 undergick Schlyter examen till rättegångsverken med vitsord om berömliga insikter i alla moralfilosofiens delar och i svenska lagfarenheten, hvadan han ock bland de under året examinerade erhöll juridiska fakultetens första premium. Det vitsord han i nyssnämnda examen erhöll i »alla moralfilosofiens delar» tillkännagaf, att betyget skulle gälla äfven för kansliexamen, där fordringarna i denna del voro något större. Schlyter hade nämligen beslutit att nästföljande vårtermin (1813) undergå äfven sistnämnda examen för att sedermera efter midsommarstiden begifva sig till Stockholm att tjenstgöra i ämbetsverken. Hvad som vid förberedelserna till kansliexamen medförde mesta mödan för honom var att upphjälpa de bristfälliga skolstudierna i

historia, men denna brist blef snart genom hans vanliga ihärdighet och flit till fullo ersatt. Mindre svårighet medförde lefvande språken och latinet. I det sistnämnda språket hade han så underhållit och förökat sina insikter, att den frejdade latinaren, professor Johan Lundblad, med ampla loford under en föreläsningstimme omtalade den latinska profskrift, som Schlyter för kansliexamen författat.* Också bedömdes Schlyters latinskrifning med högsta betyget, liksom han äfven i den vid terminens slut undergångna kansliexamen, jämte de förutnämnda juridiska betygen, erhöll vitsord om berömliga insikter i historien, statistiken och latinska språkkunskapen. Om detta vackra examensprof har Schlyter sedermera yttrat: »ehuru jag måste bekänna, att dessa betyg voro högre än att jag hade kunnat med godt samvete själf gifva mig desamma, om det hade kunnat lemnas åt mig själf att bestämma betygen, kunde jag ej annat än med förundran tänka på huru väl allt hade aflupit för mig, som med så bristfällig underbyggnad hade börjat mina akademiska studier».

* Samma utmärkelse erhöll äfven Schlyters studiekamrat J. H. von Sydow, som vid samma tillfälle aflade prof för kansliexamen. Det väckte någon uppmärksamhet, att två blifvande kanslister på detta sätt hedrades, under det att ingen af de samtidigt profskrifvande kandidaterne till nästföljande årets filosofie-doktorspromotion blef med beröm utmärkt.

Tiden var nu inne, då Schlyter, efter aflagda ämbetsexamina, hade skolat begifva sig till hufvudstaden för att ingå på den praktiska tjenstemannabanan. De relationer, som ynglingen egde, kunde väl ock anses förmånliga för en sådan lefnadsbana, och sannolikt skulle Schlyter med sina goda kunskaper, sitt skarpa hufvud, sin redbarhet, ihärdighet och arbetsförmåga hafva vunnit en snabb befordran inom ämbetsverken. Men man finner redan af det sätt, hvarpå han mestadels på egen hand utvidgade och befäste sina elementarstudier, äfvensom af hans förberedelser till de nyssnämnda examina, att han skötte sina studier med ett verkligt och intresseradt kunskapsbegär och icke blott i syfte att på ett någorlunda hederligt sätt förvärfva sig kompetens till statens civila ämbeten. De vackra vitsord han erhållit i ämbetsexamina hafva säkerligen också verkat uppmuntrande; alltnog — lusten för ett grundligare vetenskapligt studium hade hos ynglingen blifvit väckt, och det behöfdes blott en yttre anledning för att förmå honom att sätta en dylik plan i verket. Denna yttre impuls kom snart i en af de tillfälligheter, hvilka Schlyter funnit så ofta på ett afgörande sätt ingripa i hans lefnadsöden, och i hvilka han visserligen icke såg ett slumpens verk utan en allgod försyns faderliga ledning. Schlyters vän Sy-

dow, som äfven i kansliexamen varit honom följaktig, erhöll vid denna tid af Holmbergson den förut nämnda uppmaningen att fortsätta studier till juridiska doktorsgraden. När Sydow omtalade detta för sin studiekamrat och sade sig ämna att, sedan han under sommaren besökt sina anförvanter i Kalmar, återvända till universitetet, uppstod genast hos Schlyter en ifrig önskan att äfven i de juridiska gradualstudierna göra sin vän sällskap. Visserligen förundrade det Schlyter, att Holmbergson ej till honom framställt samma förslag som till Sydow (anledningen härtill hafva vi ofvanför omtalat), men det inverkade ej på hans beslut. På ett mycket vekt sinne skulle måhända uteblifvandet af en sådan uppmuntran verkat nedslående; för Schlyters fasta och bestämda lynne var det ej svårt att äfven utan en dylik fatta sitt beslut, och han har ock med en viss själfkänsla härom yttrat, att han icke i denna sak fann sig vara i behof af någon särskild uppmaning från lärarens sida. Beslutets utförande berodde hufvudsakligen på huruvida Schlyter under en fortsatt vistelse vid akademien kunde påräkna att hafva ett hem hos sin svåger Faxe, som numera var biskop och prokansler vid universitetet. Denna fråga vållade emellertid ingen svårighet; då Faxe blef underrättad om saken, uppmuntrade han Schly-

ter välvilligt till planens verkställande. När Schlyter därefter meddelade Holmbergson sitt uppsåt, syntes denne ock därmed vara belåten, förmodligen så mycket mera, som han visste med sig att han icke genom något öfvertalande hindrat den lofvande ynglingen från att genast beträda den praktiska banan, där fördelaktigare befordringar stodo att vinna än på den akademiske lärarens trånga och ofta i åratal lönlösa stig.

Mellan de båda vännerne Schlyter och Sydow blef det sålunda öfverenskommet, att de vid höstterminens början år 1813 skulle åter sammanträffa i Lund för att fortsätta gemensamma studier. Men kort före terminen fick Schlyter till sin stora ledsnad veta, att Sydow, i anseende till sina knappa ekonomiska omständigheter, nödgades afstå från fortsättningen af de akademiska studierna. Detta förhållande förmådde dock icke göra någon rubbning i Schlyters numera fasta föresats. Lika litet afskräcktes han af de svårigheter, som nu på ett mera kännbart sätt än tillförne vållades genom saknaden af en för ett lärdt studium nödig grundligare underbyggnad. »Jag ville icke heller — säger Schlyter — om jag än hade kunnat det, uppföra en vacker byggnad på en dålig grund». Första profvet af de för juridisk doktorsgrad fastställda fordringarna utgjordes af den s. k. juridisk-

filologiska examen,* till hvilken Schlyter icke ansåg sig böra anslå längre tid än höstterminen 1813. Förut borde afläggas disputationsprof *pro exercitio*, hvilket dock gick ganska lätt, emedan den under Holmbergsons præsidium, likväl nästan alldeles utan hans biträde, af Schlyter försvarade afhandlingen *De connubiis inter cognatos aut adfines prohibitis*, efter vanligheten, var författad af præses. Största svårigheten med afseende å nyssnämnda examen vållades för Schlyter däraf, att bland ämnena ingick äfven grekiska språket, i hvilket han förut icke erhållit någon undervisning. Det gällde nu att på egen hand förvärfva det i grekiska nödiga kunskapsmåttet, hvilket af Tegnér, som då var professor i detta språk, för approbatur bestämdes till läsning af Xenofons Cyropedi och sex sånger af Iliaden jämte erforderlig grammatisk insikt.** Schlyter grep genast till den grekiska grammatikan och öfvergick snart till det öfriga, men sedan han läst någon tid i Homerus, fann han det vara alldeles omöj-

---

* Det för juridiska gradualstudier förberedande kunskapsprofvet inom filosofiska fakulteten var vid Lunds universitet på den tiden fördeladt på tvenne examina, hvaraf den första kallades juridisk-filologisk, den andra juridisk-filosofisk.

** Man finner, att det då för tiden fordrades för lärda juridiska studier en bredare humanistisk grundval än i våra dagar, då juridiska doktorsprof i Sverige kunna afläggas af personer, som icke ens känna det grekiska alfabetet.

ligt att på några månader ordentligen medhinna det föreskrifna pensum; han beslöt då att öfvergifva Homerus och med detsamma allt anspråk på approbatur, men läsa i Xenofon så mycket som han kunde hinna att läsa väl samt i synnerhet förskaffa sig en säker grammatikalisk kunskap, hvaraf han kunde hafva gagn i framtiden, då tillfälle erbjödes att i maklighet fortsätta språkets studium. Tegnér, hvars pröfning detta beslut underställdes, gillade det fullkomligt och uttalade vid den sedermera aflagda tentamen sin belåtenhet med examinandens insikter, oaktadt den knapphändiga kursen ej medgaf annat betyg än admittitur (= försvarlig). Uti österländska språk, eller närmare bestämdt hebreiska, fordrades intet kunskapsprof af Schlyter såsom blifvande jurist.* Med öfriga i

* Schlyter förvärfvade sedermera äfven i hebreiska mycket goda insikter. På flere ställen i hans skrifter, t. ex. uti anmärkningarna vid hans Ordbok, finner man jämförelser mellan svenskt språkbruk och uttryckssättet i hebreiskan. Han var för öfrigt i detta, liksom i mycket annat, autodidakt, hvilket framgår af detta hans yttrande: »Ehuru mycken lust jag hade för hebreiska språket, och fastän jag tyckte det vara skam för en man, som skulle göra anspråk på lärdom, att ej kunna läsa gamla testamentets böcker på grundspråket, fick jag ej tillfälle eller, rättare sagdt, kom jag ej att begagna det tillfälle jag kunde haft under min akademiska studietid att göra början med detta språk; detta skedde först i Stockholm i början af 1830-talet, men äfven där kom jag ingen väg, emedan de lediga stunder jag hade kunnat härtill använda blefvo upptagna af an-

filologiska examen ingående ämnen hade han redan förut haft tillfälle att göra sig bekant, och de blefvo sålunda lätt och på kort tid absolverade.

Sedan Schlyter i december 1813 hade aflagt sistnämnda kunskapsprof, följde i ordningen att studera till den juridisk-filosofiska examen, i hvilken de matematiska och naturvetenskapliga kunskapsgrenarne samt teoretisk och praktisk filosofi ingingo såsom pröfningsämnen. Till en början studerade han matematik, hvari han förut var någorlunda hemmastadd, och kemi, för hvilken vetenskap han redan som barn hade synnerligen stor lust. Mesta tiden och största intresset egnades dock åt de filosofiska vetenskaperne, hvari han enligt Holmbergsons anvisning anlade ett studium i tämligen stor skala; härvid började han med att studera engelsmannen Lockes verk *Concerning human understanding* och öfvergick sedermera till David Humes arbete i samma ämne. Med dessa studier var han ifrigt sysselsatt hela vårterminen 1814 och ämnade med all flit fortsätta dem äfven under

---

nat arbete; det var först efter min återkomst till Lund såsom professor som jag började göra gamla testamentets grundtext till ett söndagsstudium, som blifvit för mig alltmera nöjsamt och lärorikt». — För Schlyter är det, som här anförts, mycket karakteristiskt. Hur mången af nutidens s. k. lärde män skulle hafva ihärdighet, förmåga och vilja att vid mognare år så arbeta för att undgå förebråelsen för okunnighet i de heliga skrifternas grundspråk?

sommaren, då följande tillfällighet vållade ett litet afbrott däruti och äfven befriade honom från att vidare offra någon tid åt de reala kunskapsämnen, som icke stå i närmare samband med den vetenskapliga juridiken.

En af Schlyters halfbröder, dåvarande kammarrådet J. P. Billberg, hade under kriget i Tyskland varit generalintendent vid den under svenske kronprinsens befäl stående hären och väntades återkomma till fäderneslandet i början af juli 1814. Hans maka anlände vid nämnda tid till Lund för att afbida hans återkomst, men möttes där af en från Tyskland hemvändande svensk officer, som från Billberg medförde till henne helsning och bref af innehåll, att hennes man mot förmodan komme att för åtskilliga oafslutade göromål ännu några månader qvarstanna i Tyskland, och därför önskade, att hon i stället måtte komma till honom, som då vistades i Rostock. Hon var därtill benägen, men kunde icke resa ensam, och det blef därför Schlyter erbjudet att göra henne sällskap. Förslaget antogs, och redan följande morgon voro de båda på vägen till Ystad, hvarifrån de med postjakt foro till Stralsund. Här var Billberg dem till mötes, och färden fortsattes vidare till Rostock. Efter ankomsten dit framställde Billberg det förslaget, att då Schlyter nu komme att någon tid uppehålla sig i en universitets-

stad, så borde han där söka att erhålla den filosofiska graden. Schlyter förklarade genast, att det för honom vore alldeles omöjligt att under den tid han kunde komma att uppehålla sig i Rostock medhinna att aflägga de prof, som kunde fordras, och ansåg hela saken till intet gagnande. Men förslaget understöddes kraftigt af Billbergs handsekreterare, den sedermera så ryktbare Johan Christofer Askelöf, som åtog sig att inhemta underrättelser om de prof, som för graden fordrades af utländingar. Snart erhölls det besked, att af utländske promotionssökande endast fordrades en af fakulteten godkänd afhandling i något till hennes område hörande vetenskapligt ämne. Schlyter måste då på vinst och förlust göra ett försök, visserligen ej utan motvilja, emedan han ej tilltrodde sig att författa någon afhandling, som kunde förtjena en dylik utmärkelse, och dessutom ansåg hela saken som ett gyckel. Han sammanskref då på tyska en afhandling om de högre eqvationernas transformationer. Om detta sitt specimen yttrar Schlyter på äldre dagar: »konceptet till denna afhandling har jag ej ansett förtjena att förvaras, men jag kan tryggt antaga, att detta lärdomsprof var lika fritt från alla nya idéer till vetenskapens förkofran, som den stora mängden af gradualspecimina». Emellertid blef Schlyters afhandling god-

känd, och den 18 augusti 1814 tilldelade Rostocks filosofiska fakultet honom mästarbrefvet. Sedan han därefter uppehållit sig några dagar i Berlin och äfven besökt Greifswald, där han sammanträffade med juris professorn Schildener, den bekante utgifvaren af Gotlandslagen, återvände han i september s. å. till fäderneslandet.

Efter återkomsten till Lund fortsatte Schlyter med oförminskad ifver sina studier i filosofien. Han gjorde nu bekantskap med Immanuel Kants *Kritik der reinen Vernunft* och öfvergick sedermera till J. G. Fichtes och Schellings skrifter, hvilka högligen intresserade honom, ej blott för ämnets skull utan ock genom framställningssättet. Äfven Plato studerade han med synnerligt nöje; ehuru inskränkt den kännedom af grekiska språket var, som han förut hade hunnit inhemta, kunde han snart nog med tämligen stor lätthet läsa denne författares skrifter, sedan han blifvit van vid den store tänkarens stil och språkbruk. Till ett djupare studium af Schellings filosofi föranleddes Schlyter icke blott däraf, att detta system då var det nyaste och äfven i filosofiens fädernesland allmänneligen erkändt såsom epokgörande, utan säkerligen ock däraf, att ämnets dåvarande främste målsman i Lund, den framstående professorn Matthias Fremling, vid den tiden höll sina bekanta före-

läsningar öfver Schellings identitetslära och naturfilosofi. Själf eklektiker hade Fremling vid sin akademiska undervisning sökt att, jämte framställandet af sin egen lärobyggnad, äfven göra ungdomen förtrolig med de samtida store tänkarnes åsikter. Under Fremlings mannaålder inträffade den stora omhvälfning i filosofisk forskning, som framkallades genom Kants undersökning af den menskliga kunskapsförmågan, och Fremling hade icke försummat att från katedern föredraga den nya åsikten, likasom han senare framställde Fichtes vetenskapslära, men han lemnade visserligen icke ett okritiskt referat af andras meningar, utan föredrog allt, som han själf säger, »med en fördomsfri granskning». Och denna fördomsfria granskning saknades säkerligen ej heller vid Fremlings framställning af Schellings system, hvarmed han, såsom nyss nämndes, var sysselsatt just vid den tid, som Schlyter mest hängaf sig åt filosofiska studier. Man var inom vissa kretsar icke mycket benägen den Schellingska läran. Universitetskanslern såg uti Schellingianismen en »vilseförande smitta, som hotade med framtida oordningar», och fann, att Tyskland, från hvilket land dessa villor härstammade, lemnade »varnande efterdömen»; de äldre universitetslärarne, som hade något särskildt intresse för filosofisk forskning, stodo ock i all-

mänhet qvar på kriticismens ståndpunkt och betraktade Schellings idealism med allt annat än blida ögon. Det gick så långt till och med, att man ville från befordran utestänga hvar och en, som misstänktes att hysa Schellingska åsikter. Men allt detta hindrade dock icke, att det nya systemet vann ifrige anhängare i de yngres kretsar. Bland dem, som både genom begåfning och grundliga studier då stodo främst bland filosofiens unge adepter vid den sydsvenska högskolan och som särskildt hade anslutit sig till Schellingianismen, finna vi Schlyter och hans landsman Sven Rydberg, en lika mycket genom snille som kunskaper utmärkt man, hvilken dock ännu i sena ålderdomen qvarstod på en extraordinarie akademiadjunkts obemärkta plats. Rydberg var bland dåvarande yngre vetenskapsidkare i Lund den som hade grundligast studerat filosofi; gemensamma studier förenade nu de båda vännerne Rydberg och Schlyter ännu närmare med hvarandra, än landsmannaskapet förut hade gjort.* Till dem, eller rättare till Rydberg, anslöt sig dåvarande docenten, sedermera professorn Ebbe Samuel Bring, hvars filosofiska insikter hufvudsakligen ansågos vara frukten af ett träget umgänge med den i

* Äfven Rydberg var bördig från Carlskrona och tillhörde Blekingska nationen vid Lunds universitet.

skarpsinne och begåfning öfverlägsne Rydberg, och som hade sin egentliga styrka i ett ovanligt minne och i en förmåga att imponera genom den afgörande ton, hvarmed han förkunnade sina åsikter i hvarjehanda ämnen, samt i synnerhet i filosofien, där han med orubblig tvärsäkerhet höll på Schellings »absoluta». Schlyter, till lefnadsåren yngre än både Rydberg och Bring, mottog intryck af båda sina äldre vänner. Säkerligen har han i lärorika samtal med Rydberg fått mången invecklad fråga utredd, månget dunkelt spörsmål belyst. Af Bring hade Schlyter, enligt hvad han själf erkänner, tillegnat sig något af det diktatoriska sättet att resonera, hvilket han då ansåg höra till saken, och han blef därför också räknad till »de absolute», hvilket vedernamn troligen Bring af förutnämnda anledning hade ådragit Schellingianerne. Helt visst hafva »de absolute» varit föremål för månget uddigt skämt i de akademiska kretsarne. Äfven Tegnér var föga belåten med den Schellingska filosofien och den andliga rörelse, som hon framkallat både i Tyskland och i vårt fädernesland, och han skämtade ofta både med och om de unge Schellingianerne. Vid glada tillfällen i biskopshuset, som äfven var Schlyters hem och där Tegnér var en sällan saknad gäst, fick den nya idealismen ofta sin dom i en vers eller ett infall af

den store skalden, och Schlyter, ansedd såsom Schellingian, blef ej heller bortglömd, helst som han måhända icke alldeles frigjort sig från det Bringska maneret. Så heter det i en af Tegnérs dikter: *

»Schlyter håller på det absoluta,
ty han vill icke skämma ut sig, han».

Med Schlyters Schellingianism var det dock icke så farligt. Han hade ett alltför sundt förstånd, för mycket kritiskt skarpsinne, för mycket realistisk läggning för att kunna helt och hållet hängifva sig åt ett system, hvilket med all den snillrikhet och tankedjup, hvarom det bär vittne, dock för den oförvillade blicken företer många olösliga motsägelser. Själf yttrar Schlyter med afseende på sina filosofiska studier under denna tid följande: »I själfva verket var jag aldrig Schellingian, ty jag hade väl sökt att studera mig in i Schellings åsikter, så vidt som de kunde anses höra till en naturlig utveckling af det filosofiska tänkandet och sålunda stodo i sammanhang med de föregående filosofiska systemerna, men jag var långt ifrån att anse Schelling hafva för alltid löst det menskliga vetandets gåtor; och hvad den så kallade naturfilosofien beträffar, föll det mig aldrig in att däri fördjupa mig, dels därför att, för att

* Se Tegnérs Saml. Skrifter, jubelfest-uppl. VII 161.

kunna någorlunda följa med på detta fält, en vida större empirisk naturkännedom fordrades än jag innehade, och dels därför att jag ansåg idéen att konstruera naturen a priori vara i sig själf orimlig. Den af Schellings skrifter, som allra mest behagade mig, var hans *Philosophische Untersuchungen über das Wesen der menschlichen Freiheit.* Denna skrift, hvilken jag hade fått låna, var mig så omistlig, att jag år 1815 skref af den från början till slut. Den hufvudsakliga nytta jag ansåg mig hafva haft af filosofiens studium och särdeles af Schellings skrifter, var tankeförmågans skärpande, men i synnerhet en fast öfvertygelse om menniskoförståndets fullkomliga oförmåga att a priori komma till någon verklig kunskap om Gud och hvad till en öfversinnlig värld hörer, och följaktligen en lika fast öfvertygelse om oumbärligheten af en gudomlig uppenbarelse, hvilken måste med tro emottagas». Denna öfvertygelse har Schlyter utförligare uttalat och motiverat i en senare skrift, hvars innehåll vi längre fram skola taga i betraktande.

På det doktorsdiplom, som Schlyter hade förvärfvat under sin korta vistelse i Rostock, satte han icke synnerligen stort värde. Men det befriade honom från den juridisk-filosofiska examen, och sedan han nu var graduerad, uppstod fråga därom, att han efter vederbörligen aflagdt disputa-

tionsprof kunde söka att erhålla en docentur inom juridiska fakulteten. Visserligen fanns det ingen utsikt för Schlyter att för alltid få såsom lärare qvarstanna vid universitetet; men innehafvandet af en docentur under den tid, han behöfde för fullföljandet af sina juridiska doktorsprof, syntes vara äfven för den praktiske ämbetsmannen så meriterande, att han beslöt för sagda ändamål speciminera. Han valde ett filosofiskt till lagfarenheten gränsande ämne till föremål för en disputation, hvilken skulle försvaras inför filosofiska fakulteten, men tillika i följd af ämnets beskaffenhet vara ett specimen för docentur under professor Holmbergson. Den första i tryck synliga frukten af Schlyters filosofiska och juridiska studier blef sålunda hans år 1815 tryckta afhandling *De principiis legislationis poenalis.*

Författaren uppställer i denna afhandling först den frågan, huru den onda viljan kan genom yttre medel betvingas. Härtill fordras först att veta, hvad den onda viljan är, och af denna anledning förutskickas några allmänna betraktelser om sedlighet och om menniskans väsende. Till en början erinras därom, att i allt skapadt finnes en självupphållelsedrift nedlagd, en egoism, som menniskan har gemensam med andra varelser. Menniskan drifves, i följd af denna naturinstinkt, till

en på det yttre riktad blind verksamhet; dessa naturinstinktens kraf uppfyllas med fysisk nödvändighet. Hvad som skiljer oss från djuren, är att det finnes vissa handlingar, hvilka icke framkallas med nyssnämnda nödvändighet, utan bero af menniskans fria val, handlingar som ej blott syfta på vår egen själfupphållelse, utan äfven företagas med hänsyn till andra jämte oss existerande förnuftiga varelser. Menniskan kan endast genom sitt samlif med andra menniskor komma till medvetande om sig själf och om sin frihet så väl som af de yttre tingen. Genom insikten uti nödvändigheten däraf, att enhvar så begränsar sin handlingsfrihet i den yttre världen, att äfven andras handlingsfrihet kan ega bestånd, visar sig förnuftet i det menskliga medvetandet såsom en allmän vilja i motsats till naturdriften, som i menniskosinnet framkallar den enskilda viljan. Förnimmelsen af dessa motsatser, hvilken på samma gång innebär ett erkännande, att och huru de nödvändigt måste på något sätt förenas, utgör just menniskans medvetande och på samma gång hennes samvete, och sammanfaller sålunda med sedelagen. I romarspråket betecknas, såsom Schlyter erinrar, identiteten mellan medvetande och samvete redan därigenom, att båda delarne innefattas i det enda ordet *conscientia.**

* Jfr äfven Schlyters Jurid. Afhandl. II 34.

Äfven i den yttre naturen, som man vanligen anser förnuftslös, finnas dock öfverallt spår af det djupaste förnuft. Äfven där styr en allmän vilja både det hela och de särskilda tingen, hvilka såsom omedvetna om sig själfva eller om grunden för sin egen tillvaro förhålla sig till den allmänna viljan endast såsom passiva redskap. För menniskan åter framträder klart motsatsen mellan den allmänna viljan och menniskans individualitetsgrund. Ett uttryck för den senare är naturdriften, som endast åsyftar individens egen lycksalighet; den förra fordrar, såsom redan nämndt är, att man för sina handlingar ställer sådana gränser, att andras frihet icke kränkes. Mellan dessa båda motsatser skall menniskan välja, hvarvid en svårighet uppstår. Sedelagen fordrar, att den enskilda viljan skall underordnas den allmänna; menniskans frihet fordrar rätt att välja dem emellan. Huru skall denna motsättning lösas? Min frihet kan jag icke afsäga mig, och sedelagen kan icke upphäfvas såsom varande identisk med samvetet själft. På denna ståndpunkt är friheten omöjlig utan sedelagens upphäfvande; menniskans vilja, såsom stridande mot sedelagen, måste vara ond, och då denna strid utkämpas i hvarje menniskosinne, framgår däraf, att menniskan födes med benägenhet till det onda. Den ifrågavarande motsägelsen

upphör icke, så framt ej den enskilda viljan alldeles sammanfaller med den allmänna. I detta fall väljer man ej mellan motsatser; sedelagen öfvergår från att vara en yttre, viljan motsatt, nödvändighet till en inre; motsatsen mellan frihet och nödvändighet upphäfves, ty den fria viljan är till sitt väsende enhet af frihet och nödvändighet. Då emellertid menniskans vilja af naturen är ond, kan hon icke genom menniskans egen kraft blifva god, utan därtill fordras det gudomliga bistånd, som i vår troslära bär den nya födelsens namn.

Det sedliga, dygden eller den goda viljan, består, som man häraf finner, i enhet mellan frihet och nödvändighet, mellan det allmänna och det enskilda; den onda viljan består i disharmoni mellan dessa båda. Detta onda härrör däraf, att menniskan för att bevara sin frihet undandrager sig sedelagens herravälde. Enligt hvad ofvan blifvit antydt, är dock på denna ståndpunkt en sann frihet omöjlig, ty friheten beror af vårt självmedvetande, af samvetet, d. v. s. just af sedelagen. Den, som således vill undergräfva sedelagen, arbetar på sin egen undergång. Och sedelagens eller samvetets röst tystnar icke; den lefvande ande, som Gud enligt Moses inblåste i den nyskapade menniskan, sprider hos de goda ljus och värme, hos de onda en förtärande eld. I denna mening

är det sant, att Gud belönar de goda och straffar de onda. Den onda viljan, såsom sådan, kan icke på annat sätt straffas, äfven om det vore möjligt, att den ena menniskan kunde skåda in i en annans själ. Det är en hädelse att tillerkänna en menniska rätt att straffa en annans vilja därför att denna, såsom ond, förtjenar straff; ty menniskan har just därför af Gud fått sin frihet, att hon endast inför honom skulle ansvara för sin användning af denna gåfva.

Då emellertid menniskans yttre frihet ej var möjlig annat än med det villkor, att hvar och en genom inskränkande af sin frihet lemnar utrymme för andras, men sådana menniskor finnas, som ej vilja underkasta sig detta villkor, måste deras onda vilja på något sätt tvingas att icke begå det orätt är. Huru skall detta kunna ske, då viljan är fri? Menniskans vilja kan icke tvingas till något, men hennes yttre krafter, som skulle utföra viljans bud, kunna tvingas, och tillämnade handlingar sålunda förhindras. På denna väg skulle man emellertid högst sällan kunna hindra onda gärningar, ty tvånget borde tillämpas innan handlingen skett och vid blotta misstanken om ett ondt uppsåt. Men vi känna ej menniskors uppsåt: det är möjligt, att hvarje menniskas uppsåt är ondt, och för att ernå full säkerhet borde då alla menniskors hand-

lingskraft med våld hämmas, alla handlingar förhindras, hvilket vore en orimlighet, som innebure den yttre frihetens fullkomliga upphäfvande. Menniskor kunna därför ej afhållas från onda gärningar genom fysiskt våld, utan genom insikten, att de med underordnandet af sin enskilda vilja under den allmänna främja sin egen välfärd och lycka. Man bör då tillse, hvilket inflytande begäret efter egen lycksalighet utöfvar på viljans bestämning.

Mellan den allmänna och enskilda viljan kan det vara antingen endräkt eller strid. Endräkten fanns bestå däruti, att menniskan, då hon följer sedelagen, känner sig handla icke af tvång utan af fullaste frihet. Föreningsbandet mellan den allmänna och den enskilda viljan är kärleken till det goda, religion i ordets egentliga mening, såsom det ock är vordet sagdt, att kärleken till Gud är det yppersta lagbudet och att kärleken är lagens fullbordan. Striden mellan den allmänna och den enskilda viljan kan åter igen slutas på två sätt. Antingen segrar den förra, dock icke därför att menniskan af kärlek till det goda följer sedelagen, utan därför att hon finner detta fördelaktigast för henne själf och att hon för sina försakelser här i lifvet väntar ersättning i det tillkommande. Detta är visserligen icke den sanna och fullkomliga sed-

ligheten, men i rättsligt afseende är en sådan menniskas vilja god och hennes handlingar icke lagstridiga. Eller ock segrar den egna viljan, då menniskan utan hänsyn till andras frihet efter sitt behag gör hvad hon tror vara för sig det för tillfället angenämaste eller nyttigaste. Enda utvägen att förmå en sådan menniska till att afstå från ett för andra skadligt förehafvande är att visa henne, det en lag finnes, som obevekligt och med en naturlags nödvändighet medför icke blott förlusten af den fördel, som menniskan genom sin onda handling velat vinna, utan tillfogar henne ett ytterligare lidande, ett straff för den lagstridiga handlingen. Men hvar finnes en sådan lag? Icke i den yttre naturen, som visar sig lika mot onda och goda. Då likväl en sådan lag är nödvändig, måste han stiftas af menniskor, och vi finna en dylik lag vara för handen i det borgerliga samhället eller i staten. Uti en idealstat, hvarest alla vore besjälade af en sann religiositet och sedlighet, skulle det icke behöfvas dom och rannsakning för att öfverbevisa och straffa en skyldig: i en sådan stat skulle allas förakt och afsky så kraftigt träffa den brottslige, att ej endast, enligt Montesquieus ord, »la plus grande peine d'une mauvaise action serait d'en être convaincu», utan redan misstanken för brott vore det svåraste straff.

Men staten har icke nått denna grad af fulländning, och därför behöfver man borgerliga straff och strafflagar, hvilka äro för staten hvad läkemedlet är för den enskilda menniskan. Att anse staten vara tillkommen endast för att utfärda och handhafva strafflagarne, vore dock lika orimligt, som att säga menniskan vara skapad endast för att intaga läkemedel.

Efter denna deduktion af staten och strafflagarne, hvilken i resultatet öfverensstämmer med Schellings framställning i *System des transscendentalen Idealismus*, öfvergår Schlyter till en utredning af straffets ändamål. Några hafva bestämt straffet såsom åsyftande en vedergällning af ondt med ondt. Härvid kan man skilja mellan en inre och en yttre, en moralisk och en juridisk vedergällning. De som med straffet åsyfta en inre vedergällning och mena, att den brottsliges vilja såsom ond bör straffas, handla orätt äfven därför, att de lita mera på den menskliga än på den gudomliga rättvisan. Andre mena, att straffet bör vara en juridisk vedergällning, emedan det är rätt och billigt, att den, som tillfogar en annan något ondt, i sin ordning får lida ondt i samma mått. Äfven denna åsikt förkastar Schlyter, så mycket mera som hennes främste förfäktare Kant icke ens försökt att med några skäl styrka sin mening, utan

tagit sin tillflykt till ett kategoriskt imperativ, som skulle framställa fordran på dylik vedergällning. Andre anse straffets hufvudsyfte vara att åstadkomma moralisk förbättring; men äfven denna mening förkastar författaren, då den inre sinnesförfattningens omskapande till verklig sedlighet icke kan framkallas af yttre bestraffningar. Vidare har man uppställt straffets ändamål såsom prevention eller förebyggande, att den, som en gång felat, i framtiden begår flere brott. Då emellertid, anmärker Schlyter, ett sådant förebyggande ej är möjligt annat än genom de strängaste straff, såsom dödsstraff och lifstidsfängelse, så är det redan härigenom klart, att straffen såsom sådana ej kunna hafva sin grund i preventionssyftet. Sedan författaren sålunda kritiserat dessa och omnämnt några andra mindre betydande åsikter, öfvergår han till framställande af sin egen mening. Då strafflagen, enligt det redan anförda, just framhåller den oundvikliga följden af ett brott, att nämligen hvarje ond handling skadar sin upphofsman, så kan lagens ändamål ej vara annat än att den onda viljan, därigenom att hon förutser brottets påföljd, afhåller sig från att öfvergå till handling. Strafflagen är således en varning eller hotelse. Då oaktadt denna hotelse ett brott blir begånget, synes att strafflagen vid det tillfället

icke gjort något godt, och straffets verkställande förefaller alldeles onyttigt, då gjord gärning icke kan därigenom varda ogjord; men på det att strafflagen ej för framtiden skall förlora sin afskräckande makt, måste straffet utkräfvas. Strafflagens syfte är sålunda att alla onda afskräckas från att begå brott. Straffets verkställande är nödvändigt först på det att enhvar må varda öfvertygad, att lagens hotelser uppfyllas och icke äro tomma ord, och vidare på det både brottslingen själf och andre illasinnade genom denna öfvertygelse afhållas från framtida brott. En dylik uppfattning af straffets betydelse finna vi redan hos Plato. Bland nyare rättslärde är Feuerbach den, till hvars åsikter Schlyter närmast ansluter sig.

En annan fråga är, på hvad grund staten kan tillvälla sig rätt att bestraffa. Skälet härtill kan ju icke vara, att den brottsliges vilja är ond, ty Gud och icke staten är domare öfver viljan; ej heller det, att ond handling skall med ondt vedergällas, ty någon nödvändighet häraf kan icke visas. Rättigheten att utkräfva straffet ligger i själfva straffhotelsen. Om någon begår ett brott, oaktadt han vet påföljden, så är det hans egen skuld att han blir straffad; han kan ej klaga öfver det onda han lider: *volenti non fit injuria.* Själfva straffhotelsen är åter nödvändig för den allmänna säker-

hetens uppehållande. Den, som ej lyder statens lagar, ej fogar sig i de villkor, som äro nödvändiga för menniskors samlif, visar sig därigenom såsom en fiende till rättslig ordning och ställer sig själf utom lagen. Otvifvelaktigt måste också staten så väl som hvarje annan hafva rätt att för eget skydd göra allt, som ej kränker andras rättigheter; men brottslingen har själf gjort sig rättslös. Hans rättigheter kränkas sålunda icke af staten, som straffar, och staten utkräfver straffet därför att han är fysiskt starkare än brottslingen.

Men det är ej blott statens rätt att straffa; det är äfven hans plikt. Om staten försummar att utkräfva straffet, gör han orätt emot de laglydige medborgarne, emedan straffhotelsen visar sig vara utan verkan och följaktligen utan förmåga att skydda de laglydige, hvilka sålunda själfve finge skaffa sig skydd och upprättelse, så godt de kunde. Själfhämnden skulle genom en dylik försumlighet af staten framkallas. Mildhet och nåd mot brottslingar äro därför ej annat än i mycket sällsynta fall att förorda, och hvad statens eller regentens benådningsrätt angår, finner Schlyter mycket mera sanning ligga i Kants ord, att benådningsrätten är »en rätt att i hög grad göra orätt», än uti Montesquieus yttrande, att denna rätt är suveränitetens skönaste attribut. Straffet bör så-

lunda utkräfvas och straffexekutionerna, åtminstone i vanliga fall, ske offentligen och på den ort, där brottet blifvit begånget, samt utan dröjsmål verkställas.

Hvad straffens qvalitet beträffar, borde denna egentligen bestämmas med hänsyn till det särskilda onda begär, som föranledt brottet. Men en så i enskildheter gående lagstiftning är svår att genomföra. I allmänhet synes, där förbrytelsen icke är så stor, att hon kräfver dödsstraff, frihetens förlust vara den lämpligaste straffarten. Vanärande straff anser Schlyter böra undvikas, enär de hindra brottslingens förbättring, hvilken ej bör genom straffet motarbetas, äfven om förbättringen ej kan anses vara straffets egentliga ändamål. Angående bestämningen af det qvantitativa i straffen ansluter Schlyter sig till den åsikten, att det kommer mera därpå an, att en brottslig handling verkligen straffas, än att hon straffas något hårdare eller något mildare. Många omständigheter, som ej lätteligen kunna bringas under allmänna regler, böra härvid tagas i betraktande, och erfarenheten är den bästa lärarinnan i detta afseende. Sådana omständigheter äro t. ex. storleken af den fördel, som förbrytaren genom sin handling velat vinna; graden af illvilja, som föranledt brottet, och annat sådant, som ej beror på blotta tillfälligheter,

utan så att säga ligger i brottets natur. Vidare böra brott, från hvilka det är svårare att afskräcka, straffas hårdare än andra för samhället lika vådliga förbrytelser, från hvilka menniskor lättare afskräckas, o. s. v. Dock får man icke därför, att straffet åsyftar afskräckelse, drifva detta in absurdum, ty då borde dödsstraff såsom den mest afskräckande också vara den verksammaste straffarten, som följaktligen borde vid alla fall användas. Men det är med hårda straff som med starka läkemedel; användas de ständigt och i otid, så blifva de kraftlösa när de verkligen behöfvas, och historien lär oss äfven, att hos de folk, som äfven för obetydliga brott användt de strängaste straff, funnits större råhet och förhärdelse än hos andra folk med mildare lagstiftning. Å andra sidan är det lika skadligt, om straffen äro så milda, att de mista sin afskräckande kraft. En domare bör ock alltid öfverväga, att han ej dömer strängare eller mildare än saken själf fordrar, och han bör aldrig eftersträfva rykte hvarken för stränghet eller mildhet.

Vi hafva med afsikt lemnat en någorlunda utförlig framställning af denna Schlyters första publikation, som numera är svårt tillgänglig och hvars innehåll därför äfven för många rättslärde torde vara obekant. Det måste medgifvas, att den tjuguårige författaren visar sig vara särdeles väl be-

vandrad både i den filosofiska och den rättsvetenskapliga litteraturen, och att han visar en mognad i omdöme, hvilken visserligen är vid så unga år mycket ovanlig. Vid den åsikt, eller den Feuerbachska afskräckelseteorien, som han efter grundlig pröfning och jämförelse med andra läror omfattade, stod han också fast i all sin tid. Ännu på sin ålderdom yttrar han med hänsyn till den del af afhandlingen, som handlar om straffets och strafflagarnes ändamål: »ehuru bristfällig framställningen i denna del är, kan jag dock, efter allt hvad i senare tider är skrifvet i detta ämne, ej frångå den öfvertygelse att den i hufvudsaken är riktig; och jag vågar påstå, att alla de tillkonstlade s. k. absoluta straffrättsteorierna icke äro annat än munväder».

Nämnda dissertation, som skulle inför filosofiska fakulteten försvaras, var likväl, som förut blifvit nämndt, ämnad till specimen för docentur inom juridiska fakulteten. Några dagar innan den på universitetets *tabula nigra* redan anslagna disputationen skulle ventileras, uppstod emellertid inom filosofiska fakulteten fråga därom, huruvida Schlyter, såsom utrikes promoverad, var berättigad att præsidendo försvara en akademisk afhandling, och frågan blef med nej besvarad,

ehuru man på samma gång förordade honom till erhållande af konungens särskilda tillåtelse härtill. Denna erhölls äfven på därom gjord ansökan, och den 7 febr. 1816 fick Schlyter försvara sin afhandling, hvilken af fakulteten bedömdes med högsta betyget; hvarefter Kungl. Maj:t den 22 maj samma år, »med afseende på vederbörandes föremäle och de af Schlyter aflagda hedrande prof af skicklighet och kunskaper», förklarade honom berättigad till de förmåner och privilegier, som inrikes promoverade doktorer tillkomma. På juridiska fakultetens kallelse blef Schlyter sedermera den 16 augusti sistnämnda år förordnad till juris docens vid Lunds universitet.

Med vanlig ihärdighet och framgång fullföljde den nyblifne docenten förberedelserna till doktorsgraden. Efter ytterligare ett par års trägna studier aflade han i slutet af vårterminen 1818 juris kandidatexamen, hvarvid han af Holmbergson erhöll det enligt Schlyters egen mening öfverdrifna betyget *egregie laudatur*. Till denna examen hade Schlyter företrädesvis och grundligare, än förut i Sverige varit vanligt, studerat romersk rätt och äfven lagt grunden till ett allvarsamt studium af Sveriges gamla lagar. Med de gällande lagarnes studium hade han jämförelsevis mindre sysselsatt sig, till följd af den meningen, att han under den aka-

demiska studietiden borde lägga en säker grund i hvad som egentligen hörde till den lärda sidan af vetenskapen, och att de i närmare sammanhang med det praktiska behofvet stående kunskaperne lättare kunde efteråt inhemtas.

En kort tids afbrott i examensstudierna vålla-des däraf, att Schlyter beslöt att söka en juridisk adjunktur i Upsala, hvilken i slutet af år 1818 blifvit ledig efter A. E. Afzelius, som befordrats till professor i Åbo. Den 8 april 1819 erhöll Schlyter från juridiska fukulteten i Upsala under-rättelse, att han borde såsom specimen utgifva och försvara en afhandling *De æstimatione legali, sue-thice* laga värdering, hvilken, jämte juridiska fakultetens i Lund betyg öfver försvaret, borde vara insänd till fakulteten i Upsala inom nästföljande maj månads slut. Utsättandet af en sådan spe-cimenstid syntes åsyfta att göra saken för Schlyter omöjlig, ty om tryckning och allt det öfriga inom denna tid skulle medhinnas, återstodo sjutton sök-nedagar till afhandlingens utarbetande. Han före-tog genast arbetet, men då han efter en veckas förlopp fann det vara ogörligt att inom den korta tiden öfver det uppgifna torra ämnet åstadkomma en afhandling af något vetenskapligt värde, öfver-gaf han saken och använde de återstående dagarne på författandet af en kommentar till två af de

svåraste ställena i Uplandslagen.* Då han förutsåg, att detta specimen ej skulle blifva godkändt af juridiska fakulteten i Upsala, enär han ej hade afhandlat det föreskrifna ämnet, begärde han af fakulteten i Lund betyg ej blott öfver försvaret utan äfven öfver författandet. Ett sådant betyg meddelades ock in amplissima forma af Holmbergson, men filosofie professorn F. Cederschiöld, som äfven hade säte i juridiska fakulteten, bestred betygs meddelande öfver författandet. Detta gaf juridiska fakulteten i Upsala tillfälle att undandraga sig bedömandet af Schlyters disputation, emedan han hade begärt yttrande därom af fakulteten i Lund, och på denna grund blef han af Upsalafakulteten förklarad till den sökta tjensten inkompetent.

Följande året, eller 1820, undergick Schlyter den 12 april juris licentiatexamen, med samma utmärkta vitsord som i kandidatexamen. Han var den förste, som allt ifrån Lunds universitets stiftelse därstädes aflagt detta kunskapsprof, liksom hans landsman och blifvande medarbetare, den högt förtjente Hans Samuel Collin, hvilken kort därefter aflade samma examen, allt hitintills har varit den siste. Till licentiatexamen hade Schlyter i synnerhet lagt sig på studiet af våra gamla lagar,

* Titeln på detta arbete är: *Tentamina ad illustrandam historiam juris Scandinavici* (Lund 1819).

ej blott därför att det historiska studiet af lagarne för honom hade största intresse, utan ock därför att han insåg nödvändigheten af en dylik grund för att höja det juridiska studiet till vetenskaplig ståndpunkt. Till gradualprofven hörde då för tiden äfven hållandet af en s. k. *lectio præcursoria*, vid hvilken Schlyter talade »om lagfarenhetens vetenskapliga studium, särdeles med afseende på vårt fädernesland och närvarande tid». Därvid framhöll han äfven vikten af lagarnes historiska studium och angelägenheten af våra gamla lagurkunders utgifvande i nya, dugliga upplagor, men han yttrade ock, att »härmed hellre måtte dröjas ännu i femtio år, än att ett så viktigt arbete skulle råka i oskickliga händer». Det hade nämligen blifvit berättadt, att en man, hvilken Schlyter för ingen del ansåg som skicklig därtill, var sinnad att företaga detta arbete. Det var af denna orsak som Schlyter med bekymmer tänkte därpå, att någon kunde komma att företaga det viktiga arbetet, hvilken icke hade duglighet därtill eller fullt allvar att däråt uppoffra sig; och det var med tanken härpå, som han tillade ofvannämnda anmärkning. Han anade icke då, att han själf två år därefter, på en tid, då hans tankar voro långt skilda från vetenskapliga företag, skulle blifva uppmanad att åtaga sig detta verk; ännu mindre kunde han då ana, att mer

än femtio år skulle gå till ända från den dag, då de anförda orden af honom uttalades, till dess verket hunnit sin fullbordan.

Då Schlyter, såsom här ofvan blifvit omnämndt, redan hade præsidendo disputerat i juridiska fakulteten, fordrades det icke af honom någon särskild gradualdisputation, och han blef den 22 juni 1820 jämte Hans Samuel Collin till juris utriusque doctor promoverad af professor Holmbergson. Hvarken förr eller senare har i Lund varit någon juridisk promotion, då doktorsvärdigheten blifvit efter fullgjorda lärdomsprof utdelad, men vid universitetets sekularfester 1768 och 1868, då promotioner anställts i alla fakulteter, och således äfven i den juridiska, hafva åtskillige juris professorer och högre ämbetsmän, som förvärfvat anseende för juridiska insikter, honoris causa af fakulteten erhållit juridisk doktorsgrad. Vid 1868 års sekularfest var Schlyter själfskrifven såsom promotor, enär han ensam af juridiska fakultetens dåvarande lärare innehade nämnda lärdomsgrad.* Två år senare, eller år 1870, vardt han af samma juridiska fakultet hyllad såsom jubeldoktor, en värdighet, som

* Den af Schlyter till den juridiska doktorspromotionen utfärdade inbjudningsskriften (Lund 1868, 30 sidd. 4:o) innehåller bidrag till historien om Lunds juridiska fakultets öden och verksamhet under de då förflutna tvåhundrade åren af universitetets tillvaro.

förut blifvit honom tilldelad af Lunds filosofiska fakultet år 1865, då femtio år förflutit, sedan han i Rostock erhållit filosofie doktors diplom.

I juli månad 1820 afreste Schlyter till Stockholm för att tjenstgöra i Svea hofrätt och justitierevisionen. Från docenturen i juridiska fakulteten tog han dock icke afsked, ehuru han icke hade någon utsikt att få återvända till universitetet. Kort efter ankomsten till Stockholm fick han företaga ett alldeles oväntadt arbete. Danska regeringen hade hos den svenska anmält en mängd fordringar, som enskilde personer i Holstein påstodo sig ega från den tid den svenske hären var där förlagd, och det uppgafs, att kontant betalning hade blifvit lofvad för lifsmedel och allt annat, som af landets inbyggare lemnats åt de svenske trupperne. Öfver detta ärende infordrade regeringen utlåtande af Schlyters halfbroder, den ofvan omnämnde Billberg, som under kriget hade varit generalintendent, och han antog Schlyter till biträde att genomgå och granska den massa af handlingar, som skulle utgöra verifikationer för de anmälda fordringsanspråken. För detta ganska dryga arbete erhöll Schlyter ett arfvode, hvilket var det första han fick uppbära. Om hösten samma år erhöll han af sin förre lärare, professor Holmbergson, uppmaning att söka den ledigblifna akademi-

sekreteraretjensten i Lund. Då innehafvandet af denna tjenst tillika erbjöd ett godt tillfälle till fortsatta vetenskapliga studier, ingaf Schlyter sin ansökan, ehuru föga hopp han hade att vinna något därmed. Det akademiska konsistoriets förslagsprotokoll innehöll många erkännande ord om Schlyters duglighet, men såsom den yngste bland sju sökande kunde han ej få förslagsrum, och tjensten tillföll den äldste sökanden, ehuru denne troligen var den till ämbetet minst skicklige. Följande året måste Schlyter, om än motvilligt, följa sin brors uppmaning att söka en notarie- eller fiskalstjenst i den nyinrättade hofrätten öfver Skåne och Blekinge, ehuru han för ingen del själf önskade framgång åt denna ansökan. Utgången blef ock efter Schlyters önskan, ty utnämnde hofrättspresidenten, friherre Ehrenborg, var alltför klok att på grund af vackra lärdomsbetyg till en tjenstebefattning i ett nytt ämbetsverk välja en person, som var helt och hållet nybegynnare i de göromål, som förekomma i en hofrätt. Samma år (1821) blef juridiska adjunkturen i Lund ledig genom E. S. Brings befordran till professor i teoretisk filosofi, och Holmbergson uppfordrade nu Schlyter att söka adjunkturen. Därtill var han visserligen ganska hågad, men då med tjensten ingen inkomst för de första åren var förenad utan endast för-

hoppningen att efter åtskilliga års väntan möjligen erhålla den ringa årslönen af 150 riksdaler banko (d. v. s. 225 kronor), och då intet särskildt understöd af akademiens medel kunde beredas Schlyter, nödgades han afstå från denna utsikt till befordran vid universitetet. Han måste således fortfara med sina praktiska arbeten, och han saknade ingalunda fallenhet och lust för dessa, men — säger han — »det var dock med en egen vemodig känsla jag såg böckerna på min hylla, likasom gamla vänner, hvilka jag var ganska nära, utan att någonsin få tala vid dem; jag kände väl inom mig, att det vetenskapliga lifvet var det, för hvilket jag egentligen var ämnad, och det var för mig en plågande tanke att hvad jag i denna riktning hade arbetat ej skulle komma till utveckling eller bära någon frukt».

Schlyters vetenskapliga trängtan blef dock snart på ett oförmodadt sätt tillfredsställd. En liten motgång på den praktiska banan bidrog ock att vända hans håg från den af så många trampade ämbetsmannavägen. Han blef nämligen vid en kopistutnämning i justitierevisionen förbigången af en ung man, som väl kort före honom hade blifvit inskrifven såsom extraordinarie tjensteman, men som tjenstgjort kortare tid än Schlyter, på hvars juridiska doktorsgrad sålunda intet afseende vid detta tillfälle fästes. Denna omstän-

dighet gjorde Schlyter endast så mycket mera benägen att, om sådant blefve honom erbjudet, uteslutande egna sig åt vetenskapliga sysselsättningar och det akademiska lärarekallet. Tillfälle till vetenskapligt arbete blef honom ock under våren 1822 erbjudet af expeditionssekreteraren Johan Gabriel Richert, som då vistades i Stockholm såsom ledamot af en lagkommitté. Denne framstående jurist hade under sitt arbete i nämnda kommitté både själf lärt sig att inse och öfvertygat andra om nödvändigheten af våra gamla lagars utgifvande i kritiska och tillförlitliga upplagor. Richert ansåg de båda unge juris doktorerne från Lund såsom särdeles lämplige till utförandet af detta värf och framställde därför ett förslag, att Schlyter skulle åtaga sig att utgifva en ny upplaga af de gamla lagarne, och att han, som vid ett sådant arbete behöfde en medhjälpare, skulle därtill antaga sin promotionskamrat Collin, hvilken under tiden hade blifvit befordrad till adjunkt i ekonomilagfarenhet vid Upsala universitet. De för detta ändamål nödiga medlen ville Richert anskaffa genom enskilde personers bidrag. Schlyter betviflade visserligen med allt skäl, att saken skulle på detta sätt kunna utföras, men förklarade sig därtill genast villig, om det kunde låta sig göra. Samma svar erhölls från Collin, hvilken Schlyter meddelade förslaget. Lyck-

ligtvis kom icke sakens utförande att bero af några enskildes intresse för företaget; i vårt folkfattiga land, där endast fåtalige afnämare af strängt vetenskapliga arbeten kunna vara att påräkna, skulle det säkerligen hafva varit omöjligt att utan offentligt understöd utgifva mer än ett eller ett par band af den tillämnade stora lagsamlingen. Utsikten ljusnade visserligen, när dåvarande kronprinsen Oscar, för hvilken Richert framställt saken, intresserade sig därför och lofvade af egna medel bidraga till ändamålet. Fullt betryggadt vardt dock icke det ur fosterländsk och vetenskaplig synpunkt viktiga företaget förrän konung Carl Johan blef om den tillämnade planen underrättad af kronprinsen och dåvarande justitiestatsministern grefve Gyllenborg. När konungen fick veta, att Richert var betänkt på att genom enskilde personers förenade bidrag sätta Schlyter och Collin i tillfälle att företaga utgifvandet af en ny, kritisk upplaga af fäderneslandets gamla lagar, förklarade han genast, att en så viktig sak ej borde bero på enskilda bidrag utan genom statens försorg bringas till verkställighet. Statsministern erhöll befallning att inkomma till Kungl. Maj:t med officiell framställning i detta syfte. Detta skedde, och genom kungl. brefvet den 29 augusti 1822 erhöllo Collin och Schlyter för de första åren ett anslag af 3000

riksdaler banko, beräknadt efter 500 riksdaler om året för hvardera. Därmed var åtminstone till en början den ekonomiska sidan af företaget tillgodosedd, och man kunde ock anse detta statsanslag såsom en försäkran därom att fortsatt understöd kunde påräknas, om arbetets utförande motsvarade rättmätiga anspråk. Äfven på annat sätt fingo utgifvarne sitt uppdrag underlättadt och möjliggjordt genom regeringens kraftfulla och nitiska medverkan. Då det sålunda visade sig önskvärdt och nödvändigt att, så vidt möjligt var, erhålla en fullständig kännedom om alla i behåll varande till arbetet hörande handskrifter, så blef det, genom kungl. cirkuläret den 30 mars 1823 till konungens befallningshafvande och domkapitlen i riket, befalldt, att alla i offentlig ego varande handskrifter af ifrågavarande slag skulle till kungl. biblioteket i Stockholm insändas, för att där kunna af utgifvarne begagnas; hvarjämte alla enskilde egare af sådana handskrifter uppmanades att för det uppgifna ändamålet insända desamma till nämnda bibliotek. Den ena som den andra åtgärden vittnar därom, att regeringen behjärtade företagets vikt, och äran af detta regeringens ingripande tillfaller i främsta rummet den snillrike konungen personligen, hvarför ock Schlyter med all rätt yttrat, att genom konungens upplysta nit grunden lades

till »det verk, som omöjligen hade kunnat genom enskildt föranstaltande bringas till utförande och fullbordan».*

* * *

Det borde väl icke hafva varit svårt att förutse, att, om offentliggörandet af Sveriges gamla lagar skulle utföras på det sätt, som utgifvarne ansågo nödvändigt för att det kunde blifva till verkligt gagn, företagets fullbordan komme att kräfva flere tiotal af år. Riktigast hade därför utan tvifvel varit, att staten beredt de båda antagne utgifvarne en fast och tillräcklig aflöning, så att de icke behöft för utkomstens skull söka någon annan tjenst, hvars skötande de antingen måste öfverlemna åt andre eller ock själfve fullgöra med uppoffrande af en tid, som annars kunnat odelad egnas åt lagverket. Men en sådan anordning skulle måhända hafva väckt alltför stora farhågor i afseende på de kostnader för staten, som arbetets fortfarande i många år skulle komma att medföra; och säkert är, att ett sådant tillvägagående icke sattes i fråga och förmodligen ej heller skulle under dåvarande förhållanden hafva ansetts utförbart. Ehuru således Collin och Schlyter nu

* Jfr Schlyters dedikation till konung Oscar II af Lagsamlingens 13:de band.

emottagit ett uppdrag, som med all visshet skulle taga deras mannaålders krafter i anspråk, var det likväl för dem nödvändigt att genom innehafvande af ordinarie statstjenst betrygga sin ställning, helst som anslaget för lagverket blott var gifvet för några år, om än all sannolikhet för dess förnyande förefanns. Collin innehade, såsom ofvan är nämndt, redan en juridisk adjunktur vid Upsala universitet. Den juridiska adjunkturen i Lund, som Schlyter förut icke velat söka, stod fortfarande ledig; numera, då han erhållit ett med statsmedel aflönadt uppdrag af vetenskaplig art, ansåg han sig kunna emottaga nämnda adjunktur, å hvilken han erhöll fullmakt den 23 september 1822, men han kom dock aldrig att göra någon tjenst i Lund förrän år 1837. Denna befordran till en lönlös befattning kunde emellertid ej betraktas annorlunda än såsom ett öfvergångsstadium, och det var därför helt naturligt, att Schlyter vid yppade ledigheter sökte anställning vid Upsala universitet, där utsikterna till befordran voro bättre och där hans arbetsbroder Collin redan var anställd. Men Schlyter fick visserligen vid sina försök att vinna befordran erfara åtskilliga motgångar, innan han slutligen erhöll en ordinarie universitetsprofessors plats. År 1823 anmälde han sig som sökande till en i Upsala ledigblifven juridisk professur,

ehuru han hade en åtminstone i tjensteålder öfverlägsen medsökande, som ansågs designerad till platsen. Utgången blef den man väntat; endast fyra konsistorieledamöter, hvaribland Geijer, tillerkände Schlyter förslagsrum, och dennes medsökande utnämndes. Vederbörandes sätt att gå till väga vid bedömandet af vetenskapliga förtjenster föreföll emellertid Schlyter så i högsta måtto oförsvarligt, att han i underdåniga besvär utan skonsamhet och visserligen äfven, såsom han själf på äldre dagar erkänt, utan att betänka i hvad ton det kunde vara passande att tala inför tronen, framställde det orimliga i den lärda domstolens förfarande. Schlyters besvärsskrift hade dock ej annan verkan, än att han blef dömd att böta 6 riksdaler 32 skillingar banko, d. v. s. 10 kronor, för olämpligt skrifsätt, hvilka böter likväl aldrig blefvo uttagna. Om hösten samma år (1823) blef en juridisk adjunktur i Upsala genom adjunkten Haggrens död ledig, och Schlyter ansåg sig äfven nu böra göra ett försök. Denna gång kunde andra förslagsrummet ej nekas honom, men tjensten tillföll hans medtäflare, docenten Boëthius. Då samma professur, som Schlyter sökt ett par år tidigare, å nyo vardt ledig år 1825, söktes densamma åter igen af Schlyter, men vid förslagets upprättande erhöll Boëthius, som sedermera blef utnämnd, första

rummet och Schlyter det andra; endast Geijer uppförde Schlyter i första förslagsrummet. Ännu en gång måste Schlyter besvära juridiska fakulteten i Upsala med en ansökan, nämligen i början af år 1827, sedan den af honom förut sökta adjunkturen genom Boëthii befordran å nyo blifvit ledig. Schlyters ende medsökande vid sistnämnda tillfälle var d. v. docenten i filosofi C. O. Delldén. Denna gång uppfördes dock Schlyter i första förslagsrummet, hvaröfver Delldén klagade. I anledning häraf fick Schlyter tillfälle att på vederbörlig ort tillkännagifva, att hufvudsyftet med hans ansökan ingalunda var att komma till Upsala, utan snarare att erhålla någon säkerhet därför att hans arbete med de gamla lagarnes utgifvande ej skulle blifva afbrutet. Under tiden hade första bandet af lagsamlingen utkommit och ett exemplar däraf aflemnats till konung Carl Johan, som då försäkrade, att offentligt understöd till verkets fortsättande ej skulle brista. Först sedan Schlyter blifvit hugnad med denna försäkran, utnämndes Delldén till adjunkt. Om alla dessa upprepade försök yttrar Schlyter i sina självbiografiska anteckningar: »Man kan med skäl förundra sig öfver mina så ofta förnyade ansökningar i Upsala, och i sanning hade en ringare grad af stolthet än den som fallit på min lott kunnat vara tillräcklig att

förekomma en sådan enträgenhet; men saken var den, att jag ej fann annan möjlighet att betrygga fortsättningen af de gamla lagarnes utgifvande än därigenom att jag erhölle en lärarebeställning i Upsala, där Collin redan förut innehade en sådan, och därför ansåg jag det vara en plikt att göra dessa förnyade försök, ehuru påkostande det måste vara för mig att sålunda synas vilja påtruga mig ett läroverk, där man var så angelägen att slippa mig».

Konung Carl Johan glömde emellertid icke sitt löfte, och Schlyters ställning förbättrades i ekonomiskt afseende, då han och Collin i januari 1828 erhöllo fördubbladt arfvode för lagarnes utgifvande eller 1000 riksdaler banko om året hvardera, hvarigenom de blefvo satte i tillfälle att på eget förlag besörja fortsättningen af arbetets tryckning. Genom kungl. brefvet den 6 maj 1830 bestämdes, att ifrågavarande anslag skulle framgent utgå af de under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda extra utgiftsmedel. Efter Collins den 30 mars 1833 inträffade död gjordes genom kungl. brefvet den 25 januari 1834 den förändrade bestämmelsen, att af nyssnämnda årliga anslag å 2000 riksdaler skulle Schlyter få såsom arfvode för egen räkning uppbära 1200 riksdaler samt dessutom till arfvode åt biträden och till andra kostnader disponera 800 riksdaler årligen. Detta

anslag blef sedermera, då Schlyter fick uppbära professorslön vid Lunds universitet, enligt kungl. brefvet den 5 oktober 1839 nedsatt till 1200 riksdaler årligen,* hvaraf hälften till arfvode åt Schlyter och hälften mot redovisningsskyldighet till andra kostnader. Vid 1840 års riksdag blef anslaget uppfördt på allmänna indragningsstaten, där det sedermera till verkets fullbordan qvarstod.

Det beviljade statsanslaget var dock så knappt tilltaget, att det var helt naturligt, om man sökte att äfven på annat sätt förskaffa Schlyter en välbehöflig tillökning uti inkomster. Man var därför betänkt på att i Upsala inrätta en professur i laghistoria och till denna tjenst utnämna Schlyter; man ansåg nämligen att en lärostol just i detta ämne kunde väl förenas med det fortsatta utgifvandet af Sveriges gamla lagar. Schlyter var visserligen af en annan mening; han befarade, att skötandet af en professur skulle borttaga alltför mycken tid från det andra arbetet, och hade dessutom efter Collins bortgång ej mycken lust att komma till

* Vid 1856—57 års riksdag blef anslaget på grund af enskild motion höjdt från 1200 riksdaler banko (d. v. s. 1800 kronor) till 2000 kronor. Då det stora lagverket nalkades sin afslutning, uppstod hos höga vederbörande den tanken att söka bereda Schlyter någon rikligare belöning i penningar, men han afböjde vid kännedom härom på det bestämdaste en framställning till riksdagen i sådant syfte.

Upsala, men då man försäkrade, att det föreslagna sättet vore säkraste medlet att trygga lagarbetets fortfarande och Schlyters egen framtid, gick han in på det nämnda förslaget, som å vederbörandes vägnar meddelades honom af kanslerssekreteraren för Upsala universitet. Akademikanslern gjorde sedermera hos Kungl. Maj:t framställning därom, att Schlyter måtte utnämnas till professor i laghistoria vid Upsala universitet, med hvilken befattning fortsättningen af de gamla lagarnes utgifvande skulle vara förenad. Härpå svarade Kungl. Maj:t genom ett i december 1833 utfärdadt och af statssekreteraren A. von Hartmansdorff kontrasigneradt bref, att det tilläts akademikanslern att tills vidare förordna Schlyter att förestå en sådan professur, som blifvit föreslagen, dock utan annan aflöning än det anslag, som förut varit bestämdt för de gamla lagarnes utgifvande, om hvilket anslags fortfarande Kungl. Maj:t ville på vederbörlig hemställan fatta beslut; hvarjämte Kungl. Maj:t ville i sammanhang med universitetens öfriga likartade angelägenheter i nåder draga försorg därom, att lön på stat för den föreslagna nya professuren måtte varda anslagen. Vid denna sakens utgång förklarade Schlyter både för Hartmansdorff och för kanslerssekreteraren, att han aldrig åtagit sig att på sådana villkor flytta till Upsala; och

han kom emellertid ifrån saken på det sätt, att han uti en i januari 1834 till vederbörande ingifven skrift anmälde, att han, i anseende till pågående tryckning af tredje bandet i lagsamlingen, ej kunde under sistnämnda år emottaga något förordnande vid universitetet, men att han vid början af följande året skulle vara därtill beredd, nämligen under förutsättning, att den ifrågavarande professuren enligt Kungl. Maj:ts nådiga löfte verkligen komme till stånd. På det någon tvist nu ej måtte kunna uppstå om de villkor, hvarunder Schlyter hade åtagit sig att flytta till Upsala, framställde han sina tankar i en skriftlig promemoria, som till flere vederbörande aflemnades. Resultatet blef, att Schlyter, enligt kungl. brefvet den 10 januari 1835, erhöll en professorstitel, som han aldrig eftersträfvat, samt ett förordnande att tills vidare hålla föreläsningar i laghistoria vid Upsala universitet, utan ringaste ersättning för detta besvär och utan att ett ord nämndes om inrättandet af en professur i ämnet. Tydligtvis kunde Schlyter icke vara synnerligen belåten med denna utgång af saken, men då det förra hindret hade upphört, enär lagsamlingens tredje band under tiden utkommit, var det för att undvika obehagligt uppseende ej annat att göra än att han måste i februari månad nyssnämnda år begifva sig till

Upsala för att börja sina föreläsningar, och längre fram på året måste han själf, enligt uttrycklig föreskrift, från kungliga biblioteket i Stockholm till universitetsbiblioteket i Upsala med kronoskjuts transportera de till hans arbete hörande laghandskrifterna.

Väl anländ till Upsala blef Schlyter mycket vänligt mottagen både af sina blifvande medlärare och af den studerande ungdomen. Akademistaten gaf en välkomstfest för Schlyter och Elias Fries, som samma termin flyttat från Lund till Upsala, och till hedersgästernes ära afsjöngos verser, författade af dåvarande docenten C. W. Böttiger.* Schlyter höll sin första föreläsning** i Upsala den 2 mars samma år å stora Gustavianska lärosalen för fullt hus och hade alltid att fägna sig åt en talrik åhörarekrets. Samma dag han höll sin första föreläsning, uppvaktades han af småländska nationen, som kallat honom till sin hedersledamot.***

* Dessa verser återfinnas i tidningen Dagligt Allehanda för den 9 maj samma år.

** Sedan tryckt i Stockholm år 1835 under titel »Om laghistoriens studium och dess förhållande till rättsvetenskapens öfriga delar» (omtryckt i Juridiska Afhandlingar af C. J. Schlyter; andra häftet, Lund 1879).

*** Härom har Schlyter antecknat: »Denna händelse, ehuru obetydlig den syntes vara, blef dock af ganska stort inflytande på min husliga lycka». Han kom nämligen af denna anledning att umgås i småländska nationens inspektors, professor P. Sjö-

Emellertid fann han under vistelsen i Upsala med bekymmer, huru mycket han genom föreläsningar och examina blef hindrad från arbetet med de gamla lagarnes utgifvande, och han insåg huru mycket värre det skulle blifva, om han en gång såsom ordinarie professor finge att sköta med konsistoriella göromål. Dock fortgick arbetet på lagsamlingens fjärde band med den ifver, att dess tryckning syntes kunna börja efter ett par års förlopp. Under tiden hade rikets senast församlade ständer beviljat medel till inrättande af en ny juridisk profession i Lund, hvars läroämne skulle blifva ekonomilagfarenhet. Då det nu blef ifrågasatt, att Schlyter skulle söka sig tillbaka till Lund, förklarade han sig därtill besluten, då han i Upsala icke hade fått hvad som blifvit honom lofvadt; men han uttalade därjämte den önskan, att Holmbergson, som förut varit adjunkt i ekonomilagfarenhet, måtte öfvertaga den nya professurens ämnen, så att i stället professuren i allmän lagfarenhet blefve förklarad ledig. Äfven gjorde Schlyter det bestämda förbehåll, att han måtte få

---

brings, hus, där fröken Carolina Christina Liljesköld, som sedan blef Schlyters maka, då vistades. Deras bröllop firades i Sjöbrings hem den 6 oktober 1835. Af i detta äktenskap födda sex barn lefva f. n. tre döttrar samt två söner, nämligen Carl Oscar, häradshöfding i Norra Helsingland, och Gustaf Ragnar, lektor vid Carlskrona h. allm. läroverk.

fortsätta arbetet med de gamla lagarnes utgifvande i Lund, till hvars universitetsbibliotek de till detta arbete hörande handskrifter sålunda borde från Upsala förflyttas; och på dessa villkor förklarade han sig villig att genast begifva sig till Lund för att förestå den nya professuren, till dess densamma hunne blifva i laga ordning tillsatt. Holmbergson och andre vederbörande i Lund hade intet att invända mot det af Schlyter föreslagna utbytet af de juridiska professurernas läroämnen eller mot Schlyters förordnande att som vikarie uppehålla den nya tjensten, men då Schlyter vid ett besök i Stockholm underrättade kanslerssekreteraren för Upsala universitet om sin afsikt att flytta till Lund, stötte han på ett oväntadt och ihärdigt motstånd. Kanslerssekreteraren använde hela sin vältalighet för att förmå Schlyter att stanna i Upsala och försäkrade, att just nu vore tillfälle att skaffa lön till en rättshistorisk professur därstädes, men Schlyter förklarade, att han ej läte ännu en gång dåra sig med fagra löften och afsade sig förordnandet i Upsala samt tillkännagaf, att han reste till Lund för att, om ej annat erbjödes honom, sköta sin adjunktur därstädes. När vederbörande förnummo, att Schlyter var orubblig i sin föresats, fogade man sig efter hans önskningar, och på kanslersämbetets hemställan för-

klarade Kungl. Maj:t i nådigt bref den 20 januari 1837, att hinder ej mötte för Schlyters förordnande i Lund och för de gamla lagarnes fortsatta utgifvande därstädes, dit sålunda handskrifterna skulle förflyttas. I anledning häraf förordnades Schlyter den 16 februari s. å. att förestå professuren i allmän lagfarenhet vid Lunds universitet, och då Consistorium Academicum i Upsala strax därefter härom underrättades, lät H. K. H. Kronprinsen, universitetens kansler, betyga sin »tillfredsställelse och erkänsla för den berömvärda beredvillighet, hvarmed Schlyter åtagit sig och under två år fullgjort undervisningen i laghistoria vid Upsala universitet».

I början af maj månad sistnämnda år lemnade Schlyter med sin lilla familj Upsala, och kort efter ankomsten till Lund började han som professorsvikarie sina föreläsningar i kriminalrätten, hvarvid han under terminens återstående del hade sin forne lärare Holmbergson till daglig åhörare. Hans vikariat fortfor till den 26 oktober 1838, då han utnämndes till professor vid Lunds universitet i allmän lagfarenhet, hvilket läroämne han två år senare fick utbyta mot laghistoria. Därmed hade han vunnit sitt önskningsmål i befordringsväg, och han qvarstod vid sitt professorsämbete ända till den 2 mars 1876, då honom be-

viljades afsked med pension. Under sin professorstid tjenstgjorde Schlyter emellertid icke särdeles många år såsom akademisk lärare. Läsåret 1839—40 var han såsom universitetets rektor befriad från de professuren åliggande göromålen; från den 20 maj 1844 till den 19 september 1848 var han tjenstledig på grund af uppdrag att deltaga uti tvenne af regeringen förordnade lagberedningar, och från den 23 november 1852 ända till afskedsdagen åtnjöt han ständig tjenstledighet för att uteslutande kunna egna sig åt sitt lagverk. Hans verksamhet som tjenstgörande ordinarie professor räckte sålunda i allt endast omkring åtta år, under hvilka han äfven långa tider åtnjöt befrielse från konsistoriella göromål och s. k. munera ambulatoria. Tvifvelsutan var det för Schlyter och hans lagsamling en stor fördel, att han på detta sätt kunde under decennier befrias från sina tjensteåligganden, om än anordningen var mindre fördelaktig för Lunds juridiska fakultet, som under Schlyters mångåriga permission måste vidkännas en betänklig minskning i sina redan förut alltför fåtaliga lärarekrafter. Att Schlyter själf för öfrigt helst ville egna sin tid odelad åt de gamla lagarnes utgifvande, förefaller helt naturligt. Han ansåg sig därmed kunna mest gagna vetenskapen, och det honom förelagda ar-

betet var i alla händelser så drygt, att det med säkerhet kunde anses upptaga en menniskas vanliga lifstid. Ännu en annan anledning bidrog också till Schlyters beslut att draga sig ifrån sitt akademiska lärarekall. Det blef nämligen 1852 bestämdt, att laghistorien ej vidare efter Schlyters afgång skulle utgöra ensamt läroämne för en professur, utan fogas som ett biämne till professuren i kriminalrätten; och samtidigt med denna nya anordning af läroämnen fick Schlyter till kollega i fakulteten en man, hvars kompetens förut blifvit af Schlyter och fakulteten underkänd. Allt detta alstrade hos Schlyter en sådan misstämning, att han säger sig skolat alldeles hafva tagit afsked från sin professur, om ej ekonomiska skäl hade nödgat honom att därvid åtminstone skenbart qvarstå. Då därtill kom, att 1851 års riksdag uttalat en önskan, att arbetet med de gamla lagarnes utgifvande måtte, så vidt möjligt vore, påskyndas,* fann Schlyter äfven i denna omständighet en anledning att koncentrera hela sin verksamhet på det nyssnämnda arbetet. Det är emellertid under

* Denna åtgärd ansåg Schlyter vara framkallad af vissa »konstmakare» i statsutskottet vid nämnda riksdag. Säkert är, att om därmed skulle antydas någon bristande flit eller ihärdighet å Schlyters sida, förebråelsen var fullkomligt obefogad, då ingen lärer kunnat öfverträffa honom i dessa dygder.

nämnda förhållanden lätt förklarligt, att Schlyters inflytande såsom akademisk lärare varit jämförelsevis mindre betydande och att han icke bildat någon skola, som i hans ande fortsatt de rättshistoriska forskningar, hvartill han framskaffat ett så omfattande material. Hans lärareverksamhet var både för kortvarig och för ofta afbruten genom andra mellankommande uppdrag för att han skulle kunnat leda det juridiska studiet i en ny riktning; men att hans undervisning, när hon meddelades, var god och fullhaltig, därom vittna mer än tillräckligt de förträffliga och, man kan gärna säga, mönstergilla föreläsningar och afhandlingar, som han af trycket utgifvit; och att han för öfrigt, när han tjenstgjorde i sitt akademiska kall, icke åsidosatte sina åligganden utan utförde dem på ett berömvärdt sätt, oaktadt det vetenskapliga uppdrag han därjämte erhållit, därför borgade hans stora plikttrohet och samvetsgrannhet, ty äfven i dessa afseenden täflade han på ett värdigt sätt med sin berömde lärare och företrädare.

Den nu meddelade skildringen visar, att Schlyters yttre lefnadsöden, i likhet med de fleste lärde mäns och vetenskapsidkares, icke förete någon synnerligen märklig eller fängslande omvexling. Och Schlyter förvärfvade, såsom redan antydt är, sin egentliga och största berömmelse icke såsom

lärare och ämbetsman, utan såsom lärd utgifvare af rättsliga urkunder och äfven såsom författare af juridiska skrifter. Hans yppersta förtjenst består i offentliggörandet af vårt lands medeltidslagar; sättet, hvarpå han utförde denna sin lifsgärning, utgör hans storhet. I de nya lageditionerna nedlade han i synnerhet alstren af sina omfattande insikter och sitt skarpsinne, hvilka naturligen träda oss till mötes äfven i hans öfriga skrifter. Vi skola i det följande söka att lemna en framställning af de förtjenster han förvärfvat både som utgifvare och som författare. Men på det att värdet af det stora arbete, åt hvilket Schlyter offrade mer än femtio år, må till fullo inses och uppskattas, torde det icke anses olämpligt att förutskicka några anmärkningar om uppkomstsättet, innehållet och betydelsen af de gamla litterära minnesmärken, som han på ett så förtjenstfullt sätt för samtid och efterkommande gjort tillgängliga.

* * *

Den skandinaviska nordens folk, hvilkas frändskap alldeles omedelbart röjer sig i tungomålens likhet, så väl som uti mycket gemensamt i sed och rätt, i folksägner och forntidsminnen, i lynne och åskådningssätt, ja äfven i den yttre gestalten, stodo

i forntiden hvarandra mycket närmare i många afseenden än i en senare tid. Ju längre forskningen kan gå tillbaka i tiden, dess mindre spårar man de särskiljande tecken, som senare utmärka de olika grenarne af den skandinaviske folkstammen; dess mera framträder denne såsom en ännu obruten enhet. Men redan vid den tid, då man i våra häfder står vid öfvergången från saga till historia, har man, jämte all bevarad likhet i det hela, tydliga tecken till bestämda åtskillnader. Så kan man från den tiden icke längre tala om ett skandiskt språk såsom gemensamt för hela norden, utan endast om särskilda från en och samma moder härstammande dotterspråk. Det, som gäller om de nordiska språkformerna, är i sin mån tillämpligt äfven på litteraturen. De fornskandiska skrifter, åt hvilka man måste tillerkänna den högsta åldern, hafva visserligen i den form, hvari de blifvit till oss bevarade, många drag af den särskilda folkindividualitet, på hvars språk de blifvit upptecknade, men de hafva ock i högre grad än senare skrifter en allmänt nordisk prägel.

Den norröna litteraturen, hvarmed vi förstå Norges och Islands medeltidsskrifter, har i många afseenden haft ett lyckligare öde än den fornsvenska. Vår litteratur är fattig i jämförelse med våra vestnordiske fränders. Äfven hos våra förfäder lefde

helt visst under heden tid en guda- och hjältesaga, sprungen ur folkets diktning och på folkets läppar länge buren från släkte till släkte, men ingen skriftlig uppteckning af dessa sånger och sägner har bevarat dem till eftervärlden. Hos oss uppstod icke heller, såsom hos isländarne, en rik historisk litteratur; inga ättesagor, ingen skaldediktning, med isländarnes jämförlig, hafva vi att tälja bland våra medeltidsminnen. En stor del af vår litteratur från den tiden utgöres af öfversättningar eller bearbetningar af utländska förebilder, och dessa skrifter hafva visserligen i flere afseenden ett stort värde. De erbjuda, oaktadt sitt främmande ursprung, ett viktigt material för forskaren i språkets historia, liksom de ock visa oss, hvilka flöden under längst svunna dagar från den europeiska kulturen tillfördes vår inhemska odling. Men med allt detta sakna nämnda skrifter just det, som kunnat gifva dem ett ännu högre och mera bestående värde; de sakna den ursprunglighet, hvilken endast kan finnas hos sådant, som vuxit på inhemsk grund, som är ett uttryck af folkets eget väsende och som därigenom är vordet dess andliga och dyrbaraste odal.

Ett sådant oskattbart arf hafva vi dock qvar i andra skrifter, hvilka äfven äro de äldsta från vår litteraturs första skede. Vi hafva det qvar i

våra gamla landskapslagar, hvilka sedan ersattes af en hela riket omfattande landslag och af en för städerne särskild lagstiftning. Den svenska historiens sagoperiod sträcker sig långt ned i de århundraden, som företrädesvis, ehuru säkerligen i många fall med orätt, anses vara en mörkrets och okunnighetens tidsålder. Och visserligen kan det icke förnekas, att medeltiden i ett tjockt mörker insvept vårt folks öden både under dess hedna ålder och de första seklen efter kristendomens införande. De sparsamma uppgifter, som hos främmande skriftställare förekomma om Sveriges land och folk i äldsta tider, äro både genom sitt fåtal och delvis äfven genom sin otillförlitlighet ur stånd att i nämnvärd mån skingra detta töcken. Lika litet kunna de runristningar eller pergamentsbref, som äro äldre än våra lagcodices, sprida något vidsträcktare ljus öfver forntida förhållanden. Men våra landskapslagar ställa dessa förhållanden i en klarare dag och erbjuda en fast grund för forskaren både i vår samhällsförfattnings och i vårt språks äldsta historia. Dessa lagar lemna oss visserligen icke en kronologiskt ordnad, med namn och årtal försedd framställning af landets yttre öden, men de gifva oss i stället en inblick i det lif, som rört sig i folkets innersta, i dess seder och rättsförhållanden, i dess lynne och odling.

Och ingen torde tveka att instämma i den berömde Stjernhööks ord, att man bättre och säkrare lär känna ett folk af dess lagar än af dess häfder.*

Äfven våra nordiske stamfränder, norrmän, danskar, isländare, hafva sina gamla lagar i behåll. Rättsbegreppen hos Skandiens folk leda sitt ursprung tillbaka till samnordisk tid; lagverken äro, om än senare upptecknade, dock i inre mening att räkna till den nordiske folkandens äldsta skapelser. I enlighet med hvad här ofvan blifvit antydt, kan man redan af denna anledning vänta att finna en stor likhet mellan de särskilda nordiska landens rättskällor. Med våra landskapslagar hafva också våra fränders rättsurkunder mycket och nästan allt det väsentliga gemensamt; men olikheterna äro visserligen äfven många och stundom rätt betydande. Man ser, huru i dessa lagar de fundamentala rättsbegreppen hvila på en väsentligen likartad grundåskådning, men man finner ock, att i enskildheter mången åtskillnad framkallats af samhällsförhållandenas olika utveckling i de särskilda landen. Öfverallt har dock utvecklingen i rättsväsendet försiggått på ett organiskt och naturligt sätt, efter de erfarenheter, som folket själft samlat och funnit vara främjande för samhällslifvets

* Jfr Joh. Stjernhööks dedikation i boken *De jure Sueonum et Gothorum vetusto* (Holmiæ 1672).

tid efter annan förändrade kraf. De gamla rättsbestämmelserna äro sålunda framkallade af en omedelbar praktisk klokhet, icke alster af en teoretiserande systematik. Detta hindrar dock ingalunda, att rättsutvecklingen för forskningen verkligen företer bilden af ett system, och detta just i så mycket högre grad, som utvecklingen århundraden igenom utgått från folkets inre lif allena, utan påverkan af främmande inflytelser. Därigenom fick också det fornskandiska rättsväsendet en fasthet, som gjorde, att det utan att väsentligen ändra skepnad kunde genomgå äfven en så ingripande nydaning i folkens lif, som den kristendomens införande framkallade; ännu lättare kunde nordisk rätt häfda sin självständighet mot andra inverkningar af europeisk sed och odling. Och denna självständighet gäller både innehållet och språkformen. Hos våra sydgermanske fränder var förhållandet ett helt annat; det tyska rättsväsendet utsattes redan tidigt för utländsk påverkan och vardt slutligen alldeles undanträngdt af främmande rätt; de tyske stammarnes lösrifna rester af folkdanad rätt hafva kommit till eftervärlden i en omklädnad af barbarisk latin; men Sveriges så väl som de öfriga nordiska landens lagar hafva från urminnes tid till närvarande dag alltid talat med nordisk tunga. De sydgermanske stammarne, som

en gång eröfrat romerska provinser, blefvo i sin ordning för långliga tider efter det Roms politiska världsvälde störtat samman, skattskyldige under romersk rätt och romerskt språk. Och med den ursprungliga germanska rättsförfattningens undergång var äfven grafven bäddad för de sydgermanska folkens urgamla frihet. Allt nedbröts hos dessa stammar af de stora folkrörelsernas stormar; samhällsformer och lagar, seder och språk, med ett ord allt, som var vuxet på folklig grund, kastades om hvartannat, och ur denna våldsamma förödelse kunde först långsamt en annan stadgad samhällsordning uppspira, hvilken dock, såsom naturligt var, blef en nyskapelse med främmande prägel. För dylika förhärjande öden hafva den skandinaviska nordens folk varit lyckligen förskonade. Här utbildade sig lag och rätt i samklang med folkens kynne och med samhällets fortskridande utveckling. »Så skedde — säger en af våra häfdatecknare — att bland Skandinaviens klippor, dalar och berg frihetens stam växte frodigt och bar härliga frukter, då hos folk, fordom icke mindre frihetsälskande och tappra än deras nordiska stamförvanter, och i länder, hvilka naturen omfattat med all sin moderliga ömhet, feodalismens törnen frodade sig på ruinerna af den forna friheten»*. Här saknades

* Jfr A. M. Strinnholms Sv. Folkets Hist. I 549.

den för en sådan samhällsordning lämpliga jordmånen; här fanns intet underkufvadt folk att efter godtycke beskatta, ej något eröfradt land att såsom stridsbyte utskifta.

De nordiske urkunderne af rättsligt innehåll hafva i följd af det nu antydda förhållandet en synnerlig vikt icke blott för Skandinaviens laghistoria, utan äfven för kännedomen af forngermansk rätt i allmänhet. En jämförelse mellan de olika författningarna hos Skandinaviens och Tysklands besläktade folk kan nämligen, om hon med nödig urskillning och varsamhet företages, mången gång bidraga att i någon mån fylla luckorna i vår kunskap om rättsutvecklingen hos hvart och ett af de hithörande landen. En sådan jämförelse skall för visso lemna viktiga bidrag till menniskans och samhällets historia. Mest nödvändig och mest upplysande är dock en dylik jämförelse mellan de närsläktade nordiska folkens gamla lagverk; de kräfva för att rätteligen förstås just den ömsesidiga belysning, som de i så rikt mått lemna hvarandra inbördes. Och i detta afseende hafva Sveriges gamla lagar mycket att erbjuda forskaren. Dels äro de till antalet flere än något annat nordiskt folk eger; dels gifva de, såsom uppkomna i olika landskap och på olika tider, en mera tydlig föreställning om rättsordningens efter olika förhållanden

skiftande utveckling, likasom de äfven visa, huru det blef alltmera nödvändigt att i stället för landskapens lagböcker införa en för hela riket gemensam rättsskipning.

Sveriges äldsta lagar äro landskapslagar. Landet eller landskapet var det område, som ett särskildt folk, d. v. s. en sammanslutning af flere ätter i hufvudsakligen politiskt syfte, tagit till arf och ego. Familjen är det enklaste menskliga samfund, men den isolerade familjen har som sådan alltför liten motståndskraft att kunna bestå i ett samlif, där ännu icke en öfverordnad statsmakt vunnit den stadga och styrka, att hon kan lemna tillräckligt skydd åt både den enskilde individen och den enskilda familjen. Därför sammansluta sig flere familjer till ett sådant ömsesidigt värn och bistånd, och i främsta rummet sker denna sammanslutning mellan dem, som genom blodets band äro förenade. Så uppstår ätten, den utvidgade familjen, och omsluter alla, hvilka, så långt frändskap kan täljas, leda sitt ursprung från samme stamfader. Sammanslutningen är icke ett godtyckligt förbund, tillkommet genom fritt aftal och efter godtfinnande upplösligt; hon har sin fasta grund i själfva menniskonaturen samt framträder därför och verkar med instinktmässig nödvändighet. Hvarhelst man sålunda kan följa ett folks öden tillbaka till ett

mera ursprungligt utvecklingsskede, finner man ock, att det uppträder fördeladt i en mängd ätter, af hvilka enhvar i politiskt och religiöst hänseende bildat en sluten krets. Men denna patriarkaliska samfundsordning viker så småningom för andra kraf. En ytterligare sammanslutning mellan flere ätter kommer till stånd; högre enheter uppstå därigenom, att ätter samlefvande på områden med naturliga gränser och under enahanda lifsvillkor bilda allt vidsträcktare kretsar, såsom t. ex. häradet och landskapet, hvilka vinna alltmera fasthet och styrka, under det att ättens betydelse visserligen i flere afseenden hålles vid lif, men i andra träder tillbaka för de nya samhällsmakternas, för folkets och landets ökade vikt och inflytande.

Vi känna af Tacitus, att germanerne på hans tid voro fördelade i en mängd smärre stammar och ättförbund. Man har ingen anledning att betvifla, det förhållandet ursprungligen varit detsamma hos Skandinaviens folk; och särskildt i Sverige synas vid den historiska tidens början många drag af den gamla stamförfattningen hafva blifvit bättre bevarade än i de öfriga nordiska landen. Lagstiftningen är vid denna tid, oaktadt landskapen redan börjat uppgå i riket såsom en högre enhet, dock endast en lagstiftning för landskapet, hvarjämte ättens betydelse och relativa

självständighet framlyser mångenstädes i rättsordningens bestämmelser. Jämvikten mellan samhällets konstitutiva elementer har nämligen hos oss varit längre och bättre bevarad; intet öfvergrepp af konungamakt eller höfdingemakt eller folkvälde har på våldsammare sätt stört samhällsordningens lugna och fria utveckling. Ättens stora betydelse såsom samhällets fasta grund framträder i de gamla lagarne fullkomligen klart genom en mängd rättsbestämmelser angående ättens rättigheter och plikter dels i förhållande till andra ätter, dels i förhållande till hennes medlemmar inbördes. Dessa stodo visserligen ej längre, såsom i en förhistorisk tid torde hafva varit fallet, under det omedelbara väldet af ett för de besläktade familjerna gemensamt öfverhufvud; men husbondemakten var icke dess mindre den grundpelare, hvarpå de familjrättsliga förhållandena hvilade. De till ätten hörande husfäderne voro ej blott förpliktade till inbördes bistånd i allt hvad som kunde främja ättens välfärd, utan hade ock rätt att utöfva den tillsyn öfver hvarandras och de öfrige släktmedlemmarnes åtgöranden, att ingen företog sig något, hvarigenom ättens ära och fördel sattes å sido. I de rättsliga bestämmelserna om äktenskapet visar sig detta förhållande synnerligen tydligt. Äktenskapet var icke blott en angelägenhet mellan två personer, utan emellan två

familjer eller ätter; därför hörde fränders råd och samtycke till ett lagligt förbund. Förmögenheten var ett af de förnämsta medlen till värnandet af ättens självständighet och anseende; och ur denna synpunkt betraktades all egendom icke endast som den enskildes tillhörighet utan i viss mån äfven såsom något, hvaröfver ätten egde att förfoga. Särskildt var detta fallet med fast egendom, hvilken helt naturligt ansågs såsom den förnämste grundvalen för en mans ställning i samhället. Däraf härflöto de omsorgsfulla och noggranna bestämmelser, som afsågo att förhindra öfvergången af en ätts odal till en annan. Samma hänsyn till ättens kraf gör sig, ehuru på olika sätt, gällande i de gamla lagarnes för öfrigt något vexlande bestämmelser i fråga om arfsrätt och testamentsrätt med flere till förhållandet mellan den enskilde och ätten hörande ämnen. Genom detta de gamla lagarnes, ända till senare tider vidmakthållna, värn om odaljords bevarande åt ätten har också Sveriges folk och särskildt dess allmoge under tidernas vexlingar kunnat bibehålla sin självständighet. I andra länder gick mångenstädes bondens jord öfver till herremännens klass; odalmannen vardt en skattskyldig landbonde eller en fattig dagakarl, som på samma gång han miste sin egen självständighet, äfven förlorade hågen att skydda

fosterjorden. Annorlunda har det varit i Sverige. Och med rätta har det blifvit sagdt,* att för det mod, den förmåga af ansträngningar, den offervillighet, som Sveriges allmoge så många gånger har visat i fäderneslandets stora nöd, »därför hafva vi till en icke ringa del att tacka våra gamle fäders stora omvårdnad för släktjordens bibehållande inom ätten och den omsorg, hvarmed våra lagar, mindre afseende ekonomiska beräkningar, än hvad som gifver fosterländskt sinne och underhåller fosterländsk ande, närt och understödt kärleken till förfädernes jord, väl vetande, att denna kärlek föder och fostrar stora medborgerliga dygder», att af denna kärlek framgår kärleken till fäderneslandet.

Med samhällets stigande utveckling vardt det emellertid ej tillräckligt att hafva en lag endast för ordnandet af de rättsliga förhållandena mellan ättens särskilda medlemmar. Samhället vidgar sig snart till ett ättförbund, som har till uppgift att icke blott gemensamt uppträda mot en yttre fiende, utan äfven att upprätthålla den inre freden. Äfven den religiösa kulten har för visso ursprungligen stått i närmaste samband med tillkomsten af de första rättssamfunden; de bofaste männen af samma bygds ätter samlades för att gemensamt offra åt

* Jfr Strinnholm, Sv. Folk. Hist. I 565.

gudarne, men tinget var ock en sammankomst för att skipa lag och rätt. Om dock någon samfundsordning skall kunna bringas till stånd, måste ättens och den enskildes frihet begränsas. Ursprungligen hade enhvar frihet och rätt till själfhämnd för tillfogad kränkning; och hämnd måste kräfvas, om man ej ville anses feg eller likgiltig för sin ära. Själfhämndsrätten skulle likväl, lemnad utan tygel, leda till en stadigvarande ofred; han måste därför dämpas och inskränkas därigenom att de frie männen ställa sig under de af dem själfve stiftade lagarnes domsrätt, att ätterna underkasta sig förpliktelsen att låta sig försonas, när fred var bruten, att samfundsordningen anvisar sättet att medla förlikning, och att straffbestämmelserna lämpas efter rättskränkningarnas olika arter. Härmed sammanhänger nödvändigheten att förebringa juridisk bevisning om oförrätternas verklighet, hvarpå krafvet om försoning skall grundas. I stället för en strid med vapen blef det sålunda en strid med rättsmedel, och fredsförbundet icke blott bestämde med en under tidernas lopp alltmera utbildad noggrannhet och skärpa den laga formen för dessa rättsmedels användning; det var äfven ur detta förbund, ur samfundsmakten, som den dömande myndigheten utgick. Den enskildes och ättens rätt och frihet var äfven nu väl bevarad och sedd till

godo, men underordnades krafvet af ordningens och den inre fredens upprätthållande; endast genom samhällets ordning var äfven den enskildes frihet tryggad, och denna ordning hvilade på rättsliga grundsatser och bestämmelser. Ur dessa grundsatser härledas alla de gamla lagarnes noggranna och ofta i enskildheter gående föreskrifter om rättegångssätt och rättegångsmedel. Hit höra stadgandena om den under vissa omständigheter tillåtna självhämnden, om målsegandes rätt, om förlikningsrätt samt om böternas uttaxering och om deras fördelning först på ätterna och senare äfven på samhället, om lagliga bevisningsmedel och annat därmed i samband stående. Synnerligast vid fråga om rättsmedlen träda medlemmarne af häradet eller landskapet i den lifligaste vexelverkan med hvarandra. Detta var ock helt naturligt. Sedan enviget efter kristendomens införande ej längre var tillåtet såsom rättegångsmedel och sedan äfven järnbörden i följd af kyrkans betänkligheter mot detta bevisningssätt försvunnit ur nordboarnes rättegångsväsen, återstod endast eden såsom laga rättsmedel. De tvistandes egen ed var dock endast i undantagsfall ensam tillräcklig såsom afgörande bevis; både i käromål och svaromål måste parternes ed vanligen bekräftas och stadfästas af andre edgärdsmän eller trovärdige sakpröfvare. Detta

bevisningssätt framträder i de gamla lagarne under många vexlande skepnader; det väsentliga däri var, att i hvarje tingfördt mål skulle sanningen utrönas genom redlige mäns edliga utsagor om hvad de visste eller trodde i saken sant vara. Samhällsmedlemmarnes medverkan erfordrades för öfrigt icke blott vid förebringandet af den laga bevisningen, utan äfven inledandet och fullföljandet af en rättstvist kräfde på olika sätt från sakens början till hennes slut biträde af vittnen, edgärdsmän, löftesmän, nämnder o. s. v. Nordbons af gammalt kända juridiska skarpsinne och fallenhet för väl lämpade och fina rättsbestämmelser förnekar sig icke i de gamla lagarnes föreskrifter. Med yttersta omsorg voro formerne i rättegångsväsendet bestämde, och ett noggrant iakttagande däraf var ett oeftergifligt villkor för sakens vinnande. Om dessa föreskrifter rörande rättegångsordningen har det med sanning blifvit yttradt, att, ehuru de i vissa fall kunna förekomma oss egendomliga, »må de dock icke anses hafva den tiden varit utan vikt och nytta; såsom uttryck af en allmän ordning tjenade de att tygla det enskilda öfvermodet, att hejda fientliga parters ifver och att hindra utbrott däraf vid deras möten; de gåfvo åt rättegången dess enda då antagliga skepnad af en högtidlig fredsunderhandling, åt anklagelsen och för-

svaret ett bestämdt fält, samt åt stämningen och edsanbuden en tillförlitlighet, som, innan skrifkonsten var känd eller blifvit allmän, icke annorlunda än genom trovärdige mäns vittnesbörd kunde vinnas». Det bistånd af tingmän, som en part hade att vid rättsförhandlingen fordra och erhöll, hade nu trädt i stället för det bistånd, som hade stått till buds, om saken skolat afgöras med vapenskifte, men »detta bistånd erhöll troligen icke, så länge mannaredlighet allmänligen aktades, någon illa beryktad, hvars kärande eller svarande ord det hade varit vanhederligt att på det ena eller andra sättet bekräfta».*

Våra forntidslagar innehålla talrika kriminalrättsliga stadganden. Med de gamles kriminalprocess stod äfven straffsystemet i full öfverensstämmelse. Grundtanken i deras straffteori var den, att »ho som icke vill andra lag unna, han skall ej lag njuta». Lagbrytaren hade genom sitt brott ställt sig utom lagens skydd, och egentligen borde enligt denna uppfattning hvarje lagöfverträdelse straffas med fredlöshet. Man kunde dock ej förbise, att förbrytelserna voro af mycket olika beskaffenhet och att straffet måste lämpas efter

* Jfr Hans Järtas Saml. Skr., utg. af H. Forssell, I 209. Med hänsyn till ofvan gifna framställning jfr äfven Järta I 197, 198, 204 m. fl. st.

öfverträdelsen. Fredlösheten blef därför en påföljd för svårare brott, under det att de mindre kunde försonas med böter. Straffskalan var för öfrigt ganska vexlande i olika landskap och på olika tider. Såsom försvårande omständigheter räknades, om brottet särskildt häntydde på feghet eller lömskhet eller trolöshet — tjufven straffades vanligen strängare än rånaren — eller om brottet innebar en särskild kränkning af en annans ära. Annorlunda än den, som först någon tid efter brottets föröfvande lagfördes, straffades äfven den, som blifvit gripen å bar gärning; han var, om målsegaren så ville, hemfallen under den omedelbara hämnden. Man spårar öfverallt i straffbestämmelserna den tanken, att förbrytaren skall lida det hans gärningar värda äro; man åsyftade icke att med straffet afskräcka från brott eller att hindra förbrytaren från att göra mera ondt, lika litet som man satte straffets ändamål i den felandes förbättring; straffsystemet hos de gamle hvilade på vedergällningsprincipen, men uppfattad så som man kunde vänta i ett samfund af ättstolte, tappre och frihetsälskande män.*

Samhällsmakten har dock icke endast till uppgift att skydda mot våldsgärningar. I menniskors

* Jfr C. Rosenberg, Nordboernes Aandsliv (Köpenhamn 1880) II 138.

samlif kan man icke undgå äfven fogligare tvister om personliga förhållanden och om egendom, och äfven dessa tvister kräfva ett afgörande i enlighet med hos folket gällande rätt och sed. De gamla lagarne innehålla också en mängd hithörande rättsliga bestämmelser, huru tillgå skall vid köp, skifte, gåfva, lega, lån, pant, borgen och mera sådant. Enär skrifkonsten då icke var allmänneligen spridd, måste de rättsliga aftalen i dylika ting oftare än nu träffas i vittnens eller andra funktionärers närvaro; i viktigare fall kräfdes äfven för giltigheten symboliska handlingar, af lag och sed bestämda. De civilrättsliga bestämmelserna hafva för öfrigt i våra gamla lagar i allmänhet samma grund och syfte som de straffrättsliga, och det processuella förfaringssättet var hufvudsakligen detsamma i civilmål och i brottmål. I de ena så väl som i de andra togs i hög grad tingmännens medverkan i anspråk vid rättegången.

Denna medverkan når sin höjdpunkt under rättsförfattningens stigande utveckling genom införandet af en ordnad domaremakt, som på samfundets vägnar skall afgöra hvilken af de tvistande som har rätten på sin sida samt förkunna hvad lagen i hvarje förekommande fall bjuder. I äldsta tider har otvifvelaktigt hos oss, såsom hos våra stamförvanter, rättskipningen, sammanblandad med

förvaltning och lagstiftning, utöfvats af folket sjelft, samladt på häradets eller landskapets ting. Man skilde icke i början så skarpt det ena från det andra. Ty »innan ett folk fästade i stela lagbud sina rättsbegrepp, rörde de sig i lefvande sinnen och viljor. Ömsom af menigheterna under ledning af deras styresmän, ömsom af dessa allena förkunnades de, länge blott i medlande fredsförslag, och sedan i mera bestämda domar, hvilka, efter att hafva afgjort de mål, som dem påkallat, oftast blefvo förebilder, hvarefter mål af enahanda beskaffenhet framgent afgjordes».* Den äldsta tidens lagar voro plägseder och rättsbegrepp, så införlifvade med det allmänna medvetandet, att den för rättsskipningen erforderliga lagkunskapen väl kunde förutsättas hos alle tingmän. Men en stigande odling framkallade mera invecklade rättsförhållanden; de juridiska begreppen erhöllo en större utveckling. En följd däraf var, att icke enhvar samfundsmedlem längre kunde i alla enskildheter hafva kännedom om de härigenom uppkomna skiftningarna i rättssystemet. Därmed sammanhängde ock nödvändigheten att odla lagfarenhet såsom en särskild kunskapsgren; folket behöfde lagkloke män att vårda denna kunskap och att genom en fortgående praktisk tillämpning förvärfva

* Jfr Järta, anf. arb. I 206.

honom stadga och förmåga af utveckling. »Så uppkommo, genom en naturlig sakernas ordning, lagmännen såsom folkets målsmän och vårdare af dess frihet och rättigheter, och tillika såsom tolkar af de lagar, som af sig själfva hos folket uppstått, och såsom landskapets högste domare».* Lagmannens hufvudsakliga åligganden voro att inför den samlade tingsmenigheten föredraga lagen samt att i hvart till hans pröfning hänskjutet mål bestämma hvad som för lag skulle anses. I hvart och ett af Sveriges landskap, säger Sturluson, »är landsting och egen lag i många stycken; öfver hvar lag är en lagman, och han råder mest med bönderne, ty det skall vara lag, som han säger».** Med dessa ord är lagmannens uppgift antydd. Han skulle ej blott i hvart förekommande fall bestämma hvad lag var, utan äfven i nya rättsfall, hvaröfver bestämmelser förut saknats, afgifva sådana till framtida efterrättelse. Detta får likväl ej fattas så, att lagmannen kunde efter behag föreskrifva hvilka lagbud han ville. Genom lagmannens öfverlägsna insikt i rättsväsendet blef hans mening visserligen den, som vanligen vardt gällande; men för att hon skulle så blifva, fordrades ett samtycke af tingmännen eller att hon åtmin-

* Jfr Schlyter, Jurid. Afhandlingar, II 103, 104, 213 m. fl. st.

** Heimskringla, Olof Helges Saga, kap. 76.

stone utan motsägelse af dem åhördes. Strängt taget utöfvade sålunda landstinget den lagstiftande makten; äfven ett af konungen framlagdt lagförslag kräfde landstingets samtycke för att erhålla laga kraft, och kunglig sanktion af en landskapslag, där hon förekommer, var blott en formell bekräftelse af det, som genom landstingets bifall hade blifvit lag. Faktiskt hvilade dock rättssystemets utbildning i lagmannens händer; han blef af folket ansedd »såsom lagen själf i mensklig skepnad»; han representerade landskapets inre rättsförfattning, eller just det moment, hvaruti landskapets relativa självständighet gent emot riket och det redan vid landskapslagarnes uppteckning länge sedan införda rikskonungadömet tydligast framträdde. Den af konungen tillsatte höfdingen egde visserligen också att utöfva någon myndighet öfver landskapet, såsom att uppbära konungen tillkommande skatt och att anföra de män, med hvilka landskapet i härnad skulle bistå konungen, men för landskapets särskilda rättsförfattning och förvaltning var höfdingen en främmande person. »I detta afseende behöfde landet ett eget öfverhufvud, som äfven inför konungen kunde föra folkets talan, likasom höfdingen konungens inför folket».* Ett sådant öfverhufvud var lagmannen, som följakt-

* Jfr Schlyter, anf. arb. II 103.

ligen hade utom sitt domarevärf äfven administrativa åligganden sig anförtrodda. Om hans behörighet att lag skilja hafva vi nyss talat och om det inflytande han därigenom utöfvade på rättsutvecklingen. Hans andra lika viktiga, äfvenledes här ofvan omförmälda, ämbetsåliggande att lag säga eller tälja, d. v. s. att inför tingsmenigheten föredraga lagen, inverkade äfven högst väsentligt på rättssystemets utbildning. Själfva lagmansämbetet benämndes i följd af detta åliggande lagsaga, ett namn, som sedan öfvergick på det under lagmannens domvärjo stående området. Detta åliggande att i en viss ordning och form sammanfatta och för det muntliga föredraget lämpa lagens bud måste af sig själft framkalla den äfven i lagarne antydda uppfattningen, att lagmännen från äldsta tider varit skapare af landskapets lag och rätt, och att dem fortfarande tillkom högsta ledningen vid rättssatsernes utveckling. Deras föredrag betraktades såsom fullgiltiga vittnesbörd om hvad som verkligen var gällande lag. Genom att upptagas i lagmännens föredrag erhöllo särskildt de från sedvanerätten härrörande bestämmelser ökad betydelse medelst en fast formulering, liksom för öfrigt hela föredraget, just med afseende därpå, att det skulle täljas inför och uppfattas af en tingsmenighet, måste vara till innehållet klart

och enkelt, till formen kärnfullt, kort och koncist samt i öfrigt lämpadt att på traditionens väg fortplantas i oförvanskadt skick.

Till dessa antydningar om fornlagarnes uppkomst och innehåll vilja vi äfven foga några ord om våra gamla rättskällors form. Att vi i våra landskapslagar hafva uppteckningar af lagmäns på tinget utförda lagtäljande, därom råder intet tvifvel. Mer än en af dessa rättsurkunder angifver sig själf som en lagsaga i ordets äldre mening, och flerstädes förekomma uttryck, som endast lämpa sig för det muntliga föredraget inför en tingsmenighet. Det är klart, att ett framsägande af landskapets lag aldrig kunde vara så bundet vid fasta och bestämda ordasätt, att ej lagtäljarens individualitet på något sätt kunde göra sig gällande. Men å andra sidan måste det ju vara högeligen önskvärdt, att lagens bud äro äfven i formen så fasta och fixerade, att de ej lätteligen gifva anledning till godtyckliga ändringar och missförstånd. En sådan form, mera fast och onekligen i hög grad lämpad för den muntliga traditionen, är den poetiska. En annan sådan form, som äfvenledes erbjuder goda hållpunkter för minnet, är den med allitterationer och ofta äfven med assonanser eller stafvelserim försedda prosan. Både bokstafsrimmet (allitterationen) och stafvelserimmet, i all synnerhet

det förra, är så införlifvadt med vårt språks lynne, att på sådant sätt affattade uttryck än i dag i stor mängd möta oss i tal och skrift, särskildt i ordspråk, ordstäf och formelartade talesätt af allahanda slag. För lagbud och rättsstadganden måste båda dessa, för öfrigt närsläktade, former för framställningssätt vara synnerligen egnade. Bådadera framträda ock på det mest otvetydiga sätt i de gamla lagarne, af hvilka i synnerhet de äldsta öfverflöda på verslemningar, äfvensom på framställningar, som med högst obetydliga textändringar kunna återföras till rytmisk form. Det är ock ett gammalt antagande, att lagarne ursprungligen varit affattade i versform. Dels har man ansett, att rättsreglerne i denna form varit lättare att minnas, dels har man erinrat därom, att de rättsliga så väl som de öfriga förhållandena i lifvet först uppfattades af inbillningskraften, så att den poetiska framställningen af lagbuden kom af sig själf. »Rättsregeln blef en liten poetisk lifsbild, liksom i lärodikten sedlighetsbudet eller klokhetsregeln».* Äfven Schlyter anser den poetiska formen otvifvelaktigt vara den äldste för det slags lagsamlingar, som våra gamla rättsurkunder innehålla. Denna form finner han väl hafva varit oumbärlig för att lättare kunna behålla lagarne i minnet, men anser

* Jfr Rosenberg, anf. skr. II 155.

dock icke formens uppkomst böra tillskrifvas afsikten att därmed vinna detta ändamål; den poetiska formen har, säger han, uppkommit genom en inre nödvändighet, såsom det för ett folk vid en tidigare odlingsgrad naturligaste sättet att uttrycka sig. »Hos ett folk, som i sin barndom ännu ligger vid naturens modersbröst, och hvars förståndsförmögenheter ännu äro föga utvecklade, är däremot känslan lifligare och inbillningskraften rikare; poesien är därför dess rätta element, och den poetiska formen således den, hvari det af en inre, naturlig drift söker uttrycken för sina känslor och begrepp; därför sammanhänger dess historia, dess filosofi, dess religion, dess lagar, ja man kan säga alla dess företag, med poesien».* Schlyter är äfven af den meningen, att namnet »Vigers flockar» såsom benämning på den äldsta affattningen af Uplands lagar sammanhänger med det isländska ordet *flokkr* uti betydelsen af en kortare äredikt, och erinrar tillika om den dubbla bemärkelse af lagar och verser eller poetiska stycken, som igenfinnes i den tyska benämningen *gesetze* och den grekiska *νόμοι*.** Om man emellertid

---

* Schlyter, anf. arb. II 108.

** Jfr Schlyter, anf. arb. II 112. I samma syfte har man ock påmint därom, att Viger Spa i Uplandslagen kallas *lagha yrkir*. Visserligen förekomma orden *yrkja*, *yrkir* oftast i bety-

med strängaste följdriktighet fasthåller vid denna åsikt, kommer man till den måhända oantagliga, säkert obevisliga, förmodan, att allt folkvetande och all forntida tradition ursprungligen varit uteslutande bundna vid den poetiska formen. Schlyter tillägger emellertid, att den poetiska urformen hos lagarne tidigt blef uppblandad med prosa, eller att de korta poetiska satserne vid den årliga upplåsningen på tingen åtföljdes af prosaiska utläggningar och tillsatser, hvilka tillväxte i bredd med rättsförfattningens utveckling och med sig amalgamerade den ursprungliga poetiska texten. Till en början skedde detta endast genom muntlig tradition; sedermera tillkommo »skriftliga anteckningar och samlingar af de muntliga traditionerna, hvilka slutligen blefvo till ordentliga lagböcker, utan eller med kunglig stadfästelse försedda — i båda fallen lika kraftiga. En från folkets gemensamma till lagmännens enskilda vård och utbildning, från poesi till prosa, från minne och tal till skrift öfvergången tradition — det är i korthet historien om våra landskapslagars uppkomst».*

delsen dikta, diktare, men de kunna användas äfven om annat författarskap. Likaså bör anmärkas, att ordet *flokkr* i allmänhet betyder ett antal, en afdelning, och likaväl kan beteckna ett kapitel af enligt innehållet ordnade och sammanställda rättssatser som ett af några strofer sammansatt lofqväde.

* Jfr Schlyter, anf. arb. II 117.

Äfven om man icke vill anse våra förfäder i äldsta tider hafva varit så poetiske, att de reciterade alla lagbud uteslutande i metrisk form, utan ringaste tillsats af rimmad (d. v. s. med allitterationer eller assonanser försedd) eller orimmad prosa, måste man medgifva, att Schlyters uppfattning och förklaring af landskapslagarnes uppkomstsätt är i allt det öfriga väsentligen riktig. Lagarnes text är nämligen så beskaffad, att man ännu kan tämligen tydligt skönja de hufvudsakliga utvecklingsskeden han genomgått. Den egentliga kärnan i lagtexterne består otvifvelaktigt i korta och aforistiskt affattade lagbud, antingen i metrisk form eller i det närsläktade prosarimmet; denna kärna har blifvit omgifven med vederbörliga, på vanlig prosa hållna, utläggningar och öfvergångar från det ena stadgandet till det andra. En landskapslag, på detta sätt tillkommen, vardt snart så vidlyftig, att täljandet inför menigheten måste fördelas på flere dagar eller tingsterminer. Med rättsväsendets utveckling tillväxte lagbestämmelsernas antal, och det blef i följd häraf tidigt nog både önskvärdt och nödvändigt att hafva en privat uppteckning eller i senare tider en kodifikation af dessa bestämmelser till användning vid lagtäljandet. Tillkomsten af en litteratur med rättsligt innehåll skedde dock icke allestädes under lik-

artade förhållanden; och äfven i detta fall framträder en väsentlig skiljaktighet mellan Tyskland och Skandinavien. I Tyskland uppkom en dylik litteratur samtidigt därmed, att det folkliga rättsmedvetandet aftog i liflighet och styrka; en rättslitteratur vardt därstädes behöflig i synnerhet därför att rättssatserne voro på väg att utplånas ur folkets minne. En dylik anledning var ej det, som i främsta rummet framkallade våra gamla lagars skriftliga uppteckning. Nordens gamla lagtexter beteckna snarare, såsom en sakkunnig forskare anmärkt, »höjdpunkten af en utveckling, där en så fullständig jämvikt i rättskunskapens och folkmedvetandets ömsesidiga inflytande på hvarandra, en så fullständig öfverensstämmelse mellan båda är uppnådd, att rättshistorien ingenstädes i världen kan därtill uppvisa något motstycke».* Samme författare erinrar ock i sammanhang med det nu antydda om ett annat förhållande, som utmärker Skandinaviens, och följaktligen äfven vårt fäderneslands, gamla lagar. Dessa utgöra nämligen en mellanlänk mellan den oskrifna och den upptecknade litteraturen, och så väl af denna anledning som i kronologiskt afseende ställa sig våra gamla lagböcker i främsta raden af våra i egentlig

* Jfr K. von Amiras afhandling i H. Pauls Grundriss der Germanischen Philologie, II, 2, 84.

mening litterärhistoriska minnen. Det är klart, att just denna omständighet förlänar åt nämnda fornskrifter ett alldeles särskildt värde så väl för språkforskaren som för rättshistorikern.

Den i fornlagarne bevarade språkskatten erbjuder sålunda det dyrbaraste material för hvar och en, som i något afseende vill undersöka vårt äldre språks lif och historia. Särskildt för studier i fornsvensk ljud- och formlära hafva de gamla lagtexterne med deras olika skrifsätt, med deras från olika landskap och från olika tidpunkter härstammande uppteckningar mycket af intresse att uppvisa. Det mångskiftande skrifsätt, hvarunder samma ord eller ordform uppträder ej blott i olika lagböcker, utan ofta i samma lagtext, inger visserligen vid den första betraktelsen föreställningen om en otymplighet i beteckning, en ovana vid skriftlig affattning, som kan vara rätt förklarlig vid en så tidig litteraturperiod, men man skulle tvifvelsutan begå ett misstag, om man ville i denna vacklan och vexling se endast oväsentliga inkonseqvenser utaf afskrifvarne och ingenting annat. Åtskilliga hithörande företeelser hafva väl sin grund i en sådan bristande konseqvens; men en närmare undersökning visar dock, att det, som vid första anblicken förefaller regellöst och oordnadt, i själfva verket tenderar att följa vissa åt-

minstone för särskilda litteraturalster eller särskilda grupper däraf gällande ljudlagar och skriflagar med en regelbundenhet, som, ehuru på många punkter bruten, dock ännu bevarat så mycket af den ursprungliga ordningen, att vetenskapen kan med tämligen stor säkerhet fastställa de vexlande inflytelser, som teckningssättet i dessa fornskrifter är underkastadt, och dymedelst äfven lemna en tillfredsställande förklaring öfver mycket, som tillförene visat sig otillgängligt för vetenskaplig analys. I öfrigt bör märkas, att ej blott i fråga om ordformernes teckningssätt utan äfven i själfva ordförrådet de gamla lagarne, såsom man redan i förväg kunde vänta, förete vissa olikheter inbördes, hvilka härröra både från handskrifternas olika ålder och från deras härstammande från olika landskap. De gamla lagcodices visa oss nämligen den intressanta företeelsen af ett småningom sig utbildande fornsvenskt riksspråk, hvilket alltmera frigör sig från de dialektegendomligheter, som till icke ringa antal förekomma i de äldsta handskrifterna.* Men denna företeelse framstår endast då i sin äkta och oförfalskade skepnad, när lagtexterne återgifvas med den skrupulösa noggrannhet,

* En särskild ställning intager, som bekant, i detta afseendet Gotlandslagen, hvilken allt igenom är affattad på en från den öfriga fornsvenskan mycket skiljaktig dialekt.

som utmärker Collins och Schlyters upplagor af dessa urkunder. Därför är det bokstafstrogna återgifvandet af de viktigaste och äldsta handskrifternas ortografi så utomordentligt viktigt för all historisk och linguistisk kritik, och i synnerhet för den noggrannare kännedomen om vårt fornspråks dialekter samt ljud- och böjningsförhållanden. En sådan följd af forntexter, som den af Schlyter utgifna, utgör sålunda, frånsedt textinnehållet, en praktisk språkhistoria, hvilken visar oss fornsvenskans utvecklingsgång under hela det skede, som bestämmes af de olika tidpunkterne för tillkomsten af de äldsta och af de yngsta i samlingen intagna lagredaktionerna. Äfven i ord- och satsfogning hafva dessa urkunder synnerligen viktiga bidrag att lemna till språkhistorien. De bilda äfven i detta hänseende en motsats till den öfriga fornsvenska litteraturen, som hvilade på en främmande odling. Lagarne stodo också i rent språkligt afseende på en fullt inhemsk grund och framvisa af denna anledning ett mera rent svenskt språk. Lagspråket erinrar om sin härkomst från det muntliga lagtäljandet; satserne äro korta, sammanfogandet merendels parataktiskt; den hypotetiska satsfogningen är dock af naturliga skäl talrikt representerad. I andra medeltidsskrifter, särdeles i den religiösa litteraturen, äro periodbygg-

nader och konstruktionssätt mången gång trogna efterbildningar af medeltidslatinet; i många skrifter börja ock inflytelser af tyskt språk göra sig gällande, icke blott så, att det inhemska ordförrådet uppblandas med tyska låneord, utan äfven så, att germanismer i konstruktionssätt framträda. De gamla lagarnes ordförråd kan visserligen i följd af deras innehåll tydligtvis icke upptaga mer än en del af fornspråkets hela ordskatt, men det ordförråd, som där finnes, bär så godt som allt igenom en rent nordisk prägel; om man bortser från de med kristendomen inkomna låneorden, äro de främmande beståndsdelarne i de gamla lagarnes språk ytterst fåtaliga. Äfven lagarnes ordförråd företer dock, ehuru inskränkt till en viss lifskrets, en mycket stor rikedom; det visar oss icke blott en mångfald af ord att med de finaste skiftningar uttrycka alla de rättsbegrepp och rättsförhållanden, som afhandlas, utan ger oss äfven en tydlig bild af landets författning och förvaltning, af folkets handel och vandel i alla viktigare förhållanden. Det gamla lagspråkets hela beskaffenhet afger för öfrigt genom den höga utvecklingsgrad, hvarpå det befinner sig, det yppersta vittnesbörd om den odlingsgrad hos folket, hvilken en sådan utveckling af språket förutsätter. Detta språk är ock en röst till oss från våra förfäder, och bör därför vara oss

så mycket kärare, då vi i hvarje dess yttring erinras därom, att detta forntida tungomål är moder till det språk vi själfve tala, och att det ej blott som hvarje gammalt kulturspråk erbjuder ett tilldragande föremål för vetenskaplig forskning, utan att det dessutom har för oss ett alldeles särskildt intresse därigenom att det är det starkaste band, som förenar vår forntid med närvarande dag.

Den omständigheten, att lagen hos de gamle uppväxt på folklig grund, och den i det nordiska folklynnet starkt framträdande känsligheten för häfdandet af rättslig ordning, äfvensom det omsorgsfulla förfarande, hvarmed lagens innehåll bragtes till allas kännedom och sålunda blef hela folkets andliga egendom — allt detta måste verka därhän, att folket betraktade sin lag såsom det starkaste skyddsvärnet för manhelgd, egande rätt och medborgerlig frihet. Denna kärlek till lagen och ömtålighet för hans bestånd förklarar, hvarför ändringar i rättsväsendet endast då kunde företagas, när de fått långsamt och utan störande inverkningar bringas till mognad. Samma kärlek sträckte lyckligtvis sin skyddande omvårdnad äfven till lagens språk, och ehuru, såsom bekant, ingenting var under medeltiden vanligare, än att enskilda aftal skriftligen affattades på latin, lyckades dett språk dock aldrig ur landskapens eller rikets laga

uttränga det inhemska tungomålet. Detta bevarande af modersmålet i lagarne bidrog i sin mån äfven till bevarandet af den svenska rätten i dess renhet. Å andra sidan gaf det förhållandet, att lagspråket hade sitt fäste på inhemsk botten, icke blott åt ordförrådet och ordformerne en inhemsk prägel utan äfven åt själfva stilen och framställningssättet.

Då vi fasthålla här ofvan gjorda antydningar om sättet för de gamla lagböckernas tillkomst, är det tydligt, att man i de upptecknade texterne kan vara förvissad att finna samma omedelbara friskhet och enkelhet, samma åskådlighet i terminologi och uttryckssätt, samma användning af allitterationsformler, metaforer och tautologier, samma ordspråksartade vändningar, samma humoristiska anspelningar, samma fyndighet och noggrannhet i angifvandet af de presumerade rättsfallen och samma precision i lagbudens formulering, som man kan förutsätta såsom utmärkande egenskaper för det muntliga lagtäljandet under ett skede, då detta nått en hög grad af utveckling. Man kan därför icke vänta att i de gamla lagarne finna mera märkbara spår af författarepersonligheter, som på ett för hvar och en egendomligt sätt sammangjutit framställningens form och innehåll med hvarandra. Någon mindre väsentlig skillnad

i de särskilda lagarnes diktion kan väl varseblifvas, men här finnes ingen stil eller skriftställaremaner i den meningen, att författarens individualitet i högre grad träder fram och gör sig märkbar för läsaren. Däremot kan man för visso, om man vill, tala om en lagstil, där form och innehåll alldeles omedelbart sammansmälta, där uttryckssättet just genom sin naturliga enkelhet är helgjutet, kraftigt och träffande. Det har därför med rätta blifvit sagdt om dessa gamla lagar, att de, oaktadt innehållet i viss mån kan förefalla torrt och sträft, dock genom »det språkliga och stilistiska uttrycket gifva ej ringa anledning till beundran», och att de »i hög grad besitta den kärnfulla kraft, reda och bestämdhet, som böra tillhöra skrifter af detta slag».* I främsta rummet gäller det här sagda om de urkunder, som äro enskilda uppteckningar af ett landskaps gällande rätt, men därigenom hade ock skapats ett lagspråk, som med bibehållande af sin karakteristiska prägel möter oss i kodifikationer af så väl landskapslagar som allmänna lands- och stadslagar, och sålunda uppkommer äfven i formellt afseende ett organiskt sammanhang mellan äldre och yngre alster af vår medeltids juridiska litteratur.

* Jfr K. F. Söderwall, Hufvudepokerna af svenska språkets utbildning (Lund 1870), sid. 7.

Det har redan i det föregående blifvit antydt, att man icke i våra gamla lagurkunder får tänka sig en i modern mening systematisk framställning af rättsbestämmelser. Från början hafva dessa säkerligen tillkommit i den ordning, som kräfts af särskilda förhållanden; samlingen af lagbud har sålunda ursprungligen icke varit annat än en rättskasuistik. Men det är också alldeles tydligt, att vid samfundsväsendets utveckling rättsfallen och lagbestämmelserna liksom af sig själfva måste ordna sig i vissa afdelningar, och att dessa praktiska synpunkter, som gjort sig gällande hos lagtäljaren och sedan äfven hos lagarnes upptecknare, framkallat en ganska systematisk ämnesgruppering, som visar, att man med klar blick öfverskådade hela lagstiftningsområdet. Sålunda finner man, att alla de svenska lagarne (med undantag af Gotlandslagen) äro indelade i 'balkar', en indelning, som följaktligen är gemensam äfven för laghandskrifter, hvilka för öfrigt icke stå i något samband med hvarandra. Främst ställde man en kyrkobalk eller *kristnu balker*. Denna kyrkorättsliga afdelning skiljer sig från de öfriga lagbalkarnes rättssystem deruti att hon icke är af inhemskt ursprung. Till följd däraf att kristendomens införande nödvändigt måste framkalla en omskapning äfven af många världsliga förhållanden, finner man ock, att denna

nya andliga lagstiftning föranledde ganska många delvis rätt viktiga förändringar i den ursprungliga svenska rätten, utan att likväl den nationella rättsordningens grundval i väsentlig mån därigenom förrycktes. De äldre världsliga lagbestämmelser, som buro heden prägel, måste strykas i en kristen lagbok; nya rättsåskådningar måste nödvändigt göra sig hos folket gällande samtidigt med tillegnandet af den kristna läran, och dessa nya åskådningar kunde icke annat än söka sig ett uttryck i folkets vedertagna lag. I vissa afseenden var visserligen den kanoniska rättens inflytande förderfligt. Han förlänade de andlige en särskild domarerättighet, införde personrätt i motsats till landsrätt och främjade ensidigt kyrkans fördelar. Å andra sidan måste det erkännas, att den kyrkliga lagstiftningen åtminstone medelbarligen främjade statens utbildning till en fastare organisk enhet, och att hon i lagarne införde eller förberedde många humaniserande bestämmelser, som äro talande bevis på kristendomens inre kraft och förmåga att ombilda och förädla äfven sådana lifvets förhållanden, som tyckas endast i ringa mån hafva beröringspunkter med den kyrkliga troslären.

Med afseende på ordnandet af öfriga till en lagbok hörande ämnen förete de gamla rättsurkunderne ganska stora skiljaktigheter inbördes, men

oaktadt denna olikhet i ämnesgruppering finner man öfverallt en konstlös och naturlig fördelning af rättsfallen med tillhörande bestämmelser. En afdelning om konungens edsöre med åtföljande straffrättsliga stipulationer saknas icke i något landskaps lag; i Svealandens lagböcker utbildas denna del till en konungsbalk genom tillfogandet af åtskilliga stadganden i författningsrätt. I strafflagen afhandlas alla därunder hörande brott antingen under en gemensam titel eller i underafdelningar efter brottens olika beskaffenhet, i båda fallen på ett öfverskådligt och med sakens natur öfverensstämmande sätt. Familjerätt och arfsrätt behandlas någon gång gemensamt, men oftast åtskilda i en giftermålsbalk och en ärfdabalk. En jordabalk (äfven med titel *eghna salur*) förekommer nästan alltid, och därtill ansluter sig vanligen en byggningabalk (äfven benämnd *viperbobalker*). Likaledes saknas sällan en rättegångsbalk (*þingmalabalker*) om domstolarnes inrättning, om ordningen vid förhandlingar på tingen och allahanda processuella föreskrifter. Att för öfrigt i afseende på lagbalkarnes ordningsföljd och ämnenas fördelning stor omvexling måste finnas i de särskilda landskapslagarne, är nödvändigt och förklarligt, då i dessa afseenden en ursprunglig olikhet framkallats så väl af rättsutvecklingens olika gång i särskilda

landskap som ock af lagtäljarnes olika indelningsgrunder och väl äfven af traditionens vexlande beskaffenhet. Med afseende på ämnesfördelningen i de gamla lagböckerna kan det slutligen i allmänhet anmärkas, att yngre lagredaktioner vanligen hafva företräde framför de äldre, och att således äfven i detta fall ett framsteg i rättsutveckling och lagkunskap gör sig gällande.

Men det är icke blott genom den formella anordningen och indelningen af rättsfallen och lagbuden som de gamle lagtäljarne visa sig beherska sitt ämne. Man finner i förfädernes lagböcker icke endast eller uteslutande konkreta rättsbestämmelser för speciella fall, utan äfven sådana uttryck, som äro ett slags ansatser till en generaliserande och abstraherande uppfattning af de allmänna rättsgrundsatser, som i lagstiftningen gjort sig gällande. Dock böra dessa rättsgrundsatser visserligen icke i allmänhet fattas såsom resultat af ett spekulativt tankearbete af någon enskild lagklok, utan de äro mera att anse såsom omedelbara uttryck af folkets praktiska lefnadsvishet. Dylika uttalanden äro i följd häraf oftast klädda i den allitterérade formelns dräkt och hafva delvis ända till våra dagar genom folklig tradition fortplantats såsom ordspråksartade rättssanningar. Jämte dessa mera omedelbara uttryck af sans och klokhet i rättsliga angelägen-

heter finner man äfven moraliskt religiösa eller politiska grunder angifna för ett eller annat lagstadgande, hvarjämte naturligtvis äfven grundsatser från den kanoniska rätten förekomma. Men alla dessa reflexioner, vare sig de härstamma från den folkliga af forntiden efterlemnade rättskunskapen eller från medeltidens lärda bildning, förekomma endast sparsamt här och där inströdda i lagbuden. Med denna sparsamhet anbragta visa nämnda allmänna rättssatser tydligt, att man fullväl varit medveten om de grundåskådningar, hvarpå lagbuden hvila; men det har icke förefallit behöfligt att alltid uttala de ledande grundsatserne, och framställningen skulle för visso hafva mera förlorat än vunnit på ett dylikt uttalande. Det positiva lagbudet talar med större myndighet och kraft, då det står där utan det synliga stödet af en bifogad motivering; den allmänna rättsgrundsatsen skall framgå så omedelbart af framställningens inre sammanhang, att läsaren eller åhöraren finner densamma utan att han uttryckligen behöfver klädas i ord. Och när en sådan reflexion uttalades, skedde det endast för att därmed framkalla någon omvexling i den enkla lagstilen; rättsväsendet och rättskunskapen gåfvo sin stigande utveckling utan denna stilistiska prydnad nogsamt till känna genom alltmera preciserade uttryck, genom skarpare

definitioner, genom riktigare indelning och sammanfogning af lagbuden. Så vordo våra gamla lagar både till sin form och sitt innehåll de viktigaste och bästa alstren af inhemsk odling i äldre tider; så lemna de ännu i dag oemotsägliga vittnesbörd därom, att äfven i forntiden bodde hos inbyggarne i Sveavälde en ädel ande, ett utveckladt samhällsskick, en stark frihets- och själfständighetskänsla, men därjämte en starkt utpräglad böjelse för rättslig ordning och en äfven för senare tider efterdömlig omsorg om lagarnes häfd, så att dessa ej blott blefvo gifna och allmänneligen kungjorda, utan ock allmänneligen efterlefda.

De forntidslagar, hvilkas utgifvande på allmän bekostnad, enligt hvad här ofvan är framställdt, anförtroddes åt Schlyter och Collin, hade redan i äldre tider blifvit till trycket befordrade och i flere upplagor spridda bland allmänheten. Sedan det första tidehvarfvet i svenska lagstiftningens historia afslutats därmed att landskapslagarne blifvit ersatta med för hela riket gällande rättsbestämmelser, inträdde ett ganska långt tidskifte, under hvilket man finner mycket flere spår af upplösning än af utveckling på det rättsliga området. Lagens bud stodo visserligen qvar, men voro vanmäktiga mot andligt och världsligt, in-

hemskt och utländskt förtryck, och främmande åsikter, hemtade från den romerska och kanoniska rätten, hotade att bringa de inhemska rättsbegreppen i förvirring, men de nya förhållanden, som inträdde under Gustaf Vasas regering, framkallade äfven impulser till en ny utveckling af rättsväsendet. Denne store konung har dock icke fäst sitt namn vid något lagverk, huru mycket han än bidragit till att undanrödja missbruken och återställa lagarnes helgd. Det sextonde århundradet var särskildt för vårt land i många afseenden en öfvergångstid, uppfylld af strid mellan äldre rättsformer och nya förhållanden, mellan främmande och nationella grundsatser i fråga om förvaltning och rättsskipning, och det var naturligt, att man endast småningom, sedan motsatserne någorlunda utjämnats och en ny sakernas ordning genom åtskilliga stadganden blifvit förberedd, kunde vänta, att behofvet af en förändrad lagstiftning skulle göra sig gällande i det allmänna folkmedvetandet. För rättsskipningens jämna och obehindrade gång hade emellertid betänkliga svårigheter uppstått genom de förvanskningar, som tid efter annan uppstått i många af de gamla landslagarnes handskrifter. Man visste icke, hvad som skulle för lag anses, när olika handskrifter hade olika bestämmelser för samma rättsfall. Enda utvägen att

råda bot på detta onda var att få en tillförlitlig lagtext af trycket utgifven till allmän efterföljd. Vid 1566 års riksdag föreslog konung Erik, att landslagen skulle tryckas med utelemnande af bestämmelsen om Sverige såsom ett valrike. En annan gång föreslogs, att afskrifvandet af lagböcker skulle utföras under offentlig uppsikt, men äfven häraf blef intet. Att förslagen icke kommo till utförande berodde utan tvifvel därpå, att man icke blott ville åstadkomma afskrifter eller aftryck af gamla landslagen utan på samma gång revidera och förbättra densamma. År 1602 tillsattes dock en kommission med uppdrag att revidera den gällande landslagen, och meningen var, att denna reviderade lagtext tillika med senare utfärdade recesser, mandater och stadgar skulle framläggas för rikets ständer och allmänneligen kungöras samt sedan utgifvas på trycket. Vid riksdagen i Norrköping 1604 föreslog hertig Carl åter igen, »att lagboken måtte öfverses, eftersom på sist hållne riksdag beslutet blef; och emedan då några namngåfvos, som skulle taga detta arbetet för händer, att de måtte låta se hvad som de hade gjort till saken». Hertigen sysselsatte sig äfven själf med att sammandraga, rätta och förbättra lagboken. Men intet af de genom dessa åtgärder framkallade lagförslag lyckades vinna ständernas bifall; slut-

ligen förklarade Carl den nionde misslynt, att han ville intet bekymra sig mera om förbättringar i lagstiftningen, och ännu skulle det dröja långt mer än ett århundrade, innan Sverige fick en ny lagbok utarbetad och antagen. Men äfven om konung Carl den nionde icke hade någon framgång i sina försök att få en reviderad lagbok vederbörligen antagen, främjade han kommande tiders lagstiftningsarbeten genom den viktiga åtgärden att till trycket befordra så väl åtskilliga landskapslagar som äfven konung Kristofers allmänna landslag, hvilken sistnämnde blef med Carl den niondes stadfästelse försedd. Redan före landslagens offentliggörande hade konungen låtit trycka Uplands- och Östgöta-lagarne (1607); ej långt därefter följde Helsingelagen (1609). Nästan samtidigt med den sistnämnde utkom Landslagen med konungens stadfästelse af den 20 december 1608. Konungen framhåller i denna stadfästelse nödvändigheten af lagtexternes tryckning, på det ej framfarna tiders lagstiftningsarbete och lagböcker må »alldeles förkomma eller blifva förfalskade», hvarefter han förordnade, att denna tryckta landslag, »hvilken med de allravissaste och äldsta exemplaren öfverenskomme och med dem på det flitigaste vore kollationerad»,*

* Konungen hade nämligen »uti alla riksens landsändar låtit uppsöka alla de äldsta och sannfärdigaste lagböcker».

skulle gälla till allmän efterrättelse, med undantag af det gamla stadgandet, att konung skulle väljas, hvilket nu efter gjorda arfföreningar erhöll den förändrade lydelsen, att »till Sveriges rike är konung ärfvande och ej väljande»; hvarjämte föreskrefs, att kyrkobalken uti inga domar skulle efterföljas förrän han blifvit reviderad, och att, intill dess sådant skett, man i högmålsbrott och andra grofva förbrytelser, såsom mened, Guds ords lastande, dråp, frändsämjospjäll och annat dylikt, skulle rätta sig efter Guds lag, som i den heliga skrift är författad. Till domarens ledning infördes ock i slutet af lagboken några »varietates eller åtskillnader», som i vissa laghandskrifter förefunnits; äfvensom domaren erhöll tillstånd att i sådana rättsfall, som ej kunde afdömas hvarken efter konung Kristofers landslag eller efter senare utfärdade stadganden, då söka lag och rättelse i de andra tryckta lagböckerna, hvilka innehölle många nyttiga stycken, som i landslagen vore utelemnade.*

Genom Carl den niondes åtgärder att från trycket med varianter utgifva våra gamla rätts-

* Jfr härom vidare *J. A. Posse*, Bidrag till Svenska Lagstiftningens Historia (Stockholm 1850), sidd. 15 o. ff.; *K. Maurer*, Udsigt over de Nordgermaniske Retskilders Historie (Kristiania 1878), sidd. 195 ff.; *Hans Järta*, Valda Skrifter (Stockholm 1882) I 297 ff.

urkunder, att stadfästa den tryckta landslagen och att i tvifvelaktiga eller af landslagen icke upptagna fall hänvisa till öfriga publikationer af äldre rättskällor var det första säkra steget taget både för åstadkommande af en lagförbättring och för främjandet af rättsvetenskaplig, särskildt laghistorisk, forskning. »Svenska folket började å nyo läsa och begrunda de älskade, på modersmålet författade, således af alla förstådda och nu för alla tillgängliga lagarne; det igenkände i dem sig själft och lifvades åter af fädernes ande»; och det var härigenom »ett vidt fält öppnadt för allvarlig forskning och anvisning gifven att söka inträngа i anden af hela den äldsta svenska rättsförfattningen».* Att intresset för lagkunskapen genom rättskällornas utgifvande blifvit ganska lifligt under sjuttonde århundradet och början af det adertonde, framgår redan af den mängd lageditioner, som då utkommo. Af landslagen utgåfvos sålunda nya upplagor 1621, 1635, 1638, 1702 och 1726, hvarjämte han är upptagen i tvenne år 1643 och 1666 utgifna samlingar af svenska lagböcker. De på Carl den niondes tid utgifna upplagorna af gamla lagböcker äro sannolikt ombesörjda af Johan Bure och, för så vidt som de delvis grunda sig på numera förlorade handskrifter, äro de än i dag af

* Jfr Posse, anf. arb. sid. 33.

någon betydelse för forskningen. Magnus Erikssons stadslag, försedd med konung Gustaf Adolfs stadfästelse, utgafs af Bure 1617, och äfven denna urkund blef i den följande tiden flere gånger å nyo utgifven, liksom densamma föreligger i flere öfversättningar. De hittills nämnda lagboksupplagorna äro utgifna på offentligt föranstaltande; senare editioner härröra från enskild företagsamhet. Så utgaf boktryckaren Henrik Kayser 1643 qvartupplagor af Kristofers landslag, Magnus Erikssons stadslag, samt af Uplandslagen, Östgötalagen och Helsingelagen; och i en ny samlingsföljd år 1650 duodesupplagor af sistnämnde trenne landskapslagar. En fullständigare samling utgafs af Ignatius Meurer år 1666 och innefattade, utom alla här ofvan uppräknade lagar, äfven Vestgötalagen, Södermannalagen och Vestmannalagen. Några år senare utgaf Johan Hadorph Dalelagen, Gotlandslagen, Bjärköaätten och Visby stadslag. År 1700 utgafs Uplandslagen af Olof Rudbeck och Carl Lundius; fragmenten af Smålandslagen offentliggjordes 1738 af Magnus Celsius.* Efter antagandet af 1736 års nya lagbok har intresset för våra äldre rättsurkunder synbarligen minskats, till dess man

* Till dessa i Sverige utkomna upplagor af äldre lagtexter kan läggas en af tysken K. Schildener 1818 utgifven edition af Gotlandslagen.

under de första tiotalen af vårt århundrade åter igen började af olika anledningar att egna någon större uppmärksamhet åt dessa gamla rättskällor.

Oaktadt, såsom man af det anförda finner, en rätt liflig verksamhet fordom utvecklats i afseende på offentliggörandet af våra äldre rättsurkunder, voro dock icke alla de befintliga utgifna, och tillräcklig noggrannhet hade ej heller vid publikationerna blifvit iakttagen. En så viktig urkund, som Magnus Erikssons landslag, var aldrig tryckt förrän i Schlyters upplaga. Ett fullständigt samlande och kritiskt granskande af laghandskrifterna är visserligen antydt uti konung Carl den niondes här ofvan anförda ord, men i själfva verket förfor man på det mest godtyckliga sätt. Man försökte hvarken att samla eller sikta det handskriftliga materialet, utan nöjde sig vanligen med att offentliggöra den codex, som man tillfälligtvis kommit öfver, och man förfor med ganska stor vårdslöshet i afseende på återgifvandet af handskrifternas stafsätt samt vidtog till och med ändringar och omflyttningar af textinnehållet, utan att man därför ansåg sig hafva gjort annat än företagit en för läsarens bästa väl berättigad åtgärd. För de inhemske medeltidsurkundernes återgifvande i tryck fann man det helt naturligt att ej uppställa samma fordringar på noggrannhet och kritik som då det

var fråga om utgifvandet af antikens klassiske författare. Om man sålunda å ena sidan måste villigt medgifva, att äfven dessa äldre lagupplagor med alla sina ofullkomligheter och brister medfört icke ringa gagn och möjliggjort en börjande forskning i språkets och rättens historia, måste man dock äfven erkänna, att de gamla upplagornas beskaffenhet ej kan på något sätt motsvara en nyare tids vetenskapliga anspråk. Härtill kom ytterligare den omständigheten, att dessa äldre upplagor redan i början af århundradet voro tämligen sällsynta och svåra att öfverkomma, så att äfven ur den synpunkten man kände ett behof att erhålla nya och tillförlitliga editioner af de gamla lagböckerna — ett behof, som både af praktiska skäl och af rent teoretiskt intresse blef mera kännbart vid revisionen af gällande lagbud och utarbetandet af förslag till nya rättsbestämmelser. Det var då synnerligen lyckligt, att det nya utgifvandet af våra gamla lagar föll i händerna på tvenne så insiktsfulle och flitige män som Collin och Schlyter, och särskildt var det en lycka, att Schlyter — ty det var företrädesvis han, som från början utstakade planen för arbetets utförande — med ett slags omedelbar intuition tog sitt mål i sikte och, huru fjärrbeläget det än månde vara, sträfvade dit utan att göra några afvägar. Hans begåfning var sådan, att han,

utan att egentligen hafva förberedt sig med särskilda språkstudier, utförde sitt värf så, att man skulle trott honom vara fullt förtrogen med de strängt vetenskapliga grundsatser, som först i en långt senare tid blifvit med vederbörlig klarhet uttalade och tillämpade af den filologiska vetenskapens mest framskjutne målsmän och utöfvare.

Uti en till justitiestatsministern ingifven berättelse »Om förberedelserna till Corpus Juris Antiqui Sueogotorum eller en Samling af Sveriges äldre Lagar»* uttala sålunda utgifvarne den grundsatsen, att vid lagarnes utgifvande ej några få utvalda, utan alla manuskripter, som finnas i behåll, äldre och yngre, bättre och sämre, böra begagnas; och att bland alla dessa utväljes det, som synes äldst eller felfriast, och lägges till grund för texten, hvarvid olikheterna i de öfriga böra anmärkas i vidfogade noter. Det var således nödvändigt, enligt utgifvarnes mening, ej blott innan en lag kunde utgifvas utan ock innan ens texten kunde bestämmas, att hafva jämfört alla i behåll varande manuskripter af samma lag, så vida det var möjligt att om dem erhålla kunskap. En sådan jämförelse var åter igen icke möjlig, utan att man hade alla befintlige codices samlade på ett ställe,

* Tryckt i 6:e häftet af tidskriften Svea (Upsala 1823), sidd. 156 ff.

och vi hafva redan förut nämnt, huru regeringen dels genom befallning till offentliga myndigheter, dels genom uppmaning till enskilde handskriftsegare, dels ock genom bemedlande af lån från utländska bibliotek, beredde utgifvarne tillfälle att i möjligaste måtto erhålla handskriftsmaterialet fullständigt samladt på det ställe där desse voro bosatte.

De sundaste åsikter om det förfaringssätt, som ur vetenskaplig synpunkt är det enda riktiga vid utgifvandet af kritiska upplagor af forntidsskrifter, äro i ofvan anförda ord med all önskvärd klarhet och precision framställda. I motsats mot äldre tiders redaktionssätt träder här först oss till mötes en fordran på granskning, så vidt möjligt är, af alla befintliga gamla laghandskrifter. Det kunde visserligen förutsättas, att bland den mängd codices, som af vissa lagverk äro bevarade, åtskilliga skulle befinnas vara af mycket ringa värde, men detta är dock en sak, som alltid först måste genom en sorgfällig undersökning ådagaläggas. Det är icke sällsynt, att textutgifvare alltför mycket underskatta betydelsen af sådana handskrifter, som icke böra anses vara af första rangen, ehuru äfven sådana visserligen på många enskilda ställen kunna antingen ensamt för sig eller gemensamt med andra källskrifter gifva stöd åt en riktig läsning och upp-

fattning. Därför bör, oaktadt handskrifternas olika värde inbördes, den kritiska apparaten vid en vetenskaplig textupplaga icke inskränka sig till ett urval från de manuskripter, som utgifvaren, måhända oriktigt, kan anse vara de värdefullaste; utan variantapparaten bör göras så fullständig som möjligt, så att intet, som på något sätt kan vara upplysande, därifrån uteslutes.

I visst afseende ställer sig utgifvarens uppgift mera enkel i det särskilda fall, att blott en enda handskrift af det verk, som skall utgifvas, är bevarad. Visserligen kunna äfven vid ett sådant tillfälle utgifvarens möda och insikter sättas på svåra prof, då handskriften är svårläslig, öfverflödar af förkortningar, af skriffel eller annars korrumperade ställen o. s. v. Utgifvaren saknar då nämligen den hjälp och ledning, som han kunnat erhålla vid jämförelse af motsvarande ställen i andra handskrifter af samma verk; men han är ock å andra sidan befriad från de ofta mycket svåra och invecklade jämförelserna mellan flere codices och från bestämmandet af deras olika värde. I det fall, då alla handskrifterna af ett verk bevisligen härstamma från ett ännu bevaradt exemplar, kan ej heller frågan om handskrifternas auktoritet vålla någon svårighet, och vid svårlästa eller felaktiga ställen i originalhandskriften kan utgifvaren

mången gång finna en vägledning i de senare afskrifterna. Men sällan är originalhandskriften i behåll; vanligen kunna ej heller de befintliga handskrifterna uppvisas såsom afkomlingar af en enda vare sig bevarad eller förlorad arketyp. Oftast har det handskriftliga materialet så förgrenat sig, att codices ej kunna omedelbart sammanföras till en enda grupp, utan måste fördelas på flere dylika. Det gäller då att bestämma deras inbördes frändskap och att ställa dem i en viss rangordning — en uppgift, som är dess mera svårlöst, ju omfångsrikare texten är och ju större antalet af handskrifter. Ett stemma eller ett ättartal måste då upprättas, hvaruti icke blott handskrifternas inbördes släktskap utan öfver hufvud deras relativa värde angifves. Först genom ett sådant metodiskt förfarande blir det möjligt att beherska ett i talrika afskrifter föreliggande material, hvilket dessutom i mångfaldiga andra afseenden kräfver en omsorgsfull granskning, innan texten kan anses vara så säkert fastställd, att han fullkomligen eller åtminstone så nära som möjligt öfverensstämmer med den ursprungliga uppteckningen.

Förfaringssättet för utgifvande af handskrifter, i synnerhet af sådana från äldre tider, kan vara mycket olika. Det i visst afseende fullkomligaste sättet skulle vara att åstadkomma en reproduktion

af manuskriptet, hvilken vore i alla hänseenden lika med urskriften. En dylik afbildning af en codex skulle emellertid, åtminstone vid den tid då Schlyter började utgifvandet af sitt lagverk, hafva varit nästan en omöjlighet. Man sökte visserligen redan på den tiden att gifva läsaren en föreställning om de gamla handskrifternas verkliga utseende genom att till upplagorna foga facsimiler af de förnämste codices, men det var ju otänkbart att på sådant sätt återgifva mera än små profbitar af urkundsmaterialet, och det var ej heller alldeles säkert, att afbildningen blef fullt trogen. Ett stort framsteg gjordes, då man i senare tider med fotografiens tillhjälp lyckades att med fullständig trohet återgifva handskriftens utseende ända till de minsta detaljer; och man har, som bekant, på detta sätt tagit fullständiga afbildningar af åtskilliga mera värdefulla handskrifter, såsom t. ex. af den äfven i Schlyters samling intagna codex af den äldre Vestgötalagen. Men dylika fotograferade upplagor äro dels för dyra, dels äro de afsedda endast för sådana läsare, som ega goda paleografiska studier. Ett annat utgifningssätt, som äfvenledes blifvit försökt, är att vid tryckningen utan ringaste ändring återgifva handskriftens skrifsätt med typer, som motsvara ej blott de vanliga bokstäfverne utan äfven alla använda förkortningstecken. Härvid for-

dras dock en stor mängd nya typer, som ofta äro svåra att åstadkomma, och den tryckta texten får äfven i detta fall ett alltför paleografiskt utseende. Närmaste steget är att bokstafstroget återgifva handskrifternas stafsätt, men så likväl, att man upplöser förkortningarna, och därjämte på något sätt, t. ex. genom kursivstil, antyder upplösningen, så att läsaren alltid kan se om ordformen är i originalet fullt utskrifven eller icke samt därigenom äfven kontrollera riktigheten af den gjorda upplösningen. Somlige utgifvare upplösa väl förkortningarna, men angifva dem icke på något särskildt sätt, hvilket visserligen är vid utgifvandet och tryckningen mycket beqvämare, men också i betydlig mån inskränker den sålunda tryckta textens användbarhet vid noggrannare undersökningar i språkets ljud- och formlära. Slutligen — och detta är kanske det vanligaste — brukar man vid utgifvandet att frigöra texten från all vacklan och från de inkonseqvenser i skrifsätt, hvilka ganska ymnigt förefinnas äfven i de bäste codices, och åstadkomma en normalisering antingen så att man söker framställa den rena språkformen enligt handskriftens egen ortografi eller bringar stafsättet till öfverensstämmelse med det, som kan anses tillhöra skriftens affattningstid, eller med någon annars antagen normalortografi. Alla dessa olika för-

faringssätt hafva sina fördelar och olägenheter; i allmänhet kan man säga, att både de strängt bokstafstrogna och de på något sätt normaliserade aftrycken äro för olika behof både berättigade och nästan nödvändiga, och att de således ej blott kunna utan böra förefinnas vid sidan af hvarandra.

Bland dessa nu antydda sätten följde Schlyter lyckligtvis det att bokstafstroget, med upplösning af handskrifternas förkortningstecken samt med upplösningarnas kursivering, återgifva skrifsättet i codices, hvarigenom man alltså i hans lagsamling har en principalupplaga, som i alla afseenden kan läggas till grund vid vetenskapliga undersökningar både af rättshistorisk och af språkvetenskaplig art. Schlyter ansåg nämligen »en utgifvares ovillkorliga skyldighet vara att meddela de gamla texterne sådana de i handskrifterna verkligen finnas, och således, då uppenbara fel förekomma i den handskrift, som lägges till grund för den tryckta texten, väl, med anmärkning om förhållandet, upptaga rättelser ur andra handskrifter, då sådana äro att tillgå, men annars endast anmärka hvad han anser vara fel, och huru han tror dessa böra rättas, och alldeles icke tillåta sig att i texten införa ändringar, hvartill handskrifterna icke berättiga».* Detta trogna återgifvande af handskrif-

* Jfr Corp. Jur. Sveog. X, XCIII.

terna bör enligt Schlyter sträcka sig äfven till ortografien och interpunktionen, och öfver hufvud böra de viktigaste codices aftryckas med diplomatisk noggrannhet äfven i sådana ting, som för mångens ögon te sig såsom obetydliga formsaker. Just därigenom att man i dylika principalupplagor, som Schlyters, behåller handskrifternas inkonseqvenser i stafsätt, har man ock det bästa material för fastställandet af ordens verkliga uttal i forntiden och af en efter handskrifternas ålder lämpad konseqvent ortografi, som med all rätt bör följas i de för olika ändamål behöfliga handupplagorna af gamla skrifter. En sådan normalisering är, som bekant, sedan långliga tider tillbaka iakttagen vid utgifvandet af äldre skrifter på olika språk, och har äfven blifvit följd vid utgifvandet af många till den norröna litteraturen hörande arbeten, men endast i några få fall hafva försök blifvit gjorda att tillämpa en dylik vid utgifvande af fornsvenska texter. Om så beskaffade editioner af våra gamla lagar ville dock Schlyter icke höra talas. Utan tvifvel har han gått för långt, då han principiellt fördömer allt normaliserande af gamla lagtexter. Ett enskildt försök i denna riktning kan möjligen vara mindre lyckadt, men detta beror då därpå att utgifvaren ej förstått att med tillbörlig skärpa och insikt ur de vack-

lande skrifsätten abstrahera fasta ortografiska regler. Att Schlyter på grund af dylika försök uttalade en allmän förkastelsedom öfver normaliserade upplagor af forntexter, synes ock endast vara förklarligt däraf att han befarade och äfven sökte visa, att genom dylika ändringar af textens form äfven sakinnehållet möjligen någon gång kunde blifva ett annat än det i handskriften verkligen befintliga. Det var honom därför angeläget både för språkformernes och för innehållets skull, att man icke utgaf »renade» texter, utan behöll språket och skrifsättet sådant det verkligen framställdes i handskrifterna.

Den bokstafliga samvetsgrannhet, som Schlyter iakttagit från början till slutet af sin stora lagsamling, ådrog honom emellertid klander af oförståndige recensenter. En svensk kritiker menade, att i Svea rike knappast torde finnas tio eller tjugu personer, som skulle ega tid och mod att studera sig igenom så redigerade fornsvenska lagtexter. En recensent i *Berliner Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik* (n:ris 21—22, aug. 1828) klagar också öfver den alltför stora bokstafstroheten, så att äfven handskrifternas fel blifvit aftryckta, och att varianter i alltför stor mängd och utan urval blifvit anförda, hvadan läsaren ofta vore tvungen att själf fastställa texten. Denna anmärk-

ning hade dock Schlyter både förutsett och bemött redan i första bandet af sin lagsamling, då han säger det ingå i utgifvarens plan att anföra handskrifternas alla olikheter, och detta äfven i afseende på stafsättet, då sådant varit anmärkningsvärdt; hvarjämte han tillägger, att, om någon skulle tycka för många obetydliga olikheter vara anförda, ingen lärer kunna strängt bestämma gränsen för hvad som i detta afseende är af vikt eller ej, emedan äfven det, som synes obetydligast, kan i något hänseende vara af vikt, och att således läsaren fastmer må glädja sig åt den vissheten, att ingenting af betydenhet blifvit af utgifvaren självklokt förtegadt.* I vissa fall, då en mängd yngre codices endast äro afskrifter af ännu förhandenvarande äldre, skulle det dock, äfven enligt Schlyters mening, endast uppstå en ohjälplig oreda af att anteckna alla handskrifternas olikheter, och en viss gräns måste då utstakas för det som skall anmärkas, men denna gräns anser Schlyter böra så utvidgas, att man hellre blottställer sig för en oförståndig recensents missnöje med de många i hans tycke onödiga varianterna, än att en grundlig forskare skulle behöfva frukta att något af vikt kunde vara uteslutet.** Den nyss omnämnde »oförståndige recensenten»

* Jfr Corp. Jur. Sv. I, LXVI.

** Jfr Corp. Jur. Sv. II, XXIX.

erkände också själf, att när man förfar med en sådan noggrannhet, som utgifvarne af Sveriges gamla lagar gjort, så är saken »auf eine gewisse Art ganz abgethan», och codices äro för alltid vordna obehöfliga. Det har med rätta härom blifvit anmärkt, att detta recensentens liksom nödtvungna erkännande just innebär det högsta loford en utgifvare af principala textupplagor kan erhålla. Schlyter var ock så orubbligt öfvertygad om riktigheten af sina grundsatser vid lagtexternes utgifvande, att han, med anledning af de anmärkningar, som kritiken riktat mot hans lagsamlings första band, i det närmast följande förklarade, att han ej skulle från dessa grundsatser afvika, så länge af hans arbete någon rad återstode. Och han har härom långt senare, då hans stora arbete nalkades sin fullbordan, yttrat dessa mycket upplysande ord: »Jag kom på en tid, då jag ännu ej hade den ringaste förhoppning att själf kunna komma att lägga hand vid ett sådant arbete, till en fullkomligt klar insikt angående det sätt, hvarpå ett sådant arbete måste utföras om det skulle komma att svara mot ändamålet. Då jag sedermera kom att åtaga mig detta arbete, blef därför icke fråga om att famla efter målet eller om att dagtinga med min öfvertygelse om det beqvämaste sättet att utföra arbetet så, att det kunde

hafva utseende af att vara någonting dugligt utan det gällde att med en järnhård ihärdighet, utan att sky för någon möda eller rygga tillbaka för några svårigheter eller vika undan för något fåkunnigt klander, om sådant skulle komma att låta höra sig, gå rakt fram mot det klart sedda målet». Dessa ord, så väl som det allt igenom likartade förfaringssätt, som möter oss från första till sista bandet af Schlyterska lagsamlingen, innebära en fullständig bekräftelse på här ofvan ur företalet till Östgötalagen anförda yttranden.

Till hvad som här är anfördt om själfva textafdelningens behandling i Schlyters lageditioner bör läggas, att vid hvart band är fogad en historisk-kritisk inledning af framstående värde. I samlingens sex första delar äro, för att främja arbetets användbarhet äfven i utlandet, inledningarna affattade både på latin och svenska. Uti inledningarna lemnar utgifvaren först en fullständig beskrifning och en noggrann värdering af alla till den behandlade texten hörande handskrifter, tillika med alla tillgängliga upplysningar om själfva lagens ålder, källor och annat sådant, som i rättshistoriskt eller allmänt litterärt hänseende kan vara af intresse. Vidare meddelas en förteckning på alla äldre upplagor af den å nyo utgifna lagen och en redogörelse för deras värde samt slutligen

en framställning om planen för den nya upplagan.* Efter texttrycken följa i hvart band glossarier, i främsta rummet öfver det fornsvenska lagspråket, men äfven i vissa fall öfver medeltidslatinska ord, öfver plattyska (i Visbylagarne) m. m. En förteckning öfver nomina propria bifogas äfvenledes, hvarjämte nästan hvart band afslutas med rättelser och tillägg till de föregående delarne. Äfven företalen innehålla ofta dylika tillägg till eller upplysningar om föregående delar af samlingen.

Det första bandet i Collin-Schlyterska lagsamlingen utgöres af Vestgötalagen. Utgifvarne funno utan tvifvel lämpligast att med Vestgöta lagbok göra början, emedan nämnda lag dels föreligger i en handskrift, som är den äldsta af alla till vår tid bevarade fornsvenska codices, dels ock förefinnes i en yngre, på den förra affattningen grundad, redaktion. Af en jämförelse mellan dessa båda redaktioner kan man således, såsom Schlyter erinrar, följa rättssystemets utveckling under den mellanliggande tiden. Man finner däraf, huruledes till en redan utarbetad redaktion tillägg, som med tiden funnits nödiga, småningom tillkommit, »först i form af särskilda anteckningar, hvilka sedermera

* I företalet till Visby sjörätt afviker Schlyter af särskilda skäl från den annars vanliga anordningen.

blefvo införda på mer eller mindre passande ställen i en ny redaktion eller en afskrift af lagboken, hvilken åter i sin ordning fick sina tillägg af särskilda anteckningar».* Vestgötalagens äldre codex anser Schlyter vara redigerad i början af trettonde århundradet, och den yngre codex hänföres till slutet af samma sekel. Den äldre lagen är, ehuru på vanligt sätt indelad i balkar, dock mera aforistisk än yngre lagredaktioner i allmänhet och företer äfven genom sitt pregnanta uttryckssätt en mera ålderdomlig prägel. Schlyter anser på goda grunder den äldre redaktionen härstamma från den bekante Vestgöta lagmannen Eskil, om hvilken det är sagdt, att han »noga efterforskade och sammanletade alla Lums och andra lagar, och sedan han fann landets lagar, begrundade dem med mycket förstånd och egen urskillning». Dessa Lums lagar förefunnos dock enligt Schlyters mening redan förut i spridda anteckningar, möjligen med tillägg i vissa fall af muntliga traditioner, men den första ordentliga kodifikationen torde dock böra tillskrifvas Eskil. Jämte aftrycken af Vestgötalagens båda redaktioner har Schlyter i sin upplaga äfven intagit de af en person vid namn Lydekinus till den äldre codex fogade utdrag dels af den yngre redaktionen dels från andra, numera förlorade

* Jfr Schlyters Jurid. Afhandl. II 129.

källor, äfvensom de af ett par andra afskrifvare gjorda anmärkningar af juridiskt eller historiskt innehåll, hvaribland särskildt må nämnas anteckningarna om Vestergötlands lagmän och biskopar samt om kristne konungar i Sverige.

Efter det första bandet, som utkom år 1827, följde redan 1830 det andra, omfattande Östgötalagen, hvilken synes vara författad mot slutet af trettonde århundradet eller icke långt efter år 1285. Af denna lag finnes numera blott en enda fullständig gammal handskrift, från medlet af 1300-talet, hvarjämte man har fragmenter af andra nästan samtidiga membranhandskrifter och ett par yngre papperscodices. 1607 års upplaga af Östgötalagen stöder sig på numera förlorade handskrifter och har därför äfven tagits i betraktande vid utgifvandet af den nya upplagan. Östgötalagen, som själf angifver sig såsom en »lagsaga», är den vidlyftigaste af landskapslagarne samt utmärker sig genom sin fulländade och mera genomarbetade form, synnerligen i förhållande till den aforistiska Vestgötalagen. Förstnämnda lagbok meddelar äfven stundom motiveringar till de anförda rättsbestämmelserna och åberopar lagstadganden under anförande af deras upphofsmän, hvilket allt visar ett ganska stort framsteg i redaktionssättet. Man har gissat på den i senare hälften af trettonde århun-

dradet lefvande Östgöta lagmannen Bengt Magnusson såsom upptecknare och anordnare af lagbokens innehåll, och en sådan förmodan synes icke osannolik. Troligen var Bengt en medlem af den lagkunniga Folkungaslägten. Denna lagbok gällde ej blott i det egentliga Östergötland, utan äfven i de nordliga och östliga häradena af Småland samt på Öland såsom en egen, ehuru Östgöta lagman underordnad, lagsaga.

Tredje bandet af Corpus Juris Sveogotorum upptager den viktigaste af alla Svealandskapens lagar, nämligen Uplandslagen, som utkom år 1834, efter Collins bortgång 1833 utgifven af Schlyter ensam, liksom de följande banden af lagsamlingen.* Om denna för sitt klara och bestämda språk berömda lagboks tillkomst har man tämligen noggranna underrättelser. Lagmannen i Tiundaland Birger Persson klagade å de tre Upländska folklandens vägnar hos konungen öfver olägenheten att hafva sina lagar kringspridda i flere flockar, i följd hvaraf konungen uppdrog åt Birger att i samråd med de klokaste män i hvart folkland undersöka hvad som var gammal lag och uppgöra förslag till en ny. Det af desse män uppgjorda

* Lagkunniga biträden vid utgifvandet hade Schlyter tid efter annan uti P. E. Bergfalk, Joh. Falkman och Philibert Humbla, af hvilka den sistnämnde flere år deltog i arbetet.

lagförslag grundade sig dels på »Vigers flockar», d. v. s. äldre antingen upptecknade eller endast genom muntlig tradition bevarade lagstadganden, hvilkas upphofsman Vigher, en *lagha yrkir* (lagförfattare) i heden tid, ansågs vara; dels på senare tillkomna, vid rättssystemets utbildning nödiga befunna tillägg. Sedan lagförslaget blifvit på tinget uppläst och af folket gilladt, stadfästes det af konungen år 1296 till efterrättelse ej blott i de tre folklanden, utan ock i Norra Roden. Den äldsta handskriften, hvilken af Schlyter lagts till grund för texten, härrör från år 1300. Redan denna handskrift, som endast är fyra år yngre än lagens stadfästelse af konungen, har vid slutet åtskilliga af textskrifvaren själf vidfogade tillägg, hvilka således blifvit gjorda under loppet af de fyra åren; ja, man finner till och med i texten inflickade tillsatser, hvilka äro i strid med där qvarstående äldre stadganden. Samma förhållande eger rum med ett par andra af Uplandslagens äldsta handskrifter; sådana tillägg upptogos i den kodificerade texten äfven då denne hade blifvit formligen stadfäst. Det handskriftliga materialet till Uplandslagen eller delar däraf är för öfrigt mycket stort; de befintlige codices eller handskriftsfragmenten uppgå till ett antal af öfver 130, men de flesta äro af underordnadt värde och innehålla oftast

blott särskilda stycken af lagboken, vanligen endast kyrkobalken, som finnes vidfogad mångfaldiga exemplar af de båda landslagarne.

Uplandslagen synes hafva tjenat till förebild och mönster för flere andra af Svealandskapens lagböcker. Särskildt står Södermannalagen i ett sådant förhållande till Uplandslagen, enär i den förre finnes mycket, som är ordagrant hemtadt från den senare, jämte det att Södermannalagen naturligtvis har åtskilligt, som är egendomligt för det landskap lagen har tillhört. Man vet af uppgifter i gamla handskrifter, att redan 1325 funnits en *Sudhermanna laghbok*, som då till och med kunde få namn af *gambla laghbokin*, enligt Schlyters mening af det skäl, att en ny lagbok då redan var under arbete. Denna äldre lagbok har troligen aldrig blifvit formligen stadfäst. En omarbetning af densamma, verkställd af Södermannalagmannen Laurens Ulfsson med biträde af tolf inom landskapet jordegande män (hvaribland äfven lagmannen i Vestergötland Knut Magnusson), synes vara den Södermannalag, som under detta namn blifvit till vår tid bevarad och hvilken utgör fjärde bandet (utgifvet i Lund 1838) af Schlyterska lagföljden. Konung Magnus Eriksson stadfäste den 10 augusti 1327 detta lagförslag, med undantag af stadgandena om afgifter till presterskapet för

begrafning och själamässor samt om testamenten, angående hvilka stycken landsmännen icke kunnat öfverenskomma med biskopen och klerkerne. Af Södermannalagen hafva vi i behåll två recensioner, den ena i en codex,* skrifven ej långt efter 1327, den andra i en codex från närmaste tiden efter 1335, hvilken redan upptager några nyare bestämmelser, hvaribland särskildt må nämnas den, som handlar om konungavalet och eriksgatan. Dessutom finnes Södermannalagens kyrkobalk i 34 handskrifter af landslagarne och 4 af stadslagen, hvarjämte må anmärkas såsom en egenhet, att samma kyrkobalk finnes öfversatt och intagen i några danska laghandskrifter.

Det nästföljande eller femte bandet af hela samlingen utgafs i Lund år 1841 under namn af Vestmannalagen. Bandet upptager två till innehållet ganska skiljaktiga lagböcker, hvilka enligt Schlyter äro att anse såsom en äldre och en yngre redaktion af Vestmannalagen. Att den af Schlyter med benämningen *Codex recentior* försedda texten är en Vestmannalag, har af ingen betviflats, såsom ock denna lagredaktions handskrifter därom

---

* Enligt några mening innehåller denne codex Södermännens ofvan omtalade *gambla laghbok;* jfr R. Tengberg, Om den äldsta territoriala indelningen och förvaltningen i Sverige (Stockholm 1875), sid. 64.

lemna vittnesbörd. Nämnde Vestmannalag föreligger hel eller delvis i fem codices eller handskriftsfragmenter, hvaraf de båda äldsta synas tillhöra första hälften af fjortonde århundradet; till grund för sin upplaga har Schlyter lagt en membran, som icke varit begagnad vid C. Åkermans 1666 utgifna edition af Vestmannalagen. Innehållet i denna lagrecension är äfvenledes till stor del hemtadt från Uplandslagen, hvarjämte åtskilliga ställen äro lånade från Södermannalagen; i vissa fall finnas äfven motsvarigheter till stadganden, som förekomma i den codex, hvilken af Schlyter anses vara en äldre Vestmannalag. Om denna sistnämnda lagredaktion, som föreligger endast i en handskrift, hafva däremot olika meningar uttalats, huruvida lagboken tillhör Vestmanland eller Dalarne. Själfva handskriften saknar titel, och man måste därför af innehållet söka upplysningar för att afgöra till hvilket landskap lagboken bör hänföras. Stiernhöök har först af alla noggrannare undersökt denne codex, hvilken han år 1669 öfverlemnade till kungl. Arkivet, och fann då, att handskriften icke innehöll någon af de landskapslagar, som redan blifvit af trycket utgifna. Lagboken vore sålunda att hänföra till något af de landskap, hvilkas lagböcker man icke påträffat i de förut kända urkunderne, och efter åtskilliga gissningar

stannade han vid den åsikten, att handskriften var en Dalelag. Stiernhöök hade visserligen till en början ej velat tro, att Dalarne hade en särskild lagbok, enär de med Vestmanland lydde under en och samme lagman, men han hade på annat håll fått se några tämligen gamla afskrifter af utdrag, som uppgåfvos vara hemtade ur Dalelagen, och då dessa utdrag ordagrant motsvarade början af Byggningabalken uti nyssnämnda handskrift, ansåg han tillvaron af en Dalelag fullt konstaterad. Ännu mera styrktes han i sin åsikt, då det i lagbokens Gipningabalk uttryckligen säges, att vissa där förekommande stadganden hade gällt *æ sipan dala bygdhus*. En betänklighet mot åsiktens riktighet finner väl Stiernhöök däruti, att det i lagen talas om *hundare*, fastän i Dalarne inga hundaren eller härader finnas; men denna betänklighet söker han häfva genom åtskilliga skäl. Handskriftens förste utgifvare Johan Hadorph sökte ock att genom ytterligare grunder stadfästa Stiernhööks mening och offentliggjorde lagboken i Stockholm 1676 under namn af Dalelagen. Saken var icke sedan ansedd såsom tvist underkastad, till dess G. E. Sundström* framkom med en ny mening. Han åberopar först det gamla inkastet, att då Dalarne

* Uti en i Upsala år 1827 utgifven akademisk afhandling med titel *Lex Dalekarlica antiqua sub examen revocata.*

och Vestmanland ända till nyare tid haft gemensam lagman, hafva de ock säkerligen haft samma lag, och att således Vestmannalagen gällt för hela denna lagsaga. Därtill fogas det påståendet, att den så kallade Dalelagen alldeles icke är en lagbok för ett visst landskap, utan endast en samling af enskilda anteckningar. Att handskriften för öfrigt icke innehåller någon lagbok för Dalarne, finner Sundström sannolikt däraf, att i boken icke förekommer något om Falu grufva, om kolning och dylika ämnen, hvarom man skulle vänta att finna stadganden i en Dalelag. Mot Sundströms mening, att handskriften icke innehöll annat än någon enskild mans anteckningar, utan offentlig auktoritet, uppträder Schlyter med utförlig bevisning i företalet till sin ofvannämnda upplaga af Vestmannalagen, och resultatet blifver ovederläggligen, att man kan »tryggt låta ifrågavarande arbete gälla som en lagbok, med lika rätt och i samma mening som de öfriga landskapslagarne». Att lagboken tillhört Dalarne, anser Schlyter tydligt, emedan Dalarne där uttryckligen nämnas; att lagboken uteslutande tillhört Dalarne, därtill kunde väl någon förmodan hemtas från det ur Gipningabalken här ofvan anförda yttrande, men — tillägger Schlyter — »ehuru däraf är tydligt, att Dalarne hört till det område, för· hvilket denna

lagbok blifvit författad, så kan däraf icke anses bevist att detta område utgjorts af Dalarne ensamt, då ett sådant antagande bestämdt vederlägges af andra kända förhållanden», till hvilka i synnerhet räknas, att Dalarne i äldre tider ej skulle hafva ansetts såsom ett särskildt landskap utan såsom en del af Vestmanland, och att i lagboken, såsom redan är nämndt, på många ställen talas om hundaren, hvilka i Dalarne aldrig funnits. I följd af allt detta, och af åtskilliga andra skäl, återstår enligt Schlyter endast den möjligheten att anse handskriften innehålla en redaktion af Vestmannalagen. Schlyters mening tyckes sedan hafva varit allmänneligen af forskarne omfattad till dess R. Tengberg* år 1875 anmärkte, att frågan visserligen icke vore så alldeles afgjord. Tengberg erinrar därom, att Vestmanland och Dalarne, ehuru hörande till samma lagsaga, mycket väl kunde haft olika lagar, liksom lagmansdömet öfver allt Upland delades i två områden med skilda lagar, Upland och Helsingland; hvarförutom åtskilliga uttryck och stadganden (t. ex. om treding och husabyman) i den omtvistade lagboken onekligen passa endast för Dalarne. Slutligen har det, med afseende på den gjorda anmärkningen, att

* Uti den ofvan anförda afhandlingen, sid. 68.

hundaren, som i lagen omnämnas, icke förekomma i Dalarne, helt nyligen blifvit uppvisadt,* att Dalarne i gamla handlingar kallas *Dala hundare*, och att, när ordet *hundare* i lagboken användes, det afser hela landskapet Dalarne, men alldeles icke innebär, att Dalarne varit delade i hundaren, hvarjämte samme författare anmärkt, att då lagrecensionen begagnat sig af 1327 års Södermannalag och sålunda måste vara skrifven senare än denne, men den s. k. yngre Vestmannalagen måste vara affattad före landslagen år 1347, det synes mycket otroligt, att inom tjugu års tid två så olika redaktioner af Vestmannalagen företagits, och att förhållandet ställer sig rimligare och enklare, om man antager, att Stiernhööks och Hadorphs Dalelag verkligen är en sådan och icke en äldre Vestmannalag. Vi kunna icke neka, att de inkast, som framställts mot Schlyters mening i detta fall, synas oss fullgiltiga, och att man bör återgå till den af Stiernhöök först uttalade meningen om ifrågavarande lagbok.**

---

* Af K. H. Karlsson i Historisk Tidskrift för 1889, sid. 46.

** Ännu ett starkt bevis för tillvaron af en Dalelag har, efter nedskrifvandet af ofvanstående, blifvit förebragt af H. Schück, som i en uppsats, benämnd »Bidrag till frågan om Dalelagen» (Upsala 1890), anför ett citat ur en lag, hvilken uppgifves vara Dalelagen, och är detta enligt anteckning gjordt 1576 efter en gammal lagbok. (*Tillagdt vid tryckningen.*)

Tre år efter Vestmannalagen eller år 1844 utkom lagsamlingens sjette band, omfattande Helsingelagen, Kristnubalken af Smålandslagen och Bjärköarätten. Helsingelagen, som gällde ej blott för Helsingland utan ock för det nordligare af Svear bebodda landet, äfvensom för de svenske nybyggarne i Finland, föreligger nu i en enda vid medlet af fjortonde århundradet skrifven membran, hvilken blifvit lagd till grund för Schlyters edition. Af en uppgift från 1374 finner man, att fyra handskrifter af denna lag voro kända; och äfven år 1609, då Helsingelagen första gången af trycket utgafs, funnos ännu i behåll flere handskrifter af denna lag. Ur denna äldre edition, som är tryckt efter en numera förlorad handskrift, har Schlyter måst supplera åtskilliga stycken, som saknas i den nu befintliga membranen. För öfrigt bör anmärkas, att äfven Helsingelagen i mångt och mycket ansluter sig till Uplandslagen, såsom de från den sistnämnde i Schlyters upplaga anförda parallellställen utvisa, och att hvar balk (med undantag af den siste) i Helsingelagen har sin särskilda afslutningsformel. — Den i samma band intagna *Kirkiu Balker* af Smålandslagen är det enda, som till vår tid är bevaradt af en för Värend eller Tiohärads lagsaga i Småland gällande lagbok. Att en sådan fullständig lagbok funnits, framgår däraf, att i ett

dokument af 1340 nämnes ett *legisterium Smalenzt* jämte *legisterium Osgotorum* och *legisterium Uplænzt*, och då dessutom Sverige icke, såsom de andra nordiska landen, under katolska tiden hade särskilda kyrkolagar, utan dessa alltid voro delar af landskaps- eller landslagarne, blir antagandet af en fullständig Värendslag så mycket mera sannolikt. Den Småländske kyrkobalken föreligger i två membraner, båda från slutet af det fjortonde århundradet. Angående denna Smålandslags ålder visar Schlyter, att Uplandslagen blifvit vid omförmälde kyrkobalks författande begagnad, och att denna således i sin nuvarande skepnad ej kan vara äldre än från slutet af trettonde eller början af fjortonde århundradet. Å andra sidan bör tillkomsten af nämnda landskapslag ej sättas längre fram i tiden än den första allmänna landslagens affattning. — Slutligen upptager samma sjette band äfven Bjärköarätten, hvilken, som bekant, var en vanlig benämning för gamla tidens stadslagar. Utbildandet af särskilda rättsstadganden framkallades af städernes egendomliga förhållanden. I Sverige synes dock behofvet af särskilda stadslagar hafva inträdt långt senare än i de andra nordiska landen. Någon olikhet i de särskilda städernes lagar är ock att vänta, då de i väsentliga delar anslöto sig till rättsbestämmelserna, som voro

gällande för det landskap, inom hvars område staden var belägen. Den ifrågavarande Bjärköarätten synes härröra från slutet af trettonde eller början af fjortonde århundradet och är enligt Schlyters utredning helt visst ursprungligen författad för Stockholm, men har sedan, med nödiga smärre ändringar, blifvit antagen äfven för städer i landsorten. Den ende fullständige codex, som finnes af Bjärköarätten, förefinnes uti en omkring år 1345 nedskrifven redaktion, uti samma handskrift, som innehåller den yngre Vestgötalagen, och är skrifven med samma hand som denne. Så väl denna omständighet, som ock det förhållandet, att i nämnde stadslag talas om Lödöse rätt, visar otvetydigt, att lagen varit ämnad att begagnas för Lödöse och måhända äfven för andra städer i Vestergötland, och att således nämnda handskrift kan anses innehålla Vestergötlands både lands- och stadslag. Å andra sidan är det af flere ställen i stadslagsredaktionen, hvilka man uraktlåtit att vid lagtextens afpassande för förhållandena i Lödöse vederbörligen ändra, alldeles tydligt, att denna stadsrätt ursprungligen tillhört Stockholm. På samma sätt har Stockholms Bjärköarätt fogats till den handskrift, som af Schlyter lagts till grund för Södermannalagen, och säkerligen har stadsrätten äfven här varit fullständigt tillagd, ehuru däraf nu ej finnes

i behåll mera än ett fragment. Förhållandet visar, att Bjärköarätten tillämpats äfven i någon eller några af Södermanlands städer, och att således Stockholms stadsrätt i själfva verket småningom förvärfvat giltighet af äfven för landsortsstäderne gällande lag.

Uti de här ofvan omförmälda banden af Schlyterska lagsamlingen voro sålunda alla till vår tid bevarade fornsvenska landskapslagar utgifna, med undantag af Gotlandslagen, som inrymdes i samlingens sjunde år 1852 offentliggjorda del. Det jämförelsevis långa mellanrum, som ligger mellan utgifvandet af det sjette och det sjunde bandet, förklaras däraf, att Schlyter vid denna tid i flere år var ledamot i en af regeringen tillsatt lagberedning, i hvars arbeten han med ifver och intresse deltog. Därjämte bör anmärkas, att Schlyter samtidigt gjorde förarbeten både till Gotlandslagen och till de i nästföljande band inrymda Visbylagarne, hvilka förberedelser i och för sig voro af beskaffenhet att kräfva lång tid, enär nämnda lagar både till språk och innehåll förete betydliga olikheter med öfriga fornsvenska rättsurkunder. Den undantagsställning, som Gotlandslagen i båda dessa afseenden intager, är en naturlig följd både af öns afskilda läge och af landets politiska förhållanden i äldre tider. Gotlandslagen saknar den

annars vanliga indelningen i balkar och kan ej heller i stil och framställningssätt mäta sig med de fleste andra af våra landskapslagar; i vissa afseenden liknar han mera de gamla danska lagarne. För språkforskningen erbjuder nämnde lag ett alldeles särskildt intresse, enär han är affattad på ett särdeles utprägladt och egendomligt dialektspråk. Af Gotlandslagen förefinnes en membran från medlet af fjortonde århundradet och denna har blifvit lagd till grund för Schlyters upplaga, emedan det är den enda gamla handskrift af lagen på originalspråket, som finnes i behåll. Texten i denna handskrift är dock yngre än den, som har legat till grund för en år 1587 tagen och ännu bevarad afskrift, samt likaledes yngre än den text, som i en gammal befintlig tysk öfversättning varit följd, och äfven än den, från hvilken en dansk öfversättning härstammar. På grund af dessa förhållanden har Schlyter i sin upplaga intagit ej blott originaltexten, utan äfven båda dessa gamla öfversättningar, hvarjämte han själf, med afvikelse från förhållandet i de föregående banden, bifogat en ny öfversättning, enär — som han säger — denna lag, äfven med biträde af de gamla öfversättningarna och de nya glossarierna (Schlyter har nämligen utarbetat ett glossarium äfven till den tyska öfversättningen), skulle för

ganska få läsare blifva begriplig utan öfversättning. Mot det gamla antagandet, att Gotlandslagen är af en särdeles hög ålder, anför Schlyter åtskilliga skäl och kommer efter en utförlig undersökning till den mening, att denna lag torde med mesta sannolikhet kunna antagas vara ungefär samtidig med Vestgötalagens yngre codex, Östgötalagen och Uplandslagen. Mot denna Schlyters åsikt vände sig Carl Säve, som i sina 1859 utgifna Gutniska Urkunder sökte bevisa, att Gotlandslagens affattningstid snarare bör sättas före än efter år 1200; men de af Schlyter förebragta skäl torde näppeligen af de gjorda invändningarna hafva blifvit vederlagda. Ett af dessa skäl hemtas från de i den gamla laghandskriften befintliga historiska berättelserna om Gotlands första bebyggande, hvilka äfven finnas intagna i Schlyters upplaga. I slutet af dessa berättelser talas nämligen om det fall, att en konung i Sverige blir med våld bortdrifven från sitt rike, och då detta tydligen är föranledt af hvad som hade händt konung Birger Magnusson, drager Schlyter däraf den slutsatsen, att dessa berättelser, i den form de föreligga, måste vara författade efter år 1318.

Redan nästa året efter Gotlandslagens utgifvande följde lagsamlingens åttonde band, som innehåller Visby stadslag och Visby sjörätt. Dessa

rättsurkunder intaga, liksom Gotlandslagen, en undantagsställning bland de i samlingen medtagna rättskällorna. Den ofvan omförmälde Bjärköarätten synes väl, såsom nämndt är, hafva blifvit en allmänt antagen lag för städerne på svenska fastlandet, men kunde af helt naturliga skäl ej vara lämplig för Visby, som tidigt blifvit en samlingsort för utländske, i synnerhet tyske handlande och sjöfarande. I företalet till stadslagen berättas, att, då ofta svåra strider uppstått mellan utländingarne och landsfolket, hade man vändt sig till hertigen af Bajern och Sachsen Henrik Lejonet (1163), som i syfte att medla fred mellan de olika nationaliteterna, under villkor af motsvarighet, tillförsäkrat Gotländingarne fred och skydd i hans stater; men då härmed hvarjehanda stridigheter mellan landet och staden icke hindrades, så vände man sig till konung Magnus Ladulås, under hvilken både staden och landet i själfva verket lydde, och fick af honom stadfästelse på en för Visby gällande stadslag, hvarjämte han, med afseende på den i Visby befintliga tyska befolkningens talrikhet och stora betydenhet, föreskref, att lagen, som för öfrigt af lätt insedd anledning lånat en mängd rättsbestämmelser från Lybecks, Hamburgs och andra lågtyska stadsrätter, skulle affattas i två redaktioner, en på gotländska och en på tyska. Någon

gotländsk text af Visby stadslag har emellertid icke blifvit till efterverlden bevarad, och det är till och med ovisst, om en sådan någonsin kommit till stånd. Däremot har man, efter åtskilliga omständigheter att döma, själfva den plattyske originaltexten i behåll uti en handskrift från medlet af fjortonde århundradet. Samma handskrift innehåller äfven några på danska af senare hand skrifna privilegier för Visby, hvilka äfven blifvit aftryckta i Schlyters på denne codex grundade edition af Visby stadslag. Äfven till denna lag fann Schlyter det vara nödvändigt att bifoga en ny svensk öfversättning, utarbetad efter samma grundsatser, som blifvit följda vid Gotlandslagens öfversättning. Visby stadslag är indelad i fyra böcker och innehåller äfven åtskilliga sjörättsliga bestämmelser, hvilka likväl icke stå i något samband med den i samma del af Schlyters Corpus Juris Sveo-Gotorum intagna Visby sjörätt, hvilken, om man ser på dess källor, icke i egentlig mening kan sägas tillhöra den fornsvenska rättens område. Redan i äldre tider och ända till dess Schlyter genom sina grundliga undersökningar ställde saken i klarare dager, hafva många olika meningar om Visby sjörätts ålder och förhållande till andra sjölagar uttalats. Man har nämligen alltid haft kännedom om de likheter, som delvis förefinnas mellan Visby

sjörätt och sjörättsplägseder, som voro gällande Lybeck, Amsterdam och andra för sjöfarten viktiga platser. Är då förhållandet det, som antogs i inledningen till Svenska Sjölagen den 12 juni 1667, att nämligen »de sjörätter, som i Visby stad på Gotland äro stadgade, icke allenast skattas för de aldra äldste, utan ock i det värde hållas, att de nästan af alle sjöfarande städer och landskaper likasom för en allmän lag vedertagne äro»? Och om denna sjörätt verkligen och ursprungligen tillhör Visby, huru skall man då förklara olikheten mellan den ifrågavarande och den sjörätt, som utgör en afdelning af Visby stadslag? Dessa sjörätter äro i själfva verket, såsom Schlyter anmärker, så alldeles olika, att man ej kan antaga dem båda hafva tillhört samma land eller stad. Och vidare — om man antager, att de med Visby sjörätt öfverensstämmande utländska lagarne vore därifrån hemtade, så måste den förre i sin egenskap af Visbylag, då utländska sjörätter från tolfte och trettonde århundradet innehålla likartade bestämmelser, nödvändigt vara äldre än Visby stadslag, som är från medlet af fjortonde århundradet. Men det är då obegripligt, att Visby sjörätts bestämmelser, som t. ex. i det sextonde och ännu i det adertonde århundradet voro gällande lag i Holland och på andra ställen, skulle redan i fjor-

tonde århundradet blifvit lemnade utan uppmärksamhet i själfva Visby vid utarbetandet af stadslagens sjörättsliga afdelning. Å andra sidan, om man antager Visby sjörätt vara yngre än stadslagen, förefaller det lika anmärkningsvärdt, att vid sjörättens utarbetande stadslagens dithörande afdelning blifvit alldeles ignorerad. »Det återstår då — säger Schlyter — icke annat än att antaga att denna sjörätt, huru det än må förhålla sig med det namn den af Visby erhållit, i själfva verket innefattar en ursprungligen för Visby främmande rätt; hvilket dock ej hindrar, att den kan hafva blifvit af främmande köpmän och skeppare stadgad i Visby, och äfven där, så väl som på andra ställen, antagen och brukad såsom en främmande rätt».* Vid närmare granskning af Visby sjörätt finner man därtill en sådan omkastning af ämnena och ett sådant upprepande af samma sak på flere ställen, att allt detta omöjligen kunnat från början utgöra ett helt. Det är väl också otänkbart, att en lag skulle hafva blifvit på så planlöst sätt författad, men saken får enligt Schlyter sin fulla förklaring, då man finner, att i den s. k. Visby sjörätt blifvit intagna stycken från tre olika utländska sjörätter. En del af Visby sjörätt har sålunda sin källa i Lybecks lagstiftning från det

* Jfr Corp. Jur. Sveogot. VIII, xxxi.

fjortonde århundradet. Den andra afdelningen har sin motsvarighet i en flamsk sjörätt, hvilken brukades i Damme, fordom en af Flanderns ansenligaste handelsstäder, som dref stark vinhandel på Rochelle och som därför tillegnat sig den i Rochelle gällande Oleronska sjörätten. Redan i fjortonde århundradet hade man flamska öfversättningar af denna sjörätt, som utbildat sig vid Oleron, en ö vid inloppet till Rochelle, och som därifrån utbredt sig till Spanien och England. En tredje afdelning af Visby sjörätt återfinnes i Amsterdams sjörätt. Sålunda utgöres Visby sjörätt af excerpter ur Lybecks lagar och öfversättningar från flamska och Amsterdamska sjörätter. Schlyter uppställer då frågan, hvad man skall tänka om det namn af Visby sjörätt, som denna sammansättning erhållit? Man har härpå svarat, att namnet är alldeles oriktigt och att sammansättningen ej är annat än ett enskildt arbete, åt hvilket man i gamla tider gifvit det namn, som det sedan fått behålla. Schlyter besvarar dock frågan annorlunda. Han anser troligt, att denna sjörätt uppkommit därigenom, att främmande köpmän och skeppare, som i Visby sammanträffat, vid någon sammankomst, utan att vilja stifta en särskildt för Visby gällande lag, till granskning och allmänt godkännande framlagt de i deras hemorter gällande sjörättsliga be-

stämmelser, som alla måste vid förefallande tvister och stridigheter ställa sig till efterrättelse. Visby sjörätt är således en benämning, som betecknar »icke en särskildt för Visby gällande, utan en i Visby godkänd samling af sjörättsstadganden, hvilkas gällande kraft sträckte sig ganska vida omkring». Och hurudant tillkomstsättet för Visby sjörätt än må hafva varit, måste man dock med Schlyter erkänna, att densamma i historisk betydelse öfverträffar många andra lagar, som, »ehuru i bästa form utfärdade och stadfästade, dock för det verkliga lifvet blifvit af föga större vikt än om de aldrig hade funnits». Vid utgifvandet af Visby sjörätt hade Schlyter en ovanligt stor mängd materialier att begagna; med stor sorgfällighet har han i sin upplaga fullständigt upptagit allt, som till kännedom om lagens text och källor kan bidraga. Vid ordningen mellan de olika befintliga texterne har första rummet lemnats åt den äldre plattyska texten, som ligger till grund för de öfriga. Därefter följer den holländska öfversättningen af nyssnämnde tyska text, och sedan en nyare platttysk text, som i sin ordning är öfversatt från den holländska. Vidare följa sjörättens danska öfversättningar och slutligen meddelas äfven källorna till de särskilda delarne af Visby sjörätt, med Olerons sjörätt både på fornfranska och i flamsk öfver-

sättning. Liksom vid Visby stadslag, så har äfven vid den äldre plattyska texten af Visby sjörätt en ny svensk öfversättning blifvit af Schlyter bifogad.

Det nionde bandet af samlingen innehåller Skånelagen och tillhör således icke kretsen af de fornsvenska utan af de forndanska lagarne. Anledningen därtill, att Schlyter upptagit Skånelagen i sin samling, uppgifves vara, att Blekinge (där Skånelagen var gällande) och sannolikt äfven en del af Skåne ursprungligen varit svenskt, liksom det är allmänt bekant, att Skåne, Halland och Blekinge under en del af det fjortonde århundradet tillhört Sverige. I hvad fall som helst kan både den språkvetenskapliga och den rättshistoriska forskningen ej annat än vara högligen tillfredställd därmed att äfven en forndansk lag blifvit offentliggjord af en så sorgfällig och insiktsfull utgifvare som Schlyter, hvars upplaga visserligen öfverträffar tidigare editioner af Skånelagen. Denna lag, som är den äldsta af Danmarks gamla rättsböcker, föreligger i en mängd handskrifter, af hvilka två, den s. k. Hadorphska i Stockholm och en runhandskrift i Köpenhamn, äro de äldsta. I Danmark utgafs *Skånske Lov* år 1853 af P. G. Thorsen, som för sin edition lade runhandskriften till grund, enär han ansåg denna handskrift som

den äldsta. Schlyter däremot, som ansåg Hadorphska handskriften vara något äldre, lade denna till grund, ehuru han naturligtvis med vanlig noggrannhet meddelade varianter både ur runhandskriften och andre codices. Schlyters upplaga, liksom Thorsens, upptager äfven en af den Lundensiske ärkebiskopen Andreas Sunesson gjord parafraserande och förklarande bearbetning af Skånelagen. Förhållandet mellan den danska lagtexten och Sunessons latinska bearbetning fastställer Schlyter så, att hvarken den nu kända danska texten ligger till grund för Andreas Sunessons arbete eller det senare för den förra, samt att hvad, som för dem båda är gemensamt, grundar sig på en äldre numera förlorad redaktion af Skånelagen. Båda texterne anses härröra från början af det trettonde århundradet, men den danska texten synes vara några få år äldre än den latinska. För öfrigt bör anmärkas, att de bägge förnämsta danska handskrifterna ej förete samma fullständighet öfverallt utan på flere ställen supplera hvarandra, äfvensom att Schlyter under benämningen Skånelag innefattat ej blott landskapets allmänna verldsliga lag, utan äfven de i Skåne, Halland och Blekinge gällande kyrko- och stadsrätter samt andra till Skåne hörande stadgar. Den skånska stadsrätten, som i öfverensstämmelse med de svenska stadslagarne

bär namnet Bjärkerätt, och hvilken ursprungligen synes hafva varit gällande för Lund, har Schlyter utgifvit efter en handskrift, som anses härstamma från slutet af det trettonde århundradet.

Med utgifvandet af lagsamlingens nionde band voro ej blott alla våra egna landskapslagar utan äfven Skånes gamla lagbok och Visbys rättsurkunder offentliggjorda. Hvad som återstod att publicera, utgjordes sålunda af de litterära minnesmärken, som vårt lands medeltida rikslagstiftning efterlemnat. I samma mån som de olika landskapens relativa självständighet började minskas och rikets enhet med växande styrka gjorde sig gällande på alla områden, var det naturligt, att man ej minst på rättsskipningens fält skulle känna olämpligheten af att ega många särskilda lagar, som voro grundade på olika för hvart land eller stad egendomliga rättssystem. Konung Magnus Eriksson, hvars berömmelse det är att med stor nitälskan hafva utöfvat sitt höga domarekall, har säkerligen ock i följd häraf varit i tillfälle att klarare än någon annan inse den praktiska olägenheten af de många speciallagarne, och detta så mycket mera, som han i Norge, hvarest en gemensam lagbok för landsbygden och en gemensam för städerne redan ett halft århundrade förut var

gällande, hade tillfälle att se fördelarne af en för hela riket gällande lagstiftning och rättsskipning. Några år före medlet af det fjortonde århundradet synes man hafva arbetat på ett förslag till lagbok, som skulle ersätta de i landskapen gällande särskilda lagarne. Ett diplom af år 1347 underrättar oss därom, att konung Magnus till en herredag eller möjligen till annat slags möte i Örebro kallat bland andre lagmännen i Tiohärad, Vestergötland och Vermland, hvilka blifvit, förmodligen jämte andre lagmän, utsedde *ad corrigendum, reformandum et ad unam concordantiam et convenientiam leges singulorum legiferatuum regni Sueciæ redigendum.* Vi veta ock af samma urkund, att fem namngifne domherrar från Upsala, Linköpings, Strengnäs, Vesterås och Vexjö stift afgåfvo en protest, hvari de förklarade, »att genom de rättelser, tillägg, uteslutningar eller hvad för slags stadganden som helst, hvilka af de förutnämnde lagförfattarne hade blifvit gjorda, ingenting kunde eller borde stillatigande eller uttryckligen ändras af hvad som var stadgadt genom kanoniska lagen, statuta synodalia och provincialia, påfliga, kungliga eller andra privilegier, som blifvit förunnade prästerskapet och kyrkorna i Sverige, eller genom gamla sedvanor, som blifvit införda till kyrkans förmån

och allt dittills lagligen iakttagna».* På samma gång hänsköto kanikerne till sina biskopars pröfning och afgörande alla de svårigheter och tvifvelsmål, som uppstått i anledning af den föreslagna lagbokens stadganden. Denna protest framställdes, som det heter, *in præsentia nobilium et aliorum quam plurimum discretorum, ad præsentis negotii expeditionem destinatorum.* Huruvida det framlagda lagförslaget var fullständigt utarbetadt eller endast förelåg i utkast, kan visserligen ej nu med visshet afgöras, men det förra fallet torde — såsom ock Schlyter antager — vara det sannolikaste. Tjugu år förut hade, likaledes från kleresiets sida, motsägelser riktats mot den då författade Södermannalagen, men Magnus Eriksson hade ej dess mindre stadfäst lagen, endast med den inskränkning att ett par punkter i kyrkobalken undantogos från stadfästelsen. Protesten af år 1347 synes däremot icke hafva varit riktad blott mot ett par enstaka punkter, utan i allmänhet mot hela den kyrkorättsliga afdelningen af lagboksförslaget, och följden blef också den, att den till antagande föreslagne landslagen blef utan stadfästelse, åtminstone så vidt hittills är kändt. Schlyter erinrar i anledning häraf, att saknaden af kunglig stadfästelse icke kunde hindra, »att lagboken, med undantag

* Jfr Corp. Jur. Sveog. X, LXII.

af kyrkbalken, troligen genast kom i bruk i några landskap, och efter hand i de öfriga», så att hon slutligen blef införd öfver hela riket. »Det är också klart — tillägger han — att då den nya lagboken var af konungen föreslagen till antagande, och folket, som väl måste känna behofvet af en för hela riket gemensam lag, i det hela var nöjdt med den föreslagna lagen, men presterskapets motsägelse endast angick några till kyrkbalken hörande stycken, något egentligt hinder för lagbokens antagande, med undantag af kyrkbalken, icke egde rum».* Den nya landslagen skulle dessutom vederbörligen pröfvas och antagas på de särskilda landskapstingen, och det ligger då i sakens natur, att lagens införande i de olika landskapen skedde endast småningom och successivt, hvad beträffar de balkar, som innehöllo den borgerliga lagstiftningen, samt att man i hvart landskap tills vidare lät de gamla provinsiella kyrkobalkarne förblifva gällande. Under sådana förhållanden är det lätt förklarligt, att den nya landslagen ej fick någon kunglig stadfästelse. Däraf förklaras också det, att man i handskrifter af denna landslag antingen icke finner någon kyrkobalk, eller ock, allt eftersom handskriften varit bestämd att användas i det ena eller andra landskapet, träffar man en dylik än från

* Anf. arb. X, LXIII.

den ena, än från den andra landskapslagen, vanligast dock Uplandslagens kyrkobalk, som så småningom tyckes hafva blifvit ansedd såsom verkligen hörande till landslagen. Men den stora mängden af handskrifter, som ännu äro i behåll af landslagen, äro, såsom Schlyter anmärker, »ensamma, om ock intet annat bevis funnes, bevis nog att denna lag tidigt kommit i bruk och efter hand blifvit antagen i alla rikets delar». Tidigast vardt landslagen antagen i Upland och Östergötland, emedan dessa landskaps äldre lagar förnämligast hade blifvit lagda till grund vid den nya lagbokens utarbetande; i andra landskap (t. ex. Västergötland) dröjde det flere decennier, innan den nya lagen blef »anammad». Man synes äfven vid den nya lagens införande hafva bibehållit icke blott landskapets gamla kyrkobalk (hvilket ju var nödvändigt, då landslagens kyrkobalksförslag hade blifvit förkastadt), utan äfven andra stycken af den gamla provinslagen, hvilkas bibehållande syntes önskvärdt och som ej stodo i strid med den nya lagens stadganden. Handskrifterna till Magnus Erikssons landslag äro synnerligen talrika. Några och tjugu af dessa höra till det fjortonde århundradet. Till grund för Schlyters edition af denna lag, som märkvärdigt nog aldrig förr varit tryckt, är i främsta rummet lagd en Arne-Magneansk

pergamentscodex, som utgifvaren anser vara skrifven i medlet af nämnda århundrade och hvilken sålunda måste höra till de äldsta afskrifter af lagen, som hafva funnits. Schlyters upplaga af denna landslag utgör tionde bandet af hela lagsamlingen och utkom i Lund 1862.

Det dröjde icke länge efter utarbetandet af en allmän landslag, innan man vände sin håg till åstadkommande af en allmän och gemensam lagstiftning äfven för städerne. Man lade då den nyss utarbetade landslagen till grund i allt, hvari städernes särskilda förhållanden ej kräfde någon afvikelse från landets allmänna rätt. Öfverensstämmelsen mellan Magnus Erikssons landslag och samme konungs stadslag är därför synnerligen stor; hufvudsakliga skillnaden är att i stadslagen en *skipmalabalker* och en *radzstuffwbalker* trädt i stället för landslagens *thingmalabalker*. Äfven stadslagen saknade en egen kyrkobalk, men i åtskilliga handskrifter af denna lag finnes Uplandslagens eller Södermannalagens kyrkobalk vidfogad. För de fall, där städernes egna förhållanden föranledt afvikelser från landslagen, äro stadslagens bestämmelser enligt Schlyter hufvudsakligen grundade på en äldre sedvanerätt, mera sällan på äldre privilegier eller andra vissa samhällen förunnade förmåner. Schlyter anser därjämte, att grund-

dragen af städernes författning äro af utländskt ursprung; men han betviflar, att så många stadganden i vår stadslag äro hemtade från tyska stadslagar, att de senare skulle kunna i större omfattning anses som källor till den förre. Tiden för stadslagens utarbetande sättes af Schlyter på anförda skäl mellan åren 1350 och 1357. Till grund för hans upplaga af Magnus Erikssons stadslag, hvilken utkom år 1865 såsom samlingens elfte band, ligger i främsta rummet en pergamentscodex från senare hälften af fjortonde århundradet.

Lagsamlingens tolfte band, som utkom år 1869, innehåller konung Kristofers landslag. Schlyters upplaga grundar sig förnämligast på en autentisk handskrift från lagbokens utgifningstid. Konungens stadfästelse af denna lag, utfärdad den 2 maj 1442, upplyser, att man på den gamla landslagens grundval låtit, enligt biskoparnes, riksrådets och adelns begäran, utarbeta denna nya lagbok, för att göra slut på den förvirring i lagskipning och lagkunskap, som följt på de gamla landskapslagarnes undanträngande och en allmän landslags införande. Åtskilliga spridda författningar, som blifvit gifna af Kristofers företrädare, voro både sins emellan motsägande och i strid med den äldre landslagen; andra åter åstadkommo genom sin vidlyftighet förvirring och oreda. Dessa författningar

blefvo, med uteslutande af allt öfverflödigt, »sammanfattade i ett *volumen, vulgariter dictum legisterium*, där konungen äfven hade tillagt sina egna stadganden, hvarigenom åtskilligt, som i de äldre lagarne var tvetydigt och mörkt, tydligare bestämdes».* Det allra mesta af det, som är afvikande från den äldre landslagen, är dock, enligt Schlyter, »sådana rättssatser, som antingen under tidens lopp blifvit antagna som lag utan uttrycklig lagstiftning, eller vid den nya lagbokens utarbetande blifvit af dess författare såsom ny lag stadgadt». Denna nya lagbok kallades sålunda med allt skäl *veteris legisterii propter temporis variationem correctio opportuna* och utfärdades med uttrycklig befallning, att endast denna nya lagbok fick brukas. Konung Kristofers landslag har samma indelning som den äldre landslagen och saknar äfvenledes en egen kyrkobalk; i 80 handskrifter af nya landslagen suppleras denna brist genom upptagande af Uplandslagens kyrkobalk, 18 handskrifter hafva Södermannalagens kyrkobalk o. s. v. Den af konung Kristofer meddelade stadfästelsen af den nya landslagen synes i allmänhet icke hafva blifvit afskrifven tillsamman med själfva lagboken; påbudet, att endast den nya lagen fick användas, blef ej heller så snart tillämpadt, enär lagboken endast

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XII, LXXXII.

kunde spridas genom afskrifter, hvilka icke blefvo öfverallt på en gång tillgängliga. Sålunda fortfor den äldre landslagen i lång tid att brukas jämte den nya; afskrifter togos fortfarande af båda lagredaktionerna, oftast utan att dessa voro försedda med ordentliga titlar. Detta förhållande och den öfvervägande likheten emellan redaktionerna vållade, att afskrifvarne ej alltid kunde skilja emellan den nya lagboken och den gamla, i synnerhet som handskrifter äfvenledes funnos, hvilka genom afskrifvares tillfälliga misstag kommit att innehålla sammansättningar af båda landslagarne. Förmodligen visste man ej ens alltid, att två olika lagböcker funnos. Att oredan var stor och lagkunskapen ringa, visar sig bäst genom det af Schlyter omnämnda märkvärdiga förhållandet, att ärkedjäknen Ragvald Ingemundsson i Upsala ännu vid slutet af femtonde århundradet på latin öfversatte den äldre landslagen i den tro, att han sysselsatte sig med Kristofers landslag. Vid samma tid tyckes man dock hafva börjat att få ögonen öppna för skiljaktigheterna emellan båda landslagarne, såsom det framgår både af en i samma århundrade författad uppsats med titel *contrarietates legisterioruni novi et antiqui*, och af den omständigheten att efter det femtonde århundradet man sällan tog någon afskrift af den äldre lands-

lagen. I sammanhang med skildringen af förhållandet mellan de båda landslagarnes handskrifter, lemnar Schlyter ock en utredning af det i äldre skrifter förekommande uttrycket *Medleste Lagen*, hvilket ämne han utförligen äfven i en annan skrift behandlat.* Han visar, att föreställningen om en *Medleste Lag*, hvilken då skulle tänkas hafva sin plats emellan Magnus Erikssons landslag och den af Kristofer stadfästa, har sin anledning däruti, att i de två första flockarne af den äldre landslagens ärfdabalk handskrifterna förete en märklig inbördes olikhet, hvilken består däruti, att flere codices upptaga stadganden om arfvingars representationsrätt i en större utsträckning än som varit fastställdt i den ursprungliga lagtextens bestämmelser. Enligt Schlyters mening äro nämnda stadganden senare på god tro tillagda af någon skrifvare, som hemtat dem ur Uplandslagen. Sedermera ej blott införde man i början af ärfdabalken de två flockarne med den förändrade lydelsen, utan tillade äfven en öfverskrift, som antydde att dessa stadganden voro af konungen, lagmännen och rikets råd godkända, och att afvikande bestämmelser i andra handskrifter vore oriktiga. De af den äldre

* Nämligen uti sitt Inträdestal i K. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-Akademien, i samma akademis Handlingar, del. XVIII.

landslagens codices, som upptogo ofvannämnda ändrade eller tillagda stadganden, blefvo då ansedda såsom innehållande ett särskildt lagverk, hvilket man benämnde *Medleste Lagen* af orsak, som ofvanför blifvit antydd. Af ett par domar i arfstvister från 1507 och 1587 synes det emellertid, att man var oviss, hvilken af de tre förmenta lagredaktionerna som borde tillämpas och som var konung Kristofers lag. Ett nytt misstag begick Hadorph, då han benämnde Magnus Erikssons landslag med namnet *Medleste Lagen*, af den anledningen att denna landslag skulle vara en interimslag, som brukades från landskapslagarnes upphäfvande till dess den af konung Kristofer utfärdade lagen blef gällande. I följd af detta Hadorphs misstag har konung Magnus Erikssons landslag i senare tider ofta oriktigt blifvit kallad Medellagen, för hvilken oriktiga benämning Schlyter med rätta varnar.

Med lagsamlingens tolfte band hade alla de urkunder, hvilka man ämnat intaga i samlingen, blifvit offentliggjorda, och Schlyter hade sålunda då, vid sjuttiofyra års ålder, hunnit att lyckligen föra till slut det arbete, som blifvit honom ålagdt. Ingen skulle hafva kunnat förtänka honom, om han efter en så lång och rastlös sträfvan gått att hvila på sina vunna lagrar; få kunde hafva varit mera berättigade att på ålderdomens dagar njuta

sitt *otium cum dignitate.* Men Schlyter förklarade i stället, att han icke tänkte slå sig till ro, så länge hans krafter gjorde honom duglig till vetenskaplig sysselsättning. Han beslöt nu att sammanarbeta alla bandens särskilda glossarier öfver de där utgifna svenska och danska fornlagarne till en gemensam ordbok öfver hela det gamla lagspråket. De förut utgifna särskilda glossarierna kunde, huru nyttiga och oumbärliga de än må vara, dock icke göra en dylik gemensam ordbok öfverflödig. Det var, såsom Schlyter säger, »icke mindre viktigt för hela lagverkets studium att hafva en på förnuftigt sätt utarbetad ordbok öfver hela samlingen, enär den omfattande öfversikten och jämförelsen af de ställen, där orden i de särskilda lagarne förekomma, naturligtvis i många fall gifver en vida klarare och säkrare insikt i ordens både egentliga och härledda bemärkelser, än som kan hemtas af de ställen hvart för sig, där orden förekomma i en eller annan lag».* Ända från början af arbetet med lagverkets utgifvande hade det sålunda ingått i planen att såsom ett bihang eller en afslutning till hela verket utarbeta en dylik ordbok, huru föga sannolikt det då än var, att utgifvarne skulle medhinna äfven detta. Men efter ytterligare åtta års arbete vardt det Schlyter

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XII, 1.

förunnadt att till lagsamlingen foga denna ordbok såsom ett trettonde band, en diger qvartvolum på öfver 800 sidor, och den åttiotvåårige mannen kunde då glädja sig öfver att se sitt verk till fullo afslutadt.

Ett halft århundrade ligger emellan utgifvandet af det första och sista bandet af Schlyters lagsamling, men om man medräknar den tid, som förberedelserna till första bandet kräfde, har han på hela verket offrat fem och femtio år af ett ihärdigt, mödosamt, kroppens och själens krafter på det högsta ansträngande arbete. Alldeles ensam var han väl icke vid dess utförande: vid hans sida stod i elfva år hans lärde ungdomsvän och studiebroder Hans Samuel Collin, och efter dennes bortgång biträddes Schlyter några år af andre vetenskapsidkare. Men detta förringar icke Schlyters ära. Det var han, som från första början med klar och skarp blick utkastade planen för det hela; och att denna var väl uttänkt och hållbar, visar sig bäst däraf, att under det långvariga arbetets fortgång inga förekommande omständigheter föranledt den minsta ändring i det förut bestämda sättet för det stora verkets utförande. Äfven under den tid Schlyter samverkade med Collin, var det utan tvifvel den förre, som tryckte sin

individualitets prägel på deras gemensamma arbete; Schlyter var den bestämmande, den kraftiga viljan; i lärdom, i flit, i skarpsinne voro vännerne jämlikar. Schlyter har alltså hela tiden icke blott varit ledare af det stora företaget; han har äfven till så öfvervägande del ensam utfört detta verk, att det är förlåtligt, om hos eftervärlden medarbetarens namn träder i skuggan för namnet af honom, hvilken det beskärdes att föra ett verk af sådant omfång till lyckligt slut. Man plägar, då fråga är om litterära storverk, tala om monumentala arbeten; för den Schlyterska lagsamlingen är denna benämning icke någon retorisk öfverdrift. Tretton stora qvartvolumer ingifva respekt redan genom sitt yttre omfång; vördnaden och beundran stiga hos den, som tager kännedom om arbetets inre halt, och som får veta, att de tretton banden äro resultatet af en lärd och flitig forskares mer än femtiåriga mödor. I den lärda världen hafva dessa volumer också vunnit och, hvad mera är, bibehållit ett rättmätigt anseende. Äfven i utlandets offentliga bokskatter, där svensk litteratur annars ofta är mycket illa representerad, har man dock vanligen i national- och universitetsbiblioteken beredt ett rum åt Sveriges gamla lagar; de kunna ej heller undvaras någonstädes, där den vetenskapliga forskningen berör germansk och nor-

disk språkhistoria eller rätts- och odlingshistoria; genom Schlyters editioner blefvo verkligen våra gamla lagar ett stycke europeisk litteratur. Språkforskaren, rätts- och samfundsordningens häfdatecknare, kulturhistorikern hafva allesamman rika skatter att hemta ur den malm, som Schlyter från handskriftgömmornas dunkel bragt i dagen och gjort tillgänglig för alla, hvilka vilja och kunna underkasta sig den visserligen icke ringa mödan att göra sig dessa skatter till godo. Ty Schlyters lageditioner höra till det slags böcker, om hvilket Geijer yttrade, att de äro omöjliga att läsas, utan att studeras. Utgifvaren har nämligen »med intet steg gått makligheten till mötes»; icke ens en normaliserad text underlättar läsarens möda. Med frånräknande af Gotlands- och Visbylagarne, som stå i ett undantagsförhållande till de öfriga, har ej heller någon af de andra rättsurkunderne blifvit, enligt ett förr ganska öfligt förfaringssätt, försedd med öfversättning. Och häruti har utgifvaren säkert handlat riktigt, ty, såsom en annan berömd rättslärd yttrat,* öfversättningar af lagtexter blifva dock, oafsedt all öfversättarens konst, alltid blott eländiga åsnebryggor för lata arbetare och löna icke den stora möda, som deras åvägabringande

* Konrad Maurer i *Krit. Vierteljahrsschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft* XIII 73.

kostat. Ej heller finner man i Schlyters böcker sådana vidlyftiga kommentarier, hvarmed utgifvare, i synnerhet af äldre skolan, älskade att pryda sina upplagor; där finnes med ett ord ingenting, som stöter på flärd. Men i stället äro hans lagböcker försedda med glossarier, däri han sökt att »så bestämdt som möjligt är förklara de i lagarne förekommande ordens betydelse och öfverallt, där textens mening är mindre klar, meddela den tydning, som kan åstadkommas genom utredning af det grammatikaliska och logiska sammanhanget». Däremot har han undvikit »alla för det nämnda ändamålet onödiga och onyttiga grammatikaliska eller etymologiska utflykter», hvilka han ansåg som ett fåfängt lärdomsprål, alltför ofta användt till att skyla den brist på insikt i saken, som för ett sådant arbete allra mest behöfdes. Och i anledning häraf framhåller han det, hvarom han mer än en gång i sina skrifter har påmint, och som visserligen synes självklart, men ändock behöfver upprepas, nämligen att det är ovillkorligen nödvändigt för den, som vill antingen utgifva eller tolka en gammal text, att icke blott känna det språk hvarpå texten är författad, utan ock förstå den sak hvarom han handlar.*

---

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XII, CXIII.

Tillämpadt på Sveriges gamla lagar ställer nämnda bud det dubbla anspråket på deras utgifvare att ej blott hafva allvarligen studerat vårt gamla språk, utan ock att hafva grundlig insikt i själfva lagarne. Att Schlyter på ett alldeles oförlikneligt sätt motsvarat dessa anspråk, därom lära väl de fleste vara ense. Bättre än någon annan förstod han både lagens mening och dess tungomål; ingen har öfverträffat honom i konsten att lag skilja och lag tälja. Erkännandet af hans öfverlägsna juridiska lärdom, särskildt på det laghistoriska området, har, så vidt jag vet, varit undantagslöst; icke ens någon af dem, med hvilka Schlyter varit i litterär fejd, har kunnat neka, att han var den främste i kännedom af svensk medeltidslag. Däremot har, visserligen i strid mot det allmänna omdömet, en och annan vägrat att erkänna honom såsom språkforskare af rang. Var han då icke lika utmärkt språklärd som jurist? Den frågan måste besvaras så: han stod på höjdpunkten af sin tids juridiska bildning, och denna hade han grundlagt genom vetenskapliga studier under en utmärkt lärares ledning; rättslärd var han ex professo, språkforskare var han icke ursprungligen; men hans vetenskapliga sans satte honom i stånd att äfven i afseende på det språkliga momentet vid sitt arbetes utförande tillfreds-

ställa de mest vidtgående anspråk. Hans arbete hade i främsta rummet ett rättsvetenskapligt syfte, och det var därför en lycka, att Schlyter, huru stor språkman han än var och ännu mera under arbetets fortgång blef, dock var ännu större som rättslärd. Genom sin grundliga juridiska bildning var han vida mer än en filolog utan tillräcklig sådan skickad att tyda och förklara de gamla lagtermerne. För öfrigt var det helt enkelt omöjligt för Schlyter att träda till sitt arbete lika väl utrustad med förberedande vetenskapliga insikter i fornsvensk eller öfver hufvud nordisk språkvetenskap, som uti rättsvetenskap. En med äldre eller nyare svenska sysslande forskning, som förtjente kallas vetenskaplig, fanns icke på den tiden; hjälpmedlen vid studiet så väl af isländskan som af fornsvenskan voro få och otillräckliga. Uti Ihres för sin tid förträffliga lexikon var väl en del, men också endast en del, af det svenska ordförrådet förtecknadt och uttydt; en grammatisk vägledning för vårt fornspråks studium saknades alldeles. Ännu felades grundvalen, hvarpå svensk språkforskning kunde bygga. Schlyter har lagt denna grundval. Med så enkla hjälpmedel som Rasks grammatikor, Björn Haldorsens lexikon, Loccenii och Ihres glossarier fogade han denna grund samman fast och orubblig; dock icke endast eller ens före-

trädesvis med dessa medel, utan i främsta rummet med sin egen självförvärfvade kännedom om fornsvenskans grammatik och ordskatt. Så kom det sig, att utgifvandet af Sveriges gamla lagar möjliggjorde och framkallade skildringen af svenska språkets lagar; på Schlyterska grunden hafva Rydqvist och andre idkare af svensk språkforskning byggt. Så har Schlyter vunnit den dubbla äran att vara grundläggare och vägledare både i den svenska rättens och det svenska språkets historia.

Man kan knappast tänka sig en begåfning i högre grad än Schlyters lämpad just för utförandet af ett värf, som kräfde insikter i både rättshistoria och språkkunskap. Båda dessa forskningsfält lågo väl till för hans rediga, klara, skarpt analyserande förstånd, hans sunda omdöme. Schlyter har en gång i yngre år uttalat det påståendet, att man hos intet stånd så sällan träffar en riktig urskillning, ett sundt omdöme eller just hvad man kallar *sens commun*, som hos — de lärde. Till lycka för vetenskapen och för de lärde får man väl antaga, att i det kärfva yttrandet ligger mycken öfverdrift, men nekas kan ej, att det till någon del innehåller en bitter sanning. Vetenskapernes historia, som täljer oss hypotesernas mångfald, systemernas och teoriernas oafbrutna vexling, visar oss bäst, huru svårt det är för den mänskliga forskningen

att döma med riktig urskillning, med sundt omdöme, och realvetenskapernes idkare hafva i detta afseende lika mycket att förebrå sig, som någonsin forskarne i de historiska och filosofiska kunskapsgrenarne. Schlyter har så litet som möjligt skattat till dessa vetenskapsmännens svagheter, ty han hade onekligen detta sunda omdöme i en sällsynt hög grad. Det faktiska, det verkliga var hvad han sökte; från detta utgick han, på det byggde han sina säkra och skarpa slutledningar. Därför samlade han sitt vetenskapliga material så fullständigt som möjligt och undersökte det med en noggrannhet, som ingen före honom försökt, ingen efter honom öfverträffat. Inemot åttahundra handskrifter af större eller mindre omfång har han för sin lagsamling behöft undersöka, genomläsa och med hvarandra kollationera. Hvilket oerhördt arbete är icke nedlagdt endast på dylika för hvart band nödiga förberedelser! Hvilken möda är icke gömd blott i en sådan minutiös korrekturläsning, som hans lageditioner fordrat! Eller i de ordböcker han vidfogat dessa rättsurkunder, eller i de kritiskt-historiska prolegomena, hvarmed hvart band inledes! Hvilken minnesstyrka, hvilken skarpblick kräfdes icke för att beherska det ofantliga material, som var föremål för hans vetenskapliga behandling! Mången skulle allt detta hafva blifvit

öfvermäktigt, men Schlyters skuldror blefvo icke därigenom nedtryckta; hans andliga bärkraft fick endast så mycket större styrka och spänstighet.

Men — frågar man — har då detta sunda omdöme, detta skarpsinniga siktande af källskrifterna, denna utomordentliga noggrannhet och trohet vid återgifvandet och förklarandet af deras innehåll verkligen gjort det Schlyterska lagverket till ett *opus omni numero absolutum?* Därpå svara vi, att vi icke lefva i fullkomlighetens värld. Äfven Schlyters flit och vaksamhet kunde icke undgå att göra enstaka fel och misstag, och han har själf låtit sig angeläget vara att rätta hvad som rättas borde; men felen och misstagen äro sällsynta och så godt som försvinnande emot arbetets förtjenster; till och med tryckfelen i Schlyters lagar äro verkliga rariteter. Och särskildt i två afseenden har hans *Corpus Juris Sveogotorum Antiqui* ett mycket ovanligt företräde framför de allra flesta vetenskapliga samlingsverk af större omfång: vår fornsvenska lagsamling har undgått den annars ofta oundvikliga lotten att blifva föremål för ett vetenskapligt samfunds eller för flere samtidigt eller efter hvarandra arbetande utgifvares behandling, därvid förfaringssättet med nödvändighet blifver i någon mån olikformigt. Schlyters arbete är en enda mans arbete, helgjutet och likformigt allt

igenom. Och än mera: det är för sitt syfte så utfördt, att det är gjord gärning; det är och blir ett grundläggande arbete, som aldrig kommer att blifva föråldradt; det behöfver aldrig göras om igen. I det ena som andra hänseendet står verket allena i Sveriges vetenskapliga litteratur och har knappast någon motsvarighet i andra länder.

* * *

Schlyters ständiga sysselsättning med Sveriges gamla lagar äfvensom hans ställning såsom lärare i laghistoria riktade af lätt insedd anledning hans juridiska skriftställareverksamhet företrädesvis åt ämnen, som falla inom den svenska rättshäfdens område. Såsom allmänt orienterande inledningar till hela den gamla lagsamlingen kan man anse tvenne af Schlyters uppsatser, hvilka han benämnt »Allmänna anmärkningar rörande våra äldsta lagar» och »Om Sveriges äldsta indelning i landskap och landskapslagarnes uppkomst».* Den förra afhandlingen meddelar i synnerhet åtskilliga tillägg till företalen i de sex första banden af de gamla lagarne, men upptager äfven några till upplysning

* Båda dessa uppsatser äro intagna i Schlyters Juridiska Afhandlingar, andra häftet (Lund 1879). Afhandlingen om Sveriges äldsta indelning hade förut varit särskildt utgifven 1835.

i laghistorien tjenande allmänna anmärkningar. Den senare uppsatsen blef af författaren utgifven såsom en nödig hjälpreda vid våra äldsta lagars studium, och han ansåg själf detta arbete såsom ett utkast, hvilket han visserligen hade önskat utföra annorlunda, om han haft tid att fullständigare begagna en mängd befintliga källor. Afhandlingen blef emellertid, äfven i sitt nuvarande skick, ytterst välvilligt bedömd af den sakkunniga kritiken och är ännu i dag ansedd såsom en förträfflig skildring af vårt lands gamla politiska indelning och af rättsförfattningens utveckling hos våra förfäder. — Till våra gamla lagars historia hör äfven en liten uppsats* angående ett i Smålandslagens kristnubalk infördt stadgande om eriksgatan, hvilket är märkvärdigt därför, att det måste ursprungligen hafva tillhört en numera förlorad konungsbalk och därifrån hafva kommit in i kristnubalken, hvaraf man åter igen kan sluta, att denna ännu bevarade balken har hört till en hel lagbok; hvarjämte förenämnda stadgande upptager några ortnamn, som med säkerhet utvisa till hvilket landskap den förlorade lagboken hört, och äfven i öfrigt lemnar bidrag till bestämmande af lagbokens ålder. — Af öfvervägande antiqvariskt innehåll, ehuru äfven berörande laghistorien, är en uppsats »Om den

* Schlyters Jurid. Afhandl. II 192.

gamla af Adamus Bremensis omtalade staden Birkas belägenhet»,* hvari Schlyter visar, att intet giltigt skäl blifvit förebragt, som kunde minska trovärdigheten af Adami Bremensis beskrifning på Birkas läge. För öfrigt ansluter sig hela denna uppsats som ett komplement till Schlyters uti »Allmänna anmärkningar rörande våra äldsta lagar» lemnade bevisföring, att vår under titeln *Bjærköa rætter* i behåll varande lag hvarken haft att sköta med något, som svarat mot de danska landbirkerna, eller med det gamla Birka.** — En annan liten afhandling, som berör sagohäfdens område och handlar »Om den så kallade Värends härads arfsrätt»,*** ådagalägger, att denna gamla arfsrätt, enligt hvilken, i olikhet med den allmänna landsrätten i forna tider, syster ärfde lika lott med broder, likasom makars giftorätt var lika, visserligen icke själf var en dikt, utan ett märkvärdigt stycke af vår laghistoria; men att den bekanta folksägnen, enligt hvilken Värends qvinnor genom en ovanlig hjältebragd i forntiden skulle hafva förvärfvat sig både nämnda mera redbara fördel och rättigheten att vid brudfärder hafva trummor för sig och att bruka en särskild klädedräkt, icke

* Anf. arb. II 201.
** Anf. arb. II 170.
*** Anf. arb. II 173.

är annat än »en dikt, först uppfunnen såsom ett försök att förklara uppkomsten af Värends urgamla arfsrätt, och sedan spridd bland olärde och lärde, trodd, försvarad och förskönad genom tillsatsen af nya dikter — allt *in majorem Verendiæ gloriam*».

Mera uteslutande till den äldre laghistoriens egentliga område höra några redan 1836 offentliggjorda afhandlingar,* hvilka till största delen utgöras af förut vid universitetet hållna föreläsningar. Den första af dessa skrifter handlar »Om konungaval, eriksgata, kröning och kungliga rättigheter, enligt Sveriges gamla lagar»; afhandlingen grundar sig på föreläsningar öfver flockarne 1—3 uti Uplandslagens konungsbalk. Författaren erinrar därom, att ingen verklig arfsrätt till tronen fanns i äldsta tider, äfven om det vanliga förhållandet var, att sonen efterträdde sin fader. När en sådan succession med folkets tysta bifall skedde, följer dock icke däraf, att folket skulle hafva afsagt sig rättigheten att välja hvem det ville. Uplandslagen lemnar endast föreskrifter, huru tillgå skal vid eventuellt konungaval; först Magnus Erikssons landslag föreskref, att sådant val ovillkorligen bör ske — en föreskrift, som sedan upprepades i Kristofers landslag och vardt gällande till dess Sverige under Gustaf Vasas tid blef arfrike. Ännu en-

* I första häftet af Jurid. Afhandl. (Upsala 1836).

ligt Uplandslagen hade endast Uppsvearne eller Uplands innevånare rätt att deltaga i konungavalet, och först i Södermannalagen finnes det stadgadt, att Uplands tre folkland skulle välja konung *meþ alt Svearikis raþ.* Dessa ord kunna, såsom Schlyter visar, tolkas på olika sätt, men i alla händelser beteckna de en de andra landskapen tillerkänd rätt att under en eller annan form deltaga i valet. Schlyter erinrar, att, ehuru detta de öfriga landskapens deltagande ej omnämnes förrän i Södermannalagen (stadfäst 1327), hade ett sådant dock utöfvats redan 1319 och till äfventyrs redan tidigare, samt att föreskriften om landskapens valrätt sedan blifvit upptagen i Magnus Eriksons landslag, hvarifrån hon öfvergått till Kristofers landslag, märkvärdigt nog utan att Kalmarföreningen föranledt några ändrade bestämmelser om konungavalet. Författaren skildrar vidare den ordning, i hvilken enligt landskapslagarne eriksgatan skulle företagas, samt vidare huru lagmännen skulle den nyvalde till konung döma, och huru folket skulle svärja honom sin trohetsed, liksom han å sin sida skulle lag gifva och frid svärja. Ordningen, i hvilken dessa förrättningar företogos, var olika på olika tider; slutligen förlorade eriksgatan sin betydelse och blef endast en tom efterhärmning af en alltmera föråldrad sed. När

författaren därefter omtalat, hvad våra äldre lagar stadga om konungens kröning, uppvisar han, att de speciella rättigheter, hvilka Uplandslagen tillägger den krönte konungen, voro dispositionen af de gods, som benämndes Upsala öd, rättigheten till dulgadråpsböter och danaarf samt rättigheten att gifva län åt sina tjenstemän. Enligt en handskrift af Södermannalagen hade konungen därjämte rättighet att utskrifva gengärder eller sammanskott af lifsmedel på sina resor. I andra landskapslagar tillägges, mera för fullständighetens och tydlighetens skull än såsom nya stadganden, konungen rättighet att *styra ok radha borghum ok landum*, att uppbära rätt och ingälder, d. v. s. ej blott å jorden hvilande utskylder, utan ock personella skatter, samt att uppbära viss andel af sakören. Att konungen därjämte äfven från äldre tider utöfvade högsta domsrätten inom riket, är tydligt, äfven om det ej uttryckligen framhålles förrän i landslagarne. Att han äfven hade rätt att af folket fordra ovillkorlig lydnad och tjenst, är ock självklart; i de yngre lagarne, där konungens rättigheter noggrannare bestämmas, är dock folkets bifall uttryckligen stadgadt såsom villkor för härfärd utom rikets gränser.

Ett annat rättshistoriskt ämne upptager Schlyter till behandling uti det »Utkast till edsöres-

lagarnes historia», hvilket han gifvit uti föreläsningar öfver flockarne 4—9 af Uplandslagens konungsbalk.* Efter en erinran därom, att lagstiftningen om edsöresbrotten leder sitt första upphof från Birger jarls tid, uppräknar författaren de öfverträdelser, hvilka i den äldsta kända edsöresstadgan (Alsnö stadga af år 1285) äro såsom edsöresbrott upptagna. Såsom hithörande utmärkas därstädes hemfridsbrott, qvinnofridsbrott, kyrko- och tingfridsbrott, orätta hämnder och våldsam stympning. Straffet för edsöresbrott var i äldsta tider förverkandet af den brottsliges lösa egendom, landsflykt till dess den bad för brottslingen som han hade brutit emot och slutligen fyratio markers böter till konungen, hvilka, enär brottslingens lösa egendom förut hade gått till skiftes, antingen måste utgå af hans fasta egendom, om han hade någon, eller sammanskjutas af hans släktingar eller vänner. Om det processuella förfarandet i edsöresmål stadgar nyssnämnda förordning af konung Magnus Ladulås, att en af tolf män bestående nämnd skulle undersöka edsöresmål och därefter antingen fria eller fälla den anklagade. Efter denna redogörelse för den äldsta lagstiftningen i ämnet lemnar Schlyter först en framställning och granskning af Uplandslagens hithörande stadganden, hvilka ligga

* Jfr Jurid. Afhandl. I 55—139.

till grund för hvad i Södermanna-, Vestmanna- och Helsingelagarnes konungsbalkar med obetydliga olikheter blifvit infördt angående edsöresbrott, och öfvergår sedan till en historik öfver Östgötalagens stadganden i detta ämne samt meddelar i sammanhang därmed, enär den i Östgötalagen utbildade edsöreslära ligger till grund för dithörande balkar i Landslagarne och Stadslagen, äfven en öfversikt af hvad dessa lagar uti ifrågavarande ämne stadga. Man finner af denna öfversikt, att till de ursprungliga fem klasserne af edsöresbrott uti sistnämnda lagar några nya fall blifvit tillagda. Straffbestämmelserna för edsöresbrott äro uti samma lagar i allmänhet lika med det i Uplandslagen stadgade, dock med åtskilliga och till en del ganska viktiga modifikationer; och edsöresmålen äro äfven i dessa lagar förbehållna åt häradsnämndens afgörande. Författaren upptager därefter till betraktande edsöreslära i 1736 års lagbok och tillser först huru edsöresbrotten blifvit i denna lag bestämda. Därvid märkes i afseende på de fem äldsta klasserne af dylika, att ur deras antal uteslutits så väl qvinnofridsbrott som våldsam stympning, hvilket sistnämnda brott är gjordt till lifssak, under titel af nidingsverk. För öfrigt hänför 1736 års lagbok, utom de ur Landslagarne och Stadslagen hemtade edsöresbrotten, äfven åtskilliga

andra öfverträdelser till samma kategori, hvarvid onekligen i vissa fall edsöresegenskapen synes vara alltför omildt tillagd vissa förbrytelser. Ännu mera skiljer sig 1736 års lag ifrån de äldre lagarne i fråga om straffet för edsöresbrott och processen i edsöresmål. Då den gamla inrättningen med nämnden länge sedan hade upphört, kunde de äldre bestämmelserna om edsöresmålens behandling ej längre upprätthållas, och för dessa mål blef samma rättegångsordning gällande som för brott i allmänhet. Såsom straff för edsöresbrott bestämdes nu ärans förlust, hvarjämte i de fall, då edsöresbrott var förenadt med lifssak, högra handens mistande vardt den för edsöresbrottet bestämda qvalifikationen af dödsstraffet. Genom kungl. förordningen den 20 januari 1779 undergick edsöreslären betydliga förändringar därigenom, att lagstiftaren upphäfde edsöresegenskapen af alla de i allmänna lagen upptagna edsöresbrott som ej innefatta dråp; däremot blef, såsom Schlyter klarligen visar, edsöresstraffet, sådant det i 1736 års lag bestämdes, ej vid samma tillfälle borttaget eller mot annat utbytt, enär Missgärningsbalkens 23:dje kapitel, det enda ställe där edsöresstraffet stadgades, ej med en enda bokstaf ändrats genom 1779 års förordning. Emellertid hade till följd af tvetydiga och missledande uttryck, dels uti en

till Åbo hofrätt meddelad lagförklaring i edsöresfrågan, dels uti ett par efter år 1779 utfärdade kungl. bref, de gängse åsikterna angående edsöreslagstiftningen blifvit mycket förvirrade. Man var oense därom, »huruvida 1779 års förordning antingen blott ändrar det i lagboken stadgade edsöresstraffet (hvilket i Missgärn.B. 23 bestämmes), men lemnar lagens bestämmelser om själfva edsöresbrotten oförändrade, eller ock, utan att tala om det i 23 M.B. stadgade edsöresstraffet, inskränker de i allmänna lagen bestämda edsöresbrotten till de fall då dråp skett». Till förvirringen bidrog, att allmänna språkbruket, oafsedt den förändrade lagstiftningen, fortfor att använda ordet edsöresbrott i dess gamla betydelse, enär man tyckte sig behöfva en särskild benämning för vissa gröfre våldsgärningar. Till grund för benämningen edsöresbrott måste, enligt några förmenande, ligga en viss idé, som ej kunde undergå förändring. Schlyter har emellertid ovedersägligen visat, att en dylik oföränderlig idé af edsöresbrott ej finnes, emedan ingen allmän karakter, under hvilken edsöresbrotten skulle kunna hänföras och hvarpå de kunde igenkännas, lika litet efter de äldsta som efter de nyare lagarne kan uppgifvas. Syftet med edsöreslagarne har varit att främja allmänna säkerheten genom strängare bestraffning

af svårare våldsgärningar, men då dylika gärningar af helt olika slag hafva allt ifrån första början blifvit för edsöresbrott förklarade, hvarjämte de särskilda edsöresbrotten blifvit på olika tider helt olika bestämda, anser Schlyter, att man endast kan uppräkna men ej i en definition innefatta de brott lagstiftaren på hvar särskild tid velat hafva räknade till denna klass. Efter Schlyters historiska utredning af edsöreslagstiftningen, torde väl insikten i hithörande ämnen hafva betydligen klarnat, och därmed en stor vinst hafva tillskyndats ej blott den juridiska vetenskapen, som ej får bygga hvarken på »verkligen gifna oriktiga autentiska lagförklaringar», ej heller på »oriktiga uttryck som af mensklig svaghet råkat att i förbigående insmyga sig i en författning», utan äfven för den dåvarande lagskipningen, som väl förut ofta varit vacklande i följd af den dömandes bristande kännedom om rättshistorien och oförmåga att förståndigt tolka äfven mindre väl redigerade lagbud.

Till rättshistoriens område hör äfven Schlyters af tillfällig anledning författade uppsats med titel »Anmärkningar angående det forna förhållandet emellan domare och nämnd».* Uppsatsen åsyftar att visa det oriktiga uti en gängse och äfven af

* Anf. arb. I 209 och II 210.

en vetenskaplig myndighet uttalad åsikt, att nämnden vore en konstitutiv afdelning af domstolen. Schlyter ådagalägger klarligen, att nämnden aldrig egt att rubricera målen eller att utöfva någon domsrätt; den forna nämnden var enligt hans mening ett processuellt moment och ingenting annat. I sådana tingssaker, där sanna förhållandet utan vidare undersökning var allom uppenbart, kunde domaren visserligen genast på det gifna fallet tillämpa lagen; men i andra mål, som icke voro så uppenbara, måste sanningen först utrönas genom en mängd olika procedurer, alltefter målens olika beskaffenhet. Schlyter uppställer, med afseende på de olika bevisningssätten, som användes, tre hufvudgrupper af tingsmål, nämligen *vitnismal*, *dulsmal* och *nædamal*. I den första gruppens mål fick käranden *vitna*, d. ä. bevisa med vittnen och stundom därjämte med edgärdsmän; i andra gruppens mål var det medgifvet den tilltalade att *dylia*, edligen neka, ensam eller tillika med flere medsvärjande; i sista gruppens mål skulle en *nædmd* af merendels tolf män, till hvilka båda parterne hade förtroende, undersöka förhållandet och däröfver yttra sig. Genom dessa bestämda former för sanningens utrönande gjordes emellertid icke något intrång i domarens befattning att tillämpa lagen på ett gifvet fall. Schlyter anser nämnden

vara uppkommen af edgärdsmännen och hafva en motsvarighet i den engelska juryn, hvilken han tillägger skandinaviskt ursprung; både nämnden och juryn karakteriseras däraf att vara endast för ett särskildt fall valda undersökningsmän. Någon släktskap emellan tyskarnes *Schöffen* och vår nämnd antager han däremot icke, enär de både till sitt upphof och sin beskaffenhet icke hade något gemensamt. *Die Schöffen* voro just själfva domstolen, hvaremot nämnden ej var någon del af domstolen, så mycket mindre som på landet ej ens var »någon domstol, så vidt detta ord betecknar en af flere män sammansatt dömande myndighet, utan en domare, och af honom kunde ej nämnden utgöra en del». Lika litet emellertid, som uti *vitnismal* och *dulsmal* vittnena eller edgärdsmännen äfven vid de fall, där den juridiska påföljden var alldeles klar, kunde sägas vara de dömande, lika litet kunde nämndens undersökning sägas innefatta någon domsrätt, huru nödvändig följd domen än må hafva blifvit af nämndens utsago. Schlyter anställer i anledning af denna fråga en granskning af några ställen i de gamla lagarne, hvilka kunde synas bevisa, att nämnden äfven befattade sig med målens rubricerande och lagens tillämpning. Granskningen gifver vid handen, att alla dylika ställen ej kunna rimligen tydas annor-

lunda, än att nämndens uppgift varit inskränkt till att undersöka handlingens objektiva beskaffenhet. Visserligen är meningen icke alltid i de gamla lagarne så noggrant uttryckt, att ej den, som vill rida på ord, skulle kunna finna lagställen, som bevisade nämndens domsrätt, men då måste man ock af andra ställen draga den slutsatsen, att äfven vittnen och edgärdsmän och parterne själfve dömde. En sådan orimlig lagtolkning vederlägger sig själf. »Man kan därför — säger Schlyter — tryggt antaga, att vår gamla nämnd, likasom all annan nämnd, aldrig egde att ingå i någon pröfning af eller fälla något yttrande om den i lagen stadgade påföljden af det undersökta factum, eller, med andra ord, att den icke egde att döma, utan att detta tillhörde domaren, hvilken, efter allt menskligt utseende, af denna befattning hade sin titel».*

En annan afhandling af Schlyter belyser ett ämne från synpunkten af både forna och senare tiders lagstiftning och bär titeln »Stycken hörande till läran om äktenskapet, enligt Sveriges äldre och nyare lagar». Afhandlingen inledes med några anmärkningar angående äktenskapets väsende och ändamål, hvarvid författaren grundligen kritiserar F. J. Stahls öfversvinnliga spekulation, som i

* Anf. arb. I 228, II 231.

äktenskapet fann en afbild af själfva det gudomliga väsendet. Detta sätt att förguda menskliga förhållanden finner Schlyter vederstyggligt, snart sagdt hädiskt. Stahl utgår från det antagandet, att »som menniskan är Guds afbild, men menniskans fulla bild endast består i båda könen tillsamman, så måste i Gud den urbild, efter hvilken menniskan är skapad, vara den af båda könen i deras förening».* Häremot invänder Schlyter med all rätt, att det Guds beläte, som höjer menniskan öfver allt annat skapadt, måste vara hennes förnuftiga natur och ingalunda hennes könsförhållanden, hvartill motsvarighet finnes äfven hos de oskäliga djuren. I sammanhang härmed erinrar han ock därom, att skapelsehistorien säger, att menniskan skapades till Guds beläte, då den förste mannen ensam skapades; »och då först efteråt qvinnan blef skapad, skedde detta icke därför att det fordrades liksom en fyllnad uti den gudomliga bilden i menniskonaturen, utan qvinnan blef mannen gifven till en hjälp, därför att det ej var honom godt att vara allena». Schlyter förundrar sig ock däröfver, att, då man, såsom Stahl, nödgats erkänna kristendomens läror såsom innehållande den enda orubbliga sanning, mot hvilken all förment verldslig vishet endast är dunst och rök, man då ej vill

* Anf. arb. I 142.

»erkänna, att allt, hvad det gudomliga ordet lärer, äfven i afseende på menskliga förhållanden, är på en gång det sublimaste och det enklaste, som kan för menniskotanken framställas». I öfverensstämmelse med denna lära framhåller Schlyter, att äktenskapet har sin första grund i menniskans fysiska natur, såsom en ordning för släktets vidmakthållande; att det har sin högre betydelse i menniskans moraliska väsende, såsom en enligt sin idé oupplöslig förening mellan man och qvinna; och att det har sitt högsta värde såsom en af Gud stiftad förening. »På dessa grunder — fortfar han — den fysiska, den moraliska och den religiösa, måste allt byggas som en kristlig lagstiftning har att stadga om äktenskapet såsom en borgerlig förening». Schlyter meddelar därefter en historik af den äldre och nyare lagstiftningen angående trolofning och visar, att de gamla lagarnes bestämmelser afsågo att åt trolofning eller fästning förläna egenskapen af en högtidlig rättshandling. Både det ömsesidiga tillkallandet af vittnen, de vid tillfället gifna fästningagåfvorna, öfverenskommelserna om hemföljd m. m. visade, att här var fråga om ett lagligen bindande aftal. Med tiden förlorade emellertid trolofningen alltmer sin högtidliga karakter. Uti 1686 års kyrkolag stadgades, att endast för bevisnings skull tvenne vittnen

skulle närvara vid trolofning; i öfverensstämmelse med denna åsikt förklarades ock i en ej långt därefter gifven kungl. resolution, att trolofningar äfven genom bref lagligen kunde ske. Samma åsikt uttalades ännu bestämdare i en kungl. förordning af år 1726, som säger, att i trolofnings- och äktenskapstvister eget tillstående och skriftliga försäkringar kunna vara lika gällande skäl och bevis, som lagliga och ojäfviga vittnen. Därmed anser Schlyter den gamla trolofningens egenskap af en juridiskt högtidlig handling vara alldeles tillintetgjord. I 1736 års lagbok upptogs visserligen de gamla landslagarnes stadgande, att, då fästning skall ske, giftoman och fyra vittnen böra närvara, men det tillägges i omedelbart sammanhang därmed, att »sker thet annorledes, vare then fästning ogild, om giftoman therå kärer». Schlyter tolkar detta lagrum så, att en annorlunda än i fyra vittnens närvaro högtidligen ingången trolofning endast i det fallet är ogill, att giftoman därå kärer; att följaktligen ingen annan än giftoman eger att i nämnda afseende åtala en trolofning; och att sålunda föreskriften om de fyra vittnena vid fästning endast innebär en lagstiftarens önskan, att fästningen måtte förrättas med gammal högtidlighet, men ingalunda en ovillkorlig fordran, att så skall ske. Schlyter ser i denna lagstiftning ett

haltande emellan motsatta principer, hvilket synes så mycket mera beklagligt, som det verkat oordentlighet i allmänna lefvernet; han finner, att »lagens med en skenbar fordran på högtidlighet förenade eftergift af all formalitet vid afslutandet af denna förbindelse (ɔ: trolofning) har befordrat ett lättsinnigt förfarande med en förening, som utan officiell offentlighet ingången, oaktadt de hinder lagen söker lägga i vägen för dess egenmäktiga upplösning, kan lika behändigt och tyst upphäfvas som den blifvit afslutad». — »Det är — säger han — hög tid att lagstiftningen gör slut på dessa bländverk till trolofningar, borttager denna täckemantel för osedligheten, denna snara för en oerfaren ungdom».*

Uti en följande del af samma afhandling talar Schlyter om vigsel såsom villkor för lagligt äktenskap. Oaktadt vigsel tidigt genom kanoniska lagen hos oss infördes, är hon dock i de fleste landskapslagar ej upptagen såsom ett nödvändigt villkor för laglig äkta förbindelse. Först i Östgötalagen har hon hunnit fastställas såsom nödvändig för fullbordadt äkenskap; vigseln förklaras här för att vara ej endast *kirkiunna rætter* utan äfven *landsins lagh*. Uti landslagarne stadgas, att vigsel må saklöst försiggå, sedan det tilltänkta gifter-

* Anf. arb. I 151.

målet genom lysning tre söndagar blifvit kungjordt; men att äktenskapets fullbordan ej därigenom gjorts i någon mån beroende af vigseln, finner Schlyter vara uppenbart. Han erinrar därefter, att 1736 års lag visserligen fordrar vigsel och därvid fäster äktenskapets fullbordan, men likväl icke gör »äktenskapet så helt och hållet beroende af vigseln, att lagen icke erkänner ett verkligt äktenskap, äfven utan vigsel». Åt vissa fall af *matrimonia clandestina* tillägger lagen den verkan, att den till vigsel benägne kontrahenten njuter giftorätt i den motvilliges bo, samt att barnen af en sådan förbindelse anses som äkta barn och njuta arfsrätt. Emot lagens mening, att ingen borde tvingas till vigsel, föreskref kungl. förordningen den 23 juli 1755 åtskilliga tvångsmedel för att truga parterne till vigsel, men om hvarken straff eller förmaningar hjälpte, blef förbindelsen slutligen upplöst, hvilket man ansåg viktigare och bättre än att hon skulle fortfara utan vigsel. Genom kungl. förordningen den 3 april 1810 upphäfdes de i 1755 års förordning föreskrifna tvångsmedlen, men äfven 1810 års lagstiftare ansåg det nödvändigt att för den uteblifna vigselns skull upphäfva det lagligen fastställda äktenskapet, hvars verkningar dock med detsamma, märkligt nog, förbehållas åt qvinnan och barnen.

Schlyter klandrar skarpt, och visserligen på goda grunder, både 1755 års och 1810 års lagstiftare, därför att de funnit sig befogade att i nämnda fall »uppoffra äktenskapet, som är en gudomlig inrättning, för vigselns skull, som endast är en mensklig anstalt, hvilken alldeles icke hörer till äktenskapets väsende, utan, enligt hvad årtusendens erfarenhet vittnar, ganska väl kan umbäras, om äktenskapets fullbordan utmärkes med andra lagligen bestämda högtidliga handlingar».

Nästföljande afdelning af samma uppsats handlar »Om mannens välde öfver hustrun, i afseende på hennes person». Efter en anmärkning därom att mannens välde öfver hustrun i äldre tider innefattat *jus vitæ et necis*, då hustrun begått brott af svårare beskaffenhet, omförmäles den i de gamla lagarne mannen uttryckligen tillerkända rätt att skäligen aga hustrun, med det förbehåll, att hon ej med sådan aga måtte skymfas i samqväm. I Kristofers landslag heter det: *hvilkin man, som af hat ok ondsko, i drukinskap, eller for andra qvinno skuld som han ælskar, slar hustru sina bla eller blodugha, lama eller lytta, vari thet alt i tvebotum; — — — næpser han hona fore brut skælika, vari saklös.* På motsvarande ställe i Missgärningsbalken af 1736 års lagbok utelemnas de sist anförda orden om den skäliga agan, hvar-

emot det tillägges: »slår hustru man sin, stånde samma rätt», nämligen tveböte. Detta lagrum menar Schlyter så böra förstås, att den förr uttryckligen medgifna rättigheten att aga icke i 1736 års lag upphäfdes, emedan för det första ett sådant upphäfvande då måst särskildt omnämnas, och för det andra de omständigheter, under hvilka landslagen ensamt bestämde ansvar, blefvo i lagen år 1736 uttryckligen bibehållna; hvarjämte han anser, att den sistnämnda lagens tillägg om hustrun innebär, att hon ådrager sig tveböte om hon slår sin man, det må vara huru och af hvad anledning som helst, således äfven om ur någon synpunkt mannen kunde anses hafva skäligen förtjent hvad han fått. Om således, säger Schlyter, mannen af verkligt nödtvång tillgripit den utvägen att aga hustrun och ej öfverskridit gränserna af skälig aga, kunde han ej därför enligt 1736 års lagbok fällas till ansvar. Mot Schlyters lagtolkning i detta fall tjenar visserligen ej till något att argumentera med vissa »sjelfgjorda, ur luften hemtade rättsbegrepp», eller att påstå det en lagstiftare omöjligen kan gilla något så groft som det att en man agar sin hustru. Ett sådant påstående vederlägges tillräckligt däraf att en dylik mannens rättighet varit under många århundraden uttryckligen medgifven i Sveriges lagar. De gamla la-

garnes stadganden härom äro visserligen historiskt lätt förklarade. Svårare torde det vara att instämma i Schlyters mening, att »ställningen har alldeles icke så förändrat sig, att icke de viktiga skäl, som våra äldre lagstiftare i denna fråga funno vara gällande, skulle äfven hafva gällt för nyare tiders lagstiftare», och att »desse (ɔ: nyare tiders lagstiftare) hafva ganska väl insett, att, bland den lägre folkklassen, i hvars ställning en lagstiftare också måste sätta sig, förhållanden kunna inträffa, där en vanartig, egensinnig eller i högsta grad vårdslös hustru endast med aga skulle stå att rätta». Det är ju både möjligt och troligt, att 1736 års lagstiftare verkligen funnit ställningen så hafva förändrat sig, att äfven i de lägre samhällslagren mannens rätt att aga hustrun ej längre borde tillåtas, och att detta varit skälet till det gamla lagstadgandets uteslutande. Schlyter säger härom, att »lagstiftaren endast därför uteslutit tillägget om den tillåtna agan, emedan han ansett betänkligt att genom uttryckligt medgifvande af en sådan rättighet synas liksom uppmuntra till dess begagnande». Därvid kan dock anmärkas, att i sådan händelse lagstiftarens betänklighet snarare bort mana honom att låta rättigheten åtföljas af en varning för hennes missbruk än att helt och hållet utesluta densamma ur gällande lagbok;

helst som han icke kunde antaga att i förekommande fall en domare alltid supplerade det uteslutna med stadgandet i Kristofers upphäfda landslag. På det ej någon missuppfattning af Schlyters mening må ega rum, bör det slutligen anmärkas, att han betraktat det ifrågavarande ämnet endast från den juridiska sidan, och att det vore en grof villfarelse, om någon trodde honom i fråga om mannens förhållande mot hustrun förorda en råhet, som visserligen ingen kunde i högre grad än han afsky.*

Slutligen öfvergår författaren i samma uppsats till granskning af några vid den tiden föreslagna viktigare ändringar i då gällande giftermålslagar. Därvid upptages först till skärskådande ett framlagdt förslag till ändrad lagstiftning angående den juridiska betydelsen af trolofning. Vi hafva ofvanför antydt det skarpa klander Schlyter i detta fall riktat mot den gällande lagstiftningen. Äfven den dåvarande lagkommittéen hade insett de skadliga följderna af långvariga och utan offentlighet ingångna förlofningar och i detta syfte föreslagit, att ingen fästning skulle såsom lagligen förbindande erkännas, förrän man och qvinna tillkännagifvit sitt fria ja och samtycke till äktenskap hos presterskapet, hvilket då skulle göra an-

* Anf. arb. I 174.

teckning därom i kyrkoboken och genast utfärda lysning. Då emellertid lagförslaget fortfarande ansåg äktenskap först genom vigseln vara rättsligen fullbordadt, men icke föreskref någon viss kort tid, inom hvilken vigsel borde följa på lysningen, och då det skulle vara parterne medgifvet att utan vidare, om de så vilja, upplösa trolofningsaftalet, anser Schlyter, att de rådande olägenheterna ej skulle genom förslagets antagande försvinna. »Hela denna lära — säger han — om en fästning, som skall hafva namn af att vara ett förbindande äktenskapsaftal, men hvars upplösning, ehuru med mer eller mindre krångel om endera parten sätter sig däremot, lagen likväl medgifver, är i sig falsk». Äktenskapet grundar sig visserligen på mannens och qvinnans inbördes samtycke, men är tillika en af skaparen helgad och välsignad inrättning, som ej får af menniskor godtyckligt handteras. Det får ej likställas med andra rent borgerliga aftal, om hvilka lagstiftaren kan efter behag förordna. Är dock den gamla satsen sann, att *consensus facit matrimonium*, så måste hufvudsaken vid äktenskaps ingående vara aftalet, ej vigseln, som är en senare tiders inrättning; och om trolofningen skall afse att vara en af borgerliga lagen vederbörligen lemnad bekräftelse åt ett äktenskapsaftal, så måste ock äktenskapets fullbordan vara

fäst vid denna handling och lagen ega att bestämma den form, hvarunder ett sådant aftal skall ingås; men sedan denna form är iakttagen, skall aftalet af lagen behandlas såsom orubbligt. Ett äktenskapsaftal, som ej är under iakttagande af laga former träffadt, bör icke hafva någon förbindande kraft, ehuru lagen visserligen må tillerkänna den af parterne ersättning, som genom ett ouppfylldt löfte om äktenskap blifvit inledd i förspillda kostnader eller annars lidit skada. »Om man åter — tillägger Schlyter — af en vidskeplig vördnad för vigseln nödvändigt vill göra denna handling till villkor för äktenskapets fullbordan, så bör intet förutgånget aftal tilläggas någon förbindande kraft, annorlunda än, såsom jag förut anfört, att påstående om skadeersättning kan därpå grundas». Härmed hafva vi angifvit den riktning, i hvilken Schlyter ansåg, att lagstiftningen om trolofningar borde ändras — en ändring, som han ansåg så mycket lättare kunna ske i ett protestantiskt land, som en motsvarande kunnat införas i det katolska Österrike. Ett ytterligare skäl för ändring finner Schlyter däri, att den gällande lagens stadganden angående trolofning äro ändamålslösa eller åtminstone med vår tids tänkesätt föga öfverensstämmande, enär »i allmänna lefvernet trolofningarna länge sedan öfvergifvit det lumpna skydd

som lagen tillbjuder dem, och numera, säkerligen med ganska få undantag, både afslutas och upphäfvas såsom enskilda angelägenheter, med hvilka lagen ej har att skaffa».

Nyssnämnda lagkommitté hade äfven i afseende på egendomsgemenskapen emellan makar föreslagit, att den förr gällande skillnaden mellan lands-, stads- och presträtt skulle upphäfvas, och lika giftorätt i makars gemensamma egendom, till hälften för hvardera af makarne, allmänneligen föreskrifvas. Lagkommittéen motiverade sitt förslag om lika giftorätt därmed, att makarne voro jämlike i de omsorger, förbindelser och bördor, som äktenskapet medför, och att i följd af denna jämlikhet en fördelning af inbördes rättigheter, som hvilade på annan grund, icke stode att förena med äktenskapets väsende. En sådan argumentation grundar sig, som man finner, på en abstrakt teori, men dylika teorier hafva, som bekant, vanligen det missödet att på ett omildt sätt vederläggas af historiska konkreta förhållanden. Så äfven här. Äktenskapets väsende har nämligen alldeles intet att göra med giftorättens beskaffenhet, hvilken icke bör bestämmas efter några såsom axiomer uppställda förmenta rättsbegrepp eller sentimentala fraser, utan i öfverensstämmelse med folkens behof och omständigheternas föranledande. »Äktenskap — säger Schlyter

— har funnits hos olika och äfven hos samma folk, utan all egendomsgemenskap, eller med en inskränktare eller vidsträcktare eller oinskränkt egendomsgemenskap; med ojämn eller jämn fördelning af egendomen; och — tillägger han — aldrig har äktenskapets väsende af dessa olika stadganden tagit ringaste skada». Schlyter bestrider ock på det bestämdaste den af lagkommittéen uppställda jämlikheten mellan makar, emedan äktenskapet är grundadt på naturliga förhållanden och en naturlig olikhet mellan båda könen i allmänhet samt man och hustru i synnerhet; det är just i denna naturliga olikhet han finner en anledning till och förklaring på den olika fördelning af inbördes rättigheter emellan makar, hvilken vi möta hos olika folk och i olika tider. »Hvad makar beträffar — tillägger han — är det en gudomlig lag, som skall gälla så länge världen står, att mannen skall vara hustruns herre, att de båda äro ett kött, men mannen hustruns hufvud, så att förhållandet emellan mannen och hustrun i visst afseende liknas vid det emellan Kristus och församlingen; hvilket allt, ehuru härmed uttryckes det allra innerligaste förhållande, dock innebär helt annat än det af lagkommittéen framställda jämlikhetsbegreppet».* Det framlagda förslaget om

* Anf. arb. I 194.

den lika giftorätten sammanhängde ock, såsom Schlyter erinrar, på det närmaste med förslaget om båda könens lika arfsrätt, hvilket kommittéen grundade på »den klara och ovedersägliga rättvisan af en jämlik egendomsfördelning emellan barn, som, med lika anspråk på föräldrars kärlek och omvårdnad, också måste vara lika berättigade till deras förmögenhet då den går i arf». Men äfven här fann Schlyter, att man stötte emot »ett af dessa lätt tillverkade rättsbegrepp, hvarigenom årtusendens lagstiftningar med ett penndrag ganska behändigt kasseras, likasom om hos intet folk hvarken förstånd eller rättvisa eller opartisk föräldrakärlek funnits, förrän de stora rättsbegreppen nu ändtligen hunnit upptäckas». Han visar, att, enligt lagkommittéens sätt att resonera, skulle invånarne i städerne, hvarest från äldre tider lika arfsrätt egt rum, af ålder varit förnuftigare och rättvisare mot sina barn, än landsbygdens invånare mot sina. Han visar ock, att det skäl, som förmådde äldre tiders lagstiftare att stadga en olika arfsrätt för landsbygden ej blott var det, att jordegendom borde företrädesvis tillfalla sönerne, utan i synnerhet omsorgen om de manlige arfvingarnes besuttenhet; dem ålåg det nämligen att underhålla, vårda och skydda sina systrar. Dessa fingo sålunda på annat sätt ersättning för hvad de erhöllo mindre

i arf. »Detta kunde våra förfäder, med all kärlek och omvårdad för sina döttrar, anse för vida bättre för dem än det att genom en jämn delning emellan söner och döttrar göra båda fattiga». Dessa för landet gällande skäl, där förmögenheten, i motsats till förhållandet i städerne, väsentligen är grundad på fast egendom, fann Schlyter äfven i vår tid vara fullt giltiga och ansåg de föreslagna lagförändringarna både orådliga och onödiga. Dessa ändringar hafva, som bekant, för länge sedan blifvit genomförda. En pröfning, om förändringen befunnits nödig och gagnelig eller icke, kan icke här väntas eller lemnas; men äfven en motståndare till Schlyters åsikter i denna sak torde medgifva, att lagkommittéens motivering äfven af den lika arfsrätten var tämligen svag, såsom stödjande sig på tomma abstraktioner, och att man i stället framför allt bort visa, att omsorgen om manlige arfvingars besuttenhet kunde genom andra bestämmelser blifva tillgodosedd, eller att förhållandena i samhället numera blifvit sådana, att en dylik hänsyn ej längre behöfde hindra den lika arfsrättens genomförande äfven på landsbygden.

Den här ofta omförmälda lagkommittéen hade ur sitt lagförslag uteslutit alla bestämmelser om morgongåfva, af det skäl, bland annat, att morgongåfva för senare tiders lagstiftning redan förlorat

sin ursprungliga betydelse. I detta skäl instämmer Schlyter, som också är öfvertygad att för mängden af svenske medborgare morgongåfva i sig själf numera endast är ett tomt namn, om hvars egentliga betydelse de ingenting veta, och han finner det därför likgiltigt, om morgongåfvan borttages eller icke. Men då lagkommittéen ytterligare grundat sitt förslag därpå, att det med morgongåfvan påräknade ändamål vore att gifva hustrun ersättning för den mindre giftorätt, som henne i jämförelse med mannen blifvit i 1736 års lag tillagd, finner Schlyter sig naturligtvis förhindrad att instämma i en sådan motivering, hvars oriktighet lagkommittéen visserligen bort inse redan af det förhållandet, att morgongåfva äfven egde rum efter stadsrätt, som tillade hustrun lika giftorätt med mannen. Det måste ock förefalla något egendomligt, att en lagkommitté alldeles saknar historisk kunskap om ett bland de germaniska folken så gammalt rättsinstitut som morgongåfvan.

Samma lagkommitté hade äfven föreslagit ogift qvinnas myndighet vid tjugufem års ålder, så att hon från den tiden ej skulle stå under giftoman eller, i afseende på vården af sitt gods, under förmyndare. Vi hafva redan i det föregående haft tillfälle finna, att Schlyter icke var någon vän af abstrakta jämlikhetsteorier, och han har ej heller i

fråga om bestämmandet af myndighetsåldern velat förorda en fullkomlig likställighet mellan könen. Han ser i de fysiska och psykiska åtskillnaderne emellan de båda könen en af skaparen nedlagd evigt gällande grundlag, enligt hvilken mannen och qvinnan böra uppfostras till olika verksamhetskretsar. Den krets, som närmast är anvisad qvinnan, och där hon bäst kan behålla sin sanna qvinnlighet, gör henne i större eller mindre mån främmande för alla vidsträcktare affärsbestyr. Schlyter medgifver visserligen, att många qvinnor finnas med utmärkt skicklighet för affärers skötande och andra göromål, som annars vanligen utöfvas af männen, men för ogifta qvinnor med sådana anlag stod alltid den ej sällan anlitade utvägen öppen att af konungen, då giltiga skäl därtill visades, varda myndige förklarade; det vanligaste förhållandet är dock, säger Schlyter, att qvinnor sakna den erfarenhet och fallenhet, som borde föranleda en sådan myndighetsförklaring, och att just de bästa qvinnor torde vilja slippa den dem påtrugade manligheten och helst undanbedja sig den erbjudna förmånen. Om de vanligast inträffande förhållanden äro sådana, så böra ock enligt Schlyters mening lagens stadganden därefter grundas, ej efter undantagsförhållanden. Han ansåg det ej heller kunna af andra länders lagstiftningar visas, att qvinnans

själfskrifna myndighet vid viss ålder haft något särskildt gynnsamt inflytande på hennes sedlighet och borgerliga lycka; och han kunde därför ej annat än finna den ifrågavarande föreslagna förändringen ganska betänklig. Äfven lagkommittéen erkände, liksom Schlyter, att »qvinnan födes till ett slags beroende af mannen, och att det bör räcka hela hennes lefnad igenom», men kommittéen ville, att detta beroende skulle från den tid, då qvinnans uppfostran blifvit afslutad, vara frivilligt och icke lagstadgadt. Däremot anmärker Schlyter, att ett frivilligt beroende i juridisk mening är intet beroende, och skulle visa sig fullkomligen betydelselöst »just då det gällde sådana personer och sådana tillfällen, för hvilka beroendet allra mest behöfde att af lagarne vara ovillkorligen föreskrifvet». Särskildt finner han det betänkligt att befria ogift qvinna från giftomans och förmyndares inseende därför att hon utan detta skydd lättare skall blottställas för faran att »kastas i händerna på hvar och en lättsinnig älskare eller slug bedragare, som, utrustad med någon skicklighet att fängsla hennes hjärta, förstår konsten att med förespeglingar af äktenskap sätta sig i förtidig besittning af hennes person eller egendom; och denna fara, visserligen ej den enda, men den mest uppenbara, långt ifrån att upphöra med fyllda tjugu-

fem år, blir, af lätt begripliga skäl, tvärt om allt större, så länge ännu någon gnista af hopp om äktenskap kan finnas i ett qvinnligt hjärta».*

Till Schlyters juridiska skrifter hör äfven en uppsats »Om den gamla Lagkommissionens senaste arbeten för den år 1736 stadfästade lagboken, samt de sedermera fortsatta förberedande anstalterna för lagstiftningen». Här meddelas en intressant redogörelse, huru det lyckades Schlyter att återfinna och från förstörelse rädda en mängd till de forna Lagkommissionerna hörande handlingar, bland hvilka ock de sist utarbetade förslagen till de särskilda balkarne af den sedermera antagna lagboken. Af stort intresse är äfven det omdöme om värdet af vår gamla lagbok, hvilket Schlyter i denna skrift uttalar. Som bekant är, hafva meningarna härom varit mycket delade. Mången har med ytterlig stränghet klandrat detta arbete både med hänsyn till de däri antagna grundsatser och i afseende på redaktionssättet. Andre hafva däremot prisat denna lagbok såsom innefattande en outtömlig skatt af vishet, och man har alldeles blundat äfven för hennes uppenbara brister, motsägelser och redaktionsfel; särskildt i afseende på framställningen har hon blifvit prisad som ett verkligt mästerstycke. Öfvertygelsen om stilens förträfflighet i

* Anf. arb. I 206.

lagboken har tämligen allmänt öfvergått till trosartikel, i synnerhet sedan Rydqvist uti sitt arbete *Framfarna dagars vittra idrotter* under de mest högstämda uttryck stämplat henne såsom »det utan jämförelse största konststycke i stilistisk väg, hvilket svenska språket på flere sekler har att uppvisa». Schlyter finner detta yttrande i sin väns ungdomsskrift mera vittna om en glänsande förmåga i patetisk äreminnesstil än om verklig insikt, och han reducerar lofordet till måttliga proportioner. Han erkänner sålunda, att lagbokens stil i det hela har mycken förtjenst och i visst afseende ännu kan anses som mönster, men han erinrar ock därom, att hennes redaktion »på många ställen är vårdslösad på ett verkligen förunderligt sätt, t. ex. genom en gåtlik otydlighet i uttrycken, genom ett vacklande bruk af vissa termer, hvilkas bemärkelse borde vara noga bestämd, genom stridigheter mellan stadganden i synnerhet i de särskilda balkarne, hvilka, ursprungligen författade af olika personer, ej blifvit med tillbörlig uppmärksamhet sammanjämkade, o. s. v.»* Äfvenledes med afseende på lagbokens innehåll säger Schlyter henne böra anses såsom ett för den tiden synnerligen brukbart arbete, enär hon för det mesta följde den äldre lagstiftningen i spåren och sålunda mera stödde sig

* Anf. arb. II 255.

på äldre tiders erfarenhet än på djupsinniga teorier, som ofta slå illa ut vid tillämpningen; men mot nyare tiders behof och rättmätiga fordringar finner Schlyter icke denna lagbok svara, synnerligen hvad kriminalrätten beträffar. Att man ock tämligen allmänt insåg behofvet af lagbokens omarbetning i öfverensstämmelse med nyare tidsförhållanden, därom vittnar tillsättandet af de flerfaldiga lagkommissioner och lagkommittéer, som i synnerhet efter införandet af det nya statsskicket 1809 haft i uppdrag att afgifva förslag till förbättrad lagstiftning. Äfven Schlyter fick tillfälle att deltaga i dylika arbeten.* Att de lagbered-

* Schlyter förordnades, såsom redan förut blifvit nämndt, af Kungl. Maj:t den 20 maj 1844 till ledamot i en då fungerande lagberedning, hvilken efter att hafva under årets lopp afgifvit revideradt förslag till kriminallag vid samma års slut upplöstes, enär riksdagens för ändamålet beviljade anslag då upphörde. Sedan riksdagen vid 1845 års början beviljat fortfarande anslag till en ny lagberedning, som skulle behandla civillagen, blef Schlyter den 31 januari 1845 kallad att deltaga i dennas arbeten, hvilket han äfven gjorde, till den 19 september 1848, då han på egen begäran befriades från detta uppdrag. Han fann nämligen, att ett längre deltagande i beredningens göromål skulle alltför mycket hindra honom från arbetet med Sveriges gamla lagar. När Schlyter utträdde ur den nya lagberedningen, voro förslagen till giftermåls-, ärfda-, jorda- och byggningabalkarne samt rättegångsbalkens första del genomgångna; till de två första balkarne hade Schlyter författat motiven. Uti den förstnämnda lagberedningens straffbalk hade

ningar, af hvilka han var ledamot, hade synnerligt gagn af hans skarpsinne och rättshistoriska lärdom, behöfver ej särskildt nämnas. Hvilka af de många och betydliga, af lagberedningarna förordade ändringar i de föreliggande lagförslagen af honom blifvit tillvägabragta, kan icke här uppgifvas; endast de stycken, hvari han slutligen blifvit från pluraliteten skiljaktig, synas af de såsom bilagor till lagberedningarnas förslag tryckta reservationerna. Bland sådana, som Schlyter afgifvit vid den föreslagna straffbalken, vilja vi endast nämna ett par af de viktigaste. En af dem gäller bibehållandet af landsförvisning såsom straff för affall från den rätta evangeliska läran och för utspridande af villfarande lärosatser. Schlyter visste väl, att han genom yrkandet, att äldre stadganden i dessa fall måtte bibehållas, skulle stämplas såsom den där sträfvade att återföra vårt upplysta tidehvarf till medeltidens mörker och beskyllas för oförsynthet och fanatiskt religionshat. Men i denna som i andra frågor tvekade han ej att säga sin mening rent ut, äfven om hon stod i strid med en för dagen rådande allmän åsikt. Han såg i det föreslagna borttagandet af straff för nämnda

---

Schlyter författat motiven till kapp. 3—8, 14—16, 18, 19, 22, 24—28, äfvensom till fängelselagen och promulgationsförfattningen.

religionsbrott dörren öppnad för proselytmakeri, hufvudsakligen från katolska kyrkan, hvars sträfvan att utvidga sitt område aldrig upphört, och han ansåg det nödvändigt att fortfarande hafva en lagbestämmelse för att kunna mota denna sträfvan. Äfven i fråga om straffen för mord och dråp anser Schlyter lagberedningen hafva visat för stor mildhet, dels därigenom att dödsstraff endast stadgats för den som i uppsåt att döda med berådt mod beröfvar någon lifvet, dels därigenom att enligt lagförslaget skulle det för dråp vanliga straffet blifva fyra till åtta års fängelse. »På sådant sätt — säger Schlyter — är ej den omsorg för menniskolif iakttagen, som, före all mensklig lagstiftning, blifvit uttryckt genom det gudomliga budet: *den som utgjuter menniskoblod, hans blod skall ock af menniskor utgjutet varda;* ett bud, som ingen menniska må våga att upplossa». Däremot ansåg Schlyter lifstidsfängelse böra ur strafflagen försvinna. »Att genom dödsstraff — säger han — samhället befrias från en grof brottsling, det finner jag icke det ringaste betänkligt, men oförsvarligt anser jag det vara att både till kropp och själ långsamt ihjälpina den, som ej anses kunna åt samhället återgifvas; om ock kärleken till lifvet gör att de fleste brottslingar skulle underkasta sig detta villkor». I fråga om kriminallagstiftningen bör ock anmärkas,

att Schlyter uttalade sig för införandet af cellfängelser och för en utsträckt användning af det redan förut i någon mån tillämpade latitudsystemet. Efter cellsystemet måste, yttrar han, »icke blott straffängelserna, utan ock allt hvad fängelse heter, inrättas, om ej fängelserna skola blifva mördarekulor, såsom de i vårt land varit och hotat att alltmera blifva». Och med afseende på de invändningar, som framställts mot utvidgningen af latitudsystemet, anmärker han, att lagberedningens mening visserligen ej varit att sätta godtycket i lagens ställe, utan tvärt om att sätta en förnuftig pröfning i hvart förekommande fall i stället för lagens godtycke.*

Man finner så väl af Schlyters juridiska skrifter, som af hans anföranden i lagberedningarna, att han visserligen icke kan beskyllas att vara

* Schlyters ganska talrika reservationer vid förslagen till ny civillag röra för det mesta sådana enskildheter, som endast för fackmännen erbjuda egentligt intresse, och kunna därför här ej lämpligen refereras. Vi anmärka endast, att Schlyter vid granskningen af giftermålsbalken tillkännagaf sig icke hafva skäl att frångå sina redan förut offentligen uttalade betänkligheter mot den i lagförslaget antagna lika gifto- och arfsrätten, men att han för ingen del ville sätta i fråga att hvad i dessa stycken redan blifvit gällande lag nu skulle åter ändras. — Äfven må nämnas, att Schlyter med allt skäl förkastar lagberedningens försök att för arfvingars representationsrätt införa den missbildade termen *istadarätt*, hvilket ord ännu går igen i en och annan nyare skrift.

stationär eller fientligt genträfvig mot all förändring i rättsväsendet. Men mot den rationalistiska åsikten, att lagförändringar böra vidtagas »endast på grund af vissa själfgjorda rättsbegrepp, dem man menar vara i förnuftet grundade orubbliga sanningar», ställde han sig i afgjord opposition. Hans åsikt om lagförändringar var, att, där erfarenheten ej visat, att förändring är nödvändig, eller angifvit en säker utväg till förbättring, där skall ej heller förändring ske, helst som täta lagförändringar af flere skäl böra undvikas; men där erfarenheten verkligen visat förändringar vara nödvändiga, där bör man icke hålla fast vid det gamla, därför att det är gammalt. Detta uttalande står i närmaste öfverensstämmelse med de åsikter, som Schlyter närmare utvecklat i sin år 1835 utgifna skrift »Om laghistoriens studium och dess förhållande till rättsvetenskapens öfriga delar».* Författaren aflägger i denna skrift sin filosofiska trosbekännelse. Han meddelar där en grundligt genomförd polemik mot den falska rationalismen, hvars tomhet och ihålighet han med skärpa framhåller. Han skildrar de bedröfliga resultat, till hvilka den rationalistiska åsikten kommit på alla områden. Han visar, huruledes denna åsikt i teologien reformerat bort allt positivt innehåll, som det uppen-

* Äfven intagen i Jurid. Afhandl. II.

barade ordet framställer, och att »det urväsen, hvartill förnuftet, vederbörligen renadt från alla främmande begrepp, kunnat höja sig, är en negation af all realitet, eller en tom tankeformel». Han visar, att af naturfilosofien blifvit ett lysande intet, ehuru mycken empirisk kunskap helt oförmärkt insmugglats vid försöket att a priori konstruera den sinnliga världen. Han visar slutligen äfven, huru den rationalistiska uppfattningen af stat och lagstiftning måst stanna vid vissa *loci communes*, vissa tomma abstraktioner, utblottade på allt positivt lifgifvande, men starka i negativ riktning, i begäret att nedrifva och förstöra statens inrättningar. Detta är ock helt naturligt, enär, såsom Schlyter anmärker, begreppen om stat, rätt, lag o. s. v. omöjligen kunna ur det rena förnuftet härledas. Dessa begrepp, säger han, kunna ej hemtas annat än från menniskoslägtets stora, under årtusendens lopp vunna erfarenhet, det är från historien. De kunna väl, en gång i erfarenheten gifna, af förnuftet fattas och utvecklas, men längre sträcker sig ej heller förnuftets förmåga, enär intet lif, ingen realitet kan ur förnuftet sjelft utvecklas; alla försök att ur det rena förnuftet konstruera en realitet måste stranda i följd af substantialitetslagens obevekliga *ex nihilo nihil*. Af dessa skäl ansåg Schlyter den bekanta satsen *Ausser der*

Vernunft ist Nichts vara den falska rationalismens *πρῶτον ψεῦδος*. Geijer hade i en recension af Schlyters skrift förklarat den nämnda satsen kunna på visst sätt gälla, äfven om begreppet förnuft tages i mera formell bemärkelse, och tillagt att, om förnuft tages i sin högsta bemärkelse af det gudomliga förnuftet, satsen vore självklar. Häremot invänder Schlyter, att om satsen vore självklar i fråga om det gudomliga förnuftet, så vore den ett bevis för den mest afgjorda panteism. Hvad vidare det mensklіga självmedvetandet beträffar — tillägger han — är detta vetandes både objekt och subjekt något helt annat än det rena förnuftet, som icke är en tänkande varelse, utan endast en sådan varelses förmåga. Den mensklіga personlighetens innersta väsen hvilar — säger han — på en dunkel grund, och förnuftet är i självmedvetandet den menniskans verksamhet, hvarigenom den ideala sidan af hennes varelse känner sig förenad med denna dunkla grund. Medvetandet är just menniskans förnimmelse af hennes förening med den dunkla grunden, d. v. s. med sinnligheten; och samvetet är en dom öfver rätt och orätt, hvilken grundar sig på kännedomen af de ur sinnligheten frambrytande drifterna till sådana gärningar, som förnuftet måste erkänna vara mot dess öfvertygelse stridande. Men självmed-

vetandets dunkla grund, menniskans sinnliga natur, är i sitt djup alldeles oåtkomlig för den menskliga tanken, ehuru menniskan nogsamt erfar, att hon inom sig har något, som strider mot hennes förnuftiga natur och just häraf kan lära, att det icke är värdt att påstå att *ausser der Vernunft ist Nichts.*

Liksom menniskan för kännedomen om öfversinnliga ting måste taga sin tillflykt till den gudomliga uppenbarelsen, så är hon i andra afseenden hänvisad till historien. Man måste därför, säger Schlyter, lyfta den filosofiska forskningen ur abstraktionens dy upp på historiens höjder; af historien måste man lära sig känna rättsbegreppets utveckling i det menskliga samhället. Han ansluter sig sålunda i allo till den historiska åsiktens läror. Denna åsikt är hvarken stationär eller revolutionär, som den rationalistiska alltefter förhållandena kan blifva; den historiska åsikten har aktning för det bestående, men säkrare än rationalismen inser hon ock de brister, som vidlåda nuvarande inrättningar, och de utvägar, hvarpå det onda kan botas. Med utvecklande af dessa synpunkter bestämmer Schlyter åt det historiska elementet dess rätta plats och betydelse inom den juridiska vetenskapen, så att, då den juridiska dogmatiken svarar på frågan, huru de nu gällande lagarne äro beskaffade, och då rättsfilosofien an-

gifver det mål, till hvilket lagarne böra föras, säger oss laghistorien, huru lagarne förr hafva varit och huru det närvarande tillståndet uppkommit. I fråga om laghistoriens vikt och betydelse intog Schlyter hufvudsakligen samma ståndpunkt som hans berömde föregångare Eichhorn och Savigny. Schlyter uppvisar, huru omöjligt det är att med klarhet och reda uppfatta det gällande rättssystemet, utan att känna dess historiska uppkomst och utveckling. Man får nämligen ej, med den obildade hopen, i lagstiftningen se endast en osammanhängande massa af stadganden, hvilkas hela värde beror på deras användbarhet för dagen, utan man måste fatta och inse det organiska sammanhanget dem emellan, deras upphof och deras syfte. »Hvad den politiska historien är för den allmänna menskliga bildningen, det är laghistorien för den juridiska bildningen; hvar på sitt håll äro de lika oumbärliga för den, som skall kunna med klar och säker blick bedöma sin egen tid och dess förhållanden, och ännu mer för den, som skall kunna hafva en friare utsikt öfver kommande tider och verka något godt för dem».*

Författaren framhåller vidare i samma skrift, att laghistoriens föremål ej inskränker sig endast till *jus scriptum* eller sådana lagar, som uppkom-

* Anf. arb. II 10.

mit genom vissa lagstiftares uttryckligen förklarade vilja, utan äfven omfattar *jus non scriptum* eller *jus consuetudinarium*, samt att den rättslärde följaktligen måste ega kännedom om de i folkets öfvertygelse lefvande och därur uppvuxna klara och bestämda begrepp, hvilka utgjort regler för rättsförhållandena mellan samhällets enskilde medlemmar. Vid sin utredning af förhållandet mellan *jus scriptum* och *non scriptum* erinrar författaren, att det senare alltjämt fortfar att vara rättssystemets egentliga grundval, och att hvarje ny lag redan vid sin tillkomst har sin historia, så vidt han, som sig bör, har ett fotfäste i erfarenheten. Äfven af detta förhållande visar sig nödvändigheten att betrakta och fortbilda rättssystemen med historisk blick och insikt. Men en ännu högre synpunkt gifves, ur hvilken lag och rätt bör betraktas och bestämmas. Det högsta rättesnöret för all mensklig lag måste vara Guds uppenbarade vilja. Med stor kraft och eftertryck inskärper Schlyter, att kristendomens läror, »sedan de en gång måst äfven af det filosoferande förnuftet erkännas såsom den högsta, den enda orubbliga sanning, hvilken, utan alla undantag, inskränkningar, jämkningar och förtydningar, måste icke allenast med förståndet antagas, utan äfven med gärningen lydas, ovillkorligen måste hafva ett afgörande

inflytande på lagstiftning och ordnandet af alla samhällets angelägenheter». Denna åsikt skall, såsom han hoppas, en gång uttränga den moderna hedendomen icke blott ur rättsläran utan äfven ur det menskliga vetandets andra områden. Med detta uttalande har han häntydt på »det enda stora botemedlet för alla menniskoslägtets olyckor — på den försoning, hvarigenom äfven den vilda strid, hvartill vi nu öfverallt se fientliga krafter stå rustade mot hvarandra, färdiga att, så snart de blifva lössläppta, i förtvifladt raseri drabba tillsamman, en gång skall biläggas, och en skönare dag än någonsin komma att uppgå öfver menskligheten».*

Utom ofvan omförmälda utförligare undersökningar af åtskilliga vetenskapliga spörsmål har Schlyter äfvenledes behandlat åtskilliga smärre detaljfrågor, om hvilka olika åsikter blifvit tid efter annan af särskilde forskare framställda. De anmärkningar, som han af sådana anledningar uttalade, äro oftast införlifvade med företalen och tilläggen till de olika banden i hans lagsamling, särskildt till ordboksbandet.** Den polemik, som

* Anf. arb. II 18.

** Af polemiskt innehåll är ock den särskildt utgifna skriften *Bilagor till herr J. C. Lindblads afhandling om dråp och mord* (Stockholm 1832).

där föres mot andras meningar, är, såsom vanligt hos Schlyter, alltid skarp, ofta nedgörande. En oveldig granskning torde väl icke gifva Schlyter rätt i alla de omtvistade spörsmålen; och särskildt i de rent linguistiska tvistepunkter, som han afhandlade med sin berömde samtida, språkforskaren Rydqvist, för hvars förtjenster äfven Schlyter hyste vederbörlig aktning och till hvilken han, oafsedt all meningsskiljaktighet, stod i mycket vänskapligt förhållande, visar det sig någon gång, att Schlyter var underlägsen i kännedomen af samtidens språkvetenskapliga arbeten — ett förhållande, som är väl förklarligt och ursäktligt, då man besinnar, att det stora lagverket knappast lemnade sin utgifvare någon tid öfrig till studier i större omfång på andra områden, äfven om dessa hade många beröringspunkter med den laghistoriska forskningen. Mycket mera sällsynt torde det vara, att Schlyters mening i fråga om den rättshistoriska betydelsen af ett eller annat ställe i lagtexterne bör anses vederlagd af andra i annan riktning framställda åsikter; på det laghistoriska fältet var Schlyter så afgjordt öfverlägsen, att hvad han där frambragt knappast kunde för den samtida kritiken lemna annat öfrigt än mera oväsentliga beriktiganden. För öfrigt bör det icke väcka förvåning, att Schlyter med ett visst förakt blickade

ned på sådana författare, som behandlade rättshistoriska ämnen och späckade sina skrifter med anföranden ur de gamla lagarne, utan att ega ens elementära insikter i fornspråkens byggnad. Han delade i detta fall Jacob Grimms mening, att man borde skämmas för ogrammatikaliska citat ur de inhemska rättskällorna och för misshandling af inhemska rättstermer, likasom man blyges för andra språkfel. Om dylika litterära produkter blef hans dom hård, äfven om de annars prisades af en mera välvillig än sakkunnig kritik; han visste att med en sådan okunnighet i fornspråket äfven följde en oförmåga att rätt förstå och uppskatta de gamla urkunder, på hvilka den rättshistoriska forskningen måste hvila.

* * *

En särskild fråga, åt hvilken Schlyter i sitt Ordboksföretal egnat en tämligen vidlyftig granskning,* är den då redan gamla och ännu alltjämt pågående striden om svenska språkets ortografi. Han medgifver, att det traditionella skrifsättet i åtskilliga punkter borde förändras, och han har också själf i sina egna skrifter från längre

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XIII xxi ff. — Denna undersökning blef i särtryck utgifven 1878 med titel: *I Rättstafningsfrågan; af C. J. Schlyter.*

tid tillbaka tillåtit sig några afvikelser därifrån, men han vill motsätta sig många alldeles onödiga ändringar, som i vårt stafsätt blifvit påyrkade, emedan genom dylika ändringar »en förvirring och skada skulle uppstå, som blefve större än den vinst som bortrödjandet af de verkliga felen kunde medföra»; han vill icke vara med om »den totala ortografiska omstörtningsplan, som nu hotar vår svenska rättstafning, och det med åberopande af grundsatser, som kunna synas vara klara och oemotsägliga».

Då Schlyter därefter redogör för dessa grundsatser eller för de faktorer, som måste antagas vara bestämmande i synnerhet vid reformerandet af ett gammalt kulturspråks ortografi, tages först i betraktande den fonetiska grundsatsen, hvilken innebär, att de ljudtecken, som sättas på papperet för ögonen, böra svara mot de ljud, som örat hör, och hvilken upptager såsom korollarier sådana satser, som att hvart ljud bör hafva sitt eget bestämda tecken, att samma ljud ej bör uttryckas med olika tecken, icke heller samma tecken brukas till uttryck för olika ljud. Detta allt låter nu visserligen — såsom Schlyter anmärker — ganska ordentligt och förnuftigt, och helt visst är det af denna anledning, som reformifrare på det ortografiska området låtit sig förledas att ensidigt om-

fatta »den fonetiska grundsatsen såsom rättskrifningens grundval på bekostnad af andra rättskrifningens elementer». Man kan ock, säger han, »visserligen föreställa sig, att om ett folk, som först skulle antaga bokstafsskrift, hade att tillgå vise män, som kunde skaffa tjenliga tecken för alla i språket förekommande ljud, så kunde ingen annan regel i denna första början vara att följa, än den fonetiska». Men han insåg ock, att den abstrakta fonetismens ofvan anförda grundsatser, hvilka klinga så självklara och allmängiltiga, måste vid tillämpningen något jämkas, och att åtskilliga afvikelser från de uppställda reglerne måste medgifvas. Fullkomligt öfverensstämmande med fonetismens fordringar anser Schlyter något språks ortografi aldrig i verkligheten hafva varit och aldrig komma att blifva, ty om man sökte att med sträng följdriktighet tillämpa dessa fordringar, skulle man möta ej blott betydliga svårigheter utan ock verkliga omöjligheter. Häraf drager Schlyter den enkla slutsatsen, att dylika regler, hvilka vid tillämpningen medföra en sådan verkan, måste i någon mån vara oriktiga, och detta emedan de äro foster af en ensidig uppfattning af saken. Ljudets afbildning genom tecken är väl skriftens första och ursprungligaste uppgift, men hon är icke den enda. Redan på skriftens första

stadium är det, menar Schlyter, fråga om någonting annat än att endast och allenast beteckna vissa bestämda ljud. Då nämligen en stor mängd ord uttalas på flere olika sätt i olika delar af landet och af olika personer, och då det ena uttalet i sig sjelft kan anses lika riktigt som det andra, skulle en fullt ljudtrogen rättskrifning blifva lika brokig för ögat, som uttalet är olika för örat, men en sådan mångskiftande ortografi vore högligen opraktisk, eller med andra ord omöjlig; för åstadkommande af en för hela landet likformig rättskrifning kräfves det därför från första början ett urskiljande. Men enär »detta urskiljande måste hafva en annan grund än ett löst godtycke, så kan man ej undgå att erkänna att till grund för sjelfva uttalet ligger något, som därför ock måste vara en djupare grund för skriften än det brokiga och vacklande uttalet ensamt». En på en dylik säker grund hvilande rättskrifning skulle enligt Schlyter icke blott vara en uttalets tjenarinna, som tanklöst betecknar dess många skiftningar, utan dess herskarinna med makt att ordna och styra detsamma efter vissa i språkets hela organism liggande grunder. Detta ortografiens högre ändamål skulle icke främjas utan snarare motverkas genom ett ensidigt fasthållande af den fonetiska grundsatsen såsom den enda hvarefter rättskrif-

ningen borde rätta sig, i det att öfriga i den gamla rättskrifningen hittills medverkande faktorer antingen genast eller efter hand skulle lemna rum åt fonetismens absoluta herravälde.

Om emellertid skriften bör vara annat än en osammanhängande massa af ljudbeteckningar, och om det måste vara en praktisk rättskrifnings uppgift att icke blott för ögonen framställa synliga bilder af ordens ljud, utan ock för ögat och tanken tydliggöra ordens sammanhang och frändskap med andra ord såsom dem tillhörande böjningar eller från dem härstammande eller med dem besläktade bildningar, så följer däraf, att denna ordens ursprungsgemenskap i många fall kräfver, att, där sådant utan synnerligt men eller otydlighet kan ske, ljudbeteckningens noggrannhet i oväsentligare mån må åsidosättas för framhållandet af detta sammanhang. De ljudförändringar, som ofta inträda vid ords böjning, afledning o. s. v., äro ock till största delen af den beskaffenhet, att vexlingen mellan ljudet i grundformen och ljudet i den härledda formen är klar ändock. Det vore sålunda opraktiskt att teckna god (*bonus*), men gott l. gått (*bonum*); flere (*plures*), men fläste (*plurimi*) o. s. v. Ginge man i dylika fall strängt fonetiskt till väga, »så skulle språket till sitt utseende för ögat blifva liksom sönderhackadt, och dess lef-

vande organiska sammanhang försvinna både för ögat och för tanken — en verkan alldeles motsatt den, som det är en verklig ortografis bestämmelse att befrämja». Häraf finner Schlyter en bekräftelse därpå, att vid stafsättets bestämmande den s. k. etymologiska synpunkten måste göra sig lika mycket gällande vid sidan af den fonetiska, hvarjämte han framhåller, att den fonetiska grundsatsen »måste ej blott tills vidare utan alltid jämte sig erkänna den etymologiska såsom äfven innehafvande en viss myndighet i rättstafningsfrågors afgörande, och ingendera får utöfver sin rätta gräns tränga in på den andras område».

Utom ljudenligheten och ordfrändskapen gifves det emellertid ännu ett moment, som är af stor betydelse vid reformerandet af en historiskt gifven rättskrifning. Det är det med urminnes häfd försedda allmänna bruket. Denne maktegare är visserligen af den senaste tidens nystafvande ideologer förklarad afsatt, men *melior est conditio possidentis*, och ännu lär det dröja mycket länge, innan plägsedens makt är bruten. Schlyter kunde såsom historiker och jurist ej misskänna den urgamla häfdens rätt och betydelse. Han erinrar, att utom de i rättskrifningsmål ofta oense parterne, den fonetiska och den etymologiska grunden, finnes det en mellankommande part, nämligen det gamla

och vedertagna bruket, som med häfdens rätt försvarar sina anspråk, äfven om de icke alltid understödjas af tillräckliga teoretiska skäl. Ett sådant vedertaget och häfdvunnet bruk kallas af Schlyter »stafsättets allmänna landsväg, från hvilken man ej må afvika hvarken till höger eller venster, om man ej kan bevisa att bruket är bestämdt oriktigt». Om man i vissa fall — och sådana äro ej få — icke kan visa detta, så måste man förblifva vid bruket, ty »den som lättsinnigt föraktade denna fasta grund och, bedragen genom illusionerna af vare sig fonetiska eller etymologiska själfgjorda lagar, ville skapa en alldeles ny ortografi, skulle mista fotfästet» och sväfva i luften.

Betrakta vi, efter denna redogörelse för Schlyters allmänna åsikter om rättskrifningen, hans uttalanden i enskilda hithörande frågor, finna vi att han, i öfverensstämmelse med senare tiders tendenser, var gynnsamt stämd för en vidsträcktare användning af *å*- och *ä*-tecknen i deras respektiva ljudvärden och således skref *fågel, mån, där, gärning* o. s. v. i stället för det förr vanliga *fogel, mon, der, gerning* o. dyl. Likaledes har han i den ganska kinkiga frågan om konsonantfördubbling i allmänhet intagit en mera fonetisk ståndpunkt än Rydqvist. Äfven i en annan mycket invecklad fråga, nämligen huruvida vissa ordför-

bindelser böra sammanskrifvas eller icke, uppträder Schlyter i skarp opposition mot Rydqvist och påyrkar bibehållandet af sådana skrifsätt som *omsider*, *tillbaka*, *åstad* o. d., hvilka ordkomplexer mången efter Rydqvists föredöme börjat särskrifva (*om sider*, *till baka*, *å stad*). — Äfven anser Schlyter principiellt det vara onödigt att i skrift (och, hvad de starka verben beträffar, äfven i tal) skilja mellan supinformen och det passiva participiets neutralform, och tror att man för dubbelformerne *älskat* och *älskadt*, *gifvit* och *gifvet*, kunde ensamt begagna formerne *älskat* och *gifvet*. Då han emellertid ej aktat nödigt att i egna skrifter härutinnan afvika från det vanliga bruket, hör denna fråga till dem, som han ansett kunna lemnas åt framtidens dom. — Det af nyhetsifrare yrkade utbytet af *f* i slutet af stafvelse och *fv* inuti ord mot *v* finner Schlyter icke heller nödigt; han anmärker också, att det mången gång blefve svårt att äfven ur fonetisk synpunkt afgöra om det hittills använda *f* eller det föreslagna *v* vore det riktigare; om t. ex. *livs*, *ljuvt*, *grovt* verkligen är fonetiskt rättare än *lifs*, *ljuft*, *groft*. Att utbyta teckningen *af* mot det smaklösa *av*, som icke ens i danskan vunnit burskap, anser han allra minst kunna förordas. Schlyter erinrar med anledning häraf, att om »en tysk af fonetiskt nit

toge sig för att skrifva *ap* för *ab*, skulle detta utan tvifvel finnas *apgeschmackt*, om ej rent af *apscheulich*»; det motsvarande ungsvenska reformnitet har därför säkerligen ansetts förtjena samma vitsord, och han finner det stadgade bruket att i vissa lägen och efter lättfattliga lagar teckna *v*-ljudet med *f* eller *fv* hvarken vara så »fördärfligt eller ens afgjordt oriktigt, att man med en påskyndad ändring häri behöfver öka den hotande oredan i vår ortografi». — Att han för öfrigt ej kunde gilla sådana »fonetiska» teckningssätt som t. ex. *jiva*, *jud*, *juv*, *jup*, *vem*, *vit*, *sjepp*, *tjärlek*, *sosietet* o. dyl. i stället för *gifva*, *ljud*, *ljuf*, *djup*, *hvem*, *hvit*, *skepp*, *kärlek*, *societet* o. s. v., behöfver icke sägas. Sådana osmakligheter antog Schlyter väl endast kunna förekomma vid obildade och mindre skrifkunniga menniskors famlande försök att sätta sina tankar på papperet; det är först på senaste tider som äfven vetenskapligt bildade män i dessa hänseenden lösgjort sig från brukets tryckande ok för att i stället fogligt ikläda sig den karikerade fonetismens tvångströja.

Uti åtskilliga andra punkter, som delvis beröra äfven andra områden än rättstafningens, har Schlyter också uttalat varnande ord, hvilka väl förtjena att behjärtas. I fråga om teckningen af personnamn hyllar Schlyter den enda riktiga

åsikten, att, ehvad grunder för stafningen annars antagas, hvar och en må respektera namninnehafvarnes egna skrifsätt; man må icke ändra *Tegnér*, *Geijer*, *Wallin*, till *Tängnér*, *Jäjer*, *Vallin;* ingen nystafvare må döpa om en *Bergqvist* till *Bärjkvist*, liksom ingen anhängare af det brukliga stafsättet bör hindra någon *Erixon* att i namnstafningen visa sig narraktig.* Personnamnens oantastlighet torde ock vara af de fleste erkänd; men denna respekt bör ingalunda, såsom i senare tider verkligen händt, utsträckas äfven till utländska länders, städers och orters namn, så att man bortkastar de försvenskningar däraf, som allt hittills brukats. Schlyter hade till 1878 endast sett det svenska namnet *Köpenhamn* af skandinavister utbytt mot *København*, men han förespådde, att man snart skulle i svenska skrifter få läsa berättelser om händelser i *Roma*, *Lisboa*, *Napoli*, *Venezia* o. s. v. Hans förutsägelser hafva slagit in; vår nyare svenska litteratur har mer än en reseskildrare, som anser det vara mera stilfullt

* Schlyter erinrar i sammanhang härmed om det visserligen ej otroliga, att skolbarn blifvit af nystafvande lärare förmådda att skrifva sina namn annorlunda än deras föräldrar lärt dem. Han yttrar vidare härom, att den förvirring, som af nystafvarne framkallats inom ortografien, står i sammanhang med upplösande tendenser på andra områden — en iakttagelse som af mången torde hafva blifvit gjord.

att omtala minnen från *Roma*, *Firenze* och *Napoli*, än från Rom, Florens och Neapel; äfven i svenska läroböcker kan man få läsa om *Jylland* och *Själland*, och konseqvensen fordrar onekligen, att äfven *Deutschland* och *France* en gång göra de motsvarande svenska namnen umbärliga. Mot detta icke blott enfaldiga, utan skadliga skrifbruk synes dock redan nu den sunda språkkänslan börja att reagera; men Schlyters varningsord i denna punkt hafva dock ej ännu blifvit öfverflödiga. — Likaså uppträder Schlyter mycket skarpt mot ett annat sträfvande, äfven understödt af Rydqvist, det nämligen, som åsyftade att utrota eller åtminstone inskränka bruket af sådana neutrala pluralformer, som *tyger*, *viner*, *sällskaper*, och i synnerhet dylika af främmande börd, såsom *systemer*, *problemer*, *argumenter*, *elementer* o. dyl., hvilka Rydqvist ville skrifva lika med singularformen *system*, *problem* o. s. v. Denna nya lag, som under många år blifvit inpluggad hos skolbarnen, och som »olyckligtvis alltför hastigt, såsom förhållandet vanligen är med det som är oriktigt och skadligt, kommit till tämligen allmän efterlefnad», är föremål för Schlyters allvarligaste ogillande, och han säger till och med, att detta påfunds »skadlighet näppeligen torde motvägas af någon af de förbättringar som de senaste årens

språkstudier mäktat åstadkomma i vår ortografi eller grammatik». Äfven i denna punkt synes skrifseden vara på väg att återgå till det gamla, liksom man visserligen alltjämt i det talade språket tillåtit sig att, oberoende af alla teorier och påbud, använda sådana former som *systemer* och *problemer*. — Mindre utsikt lärer det finnas för afgjord framgång åt Schlyters mening, att man bör skrifva *artiklen, vintren, sadlen, fadren* och andra dylika bestämda substantivformer, i stället för *artikeln, vintern* o. s. v., ehuru visserligen ett icke obetydligt färrtal kan sägas både i tal och skrift följa Schlyters föredöme.

Utrymmet nekar oss att ytterligare redogöra för andra hithörande enskildheter, hvarom Schlyter äfvenledes uttalat sin mening, men det anförda torde vara tillräckligt för att visa hans allmänna ståndpunkt i rättstafningsfrågan. Man ser, att han icke ställer sig fientlig mot den nya rörelsen, så vidt denna afser att afskaffa de största felen och olägenheterna i den gamla rättstafningen, men han klandrar skarpt den nystafvande flockens syfte att förena sig i ett angrepp mot det vedertagna stafsättet i det hela. Det är för ensidighet och öfverdrift den insiktsfulle mannen varnar; för ensidigheten att låta den fonetiska principen göra sig allena gällande, på bekostnad af andra rättskrifningens elementer; och för öfverdriften att påyrka

en mängd alldeles onödiga ändringar i vårt stafsätt, »hvarigenom en förvirring och skada skulle uppstå, som blefve större än den vinst som bortrödjandet af de verkliga felen kunde medföra». »Det som verkligen tarfvar rättelse — säger han — kan rättas utan att de som yrka rättelserna behöfva begagna tillfället att rifva i allt möjligt». Med all rätt fördömer Schlyter ock det ofoget, att nystafvande lärare under en lång tid fått i en del skolor påtruga den värnlösa ungdomen sina neografiska åsikter. Hvar och en — yttrar han — må fritt förkunna de ortografiska läror han anser vara de rätta och i sitt stafsätt följa sina åsikter; om dessa äro aldrig så förvända, så blir det hans ensak. Men att man i offentliga ämbetsverk, i högre och lägre domstolar, i allmänna undervisningsanstalter o. s. v. måste följa en allmänt erkänd ortografi, det var för Schlyter, som för hvar tänkande man, en självklar sak; och han påminner i sammanhang därmed om nödvändigheten att behörig myndighet bestämmer de regler, som skola följas, samt finner det särskildt af vikt, att de meddelade föreskrifterna af lärare vid statens läroverk iakttagas, vid ansvar i vidrigt fall som för annat tjenstfel. Ett sådant reglementerande af rättskrifningen anser Schlyter därför vara vederbörandes plikt, »ehuru sådant naturligtvis skulle framkalla ett nödrop om tyranni af

dem, som finna mycket mera maktpåliggande att de få sin vilja fram, än att en allmänt stadgad ordning skulle få råda». Man har också i flere andra länder, där ändringar i den sedvanliga rättskrifningen varit bragta å bane, länge sedan funnit nödigt att stadga en officiell rättskrifning, och slutligen har man äfven hos oss utfärdat sådana föreskrifter, som Schlyter för mer än tretton år sedan påyrkade, hvarvid visserligen de af honom förespådda nödropen ej alldeles uteblifvit.

Äfven i ett par andra skrifter hade Schlyter tillfälle och anledning att yttra sig i språkliga frågor, nämligen i de anmärkningar, som han 1874—75 offentliggjort med anledning af Bibelkommissionens år 1873 utgifna öfversättning af Nya Testamentet, samt äfven i de nya anmärkningar, som han 1878 utgifvit med anledning af nämnda kommissions omarbetade öfversättning af samma testamente. Huru en bibelöfversättning bör, enligt Schlyters mening, vara beskaffad, finner man bäst af dessa hans ord: »Jag fordrar icke blott ett uttryck af originalets mening, så troget som svenska språkets art medgifver, utan jag fordrar den största möjliga tydlighet i språket, således en ren, nu bruklig och allmänt förstådd svenska, och jag orkar icke höra talas om ett »bibelspråk», som hade sin hög-

tidlighet icke i det gudomliga innehållet, utan i det ovanliga och underliga, som ligger i arkaismerne, i de tyska konstruktionerna, med ett ord i allt sådant, som i sig sjelft icke är annat än verkliga språkfel».* Men han erinrade på samma gång därom, att vår gamla bibelöfversättning i allmänhet endast tarfvade lätt gjorda ändringar i språket, jämte rättelser af fel i sjelfva saken på särskilda ställen. Schlyters anmärkningar hafva för visso kommit senaste tiders bibelöfversättningsarbeten till godo. Hans anmärkningar voro sakrika och välgrundade, ty Schlyter var en i ordets bästa mening skriftlärd man. Insiktsfull kännare af den heliga skrifts båda grundspråk, var Schlyter sedan gammalt väl förtrogen med vår svenska bibel. Redan 1830 hade han, i anseende till bristen på korrekta bibelupplagor, redigerat en på Bredbergs förlag utgifven edition af Nya Testamentet, till hvilken han fogat en af honom författad uttydning af de därstädes förekommande föråldrade eller mindre vanliga ord och talesätt; och sedermera hade han (gemensamt med prosten H. F. Cedergren) redigerat den på Gleerups förlag år 1843 tryckta stora qvarteditionen af hela bibeln, hvilken ännu utgör den mest korrekta upplaga vi

* Jfr »I Bibelöfversättningsfrågan»; anmärkningar utgifna af C. Olbers, 1:a häft. sid. 48 (Lund 1874).

ega af vår gamla öfversättning. Schlyter var äfven utgifvare af den utmärkte församlingsläraren Henrik Schartaus efterlemnade skrifter, hvilken med så mycken framgång verkade i Lund under Schlyters studentår och bland sina trogne anhängare räknade flere af universitetets utmärktaste medlemmar, såsom Holmbergson, A. H. Florman och andre. Från tyskan öfversatte och utgaf Schlyter ett par arbeten af teologen H. W. Rinck. Schlyter har äfven, ehuru anonymt, uppträdt som självständig författare på det religiösa området i de »Betraktelser öfver Guds lags lära», som utgåfvos 1880 af W. Cederberg på Gleerups förlag i Lund. Dessa betraktelser äro ursprungligen upptecknade till ledning vid den kateketiska undervisning, som författaren om aftnarne å sön- och helgdagar meddelade sina barn. Genom sin klara och rediga uppställning, sina skarpa indelningar, sina skrifttrogna utläggningar, har han otvifvelaktigt lyckats att, såsom utgifvaren säger, »på ett lättfattligt och öfvertygande sätt gifva en nödig praktisk handledning för sådane Guds ords läsare, som icke endast vilja hemta en mer eller mindre grundad tröst i evangelii löften, utan ock äro angelägne att i hvarjehanda i det dagliga lifvet förekommande ofta ganska brydsamma förhållanden få klart för sig huru de må kunna ställa sitt lefverne efter Guds lag».

Med alla dessa sistnämnda arbeten sysselsatte Schlyter sig på lediga stunder, hvarmed han menade sådana, som andra menniskor pläga hafva lediga; »ty jag har — säger han — egentligen aldrig, sedan jag började studera på egen hand, bestått mig några lediga stunder». Till ett flitigt forskande i de heliga skrifterna drogs han för öfrigt ej blott af sin religiösa sinnesriktning, utan äfven af ett vetenskapligt intresse. Vi hafva här ofvan omtalat, huru han i en af sina skrifter yrkat, att kristendomens läror må utgöra det högsta rättesnöret för all lagstiftning. Och då han förnekade all möjlighet för det menskliga förnuftet att ur sig själft härleda en verklig kunskap om öfversinnliga föremål, så fasthöll han så mycket vissare, att menniskan kunde ur den gudomliga uppenbarelsens ord vinna en för hennes behof under det närvarande lifvet tillräcklig och, ehuru inskränkt, dock tillförlitlig kunskap om sådana ting.* Detta ord vardt sålunda icke blott hans fötters lykta, ett ljus på hans vägar, utan ock den vishetsbrunn, ur hvilken han hemtade svaret på vetenskapens högsta frågor.

Till Schlyters utgifna arbeten kan äfven läggas en publikation på det musikaliska området. Han tillhörde en släkt, där musikaliska anlag icke synas

* Jfr Jurid. Afh. II 29.

hafva varit sällsynta. Hans fader älskade mycket musik samt spelade själf cittra, och en af hans systrar förvärfvade en mindre vanlig skicklighet på piano. Schlyter fick äfvenledes i sin ungdom undervisning på sistnämnda instrument, men undervisningen var sådan, att den snarare dödade än lifvade och utvecklade det musikaliska sinnet. Under studentåren fick han föga tillfälle att egna sig åt musiken; hans praktiska färdighet inskränkte sig till spelandet af några dansstycken och dylikt; i musikens teori hade han ingen insikt. Någon handledning för vidare utbildning i den förra var han icke i tillfälle att förskaffa sig, sedan han lemnat föräldrahemmet; och då han i Lund vände sig till akademiens kapellmästare för att få upplysning i några teoretiska frågor, fann han, att denne förstod af saken alldeles ingenting. »Så återstod — säger Schlyter — för mig ej annat än att i de teoretiska musikstudierna göra som i de praktiska, och såsom i det mesta af hvad jag lärt, arbeta på egen hand». Han arbetade ock här, icke blott med sin vanliga ihärdighet, utan äfven med sin vanliga framgång. Frestelsen att komponera säger han sig med allvar hafva måst motstå. Det enda, han i denna väg låtit trycka, är Mozarts bekanta violqvartett i D-moll, hvilken han år 1826 arrangerade för piano och fyra händer — ett arbete,

hvartill Geijers i Iduna införda poem *Brages harpa* gaf honom anledning.

* * *

Schlyter var en skarpt utpräglad personlighet, och denna kommer läsaren till mötes i alla hans verk. Äfven i lagsamlingen, där han med fullaste objektivitet återgaf urkunderna och ej tillät sig att i texten införa äfven den mest oomtvisteliga emendation, möter oss skarpsyntheten och den klara historiska blicken öfverallt i den lärda apparaten, som blifvit texterne vidfogad. På ett i vissa afseenden mera intresseväckande sätt framträda dessa Schlyters egenskaper i andra skrifter, där han icke blott är utgifvare, utan författare. Där få vi höra den rättslärde mannen yttra sig icke endast i laghistoriska ämnen eller i juridiska spörsmål af öfvervägande teoretiskt intresse, utan äfven i lagstiftningsfrågor eller andra ämnen, som ännu stå eller i hans mannaålder stodo på dagordningen; flerstädes i dessa skrifter framlägger han både sin politiska, sin filosofiska och sin religiösa trosbekännelse. I hans Juridiska Afhandlingar och öfriga smärre skrifter lära vi känna ej blott vetenskapsmannen, utan menniskan. Vi lära framför allt att känna honom såsom mannen med en fast och klar öfvertygelse både i vetenskapens och i lifvets frågor.

Denna fasthet i åsikter, denna skarpblick, i förening med hans stora lärdom på flere områden, gjorde ock, att han äfven i den personliga umgängelsen framstod såsom en rikt utrustad natur, och förlänade hans person en myndighet, som för den mera obekante kunde någon gång till och med förefalla tryckande.

Det var Schlyters storhet, att han så tidigt vann denna insiktens fasthet och klarhet; hans öfvertygelse mognade i följd af hans begåfning hastigare än vanligt är, men brådmognad var det icke. Den unge Schellingianen, som så ifrigt hängaf sig åt studiet af mästarens skrifter och kanske äfven i början hemfallit åt felet att *jurare in verba magistri*, var ej mer än tjugutre år, när han yttrade ord, som visa, att han insåg rationalismens tomhet; han var tjugufem år, när han uttalade sig om nödvändigheten att vid de gamla lagarnes utgifvande iakttaga ett förfaringssätt, som dittills var okändt i de germanska språkens filologi. Han hade ej hunnit längre än till slutet af sin studenttid i Lund, förrän han äfven i trossaker hade vunnit sin fasta ståndpunkt, med öfvertygelsens värme anslutande sig till den ännu i flere landsändar mycket lifskraftiga Schartauanska riktningen, som alldeles särskildt lämpade sig för Schlyters skaplynne. Den idoge och klarsynte mannens in-

sikter på det ena som det andra området tilltogo i djup och i omfattning, men om allt, som rörde det fundamentala i vetenskap eller religion, var uppfattningen väsentligen densamma hos den tjugufemårige juris doktorn och hos åldringen, som vid fyra och nittio års ålder slutade sin bana.

Schlyter hade ett ytterst känsligt och omutligt rättsinne. Han var född till jurist. Af naturen var han rättsinnig, genom studier blef han rättskunnig; hans skarpa slagruta att finna det rätta och hans stora sanningskärlek framkallade en sådan orubblighet i åsikter, att han icke sällan blef rätthård, såsom han någonstädes blifvit med ett träffande uttryck skildrad af sin vän Geijer. Denna Schlyters sinnesart gjorde, att han stundom med hänsynslös skärpa förfäktade sina åsikter och uttalade sin dom öfver andras åtgöranden eller meningar. Skärpan i hans polemiska uttalanden beror till stor del därpå, att ett teoretiskt misstag för Schlyters ögon tedde sig som en moralisk förseelse, framkallad af den felandes försumlighet att taga reda på sanningen. En författares misstag, som det stått i hans makt att undvika, blir för Schlyter ett våld mot sanningen, en orättvisa mot läsaren; och för våld och orättvisa hyste Schlyter från barndomen ett oblidkeligt hat, hvilket visserligen icke aftog med åren. Därmed sammanhänger

hans starka afsky för all litterär flärd och charlataneri. »Jag har — säger han — ansett en författare, som uppträder för att undervisa andra i hvad han ej själf förstår, eller som pryder sig med lånta fjädrar, ej vara värd mera skonsamhet än andra bedragare. Jag har därföre varit sträng mot mig själf i afseende på min vetenskapliga verksamhet; och som jag ansett mig hafva rätt att fordra af andra hvad jag fordrat af mig själf, att nämligen icke på ett lättsinnigt, vårdslöst eller oärligt sätt fara fram på vetenskapens fält, så har jag ock varit en sträng och kanske stundom för sträng domare öfver andra inom detta område».

Men denne mot sig själf och andra stränge domare, som stundom fällde skarpa ord, var lika stark i sin tillgifvenhet för personer, som han högaktade, och en trofast vän för dem, som vunnit hans förtroende. Tukt och ordning rådde i hans patriarkaliska hem; men skämt och glädje bodde där äfven, ty Schlyter förstod sig också på sådant. För likars nöd hade han ett ömmande hjärta och utöfvade en efter hans tillgångar verkligen stor gifmildhet. Gärna samlade han omkring sig vänner och utöfvare af musikens ädla konst, som han både älskade och med framgång idkade; »musiken — säger han — har haft ett icke ringa inflytande på min bildning; den har utgjort en betydlig del

af mitt lifs lycka». Hans lifs största lycka låg dock på annat håll. Hon låg i hans djupa religiositet. Denna sinnesriktning visar sig i hans skrifter, lika som den tryckte sin prägel på hans lif och hela hans personlighet. Detta sinnelag bevarade ock honom, mannen med den starka självkänslan, från all förhäfvelse öfver det storverk han fått utföra. »Är fråga — bekänner Schlyter — om någon ära för detta verk, så tillhör den Honom, allena Honom», som är mäktig i de svaga, och som skänkt mod och krafter till dess utförande.*

Schlyter fick under mestadels gynnsamma yttre förhållanden utföra sin lefnads uppgift. Tämligen tidigt såg han sin timliga utkomst betryggad, och det handskriftliga material, som han behöfde för sin lagsamling, blef genom regeringens bemedling och enskildes välvilja honom till största delen tillhandahållet på hans boningsort; endast för handskriftsforskningar i utländska arkiv och bibliotek nödgades han företaga vidsträcktare resor.** Ända

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XII, CXIV.

** För arbetet med Visby Sjörätt företog Schlyter en utrikes resa sommaren 1850, hvarunder han besökte offentliga bibliotek och arkiv i Lybeck, Hamburg, Amsterdam, Utrecht, Leiden, Haag, Brügge, Paris, Wolfenbüttel, Berlin och Greifswald. För samma ändamål företog han 1851 och 1852 kortare resor till Tyskland. För utgifvandet af Skånelagen uppehöll han sig längre tider i Köpenhamn. Sommaren 1855 gjorde han åter en längre utländsk resa, hufvudsakligen för ytterligare under-

in i sena ålderdomen hade han ock att glädja sig åt en synnerligt god helsa och oförminskad arbetsförmåga. På de allra sista åren blefvo väl kroppskrafterna något försvagade, så att han ej vidare deltog i det rörliga lifvet utomhus; men själskrafterna voro oförminskade till det sista. Utan föregående sjukdom afled han, mätt af år och af ära, efter endast ett par dagars sängliggande, sedan han förut beställt om sitt hus och gifvit noggranna föreskrifter om hvad som vid hans frånfälle och jordafärd iakttagas skulle. Han hvilar på S:t Petri klosters kyrkogård vid Lund.*

Schlyter säger på ett ställe i sina anteckningar, att han ofta fått beröm och ofta ovett, men att han alltid haft mera nytta af det senare än af det förra. Detta får dock icke så förstås, som att han var likgiltig för välvilliga omdömen om sitt arbete eller för yttre utmärkelser. Han hade ock den hugnaden att redan under sina mannaår och än mera på den höga ålderdomen blifva hyllad och hedrad

---

sökningars anställande i dåvarande kejserliga biblioteket i Paris. — Här må äfven anföras, att Schlyter, under förberedelserna till Gotlandslagens utgifvande, företog resor till Gotland för att på ort och ställe studera folkspråket.

* Af Schlyterska släkten synas flere hafva uppnått en hög ålder. Hans moder dog den 27 juli 1850, nära nittiosexårig, såsom stammoder för 14 barn, 69 barnbarn, 78 barnbarns barn och 1 barnbarns barnbarn.

som en af våra ypperste vetenskapsmän. Många ordensvärdigheter förlänades honom både af svenske konungar och af utländske suveräner, och dessa äretecken voro visserligen väl förtjenta erkännanden för hvad han verkat och gjort. Likaledes hedrade många in- och utländska akademier och lärda samfund både honom och sig själfva genom att införlifva den frejdade mannens namn bland sina ledamöter. Schlyter värderade dessa erkännanden, hvilka han icke efterfikat, men som han med godt samvete kunde emottaga, då han visste med sig, att de förvärfvats genom ett långvarigt, redbart och framgångsrikt arbete.*

Äfven Svenska Akademien har upprepade gånger hyllat Schlyters förtjenster. För mer än ett halft sekel tillbaka förlänade hon honom det kungliga priset. Hon har ock erbjudit honom ett rum i sin krets, men Schlyter ville egna alla sina krafter åt sin lefnads närmaste uppgift och han afböjde

* Schlyter blef riddare af kungl. Nordstjärneorden 1848, kommendör af samma orden 1860 och storkors 1873; kommendör af danska Dannebrogsorden 1:a gr. 1868; kommendör 1878 af sachsiska Albrechtsorden, af mecklenburgska orden Wendernes Krona och af würtembergska Fredriksorden. Han var ledamot af kungl. Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetsakademien, af k. Vetenskapsakademien och af k. Musikaliska Akademien i Stockholm; af de Maatschapij der Nederlandsche Letterkunde i Leiden, af Bayerska Vetenskapsakademien i München, och af flere andra sällskap.

kallelsen.* När Akademien firade sin sekularfest 1886, gaf hon den yppersta aktningsbetygelse, hon eger att utdela, till den man, »som åt uppdagandet och undersökningen af den svenska rättens och det svenska språkets förenade källådror egnat en ärofull lefnad».** Och vid den första årshögtid, Akademien firat efter den berömde mannens död, har hon till nämnda tidigare erkännanden äfven velat foga denna teckning såsom en vördnadens gärd åt den hädangångnes minne.

* Jfr Corp. Jur. Sveog. XIII, XLVII o. f.

** Jfr Sv. Akad. Handl. fr. 1796, del. 62, sid. 249.

Svenska Akademiens täflingsämnen

för år 1890.

Afhandlingar i vittra ämnen.

1) Hvilka äro hufvudkarakterna af det Homeriska epos? Hvilka voro de förnämsta anledningarna till dess uppkomst och utbildning? Och huru vida eller under hvilken förändrad form kan det gifvas ett modernt epos?

2) Om skiljaktigheten mellan den antika klassiciteten och den moderna, sådan den skapats af Fransmän, Italienare och deras efterföljare.

3) Om romanens estetiska värde och betydelse.

4) Om skådespelens olika verkan på bildningen och tänkesätten hos de gamle och de nyare.

5) Hvari bör orsaken sökas, att Spaniorer och Engelsmän företrädesvis skapat en egen dramatisk litteratur, under det andra nationer tagit till mönster dels de gamle, dels den spanska och engelska dramen?

6) Om folkvisans uppkomst, väsen och förhållande till konstpoesien.

7) Om den olika karakteren af äldre och nyare tiders politiska vältalighet, jämte en utveckling af de grunder, ur hvilka åtskillnaden mellan den förra och den senare måste härledas.

8) Jämförelse mellan de gamles och de nyares förnämste häfdatecknare, i anseende till förtjenster och brister.

9) Finnas, särskildt med afseende på uppfattningen af naturen, några större skiljaktigheter mellan den klassiskt-antika vitterheten och den nyare? Och hvilka äro i sådant fall de hufvudsakliga olikheterna?

10) Lemnar Akademien de täflande frihet att välja något estetiskt eller litterärhistoriskt ämne.

I språkforskningen

utfäster Akademien ett särskildt pris af 1,000 kronor för besvarandet af frågan:

Hvilka äro hufvudepokerna af det svenska språkets utbildning, och hvad har det vunnit eller förlorat vid de åtskilliga förändringar det undergått?

För öfrigt lemnas frihet i val af något språkvetenskapligt ämne inom modersmålets tidigare eller senare skiften.

För den historiska framställningen.

Ur fäderneslandets häfder.

1) Om anledningarna till riksföreståndarskapets uppkomst i Sverige, beskaffenheten och gränserna af denna makt, samt det inflytande, som de tre Sturarnes utöfning däraf egde på fäderneslandets öden.

2) Teckning af konung Gustaf I:s senaste regeringsår, hans personliga egenskaper och karakteren af hans 39-åriga regering.

3) Stridigheterna mellan konung Gustaf I:s söner och sonsöner om de furstliga rättigheterna.

4) Om beskaffenheten och syftningen af de hemliga underhandlingar, som efter konung Gustaf II Adolfs död egde rum mellan Axel Oxenstjerna och Wallenstein.

5) Jämförelse mellan Sveriges ställning vid Gustaf II Adolfs död 1632 och Carl Gustafs död 1660, med en öfversikt tillika af rikets yttre och inre tillstånd år 1644, då Kristina, och 1672, då Carl XI emottog riksstyrelsen ur förmyndare-regeringens händer.

6) Framställning af de följder och den inflytelse, Sveriges deltagande i 30-åriga kriget haft, så väl i hänseende till rikets yttre och inre politiska förhållanden, som äfven i afseende på nationalkarakteren, den allmänna bildningen, lefnadssättet, sederna, språket.

7) Om den verkan, som den efter Carl XII:s död vidtagna förändring i rikets styrelseform haft på svenska folkets tänkesätt, bildning och seder.

Ur allmänna historien.

1) Om den verkan, som de gamles kämpaspel (de Olympiska, Pythiska, Isthmiska, Nemeiska) utöfvat på nationalandan och sederna.

2) Om kristendomens inflytande, såsom världshändelse, på samhällsförfattningar, vetenskaper och konster.

3) Om det inflytande, som Polens egenskap af valrike egt på dess öden.

4) Hvilka voro orsakerna till preussiska konungadömets hastiga skapelse? Och i hvad mån var minskandet af Sveriges och Polens makt för detsamma nödvändigt?

För öfrigt lemnas fritt val af ämne i den historiska stilen. Med det förbehåll, att ämnet icke får vara närmare vår tid, än år 1818, beror det af de täflande att ur Sveriges eller andra länders historia välja någon icke alltför vidsträckt tidrymd, eller någon märklig händelse, tjenlig för en utförligare berättelse, eller ock en målning af flera namnkunniga personer i något visst tidehvarf. Akademien önskar likväl helst, att ämnet väljes ur fäderneslandets häfder.

Utan att i allmänhet för behandlingen uppställa någon fordran af ett vältaligt skrifsätt, när icke ämnet därtill särskildt föranleder, kan Akademien likväl icke undgå att göra afseende på framställningens förtjenst och språkets vård.

I skaldekonsten

lemnar akademien fritt val af ämne.

För Zibetska priset:

Sång till upplifvande af något bland fäderneslandets stora minnen.

Akademiens stora pris är, liksom det Zibetska priset, hennes belöningsmedalj af 400 kronors värde. För en afhandling, förtjent af belöning, och som anses hafva kräft en längre fortsatt betraktelse och en allvarligare undersökning, vill Akademien fördubbla detta pris, för att medelst förhöjande af dess yttre värde kunna erkänna äfven det i skriften ådagalagda forskningsnit och i större mån godtgöra den uppoffring af tid och möda, som därpå blifvit använd. Om täflingsskrift, utan att anses böra med Akademiens stora pris belönas, likväl synes förtjena en större utmärkelse än ett omnämnande å Akademiens högtidsdag, vill hon tilldela författaren sin mindre skådepenning i guld.